SÜNENİ EBU DAVUD-13

Grundig

10. YİTİK MAL BÖLÜMÜ
1. Muhammed B. Kesîr'in Rivayeti
2. Müsedded'in Rivayeti
3. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti
4. Kuteybe B. Saîd'in Rivayeti
5. İbnu's-Serh'in Rivayeti
6. Muhammed B. Râfi'in Rivayeti
7. Ahmed B. Hafs'ın Rivayeti
8. Musa B. İsmail'in Rivayeti
9. Müsedded'in Rivayeti
10. Kuteybe B. Said'in Rivayeti
11. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti
12. Müsedded'in Rivayeti
13. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti
14. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti
15. Heysem B. Hâlid El-Cühenî'nin Rivayeti
17. Süleyman B. Abdirrahman Ed-Dimeşki'nin Rivayeti
18. Mahled B. Halidin Rivayeti
19. Yezid B. Halid B. Mevhib'in Rivayeti
20. Amr B. Avn'ın Rivayeti

10. YİTİK MAL BÖLÜMÜ

Lukata: (Lâm'ın ötresi, kâfin üstünü veya sükûnuyla) yerden alınıp kaldırılan mala verilen isimdir.[1]

Bu kelime şer'iat dilinde, kendi gücüyle kendini koruyamayan ve muhafaza altında bulunamayan, başkasının hakkı olarak bulunan ve sahibi belli olmayan yitik maldır. Bu malı almada emânet, velayet ve iktisab manaları vardır. Çünkü bu malı emânet olarak almıştır. Şeriat veliyi çocuğunun malını korumaya görevlendirdiği gibi, bu malı bulup alan kimseyi de onu korumakla görevlendirmiştir. Ayrıca belli bir süre onu ilan ettikten sonra bu, malı alan kimseye ona sahip olma hakkını da vermiştir.[2] Söz konusu kelime şeriat lisanında para ve eşya gibi şeyler hakkında kullanılır. Sokakta bulunan çocuğa, lakît, hayvana ise dâlle denir.

Bir malın Iûkata sayılması için mutlaka sahibinin bilinmemesi ve mubah olması lâzım değildir. Bilinen bir kimsenin kaybettiği bir mal da lukata sayılır. Ancak bunun için tarif ve ilâna lüzum yoktur. Bu bir emanettir. Bunu mümkünse hemen sahibine vermek lâzım gelir. Kırlarda tarlalarda bahçelerde bırakılmış sâhibleri tarafından aranılmayan meyvelere, çekirdeklere şeriat ve lügat cihetinden lukata denirse de bunlar mubah olduğu için ilân edilmeleri ve sahiplerine verilmeleri vâcib değildir.[3]

Lukata Kitab ve Sünnet ile sabittir. Kitaptan delili, "iyilik etmek ve fenalıktan sakınmak hususunda yardımlasın"[4] âyetidir. Sünnetten delili ise, "kul din kardeşinin yardımında oldukça Allah da kulun yardımındadır."[5] mealindeki hadistir.

Lukata'nın (bir süre) ilan edilmesi gereklidir.[6]

1. Muhammed B. Kesîr'in Rivayeti[7]

1701. ...Süveyd b. Gafele'den; demiştirki: Zeyd b. Sûhan ve Selmân İbn Rabia ile birlikte savaşa çıkmıştım. (Yolda) bir kamçı buldum. Bana, "onu (aldığın yere) at (çünkü başkasına aittir)" dediler. Ben de "Hayır (onu atmayacağım) fakat eğer sahibim bulursam (ona teslim edeceğim) yoksa ondan kendim yararlanacağım" dedim. Sonra hacc farizasını edâ edip Medine'ye uğradım. (Bulmuş olduğum yitik kamçının hükmünü) Übeyy b. Kab'a sordum. Şöyle cevap verdi:

Ben de (bir gün) içinde yüz dinar bulunan bir kese bulmuş Peygamber (s.a.)'e getirmiştim de (bana):

"Onu bir sene ilân et" demişti. Bunun üzerine ben onu bir sene ilân ettim. Sonra (sahibi çıkmadığı için yine) Peygamber (s.a.)'e vardım. (Bana tekrar) -"Onu bir sene ilân et" dedi. Ben onu bir sene daha ilan ettim. Sahibi çıkmayınca durumu haber vermek üzere (tekrar) Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardım. (Bana aynı şekilde); "Onu

bir sene (daha) ilân et" buyurdu. Bunun üzerine onu bir sene daha ilân ettim, sonra (tekrar) yanma vardım ve; "Onu tanıyan bir kimse bulamadım" dedim. Bunun üzerine:

"Bu paranın sayısını, kesesini ve ağız bağını muhafaza et! Eğer sahibi gelirse (kendisine teslim edersin); gelmezse, ondan kendin yararlanırsın" buyurdu. (Râvi Seleme'b. Küheyl) dedi ki: (Süveyd İbn Gafele) "Onu (bir sene) ilân et." sözünü üç (defa) mı yoksa bir (defa) mı naklettiğini (iyice) bilemiyorum.[8]

Açıklama

Hadis sarihlerinin açıklamasına göre buluntu bir malı tarif etmek, "bulan kimsenin ya da görevlendirdiği bir kimsenin, sokaklarda, halkın toplantı yerlerinde, cemaat çıkarken mescid kapılarında veya benzeri yerlerde "kimin bir şeyi kaybolduysa gelsin, benden sorsun, istesin" diye yüksek sesle bağırması" demektir. Bir başka ifâdeyle tarif, bulunan yitik malın halkın toplu olduğu yerlerde herkese ifşa ve ilân edilmesidir. Bu sebeple biz C$fo kelimesini "onu ilân et" diye tercüme ettik.

Hadisin râvilerinden Seleme b. Küheyl'in, "Süveyd İbn Gafele, "onu (bir sene) ilan et" sözünü üç defa mı, yoksa bir defa mı tekrar etti iyice bilemiyorum." demesi, hadis metinlerinin naklinde sahâbî ve tabiîlerin ne büyük ve şâyân-ı takdir bir himmet ve gayret içinde olduklarının en açık delillerinden biridir.

İmam Buhârînin senedine göre bu hadisi şu'be, Seleme'den, o Süveyd b. Gafele'den, Süveyd de Ubeyy b. Ka'b'den rivayet etmiştir. Bu rivayete göre, sözü geçen buluntu kese ile ilgili olayı Süveyd, Übeyy b. Ka'b'dan işitiyor ve Seleme'ye bildiriyor, Seleme de Şu'be'ye bu paranın, bulan kimse tarafından üç sene ilân edilmesinin emr olunduğunu, görüldüğü şekilde rivayet ediyor. Aradan on sene bir zaman geçiyor Seleme ile Şu'be Mekke'de birleşiyorlar. Bu karşılaşmalarında Seleme, Şu'be'ye, "vaktiyle sana hikâye ettiğim bu kıssanın zamanla ilgili kısmını Süveyd'den üç sene mi yoksa bir sene olarak mı, işittiğimi pek iyi bilemiyorum" diyerek tereddüdünü izhar etmeyi dinî bir vazife sayıyor.[9]

Rivayetin bu şekli İslâmî hükümlerin İslâm uleması tarafından ne ince bir sorumluluk idrâk ve şuuru içerisinde nakledildiğinin bariz bir Örneğidir.

Şu'be'nin Seleme ile Mekke'deki bu ikinci karşılaşması birinci karşılaşmalarından on sene sonra olmuştur. Nitekim Müslim'in bir rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir.[10]

Seleme'nin zamana ait bu şübhesi, bu konuyla ilgili fıkhı hüküm üzerinde müessir olmuş, yitik bir malı bulan kimsenin ancak bir sene ilan etmesi gerektiği esasını getirmiştir.

Nitekim Hidâye'de: "Eğer buluntu on dirhemden az olursa, onu birkaç gün ilan etmek kâfidir. Eğer on dirhem veya on dirhemden fazla olursa bir yıl ilan etmek gerekir. Ben derim ki, bu ayırım imam Ebû Hanife'-den gelen bir rivayettir ve birkaç gün deyimi de kişinin uygun gördüğü süre manasındadır. İmam Muhammed ise, az ile çok arasında ayırım yapmadan "bir yıl ilan etmek gerekir" demiştir ki İmam Malik ile İmam Şafiî de bu görüştedirler.[11]denilmektedir. Delilleri ise, "Kim bir yitik malı bulup alırsa bir yıl ilan etsin"[12] mealindeki hadis-i şeriftir. Hanefî mezhebinde zâhirür rivâyeye göre bulunan mal, ister kıymetli olsun ister kıymetsiz olsun bir sene bekletilmesi gerekir.[13]

İmam Malik ile Küfe fakîhleri ve imam Şâfîi de bu görüştedirler. İbnu'l-Cevzî'ye göre bu bir sene, yitiğin bulunduğu günden itibaren değil ilan gününden itibaren başlar.

Hidâye sahibi bu konuda Hanefi mezhebine ait üçüncü bir görüş daha zikretmektedir.

"Buluntu malın ilânı ile ilgili olarak zikredilen sürelerin hiç biri de gerekli değildir. Yitik malı bulan kimse ilan için ne kadar bir zamanı gerekli görürse o kadar ilân eder ve ne zaman artık sahibinin gelmeyeceğine kesin kanaat getirirse, o zaman ilanı kesip onu sadaka olarak fakirlere verir."[14] Serahsî de Mebsût'unda bu görüşü tercih etmiştir.[15] Çünkü hadis-i şerifte: "Buluntu mal helâl değildir. Kim bir mal bulacak olursa, onu bir sene ilan etsin, sahibi çıkarsa, ona teslim etsin, aksi takdirde onu (sahibi adına) sadaka olarak versin" buyuruimuştur.[16]

Nitekim Hanefî ulemasından İbn Âbidîn de şöyle demiştir:

"Musannif İmam Serahsî'ye tâbi olarak tarif ve ilân için muayyen bir müddet tâyin etmemiş ve mal sahibinin artık aramayacağına kanaat gelinceye kadar tarif ve üan olunur demişti. Hidâye ve Muzmarat'ta bu kavil sahih görülmüştür. Cevhere de: "Fetva bu kavil üzeredir" diye zikr edilmiştir. Bu görüş, Zahir-i rivayete muhaliftir."[17]

Münzirî, "Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahirine bakarak fetva imamlarının hiçbirisi buluntu malın üç sene ilan keyfiyyetini kabul etmemiştir" diyor.

Bu müddet Hz. Ömer'den de rivayet edilmiş olmakla beraber aynı zamanda üç ay ilân edilmesi gerektiğine dâir de bir rivayet vardır. Sevrî de; "dirhem dört gün ilân edilir" demiştir.

Ulemadan bazıları bu hadisten bir sene geçtikten sonra malı bulan kimsenin ona sahip olacağı hükmünü çıkarmışlardır ki, şârih Aynî bunu çok garib karşılamıştır.[18]

Bazı Hükümler

1. Bulunan bir paranın sahibini bulmak için yapuması gereken ilan müddetinin uç yıl olup olmadığı şüpheli görüldüğünden bu süre umumiyetle fıkıh âlimleri tarafından bir sene olarak kabul edilmiştir. Buhârî Sarihi İbn Battal: "Fetva imamlarından hiç birisi hadisin zahirine bakarak buluntu malın üç sene ilan edileceğine dâir bir fetva vermemişlerdir," demiştir.

2. Buluntu malın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde, o kimsenin doğru söyleyip söylemediğini anlamaya yarayacak olan çıkının (bohça, kese, cüzdan) ağız bağının ve buluntu malın adedinin belirlenip korunması gerekir. Bulunan para kesesinin içindeki paralar alınarak kabının atılması her zaman için yürürlükte bulunan bir âdet olduğundan, hadisimizde para kesesinin ve ağız bağının korunması özellikle tavsiye edilmiştir.

3. Parayı bulan kimsenin, kendi malına karıştırmayarak kesesiyle ayrıca muhafaza etmesi gerekir. Çünkü günün birinde sahibiyim diye birisinin çıkıp gelmesi ve doğru zannedilerek verilmesi ihtimali bulunduğundan böyle bir yanlışlığa meydan vermemek için bu, tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye, bulunan bir paranın sahibini tayin ederken doğacak zorlukları önlemek içindir. Bu nedenle İmam Ebu Hanife ile imam Şafiî "bu para benimdir" demek bir iddiadır. İddiada bulunan kimsenin iddiasını bir bey-yine ile ispatlaması ise, hadîs gereğidir,[19] diyerek beyyinesiz verilmesini caiz görmemişler ve beyyine gösterilmesi halinde teslim edilmesini vâcib görmüşlerdir. Hattâ buluntu malın üç vasfı takrir edilerek verildikten sonra birisi çıkar da kendisine ait olduğunu isbat ederse, Hanefîlerin ileri gelen imamlarına göre bu malın teslim edildiği kişiden alınıp beyyine sahibine verilmesi gerekir, malın verildiği kimse şayet malı telef ettiyse, malı bulunan kimse mal sahibinin isteğine göre malı ya aynen, ya da bedelen ödemeğe mecbur edilir. Bunun için Hanefî ulemasına göre para verilirken kefaletle verilmelidir. Parayı vasıflara dayanarak teslim eden kimse paranın teslim edildiği kimsenin hakiki sahibi olmadığının anlaşılması üzerine geri isteme hakkı varsa da beyyine karşılığında verdiği parayı hiç bir surette geri isteme hakkı yoktur. Eşyanın ya da paranın, sahiplerini tesbit etmede işe yarayan üç vasfından, önem bakımından ilk sırayı alanlar çıkın ile ağız bağıdır. Paranın mikdarı ikinci derecede gelir.

4. Yitik bir para bulan kimsenin onu alırken, sahibini bulduğu zaman vermek üzere almış olması icab eder. Ona sahip olmak üzere alması ise, gasb hükmündedir. Binaenaleyh bu şekilde almış olduğu yitik bir parayı telef veya kaybettiği takdirde, herhangi bir kusuru olmasa bile ödemesi icab eder.

Yitik parayı bulan kimsenin, bu paraya karşı durumu bir emanetçilikten ibarettir. Bu sebeple sahibi bulununcaya kadar onu muhafaza ve usûlüne göre ilan etmekle mükelleftir. Şayet usûlüne göre ilan ettikten sonra harcamışsa yine de sahibine teslim etmesi gerekir, cumhurun görüşü budur. Delilleri ise, mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "Eğer sahibi gelirse ona teslim edersin" cümlesidir.

Gâsıb durumuna düşmemesi için onu sahibine vermek üzere aldığına dâir âdil bir kimseyi şahit tutması gerekir. Nitekim 1709 numaralı hadisin şerhinde bu konu gelecektir.

5. Bulunan bir mal, usûlüne göre bir sene ilân edildikten sonra sahibi çıkmazsa o parayı kendisi için harcayabilir. Ancak bu parayı bulan kimsenin sözü geçen esaslar dâiresinde ondan yararlanabilmesi için fakir olması şartının aranıp aranmaması hususu fıkıh ulemâsı arasında ihtilaflıdır.

İmam Şafiî, "bulan kimse, o paraya sahip ve mâlik olarak istifâde eder" demiştir. Hanefî imamlarına göre ise, fakir olursa, o mala sahip olarak ondan yararlanabilir. Zengin olursa, esas sahibi adına onu sadaka olarak dağıtır. Ancak hükümetin izni ve hâkimin hükmü ile bu mala zengin de sahip olabilir. Bu konuda imam Şafiî'nin delili, "Eğer sahibi gelirse öna ver, gelmezse ondan yararlan"[20] mealindeki Ubeyy b. Ka'b hadisidir. İmam Şafiî hazretlerine göre Hz. Übeyy zengin bir sahabî olduğu halde Hz. Peygamber ona, bulduğu parayı bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde bu parayı kendi hesabına harcayabileceğini ifâde buyurmuştur.

Bu meselede birisi, bulan kimsenin özel veliliği (velâyet-i hâssa), diğeri de devletin umumî veliliği (Velâyet-i âmme) olmak üzere buluntu mal üzerinde iki velayet vardır. Hanefîler zenginin tasarrufunu devletin iznine tâbi kılarak yitik bir mal bulan kimsenin bir sene ilân sonunda sahibi çıkmaması halinde o mallardan yararlanmasının devletin iznine bağlı olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bulunan para aslında bulanın değildir.

İmam Şafiî'nin bu konudaki delili Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadis-i şeriftir: "Bir gün bir dinar bulmuştum. Bu para ile Resûl-i Ekrem'e gelip arz ettiğimde, "bunu ilân et", buyurdu. Bir süre sonra gelip:

Ya Resûlullah! İlan ettim fakat bir bilene ve sahibine tesadüf edemedim, dedim. Resûl-i Ekrem:

"Artık ondan yararlanabilirsin," buyurdu. Bu, bir dinarı üç dirheme rehin verip buğday ve yağ aldım. Bu sırada paranın sahibi çıkageldi. Paranın evsafını tarif etti. Ben de peygamber (s.a.)'e gelip haber verdim. Resûlullah (s.a.):

"Bu adam paranın sahibidir. Artık bunu ona ver," buyurdu. Ben de verdim.[21]

Şafiî ulemasına göre Hz. Peygamber bu parayı Hz.Ali'ye bir sadaka olarak değil, mülk olarak helâl kılmıştır. Çünkü Ehl-i Beyte sadaka almak haram olduğundan, Hz. Peygamberin bu parayı Hz. Ali'ye sadaka olarak verdiği düşünülemez.

Her ne kadar adı geçen âlimler bu mevzuda bu hadise dayanmışlarsa da aslında bu hadisin senedinde bulunan Şüreyk, Atâ b. Yesâr'dan hadis rivayet etmemiştir. Dolayısıyla bu hadis munkati'dir ve delil olma niteliğinden mahrumdur. Adı geçen alimlerin bu mevzuda dayandıkları ikinci delilleri de şu haberdir:

"Süfyan b. Abdullah bir gün bir heybe bulmuştu. Bunu Hz. Ömer'e getirip hükmünü sordu. Hz. Ömer, bir sene ilân etmesini emretti. Ve sonra sana gelip evsafım tarif eden olursa, ona verirsen; olmazsa, bu heybe senindir, demişti. Aradan bir sene geçtiği halde sahip çıkmamıştı. Bu vaziyeti Hz. Ömer'e arz edince, Hz. Ömer:

Şimdi bu senindir. Çünkü Resûlullah (s.a.) bize bu suretle emretti, demiştir. Süfyân'ın, "benim buna ihtiyacım yoktur" demesi üzerine de Hz. Ömer, o heybeyi Beytü'1-mal hesabına almıştır." Fakat bu hadis de Şâfiîler için delil olamaz. Çünkü Hz. Ömer "-Bu heybe senindir" sözünü "artık bu senin malın olmuştur" anlamında söylememiştir.

Bu konuda Hanefîlerin delili de Hz. Ali'den rivayet edilen şu hadistir: "Hz. Ali'ye bir gün birisi geldi, ben bir çıkın dirhem buldum. Evsafını tarif eden bir kimse zuhur etmedi, ne buyurulur? diye sordu. Hz. Ali:

Tasadduk et, ileride sahibi zuhur eder de senin tasaddukuna razı olursa, ecri ona aittir. Olmazsa, onu ödersin de, ecri senin olur, demiştir.[22]

Yine Hanefi ulemasına göre açıklamakta olduğumuz hadiste Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e hitaben, "Eğer sahibi gelmezse, o maldan kendin yararlanırsın" buyurduğundan bahsedilmesi, yitik malı bulan kimse onu usûlüne göre yeterince ilân ettikten sonra zengin de olsa onu kendi hesabına harcayıp ondan yararlanabileceğine delâlet etmez. Çünkü Hz. Peygamber bu maldan yararlanabileceğini söylediği zaman Hz. Übeyy, fakir idi. Nitekim şu hadis-i şerif de Hanefîlerin bu görüşünü doğrulamaktadır:

"Siz sevdiğiniz mallardan infak etmedikçe asla cennete giremezsiniz" âyeti nâzîl olunca, Ebû Talha "galiba Rabbimiz bizden mallarımızdan bir kısmını istiyor. Öyleyse ey Allah'ın Resulü! Sen şâhid ol, ben Bârihâ denilen bahçemi Allah'a verdim", dedi bunu nüzerine Resûlullah (s.a.):

"Sen onu akrabana ver" buyurdular. Ebu Talha'da onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b'a verdi.[23]

Bu durum Hz. Peygamber'in, Hz. Übeyy'e bu yitik malı yeterince ilan ettikten sonra sahibi çıkmazsa, ondan kendin yararlanabilirsin dediği zaman onun fakîr olduğunu gösterir. Anlatılan olaylara bakılırsa Übeyy'in sonradan zenginleştiği anlaşılır.[24]

6. Yitik malı bulan kimse o malı ilan etme velayetine sahiptir. Eğer ücretsiz olarak bu malı ilân etme velayetini üzerine alacak birini bulabilir-se, bu velayet ona devredilir. Eğer bu velayet hakkını bir ücret karşılığında başka birine devrederse, bu ücreti kendi kesesinden öder. İmam Ah-med ile İmam Şafiî bu görüştedirler.

Ebu'l-Hattâb'a göre ise, eğer yitik malı bylan kimse, sırf onu sahibine ulaştırıncaya kadar saklamak niyyetiyle almışsa ve usûlü dâiresinde ve yeterince ilân ettikten sonra bile yine ona sahip olmak niyyeti yoksa, o malın sahibi çıkınca ücret karşılığında devrettiği bu ilân etme velayeti için ödediği ücreti mal sahibinden alabilir.[25]

7. Yitik malı bulan kimsenin imkânı olduğu halde onu bulduğu sene içinde ilân etmeyip bir sene geciktirmesi günahtır. Çünkü metinde geçen "...onu ilân et!.." emri vucub ifâde ettiğinden, bu emrin gereğini yerine getirmek farzdır. Ayrıca 1709 numaralı hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Çünkü malını kaybeden bir kimse bir sene içerisinde malını bulamadığı takdirde artık ondan ümidini keser ve onu aramaktan vazgeçer.

İmam Ahmed'e göre yitik mal bir sene ilân edildikten sonra artık onu ilân etme sorumluluğu kalkar. Çünkü ilân etmenin hikmeti bir sene ilân etmekle gerçekleşmiştir. Eğer yitik mal bulunduğu ilk sene içinde ilan edilmekle beraber, ilân edilmesi gereken bazı günlerde ilânı ihmal edilmişse, ihmâle uğrayan bu ilân süresi ikinci yılda telâfi edilir. Bu sayede kusurlu da olsa ilan etme yükümlülüğünden kurtulmuş olunur. Çünkü "...ben size bir şey emrettim mi, ondan gücünüz yettiği kadarını yapınız. Bir şeyden sizi men'ettim mi onu derhâl bırakınız"[26] buyrulmuştur.

Buraya kadar, bulunup alınan bir yitik malın alındıktan sonraki hükümlerini kısaca anlatmaya çalıştık. Yerden alınmadan önceki hükmü konusunda ise, İmam Kasânî Bedâyi'ü's-sanâyî' isimli eserinde şu görüşlere yer vermektedir:

"Bulunan yitik bir malı bulunduğu yerden alıp kaldırmak bazı hallerde mendub, bazı hallerde mubah, bazı hallerde de haramdır.

a. Eğer alınmadığı takdirde kaybolup gitmesinden korkuluyorsa, o takdirde onu oradan alıp kurtarmak menduptur. Fakat böyle bir durumda yerinde bırakıldığı takdirde sahibinin gelip alması ihtimali varsa, onu sahibine vermek üzere almak, bırakmadan daha faziletlidir.

b. Eğer alınmadığı takdirde telef ya da kayb olması tehlikesi yoksa ve sahibinin gelip onu orada bulması ihtimali varsa, Hanefîlere göre, onu almak mubahtır. Eğer alınmadığı takdirde telef olmasından korkuîuyorsa almak vâcibtir.

c. Kişinin bulduğu bir malı kendisi için alması ise, haramdır."[27]

2. Müsedded'in Rivayeti

1702. ...Şu'be'den önceki hadisin mânâsı rivayet edilmiştir. (Şube'nin bu rivayetine göre hocası Seleme b. Küheyl önceki hadisi, Resûlullah uç defa, "onu bir yıl (boyunca) ilan et." buyurdu şeklinde rivayet etmiş, (sonra da) şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.), Ubey b. Ka'b'a bu üç defa tekrarlama işini bir sene içerisinde mi, yoksa uç sene içinde mi, yerine getirmesini emretmiş, iyice bilemiyorum."[28]

3. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1703. ...Mûsâ b. İsmail, Hammâd kanalıyla Seleme b. Küheyl'-den aynı sened ve manada bir Önceki 1701 no'lu hadisi rivayet etmiştir. (Râvi Seleme buluntu malın) ilânı hakkında (yaptığı bu rivayette) şöyle dedi:

(Süveyd b. Gaf ele bana buluntu bir malın) "İki yahutta üç yıl" (bekletilmesi gerektiğini) söyledi. (Ve Hz. peygamber Hz. Ubeyy b. Kab'a; "Bulduğun kesenin (içinde bulunan paraların) sayışım ve (kesenin) ağız bağım tesbit et" buyurdu" (Bu hadisin râvilerinden Hammâd kendi rivayetinde hadise şunları da) ilâve etti: "Eğer sahibi gelir de (buluntu kesenin içindeki paraların) miktarını ve (kesenin) ağız bağını bilecek olursa, keseyi ona ver".

Ebû Dâvûd dedi ki: bu "miktarını bilecek olursa" sözünü bu hadîste Hammâd'dan başka rivayet eden olmadı.[29]

Açıklama

Musannif Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini de ayrıca zikretmekle Şu'be'nin, Seleme b. Küheyl'den rivayet ettiği 1701 numaralı hadisle Hammâd İbn Seleme'nin rivayeti arasındaki farka işaret etmek istemiştir.

Bilindiği gibi Şu'be, sözü geçen hadiste Hz. Peygamber'in, Übeyy b. Ka'b'a buluntu bir parayı üç sene içerisinde üç defa ilan etmesini emrettiğini rivayet etmiştir.

Hammâd b. Seleme'nin rivayetine göre ise, Hz. Peygamber Hz. Ubeyy'e buluntu parayı iki yahut da üç yıl ilân etmesini emretmiştir. Ayrıca Ham-mad'ın rivayetinde Hz. Peygamber'in Hz. Übeyy'e "Eğer kesenin gerçek sahibi gelirde onun ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilecek olursa o zaman keseyi ona teslim et" dediğine dair bir ilâve bulunmaktadır.

Gerçekten bu hadiste buluntu paranın ilan süresi ile ilgili "üç sene" kaydı, pekçok râviler tarafından rivayet edilmiş olmakla beraber 'İki sene" kaydı Hammâd İbn Seleme'nin dışında hiç bir raviden rivayet edilmemiştir.

Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde geçen "Sahibi gelir de kesenin ağız bağını ve içindeki paraların miktarını bilirse keseyi ona teslim et"

mealindeki ilâveye gelince, her ne kadar Musannif Ebû Dâvûd, "bu cümleyi Hammâd'dan başka rivayet eden yoktur", demişse de, aslında bu söz doğru değildir. Nitekim Müslim'in bu hadîsi rivayet ettikten sonra, "Süfyan, Zeyd İbn Ebî Uneys ve Hammad b. Seleme hadisinde, "şayet sana biri gelir, onun sayısını, çıkınım ve ağız bağını haber verirse onu kendine veriver" ifâdesi vardır"[30] demesi de bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Hafız İbn Hacer el-Askalanî de musannif Ebû Davud'un bu tesbiti-nin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[31]

Hammâd b. Seleme'nin rivayetinde bulunan bu ziyâde cümleye dayanarak, İmam Malik, İmam Ahmed, Dâvûd, Leys b. Sa'd ve Buhârî, para kesesi bulan kimsenin bu paranın kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin gelip de paranın miktarını, kesesini ve kesenin ağız bağım bilmesi halinde, başka bir delil istemeden bu paranın o kimseye teslim edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Hatta Buhârî, Sahih'inde "yitik malın sahibi olduğunu iddia eden bir kimse ortaya çıkıp da malın alâmetlerini söyleyebildiği zaman mal kendisine teslim edilir," başlıklı bir bab[32] açarak bu manaya geîen hadisleri orada toplamıştır.

Hanefîlerle Şâfiîlere göre ise, bu paranın kendisine ait olduğunu iddia edip de sözü geçen üç vasfı bilen bir kimseye sırf bu vasıflan bilmesinden dolayı paranın teslimi gerekmez. Fakat parayı bulan kimse paranın kendisine ait olduğunu iddia eden kimsenin doğru söylediğine herhangi bir şekilde kanaat getirmesi hâlinde kendisine paranın bu vasıflarını sormadan da teslim edebilir. Ancak teslim etmek zorunda değildir. Paranın kendisine ait olduğunu isbatlayan bir delil ortaya koyması halinde ise parayı ona teslim etmeye mecburdur. Birinci görüştekiler paranın teslim edilmesini gerektirmesi hâlinde delil getirmeyi vasıfları bilmekten daha kuvvetli görmekle beraber, parayı kaybedenin onu zaten gaflet anında düşürdüğü için paranın kendisine ait olduğunu isbatlamasının imkânsız derecede zor olduğundan burada vasıflarını bilmenin delil yerine geçtiğini söylemişlerdir. Yine bu görüşü savunan ulemâya göre yitik bir paranın kendisine ait olduğunu, vasıflarını saymakla isbat eden iki kişinin çıkması hâlinde de aynı yola başvurulur.[33]

Bu konuda Hanefîlerle Şâfiîlerin delili "delil iddia edene gerekir"[34] hadisidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklandı.[35]

4. Kuteybe B. Saîd'in Rivayeti

1704. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Resûlullah (s.a.)'a, buluntu malın hükmünü sormuş O (s.a.)'da;

"Onu bir sene ilan et! Sonra ağız bağıyla çıkınını iyice tespit et ve harca. Eğer sahibi gelirse, ona verirsin" buyurmuş. Bunun üzerine (adam):

Ey Allah'ın Resulü, ya yitik davar (nasıl bir muameleye tabi tutulacak?) demiş, (Hz. Peygamber de:)

"Onu da al, çünkü o ya senindir ya da (bir din) kardeşinindir. Yahut da kurdundur" buyurmuştur.

(Bunun üzerine adam:)

Ey Allah'ın Resulü ya yitik develer (nasıl bir mualeye tabî tutulurlar) demiş. Resûlullah (s.a.) de yanakları ya da yüzü kızaracak kadar öfkelenip:

“Sahibi gelinceye kadar onun ayakkabısı da su kırbası da beraberindedir. Onlardan sana ne?" buyurmuştur.[36]

Açıklama

Hıza ayakkabı anlamına gelir. Burada mecazen deve ayağı anlamında kullanılmıştır.

Sika ise lügatte su tulumu anlamına gelir. Burada ise, deve karnı anlamında kullanılmıştır. Deve bir defada bir kaç günlük su ihtiyacını içebildiğinden karnı su tulumuna benzetilmiştir.

Bilindiği gibi kaybolan bir malın yitik bir mal hükmüne girebilmesi için onun kendi kendini müdafaadan âciz olması ve telef olma tehlikesine mâruz kalmış olması gerekir. İşte bu durumda olan bir mal bulunduğu zaman onu telef etmekten kurtararak sahibine eriştirmek amacıyla yerden alıp saklamak meşru kılınmıştır. Deve için herhangi bir şekilde telef olma söz konusu değilse de koyun ve keçi türünden olan hayvanlar için bu tehlikeler söz konusu olduğundan bunlar yitik olarak bulunduğu zaman sahiplerine teslim etmek amacıyla alınıp saklanmaları meşru kılınmıştır.

Resûl-i Zişân efendimiz yitik koyun ve develer hakkındaki sorulara farklı cevaplar verirken bu incelikleri ifâde etmek istemiştir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen "Onu bir sene ilân et" cümlesini açıklarken ilim adamları şu görüşlere yer vermişlerdir:

Bu emrin zahiri ilan etme işinin tekrar tekrar yapılması icabettiğini ifâde etmektedir. Meselenin özü şudur: "Eğer ilan et" emrinin zarfı, sene ise, o zaman ilan işini senede bir defa yapmak yeterli olur. Fakat bu emri alışılmış olan ilan etme şeklinde anlamak icab eder ki, bu takdirde bu emrin yerine getirilmesi, ancak malın sahibinin kulağına gitmesi ihtimalinin bulunduğu her yer ve zamanda usûlüne uygun olarak ilan etmekle gerçekleşebilir.

Bu konuda Hanefî ulemasından îbn Melek de şöyle diyor: "Bu ilan emri ancak ilk hafta, birisi her gün gündüzün başında diğeri sonunda olmak üzere günde iki defa yapmakla, ikinci hafta her gün bir defa yapmakla, bundan sonra da haftada bir defa yapmakla gerçekleşir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed bu görüştedirler." Bu mevzuda Hidâye'de şöyle denmektedir:

"On dirhemden daha az bir değere sahip olan bir mal günlerce ilan edilir. On dirhem veya daha fazlası için ise, bir yıl ilan edilir. Üçüncü bir görüşe göre ilan müddetinin takdiri yitik malı bulan kimseye aittir."[37]

Bazı Hükümler

1. Yitik deveyi sahibi bulununcaya kadar onu serbest bırakmak gerekir. Malık, Evzaı ve Şanının kavli böyledir. Hanefîlere göre yitik deveyi almak mekruhtur. Yani sahi-Ibini bulmaya çalışmak ve ilan etmek üzere bunu barındırmak mekruhtur.

el-Leys b. Sa'd ise, yitik deveyi köylerde ve meskûn sahalarda bulan iyi niyetli kimse alır, fakat sahrada bulursa alamaz, demiştir. Mâlik ve Şafiî'den birer rivayet de böyledir. Hanefi'lerden de bu kavi rivayet olunmuştur.

Şafiî âlimleri: Yitik deve köy ve şehirden uzak yerlerde görülürse muhafaza edilmek üzere hakim veya başkası onu alabilir. Fakat mülkiyetine geçirmek niyetiyle alıp götürmek haramdır. Şayet yitik deve köyde bulunur ise, usûlü dâiresinde ilân etmek ve buna rağmen sahibi çıkmadığı takdirde mülkiyetine geçirmek niyetiyle bunu almak caizdir. En sahih kavil budur, demişlerdir.

Yitik Sığırın Hükmü:

Tâvûs, Evzâî, Hanefîler ve İmam Mâlik'in bazı arkadaşları "yitik sığır, yitik deve gibidir" demişlerdir. İmam Mâlik ve Şafiî ise, "yitik sığır tehlikeli bir yerde ise, yitik koyun hükmündedir. Aksi halde yitik deve hükmündedir" demişlerdir. Başka görüşler de vardır.

2. Yitik koyun ve keçiyi gereği yapılmak üzere almak caizdir. Cumhur ve Hanefiler bu hadisi delil göstererek böyle hükmetmişlerdir.

Tekmile yazarı bu konu hakkında özetle şöyle der:

"el-Leys b. Sa'd'in kavline ve bir rivayetinde Ahmed'in kavline göre yitik koyun ve keçiyi ancak devlet yetkilisi alabilir, kişiler alamaz." Bu hadis bu görüşü reddeder.

Bazı âlimler: Yitik koyun ve keçiyi meskûn sahada almak caiz değildir. Fakat çölde, dağda ve benzeri yerde almak caizdir, demişler ise de bu hadis bu görüşü de reddeder. Çünkü Resûl-i Ekrem (aleyhisselatü vesselam) böyle bir ayırım yapmaksızın alınmasını emretmiştir. Eğer meskûn saha ile çöl ve dağ arasında bir fark bulmuş olsaydı, Resul-i Ekrem (s.a.) bu durumu soru sahibine soracaktı veya olan farklılığı belirtecekti. Kurt meskûn sahalarda bulunmaz ancak çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulunur denemez. Çünkü koyun ve keçinin bu gibi yerlerde kurta yem olması köy ve şehirlerde kurttan başkasına yem olmamasını gerektirmez. Yani bu yerlerde çalınma gibi tehlikeler de mevcuttur. Diğer taraftan sahibi meçhul yitik mal çölde olsun köy ve şehirlerde olsun lukata hükmüne tâbidir.

Resûl-i Ekrem (s.a.)'in, "Çünkü o ya senindir ya senin kardeşinindir, ya da kurdundur." buyruğunun zahirine göre, yitik koyun ve keçiyi bulan kimse ondan yararlanabilir. îbn Kudâme bu konu hakkında özetle şöyle der:

Yitik koyun ve keçiyi bulup alan kimsenin, dilerse, (evsafını ve alametlerini tesbit ettikten sonra) hemen yemesinin cevazı üzerinde âlimler icma etmişlerdir. Bu hükmün dayanağı ise, Resûl-i Ekrem (s.a.)'in; "O ya senindir, ya kardeşinindir veya kurdundur" mealindeki buyruğudur. Çünkü bu buyrukta hayvancağız bulana ait kılınmış ve bulan kimse ile kurt eşit kılınmıştır. Sonra hayvan sahibi için en kârlı iş budur. Çünkü hayvancağız hefrıen boğazlanıp yenmezse bakım ve beslenmesi sorunu doğar. Hayvanın uzun süre elde tutulup bakım ve yem masrafı bazen değeri kadar bir meblağ tutar. İleride sahibi çıktığı zaman, icabında hayvının değeri kadar masraf ödeme durumunda kalabilir. Fakat bunun alâmet ve evsâfı tesbit edilip kıymeti de takdir edildikten sonra hemen yenilmesi ve pahasının teslim edilmek üzere muhafaza edilmesi en kârlı yoldur, demiştir.

Yitik koyun ve keçiyi (evsafı belirlenip değeri takdir edildikten sonra) hemen yemenin câizliği hususunda bu hayvancağızı çölde, dağda ve benzeri yerlerde bulmak ile şehirde bulmak arasında bir fark yoktur. Fakat Ebû Ubeyd, Şâfüler ve İbnu'l-Münzir, bunu şehirde bulan kimse satabileceği için yiyemez. Satıp da değerini muhafaza etmesi gerekir. Fakat çölde bulan kimse satma imkânına sahip olmadığı için yiyebilir demişlerdir. Cumhurun görüşü ilk görüştür. Cumhurun delili hadiste bir kayıtlanmanın olmayışıdır. Ayrıca sahrada yenilmesi helâl olan bir şeyi şehirde yemek de helâldir.

İbn Kudâme sözlerine devamla şöyle der: "Yitik koyun ve keçiyi bulan kimse yukarda anlatıldığı şekilde dilerse bunu kesip yiyebildiği gibi dilerse bunu kendi malından besler, karşılıksız olarak bakar ve mülkiyetine geçirmez. Sahibi çıkınca ona teslim eder. Bulan kişi şayet ilerde hayvan sahibinden tahsil etmek üzere hayvanın bakım ve yem masrafını tesbit edip bu durumu şâhidlerle tevsik eder ve sonra hayvan sahibi bulunursa, anılan masraflar hayvan sahibinden tahsil edilebilir mi? Bu hususta iki rivayet vardır: Bir rivayete göre anılan masraf tahsil edilebilir. Diğer rivayete göre tahsil edilemez. İkinci görüş Şâ'bî ve Şafiî'nin kavlidir. Bunun gerekçesi de şudur: Hayvanın bakım ve yemi hergün tekrarlanır. Bazan hayvanın değeri kadar masraf olabilir. Bu itibarla yitik hayvancağızı bulan kişinin bunu derhal satıp bedelini muhafaza etmesi veya bedelini takdir ve tesbit ettikten sonra boğazlayıp yemesi ve bedelini saklaması hayvan sahibi için daha kârlıdır.

Yitik koyun veya keçiyi bulan kimsenin üçüncü bir yolu, bunu satıp bedelini muhafaza etmesidir. Satış işini bizzat yapabilir. Şafiî'nin bazı arkadaşlarına göre satış işini ancak devlet yetkilisinin izni ile yapabilir. Cumhurun görüşüne göre devlet yetkilisinden izin almaya gerek yoktur."

3. Lukata'yı (yani yerde bulunan sahibi meçhul para ve diğer eşyayı) iyi niyetle almak caizdir. Alınan mal az olsun çok olsun, bir yıl ilân edilir. Sahibi çıkmazsa, bulana helâl olur. Bulan kişi bulduğu malın alâmetlerini ve evsafını iyice belirlemek zorundadır.[38]

5. İbnu's-Serh'in Rivayeti

1705. ...Önceki hadisin mânâsı aynı senetle (bir de) Mâlik (b. Enes)'den rivayet edilmiştir (ve bu rivayette onların) "su tulumu beraberindedir (bu sayede onlar) suya gelirler, ağaçlan otlarlar" (sözünü) ekledi, (fakat önceki hadiste) yitik koyunlar hakkında (geçen) "onu al (çünkü ya senindir, ya din kardeşinindir, yahut da kurdundur" sözünü) rivayet etmedi.

Yitik mal hakkında da (şunları) rivayet etti:

"Onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (teslim edersin), gelmezse onu nasıl istersen yap" (Fakat önceki hadiste geçen "onu kendin için sarfet" sözünü rivayet etmedi.)

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi es-Sevrî ile Süleyman b. Bilâl ve Hammâd b. Seleme de Rabia 'dan aynen Mâlik'in rivayeti gibi rivayet ettiler; "onu al (Çünkü o ya senindir... ya din kardeşinindir, ya da kurdundur)9* sözünü rivayet etmediler.[39]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerifin tetkikinden de anlaşılacağı gibi bir önceki hadise nisbetle Mâlik b. Enes'in bu rivayetinde bulunan ilâve "suya gelirler, ağaçlan otlarlar" cümlesidir. Bu cümlenin başında bulunan "Sikauha: su tulumu" kelimesi, bu fazlalığa dahil değildir. Bu hadiste bir önceki hadise nisbetle bazı eksiklikler de bulunmaktadır. Bunlardan birisi bir önceki hadiste bulunan yitik koyunlar hakkındaki "onu al, çünkü ya senindir ya din kardeşinindir, ya da kurdundur." cümlesidir.

Ayrıca Mâlik bu rivayetinde önceki hadisten farklı olarak yitik mal konusunda "onu bir sene ilan et, eğer sahibi gelirse (verirsin) gelmezse nasıl istersen öyle yap," sözlerini rivayet etmiş, buna karşılık bir öncçki hadiste yer alan "onu kendin için sarfet," anlamına gelen "istenfik" sözünü rivayet etmemiştir.

Gerçekten de Musannif Ebû Davud'un dediği gibi imam Mâlik'in rivayet ettiği bu hadisi muttasıl olarak Buhârî ile Müslim ve Beyhakî de rivayet etmişlerdir.[40]

Süleyman b. Bilârin rivâyetindeki hadisi de yine Buhârî ile Müslim ve Beyhakî rivayet etmişlerdir.[41] Fakat Süleyman b. Bilârin rivayet ettiği bu hadisin Buhârî'deki metinlerinin birinde, "Onu al, Çünkü o ya senindir..." cümlesi de bulunmaktadır.[42]

Musannifin ta'likde rivayet ettiği İmam Mâlik'in bu rivayetini destekleyenlerden biri de Hammâd b. Seleme'nin rivayet etiği ve musannifin da Sünen'ine aldığı ileride gelecek olan 1708 numaralı hadistir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif yitik malı bulan bir kimsenin yeterince ve usûlüne göre ilan ettikten sonra ona sahip olabileceğine delâlet etmektedir. Biz fıkıh âlimlerinin bu konudaki görüşlerini 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[43]

6. Muhammed B. Râfi'in Rivayeti

1706. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'e buluntu mal(ın nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) sorulmuş, o (s.a.)'da şöyle cevap vermiş:

"Onu bir sene ilân et. Eğer arayıcısı gelirse, ona ver. Eğer gelmezse, onun kabını ve ağız bağını tesbit et, onu malına kat. Eğer (onu harcadıktan sonra bir gün onun) arayıcısı çıkıp gelecek olursa, onu(n değerini) kendisine veriver."[44]

Açıklama

Hadis-i şerif, yitik mal bulan kimseye bir süre sonra bir kimsenin gelip de malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia etmesi hâlinde bu malı teslim etmek gerektiğine delâlet etmektedir.

İmam Mâlik ile İmam Ahmed'e göre, malı arayan kimsenin malm vasıflarım sayıp dökmesi hâlinde, gerçekten ona ait olduğuna dair malı bulanın kalbinde bir kanaat hâsıl olursa, malı ona teslim etmesi farzdır.

Hanefî ulemâsı, îmam Şafiî ve cumhuru ulemâya göre ise, hadiste geçen "kendisine ver" emri "nedb," ifâde ettiğinden malı bulan kimsenin, malın kendisine ait olduğunu söyleyerek vasıflarım sayıp döken kimseye teslim etmesi farz değil, mendubtur. Ancak malın kendine ait olduğunu iddia eden kimse bu iddiasını delille isbatlayacak olursa, o zaman, bu malı ona teslim etmek farz olur.

Bu durum malın harcanmasından sonra bile sâhabinin çıkması hâlinde, en azından malın bedelinin ona ödenmesi gerektiğini yitik malın, onu bulanın elinde bir emânet olduğuna/ ve sahibinin belirlenmesi halinde ona teslim edilmesi icabettiğini gösterir.

Bu mevzuda Hattâbî şöyle demiştir:

"Sonra ondan yararlan" ifadesi, yitik bir mal bulan kimsenin usûlüne göre ve yeterince onu ilan ettikten sonra, sahibinin çıkmaması halinde, sahibi çıkınca kendisine bedelini ödemek şartıyla, onu harcayabileceğine, bunda hiçbir kerahet olmadığına delâlet etmektedir. Her ne kadar İmam Mâlik; "O, ya senindir, ya da kurdundur" mealindeki 1704 numaralı hadis-i şerife dayanarak "çölde bir koyun bulup da yiyen kimse sonradan sahibinin çıkması halinde o koyunun bedelini ödemekle mükellef değildir" demişse de bu hadiste geçen '*eğer arayıcısı çıkıp gelirse onu(n değerini) kendisine veriver" cümlesi aleyhine bir delildir.

Bu cümleye dayanarak İmam Şafiî de "ister şehirde ister şehir dışında bulmuş olsun, bulduğu bir koyunu yiyen kimse sahibinin çıkması halinde onu ödemekle yükümlüdür," demiştir ki Hafız İbn Hacer'in dediği gibi, Hz. Peygamber'in ona yeme izni vermeden önce sahibinin gelmesi halinde ona teslim etmeyi emretmesi İmam Şafiî'nin bu görüşünü kuvvetlendirmektedir.[45]

7. Ahmed B. Hafs'ın Rivayeti

1707. ...Zeyd b. Hâlid el-Cühenî'den rivayet edilmiştir. Dedi ki:

Resûlullah (s.a.)'a lukata(mn nasıl bir muameleye tabi tutulacağı) soruldu da...

Bundan sonra (1704 no'lu) Rabia hadisinin bir benzerini rivayet etti.

(Abdullah b. Yezîd bu hadisi) şöyle rivayet etti: (Hz. Peygambere) buluntu mal(ın nasıl bir işleme tabi tutulacağı) soruldu da o (s.a.), şöyle cevap verdi:

"Onu bir sene Han edersin, eğer sahibi gelirse onu kendisine teslim edersin. Gelmezse, ağız bağım ve çıkınını belirlersin sonra onu kendi malına katarsın. Eğer bir süre sonra sahibi gelecek olursa bunu ona veriverirsin."[46]

Açıklama

Hadis-i şerîf yitik malı bulan kimsenin bir sene ilan ettikten sonra sahibi çıkmasa bile yine ona kayıtsız şartsız sahib olamayacağına, bir başka ifadeyle, sahibi ne zaman ortaya çıkarsa çıksın, onu isteme hakkına sahip olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.

Yine bu hadisin zahiri, yitik malı bulan bir kimsenin, o malın kendisine ait olduğunu iddia eden kimseye hiç bir delil istemeden teslim etmesi gerektiğini ifâde etmektedir.

Ancak 1703 ve 1706 numaralı hadisler, bu hadis-i şerifi kayıtladığından bu hadisi sözü geçen hadislerle birlikte ele almak icabeder. Bu bakımdan bulunan bir malın sahibine hangi şartlarla teslim edilebileceği hususu için anılan hadislerin şerhlerine müracaat edilmelidir.[47]

8. Musa B. İsmail'in Rivayeti

1708. ...(Bir önceki hadisin) manası (bir de 1704 numaralı) Kuteybe (b. Abdurrahman) hadisinin senediyle yani Rabia b. Ebî Abdurrahman yoluyla (rivayet edilmiştir. Şu farkla ki Hammâd b. Seleme) bu rivayete şu cümleyi de eklemiştir:

"Eğer arayıcısı gelir de (malın) çıkınını ve miktarını bilirse, onu ona verîver". (Bu hadisin) bir benzerini de yine Hammâd, Ubeydullah b. Ömer, Amr b. Şuayb, onun babası ve dedesi yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir.[48]

Açıklama

Ebû Davud'un hadise ait üç ta'liki aşağıda ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir.

Bilindiği gibi bu hadisin benzeri daha önce 1704 numarada geçmiştir.

Ancak burada 1704 numaralı hadisten fazla olarak bir de Hammâd b. Seleme'nin ilâve ettiği "eğer arayıcısı gelir de malın çıkınım ve miktadıfını bilirse, malı ona veriver" anlamına gelen bir cümle bulunmaktadır.

Bu hadisin zahirine bakarak İmam Mâlik (r.a.) buluntu bir malın vasıflarını sayarak onun kendisine ait olduğunu iddia eden bir kimseye bu malın başka bir delil aranmadan teslim edilmesi farz olduğunu söylemiştir.

Şâfiîlerle Hanefîler ise yine bu hadisten, malın sahibi olduğunu iddia eden kimsenin malın vasıflarını sayıp dökmesi neticesinde malı bulan kimsenin kalbinde malın o kimseye ait olduğuna dair bir kanaat uyanırsa malı o kimseye teslim etmesi caiz olmakla beraber, farz değildir. Çünkü "buradaki emir farziyyet ifâde etmez, mendupluk ifâde eder" demişlerdir.

Hammâd b. SeJeme'nin metinde geçen ilâvesini Müslim, Hammâd b. Seleme Yahya b. Said, Rabiatü'r-Rey, İbn Ebi Abdirrahman, Yezid, Zeyd b. Halid el-Cüheni zinciriyle ve şu mânâya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir:

Bir adam Peygamber (s.a.)'e kaybolan develerin hükmünü sormuş..." Rabia şunu ilâve etmiş: "Bunun üzerine kızdı. Hatta yanakları da kızardı" ve hadisi yukandakilerin hadisi gibi rivayet etmiş şunu da ilave etmiş: "Şayet sahibi gelir de muhafazasını, sayısını ve bağını bilirse, onu kendisine veriver! Aksi takdirde o senindir."[49]

(a) Ebû Dâvûd dedi ki: Hammâd b. Seleme'nin, Seleme b. Kü-heyl, Yahya b. Said, ubteydullah b. Ömer ve Rabia'nın "Eğer sahibi gelir (yitik malın) çıkınını ve (çıkının) ağız bağım bilecek olursa, o malı ona teslim ediver" (şeklindeki) hadisine yaptığı şu "çıkını ve (çıkının) ağız bağını bilirse" (sözlerinden oluşan) ilâve (bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerine) tercih edilebilecek nitelikte değildir.[50]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hammâd b. Seleme'nin bu ilâvesinin diğer rivayetlerden daha sağlam olmadığını söylemişse de aslında bu ilâveyi Müslim de Sahih'inde rivayet etmiş[51] ve İbn Hacer de Musannif Ebû Davud'un bu tespitinin isabetsiz olduğunu söylemiştir.[52] Nitekim 1703 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ayrıca İbn Hazm da Musannifin bu kanaatinin doğru olmadığını ifade etmiştir.[53]

(b) (Ebû Dâvûd dedi ki:) Ukbe b. Süveyd'in babası vasıtasıyla Peygamber (s.a.)'den (rivayet ettiği) hadiste de (Zeyd b. Hâlid el-CühenVnin rivayet ettiği 1706 no'lu hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in kendisine yitik malın nasıl bir işleme tabi tutulacağını soran bir kimseye):

"Onu bir sene ilan et!" buyurdu(ğu ifade edilmektedir.)[54]

Açıklama

Her ne kadar musannif, Hamnıâd ibn Seleme'nin bu ta'lîki buluntu bir malın bir sene ilan edilmesi gerektiğini ifâde eden 1706 numaralı hadîsi takviye için getirmişse de aslında Ebû Davud'un bu ta'lîkini Taberâni ile Beğavi, Elhumeydî ve ibn Seken şu senedle zinciriyle Hz. Peygambere ulaştırmışlardır. "Muhammed ibn Ma'n-elğıfârî, Rabîa, Ukbe ibn Süveyd ve babası Süveyd. Söz konusu ta'lîk şu manaya gelen lafızlardan ibarettir. "Resûlullah (s.a.)'e lükatayı sordum da:

"Onu bir sene ilan et, sonra onun kabım muhafaza et", buyurdu.[55]

(c) (Ebû Dâvûd dedi ki) Ömer b. ei-Hattâb'ın Peygamber (s.a.)'den rivayet ettiği hadiste de (Zeyd b. Halid el-CühenVnin rivayet ettiği 1706. hadiste) olduğu gibi (Hz. Peygamber'in, kendisine yitik malın nasıl bir işleme tâbi tutulacağını soran bir kimseye):

"Onu bir sene ilân et." buyurdu(ğu ifâde edilmektedir.)[56]

Açıklama

Bu ta'lîki de Tahâvi ile Beyhakî, Amr ibn Şuayb'dan O'da Süfyân ibn Abdillâh'ın oğullan Amr ile Asım'dan, O'nlar da babaları Süfyân ibn Abdillah'dan O'da Hz. Ömer'den O'da Hz. Peygamberden rivayet etmiştir.[57]

9. Müsedded'in Rivayeti

1709. ...İyaz b. Hımâr'dan; demiştir ki: Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Kim bir yitik mal bulursa bir veya iki adaletli kimseyi (bu malı emânetine aldığına dâir) şâhid tutsun, gizlemesin ve kaybetmesin. Eğer sahibi çıkarsa ona versin, eğer çıkmazsa, o zaman o aziz ve celîl olan Allah'ındır, onu istediğine verir.[58]

Açıklama

Tutulacak âdil şâhid sayısının bir veya iki olduğuna dair tereddüt râviye aittir. Ahmed ve Tahâvî'nin rivayetlerinde bu tereddüd durumu yoktur. Oralardaki rivayette iki âdil şâhid'in tutulması emredilmiştir. Lukataya ait tutulacak şâhidlerin hangi hususlar için tutulacağı hakkında birkaç görüş vardır:

a. Kişi sadece bir lukata bulduğuna dair şâhidler tutacak fakat bulduğu malın evsafını açıklamayacaktır ki, herhangi bir yalancı kimse haksız yere bu mala sahip çıkmasın.

b. Kişi bulduğu malın evsafım tesbit etmek için şâhidler tutacak ve bütün vasıfları şâhidlere anlatacak ki günün birinde ölürse vârisleri o malda tasarruf etmesinden dolayı kendisinin malı olduğunu sanmasınlar. Şafilerin bir kısmına göre kişi bulduğu malın bazı vasıflarnı şahidlendirecek ve bazı evsafım gizli tutacaktır. Nevevî "en sıhhatli görüş budur" der.[59]

Bazı Hükümler

1. Lukata yani yitik mal bulan kimse bunu alınca durumu şahıdlerle tespit etmelidir. Şahit tutmaya ait hadisteki emrin hükmü hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

a. Hanefîlere göre kişinin bulduğu malın onun yanında emânet sayılıp kusur ve ihmali olmadıkça zayiinden ve helak olmasından sorumlu tutulmaması için şahid tutmuş olması şarttır. Eğer şâhid tutmamış ise, mal onun yanında helak veya zayi olursa, kusur ve ihmali olsun veya olmasın, mal sahibi ortaya çıktığında ödettirir. Kişi yitik malı sahibine teslim etmek

üzere iyi niyetle aldığını, fakat şâhid tutmadığını söyler ve mal sahibi de onu doğrularsa, bu takdirde kişi o maiın helak veya zayiinden sorumlu değildir. Şu halde bir adam yitik bir mal bulup yerden alıp da durumu şâhidlendirmez ve sonra henüz sahibi bulunmamış iken adamın kusuru olmaksızın mal helak veya zayi olur, sonra sahibi çıkar ve adam durumu anlatır mal sahibi de adamın iyi niyetle malı götürdüğünü doğrularsa, adama malın değerini ödettiremez. Şayet mal sahibi adamı yalanlarsa, Ebû Hanî-fe'ye göre malı tazmîn ettirir. Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre adam bulduğu malı sahibine iade etmek niyetiyle aldığına yemin ederse ödetme durumu kalmaz.

b. Şafiî'ye göre kişinin yitik mal bulduğunu şahidlendirmesi vâcibtir. Şafiî, hadisin zahirini esas almıştır. Bir de şu durum vardır: Adam şahid tutmayınca, görünüşte adam malı kendi nefsi için almış gibi olur.

c. Mâlik, Ahmed ve meşhur kavlinde Şafiî, "ŞahuJ tutmak müstehabdır. Hadisteki emir müstehablık içindir. Çünkü sahih hadislerde yitik mala şahid tutma emri yoktur. Bu hadislere bakılınca burdaki emrin, müstehablık için olduğu kanaati hâsıl olur" demişlerdir.

Hattâbi, bu hadisin şâhid tutma emri, eğitim ve irşâd anlamı taşır. Şahid tutma hakkında ikilhikmetlvardır: Birisi şudur: Şahid tutulmadığı takdirde nefis ve şeytan, yitik malı götüren adamın kalbine vesvese sokabilir. Adam malı götürürken iyi niyetle götürmüş olmasına rağmen,sonra nefis ve şeytan yitik malı götüren adamı iğfal edebilir ve hiyânete sürükleyebilir. Adam şahid tutmuş ise, böyle bir tehlike endişesi kalmaz. İkinci hikmet de şudur: Adam aniden ölebilir. Mirasçıları da bunu onun öz malından sayarak bölüşebilirler. Şâhid tutulmuş ise, böyle bir tehlikeye yer kalmamış olur.

2. (Zeydîlerin bir kolu olan) Hâdeviler hadisin "mal sahibi gelmezse artık o, Allah'ın malıdır" cümlesini delil göstererek bir yıl süre ile usûlüne uygun olarak ilân edilmesine rağmen sahibi çıkmayan yitik mal bunu bulan kimsenin fakir olması kaydı ile mülkiyetine geçer. Bulan kimse fakir değilse yitik mal onun mülkiyetine geçmez. Çünkü Allah'ın malım ancak sadakaya muhtaç kimseler alabilir, demişlerdir.[60] Nitekim 1701 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[61]

10. Kuteybe B. Said'in Rivayeti

1710. ...Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.)'a ağaçta bulunan meyveden (alıp yemenin hükmü) sorulmuş da:

"Her kim onu ihtiyacından dolayı ağzıyla alıp yer de eteğini doldurmazsa, (bundan dolayı) ona bir ceza lâzım gelmez. Ondan bir şey koparır (da başka yere taşır)sa, onun değerinin iki mislini ödemek onun üzerine borç olmakla beraber (tazir) cezasına da çarptırılır.

Kim de meyveyi meyve kurutulan yere konduktan sonra çalar da (çalınan bu meyvenin) değeri, bir kalkan değeri olursa, ona (el) kesme (cezası) lâzım gelir," buyurmuş ve (Abdullah b. Amr, rivayetine devam ederek) başkalarının rivayet ettiği şekilde yitik deve ve koyun hakkında rivayette bulunmuş (bu rivayetinde) şöyle demiş. (Hz. Peygambere) yitik maldan soruldu da şöyle cevap verdi:

"İşlek bir yolda ya da ma'mür olan bir köyde bulduğun bir malı bir sene ilan et. Eğer (bu süre içerisinde) sahibi gelirse ona ver, eğer gelmezse senindir. Harab olan bir yerde bulunan bir malda ve rikâzda beşte bir (Vergi) vardır. (Gerisi bulana kalır)[62]

Açıklama

Hadis-i şerif, fakr-u zaruret içerisinde bulunan bir kimsenin başkasına ait bir ağacın meyvelerini ağacın başında eteğine doldurmaksızın alıp yiyecek olursa, sahibinin rızası olmadığı takdirde ona sadece yediği meyvelerin kıymetini ödemek düşer. İslâm'ın ilk yıllarında bu kimse yediği meyvelerin bedelini ödemekten de muaftı. Fakat sonradan bu uygulama yürürlükten kaldırıldı. Meyvelerin bedelini ödemek mecburiyeti getirildi. Eğer bir kimse ağacın meyvelerini koparıp da başka bir yere götürecek olursa, zaruret icabı götürmüş bile olsa, ona tazir cezasıyla birlikte götürdüğü o meyvelerin değerinin iki mislini ödeme cezası verilir. Fakat meyveler hırz (muhafaza) altında olmadığı için hırsızlık cezası verilmez.

Eğer bu meyveler sahibleri tarafından ağaç üzerinden sergiliğe indirildikten sonra alınmışsa ve alınan bu meyvelerin değeri hırsızlık cezası için aranan dörtte bir dinar veya on dirheme ulaşmışsa, o zaman alan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır. Çünkü sergilik âdeten mal için emniyetli bir yer sayılır. Bilindiği gibi böyle emniyetli bir yerden alınan mal çalınmış sayılır ve bu işi yapan kimse hırsızlık cezasına çarptırılır.

İşlek bir yol üzerinde ya da mamur ve meskûn bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik malların hükmü, diğer yitik malların hükmüne tabî olmakla beraber harabe bir yerleşim bölgesinde bulunan yitik mallar ve rikâz, vergiye tabidirler. Beşte biri vergi olarak devlete verilir, kalanı ise bulan kimsenin mülkü olur. Bilindiği gibi rikâz, define (gömü) demektir.

Fıkıh kitaplarında açıklandığı üzere rikâz (kenz, define) üç türlüdür:

1. Kenz-i İslâmî: Üzerinde îslâmî işaretler bulunan para, kıymetli eşya vs. gömüleridir. Bunlar Lukata hümündedir. Bunları bulanlar fakir iseler kendilerine, değil iseler fakirlere sarf veya İslâm idaresine teslim ederler.

2. Kenz-i Câhili: Üzerinde kâfirlerin işaretleri bulunan para vs.'dir. Bunların beşte biri İslâm idaresine zekât olarak verilir. Geri kalanı toprak sahibine aittir.

3. Kenz-i Müştebih: Kime ait olduğu anlaşılamayan para eşya vs. definedir. Bunlar bir görüşe göre kenz-i câhilî bir görüşe göre de lukata hükmündedirler.

İmam A'zam ve îmam Muhammed'e göre deniz mahsûllerinden zekât alınmaz. İmam Ebû Yusuf'a göre ise, denizden çıkarılan inci vs.'den beşte bir zekât alınır.[63]

Bazı Hükümler

1. Zaruret durumunda olan bir kimse yanına alıp başka bir yere goturmemek şartıyla başkasının meyvesini ağacının başında ihtiyacını giderecek kadar yiyebilir.

Ancak bu cevaz meyve sahibinin o meyvenin yenmesine izin vermiş olduğuna dair bir karinenin bulunmasına bağlıdır.[64] Aksi takdirde kendisine yediği meyvelerin bedeli ödetilir.

2. Zaruret durumunda olmadığı halde bir başkasının meyvesini ağacının başında yiyen kimseye o meyvenin bedelinin iki misli ödetilir ve bir de tâzir cezasına çarptırılır. Ömer b. el-Hattâb (r.a.) ile İmam Ahmed mevzumuzu teşkil eden hadisin zahirine sarılarak bu hükme varmışlardır. İmam Şafiî'nin eski görüşü de budur.

Cumhhûru ulemâya göre bu kimseden malî ceza olarak sadece meyvenin değeri alınır, iki katı alınmaz. Hadiste geçen "iki kat" kelimesi halkı ihtiyaçsız olarak halkın meyvelerini yemekten şiddetle sakındırmak için kullanılmıştır.

Hanefî ulemasından İbn Melek ise, metinde geçen tâzir cezasının sırf halkı vazgeçirmek için kullanılmış olabileceğini ya da İslâm'ın ilk yıllarında olup sonradan yürürlükten kaldırılan bir uygulama ile ilgili olabileceğini ve 3569 numaralı hadisin de buna delâlet ettiğini binaenaleyh başkasının meyvesini yiyen bir kimseye yediği meyvenin bedelini ödemekten başka bir ceza verilemeyeceğini söylemiştir. Hattâbî de bu görüştedir. Esasen İmâm Sindî'nin de ifâde ettiği gibi[65] metinde geçen "değerinin iki misli" sözü Ebû Davud'un bazı nüshalarında bir misli olarak geçmektedir ki bu daha iyi ve îslâmın ruhuna daha uygundur.

3. Muhafaza (hırz) altına alınmış olan ve miktarı hırsızlık cezası için şart olan dörtte bir dinara ya da on dirheme ulaşan bir malı çalıp giden bir kimse hırsızlık cezasına çarptırılır (eli kesilir.)

4. Mamur ve meskûn yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar, diğer yitik mallar gibi usûlüne göre bir sene ilân edilir. Meskûn olmadığı için harab olan yerleşim birimlerinde bulunan yitik mallar ise, vergiye tâbidir. Beşte biri İslâm devletine verilir, gerisi bulana kalır.

5. Ele geçen yitik koyunlar buluntu mal hükmündedir. Deve ise buluntu mal hükmünde olmadığından sahipsiz bir deveyi bulan kimse onu almaya kalkmamalıdır. Nitekim 1704 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[66]

11. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1711. ...Şu (önceki) hadisi (yine) Amr b. Şuayb (önceki) senediyle rivayet etti. (Bu rivayete göre Abdullah b. (Amr ya da Velid b. Kesir) yitik koyun hakkında şöyle demiştir: (Resûlullah sallallahü aleyhi ve sellem kendisine yitik koyun hakkında soru soran kimseye):

"Onu al (yanında) iyi muhafaza et" buyurmuştur.[67]

Açıklama

Musannifin bu hadis-i şerifi burada nakletmekten maksadı, Velid b. Kesir'in rivayeti olan bu hadisle, îbn Aclân'ın rivayet ettiği önceki hadis arasındaki farka işarettir. Bu iki hadis karşılaştırıldığı zaman görülür ki, bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in yitik bir koyun bulan kimsenin sahibine vermek üzere onu yanına emaneten alıp muhafaza etmesini emrettiği açıkça ifade edildiği halde, önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğuna dâir açık bir ifâde yoktur. Hz. Peygamber'in bu hususta ne buyurduğu başka rivayetlere havale edilmektedir.

Bu hadisle ilgili açıklama 1704 numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[68]

12. Müsedded'in Rivayeti

1712. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb aynı senedle (üçüncü defa olmak üzere bir defa daha) rivayet etti. (Bu rivayete göre Resülullah sallallahu aleyhi vesellem) yitik koyun hakkında sadece:

"O ya senindir, ya (din) kardeşinindir, ya da kurdundur. Öyleyse onu al." buyurmuştur.

Aynı şekilde Eyyûb (es-Sahtiyânî) ile Yakub b. Ata, Amr b. Şuayb kanalıyla Peygamber (s.a.)'den (sözü geçen hadisi rivayet etmişler ve) bu rivayetlerinde (Hz. Peygamberin sadece); "Onu (sahibine vermek üzere yanına) al." buyurduğunu nakletmişlerdir.[69]

Açıklama

Bu hadisin sonuna musannifin ilâve ettiği Eyyûb es-Sahtiyânî ile Yakub b. Ata b. Ebû Rebâh'a ait taliklerin senedini Hz. Peygamber'e kadar ulaştıran bir kimse bilinmiyor. Esasen Eyyûb es-Sahtiyanı ile Yakub râvi olarak sağlam değil, zayıftırlar,

1711 no'lu hadisle 1712 no'lu hadisten çıkan netice şudur: Hz. Peygamberin yitik koyun hakkında yaptığı açıklama "Onu (yanına) al" sözünden ibarettir. Fazla değildir. Fakat 1704 numaralı muttasıl ve merfu hadis, Hz. Peygamber'in yitik koyun hakkındaki açıklamasının sadece bu sözden ibaret olmadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in bu konudaki açıklamaları için sözü geçen hadisin tercüme ve şerhine müracaat edilebilir.[70]

13. Mûsâ B. İsmail'in Rivayeti

1713. ...Şu (1710 numaralı) hadisi Amr b. Şuayb, babası Şuayb ve dedesi Abdullah b. Amr b. el-As yoluyla Peygamber (s.a.)'den bir de (Muhammed) îbn İshak rivayet etmiştir: (Bu rivayete göre Hz. Peygamber) yitik koyun hakkında şöyle buyurmuştur: "Onu al, arayıcısı gelinceye kadar (yanında muhafaza et)"[71]

Açıklama

Musannif, Ebû Davud'un bu rivayeti kayd etmekten maksadı bununla 1710, 1711, 1712 numaralı rivayetler ara-

sındaki farkı göstermektir.

Sözü geçen rivayetlerin gözden geçirilmesiyle de anlaşılacağı gibi o rivayetlerde Hz. Peygamberdin yitik koyun hakkında sadece "onu al" buyurduğu ifâde edilirken, bu rivayette "Onu al arayıcısı gelinceye kadar (muhafaza et)" buyurduğu ifade edilmektedir. Bu hadisle ilgili fıkhî hükümler 1710 numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[72]

14. Muhammed B. El-Alâ'nın Rivayeti

1714. ...Ebû Saîd (el-Hudrî)'den (rivayet edildiğine göre) Ali b. Ebî Tâlib bir dinar bulup Hz. Fatıma'ya getirmiş, (Hz. Fatıma da) Onu (harcamanın haram olup olmayacağını) Resûlullah (s.a.)'a sormuş (Peygamber (s.a.):

"Allah'ın rızkıdır" buyurmuş. Sonra ondan Resûlullah (s.a.) de yemiş, Hz. Ali ile Fatıma da yemiş. Sonra Hz. Ali'ye, onu arayan bir kadın çıkmış gelmiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Ey AH, dinarı (ona geri) ver" buyurmuş, (Hz. Ali de geri vermiştir).[73]

Açıklama

Hafız Zeylâî'nin açıklamasına göre Hafız Münzirî mevzumıızu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir: "Bu hadis-i şerifte izahı müşkil olan taraf Hz. Ali'nin bulmuş olduğu bir dinarı hiç ilan etmeden harcamış olmasıdır. Halbuki sıhhat bakımından daha üstün ve sayı bakımından daha çok olan birçok hadis-i şerif, bulunan bir yitik malı usûlüne göre ve yeterince açıklamadan harcamanın caiz olmadığını ifâde etmektedir. Kanaatimce bu meselenin izah tarzı şudur:

Aslında bulunan yitik bir malın ilanı için kalıplaşmış belli bir ifâde yoktur. Bu nedenle Hz. Ali'nin, bulmuş olduğu bu malı Hz. Peygamber'-in etrafında kalabalık bir cemaat bulunduğu bir sırada Hz. Peygamber'e haber vermiş olması bir ilan sayılmış, orada malın sahibi çıkmayınca artık o malı yemek ona helâl olmuştur. Bu durum buluntu malın bir defa ilan edilmesinin yeterli olduğuna dair olan görüşleri kuvvetlendirmektedir".

Hafız Zeylâî sözlerine şöyle devam etmiştir: "Her ne kadar Hafız Münzirî böyle demişse de bana göre mesele hiç te böyle değildir. Binaenaleyh Hafız Münzirî'nin zannettiği gibi buluntu malı bir defa ilân etmek yeterli değildir. Nitekim Abdurrezzak'm Musannef inde Hz. Ali'nin söz konusu dinarı üç gün ilan ettiği rivayet edilmektedir.[74]

Bazı Hükümler

Hadis-i şerif yitik bir malı bulan kimsenin onu yeterince ilân ettikten sonra yiyebileceğine ve bu hususta malı bulan kimsenin zengin olmasıyla, fakir olması arasında bir fark bulunmadığına delâlet etmektedir. Nitekim 1701 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi bu konuda İmam Şafiî ile İmam Ah-med ve daha başkalarının görüşleri de böyledir.

Sözü geçen fıkıh imamlarına göre Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye söz konusu buluntu malı sadaka olarak bağışladığı da düşünülemez. Çünkü Hz. Ali ile Hz. Fatıma Hâşim oğullarından olduklarından onların sadaka almaları caiz değildir.

Hanefî ulemâsına göre ise, devletin izni olmadan zengin bir kimse bulduğu yitik malı harcayamaz. Onu yeteri kadar ilan ettikten sonra sadaka olarak fakirlere dağıtır.[75]

Hanefî ulemâsı mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiriyle amel etmeyi terk etmelerinin sebebini şöyle açıklamışlardır:

1. Bu hadis'in bütün senedleri tenkid edilmiştir.

2. Hz. Peygamber bu dinarı Hz. Ali ve Fâtıma'ya zaruret içerisinde oldukları için vermiş olabilir. Nitekim Beyhakî buna delâlet eden bir de olay rivayet etmiştir.[76]

Hennâd'ın Hz. Atâ'dan bu konuda rivayet ettiği bir hadis de şu mealdedir:

"Ali dedi ki: Bir kaç gün ne bizde ne de Peygamber Efendimizin evinde bir yiyecek yoktu. O sırada bir gün evden çıkarken yerde bir altın buldum. Alaymı mı almayayım mı, diye biraz tereddüt ettikten sonra içinde bulunduğumuz halsizlik ve sıkıntıyı düşünerek aldım. Sonra dükkancılara gidip onunla bir miktar un aldıktan sonra Fatıma'ya yoğurup bize ekmek yapmasını söyledim. Fâtıma unu yoğurmaya başladı fakat o kadar halsizdi ki perçemi hamur teknesinin kenarlarına değiyordu. Sonra durumu gidip Peygamber efendimize anlattım Peygamber efendimiz bana:

"O cenab-ı Allah'ın size göndermiş olduğu bir nzıkür"[77]

İmam Ahmed de Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Peygamber Efendimizle birlikte o kadar açtık ki karnımın üstüne taş bağladığımı hatırlıyorum. Bugün ise malımın zekâtı kırkbin dinarı bulmaktadır."[78]

15. Heysem B. Hâlid El-Cühenî'nin Rivayeti

1715. ...Ali (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (bir gün) bir dinar bulup onunla bir miktar un satın almış (fakat) hemen o anda un sahibi onu tanıyıp (kendisine ikram için) dinarı geri vermiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) dinarı alıp ondan iki kıratını ayırmış ve onunla et satın almıştır.[79]

Açıklama

"Dinar" 4,8 gr. ağırlığında bir altındır. Ağırlığı 3/7 dirheme ve 22 6/7 kırata eşittir.

Bu hadis-i şerif bir numara sonra gelecek olan hadisin bir bölümüdür. Orada açıklandığı üzere Hz. Ali'nin kendisinden un satın aldığı kimse bir yahudidir. Yahudi Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in damadı olduğunu bildiği için kendisini tanıyınca aldığı dinarı geri verip unu ona karşılıksız olarak vermiştir. Hz. Ali de o paranın iki kıratıyla bir miktar et alıp onları Fatıma'ya getirmiş, Hz. Fatıma da unu pişirip ekmek yapmış eti de ayrıca pişirip çocuklarının önüne getirmiştir. Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[80]

1716. ...Sehl b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ali b. Ebî Tâlib (bir gün) Fâtıma' (r.anha)nın yanına girmiş. Hz. Hasan ile Hüseyin ağlıyorlarmış. "Bunları ağlatan nedir?" diye sormuş. O da:

Açlıktır, demiş. Bunun üzerine Ali (r.a.) (dışarı) çıkmış çarşıda bir dinar bulmuş. Hemen gidip onu Fâtıma'ya haber vermiş. Fâtıma da:

Falanca yahudiye git (ondan) bize bir miktar un al, demiş. Bunun üzerine Hz. Ali gidip o dinarla bir miktar un satın almış. O anda Yahudi (onu tanıyarak):

Sen kendisinin Allanın elçisi olduğunu iddia eden kimsenin damadı değil misin demiş (Ali); "Evet" cevabım vermiş. (Bunun üzerine Yahudi);

Sen dinarını al, un da senin olsun, demiş. Ali hemen (unu alıp dükkandan dışarı) çıkmış ve unu Fâtıma'ya getirmiş olayı da kendisine haber vermiş.

Hz. Fâtıma da (O'na);

Falan kasaba git (bu paradan ayıracağın) bir dirhemle bize et satın al, gel demiş. Ali et için harcayacağı dirhem karşılığında (elindeki) dinarı rehin vermiş ve (bu dirhemle satın aldığı) eti Fâtıma'ya getirmiş, (Fâtıma da unu) yoğurmuş ve (içinde eti pişirmek üzere ateş üzerine bir tencere) koymuş. (Hamuru da) ekmek yapmış ve (yanlarına gelmesi için) babasına (haber) göndermiştir. Biraz sonra da (babası) yanlarına gelmiş. Bunun üzerine (babasına hitaben):

Ey Allah'ın Resulü, (durumu) sana anlatacağım. Eğer onu (bizim için) helâl görürsen onu yiyeceğiz ve bizimle beraber sen de yiyeceksin. Onun durumu şöyle şöyledir, demiş. (Bunları dinleyen) Peygamber (s.a.):

"Allah'ın adıyla (onu) yeyiniz." buyurmuş ve (ve Peygamber'le birlikte orada bulunan Hz. Ali Fâtıma ve çocukları o ekmeği) yemişler. Onlar yerlerinde (oturup dururlar) iken bir de ne görsünler, biri "Allah aşkına ve İslâm aşkına" diyerek dinarı arıyormuş. Resûlullah (s.a.) derhal (orada bulunan birisine) o gencin çağırılıp getirilmesini emretmiş. Bunun üzerine genç, Peygamber (s.a.)'in huzuruna çağırılmış. (Peygamber huzuruna gelen)bu gence (aradığı dinarın vasıflanın ve miktarım) sormuş. (Genç de dinarın vasıflarını ve miktarını söyledikten sonra): "Çarşıda benden düştü," demiş. Peygamber (s.a.) de:

"Ey Ali, kasaba git, ona, Resûlullah sana "dinarı bana gönder, dirhemin de bendedir" diyor de." buyurmuş. Bunun üzerine (kasab) dinarı göndermiş Resûlullah (s.a.)'de dinarı o gence (geri) vermiş.[81]

Açıklama

Her ne kadar bu hadis-i şerifte Hz. Ali'nin söz konusu dinarı bulduktan sonra onu usûlüne göre ve yeterince ilân etmeden yediği anlaşılıyorsa da aslında bu konuda gelen sahih rivayetlerden de anlaşıldığı üzere H. Ali bu dinarı usûlüne göre ve yeterince ilan ettikten sonra harcamıştır. Nitekim 1714 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[82]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı tebaasının hâlini sürekli olarak gözetmeli onların dertleriyle ilgilenmeli, şer ı ölçüler içerisinde onlara yaklaşarak müşkillerini çözmeye çalışmalıdır.

2. Elden geldiğince ehl-i beyt'ten olan kimselere hürmet ve ikramda kusur etmemek gerekir.

3. Gayr-ı müslimlerden hediye almak caizdir.

4. Bir şeyin helâl olup olmadığında şüphe eden kimse onun hükmünü kendinden daha iyi bilen bir kimseye sormalıdır.

5. Bulunan bir yitik malın kendine ait olduğunu iddia eden bir kimsenin ortaya çıkması halinde o malın gerçekten ona ait olup olmadığını anlamak için mutlaka o kimseye bu malı nerede kaybettiğini sormak icâb eder.

6. borçlu bir kimsenin borcunu başka bir kimsenin üzerine alması caizdir.

7. Bir kimse yitik bir malı bulduktan sonra malın gerçek sahibinin çıkması hâlinde her halükârda o malı sahibine teslim etmesi gerekir.

8. Dünya, insan için lüzumlu olmakla beraber bizatihi önemli değildir. Eğer dünya bizatihi kıymetli ve azîz olsa idi, Allah Peygamberinin ehl-i beytini zaman-zaman ondan mahrum etmediği gibi onu kendi düşmanlarına da nasib etmezdi. Dünya, onu Allah yolunda ve meşru yollarda harcamakla ve mahrumiyetine gösterilen sabırla değer kazanır. Nitekim Allah'ın daha nice ilim ve irfan sahibi hass kullan ve evliyası da açlık ve mahrumiyete mübtelâ olmuşlardır. Yüce Allah bu sıkıntılarla o kullarını günahlardan arındırmış, âhirette huzuruna tertemiz çıkmalarını sağlamıştır.

Bu mevzuda Hz. Ebu Ümâme'den rivayet edilen bir hadis-i şerîf şu mealdedir:

"Rabbim bana Mekke vadisini benim için altına çevireceğini söyledi. Ben de:

Hayır ya Rabb! Ben bir gün doyup bir gün aç durmayı tercih ederim. Aç kaldığım zaman, sana yalvarır seni zikr ederim. Doyduğum zaman da sana şükür ve hamd ederim, dedim."[83]

Bu mevzuda gelen bir hadis de şu mealdedir:

"Bir gün Allah İsrafil'i, bütün yeryüzünün hazinelerini vermek, Tihâme dağlarını zümrüte, yakuta, altın ve gümüşe çevirmek üzere Hz. Peygamber'e göndermiş ve "İstersen seni (dünyanın bütün imkânlarına sahip) hükümdar bir Peygamber ya da kul bir Peygamber yapayım" demesini-emretmiş. Hz. Peygamber de kul bir Peygamber olarak kalmayı tercih etmiştir."[84]

Bazı eserlerde açıklandığı üzere insanın başına gelen musîbetler ve dünyevî sıkıntılar üç çeşittir:

1. Sırf işlenen bir günâhın cezası olarak gelen musibet karşılığında herhangi bir sevap yoktur.

2. Karşılığında bir sevab olmamakla beraber herhangi bir günahın cezası olarak da gelmeyen fakat sadece kişiyi işlediği günahdan arındırmak için gelen musibet.

3. Sırf sevab ve dereceyi yükseltmek için gelen musibet.Bunlardan birincisinin alameti, musibete uğrayan kişinin ona sabretmeyip halka şikâyet etmesidir.

İkincinin alâmeti bu belâya sabredip halka şikâyette bulunmamak ve kendini tâata vermektir.

Üçüncüsünün alâmeti ise, gelen belâya sabredildiği gibi aynı zamanda onu rıza ve şükürle karşılamaktır.[85]

17. Süleyman B. Abdirrahman Ed-Dimeşki'nin Rivayeti

1717. ...Câbir, b. Abdillah'dan; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) bize (fakir olan) kişinin bulduğu baston, ip, kamçı ve benzeri (kıymetsiz) şeylerden yararlanmasına izin verdi.[86]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi bir de en-Numan b. Abdisselâm, el-Mugîre Ebi Seleme'den, senedi (olan ez-Zübeyr el-Mekkî yolu) ile rivayet etti.

(Ayrıca) Şebâbe de Muğîre b. Müslim, Ebû'z Zübeyr yoluyla Câbir'den "Ashâb böyle idiler" dedi ve bu hadisi Şebâbe'ye rivayet eden Şeyhlerin hiçbirisi rivayetlerinde) Peygamber (s.a.)'i anmadılar. (Yani hadisi mevkuf olarak rivayet ettiler.)[87]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin zahiri ip, kamçı ve baston gibi kıymetsiz bir malı bulan kimsenin, fakir olmasa bile ondan yararlanabileceğine delâlet etmektedir.

Gerçekten de bu gibi değersiz şeyleri sahipleri genellikle aramaz.

Fakat Ya'lâ b. Mürre'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğu ifade edilmektedir: "Her kim ip, dirhem, gibi kıymetsiz bir yitik mal bulacak olursa onu üç gün ilan etsin. Eğer bulduğu yitik mal bunlardan daha kıymetli ise, onu altı gün ilân etsin."[88]

İbn Reslân'a göre "bu konuda amel edilmesi gereken hadis budur. Çünkü bu hadisin senedi sağlamdır ve aslında kıymetsiz eşya bulan kimsenin onu üç yada altı gün ilân etmesi gerektiğini ifade eden bu hadisle onu bir sene ilân etmesi gerektiğini ifâde eden sahih hadisler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü üç yada altı gün ilân edilmesini emreden hadisler ruhsata, bir sene ilan edilmesini emreden hadisler de azimete delâlet etmektedir. Usul kitaplarında ayrıntılı biçimde açıklandığı üzere ruhsat ile azimet arasında çelişki söz konusu olmaz.

Binaenaleyh insan kıymetsiz eşyayı üçgün ilan etmekle sorumluluktan kurtulur. Çünkü kıymetsiz bir malı bir sene boyunca ilan etmek gerçekten insana ağır gelir. Bu durumda böyle kıymetsiz yitik eşyayı bulan kimselerin onları almamalarına ve dolayısıyla birçok eşyanın telef olup gitmesine yol açar."

Hanefi ulemâsından es-Serahsı'ye göre bulunan yitik mallar aslında iki kısımdır:

1. Nar kabuğu ve çekirdek gibi sahibinin aramayacağı belli olan mallar.

2. Sahibinin arayacağı belli olan mallar.

Birinci kısımdan olan yitik mallan bulan bir kimsenin onu alıp ondan yararlanması caiz olmakla beraber sahibi ortaya çıkınca malı ona teslim etmek icab eder. Çünkü bu malın sahibi tarafından yere atılmış olması, ondan başka birinin yararlanmasının mubah olduğuna delâlet etmekle beraber, başkasının ona sahiplenmesine izin verildiğine delâlet etmez. Çünkü meçhul bir kişinin malının mülkiyetini bağışladığına hükmetmek mümkün değildir. Fakat meçhul bir kişinin mülkiyeti kendinde kalmak üzere malından yararlanmak caizdir. Bu maldan başkası yararlanırken sahibinin ortaya çıkması hâlinde mal kendisine teslim edilir. Çünkü malın mülkiyeti kendi üzerindedir.

Nitekim, "kim kendi malım bulacak olursa onu almaya (herkesten) daha çok müstehaktır."[89] mealindeki hadis-i şerif bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu açıklamaya göre baston, ip ve kamçı, eğer sahibinin aramayacağı cinsten kıymetsiz eşyadan ise, bulan kimsenin sahibi çıkıncaya kadar ondan yararlanmasında bir sakınca yoktur.

Eğer ikinci cinsten olan kıymetli eşyadan sayılıyorlarsa, bulan kimsenin onlardan yararlanması caiz değildir ve bulan kimse onları kıymetleri nisbetinde belli bir süre ilân etmekle mükelleftir.

Bulunan eşya gerçekten değersiz ve yenilmeyen cinsten ise, bulan kimse onu üç gün ilân etmekle mükelleftir. Fakat meyve gibi kıymetsiz ve yenen cinsten ise, onu ilân etmekle mükellef olmaz.

Nitekim: Peygamber (s.a.) yolda bir hurma buldu da "Eğer sadaka hurmalardan olduğundan korkma saydım onu yerdim" buyurdu, mealindeki 1652 no'lu hadis-i şerîf de buna delâlet etmektedir.[90]

18. Mahled B. Halidin Rivayeti

1718. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Bulunduğu halde ilân edilmeyip) saklanan yitik deve(nin saklanmasının) mâli cezası kıymetinin ödenmesidir, ve onunla birlikte (kıymetinin) bir mislinin daha (verilmesidir.)[91]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirine göre bir deveyi bulduktan sonra ilân etmeyerek, vaktinde sahibinin eline geçmesini geciktirip de telef olmasına sebep olmanın mâlî cezası o devenin değerinin iki mislini sahibine ödemektir. Bu mevzuda imam Ahmed'in görüşü de budur, İmam Şafiî'nin eski görüşü böyle olduğu gibi Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın görüşü de böyledir.

Hz. Ömer'in, halifeliği yıllarındaki uygulaması böyle idi. Ancak Hz. Ömer bu uygulamanın halka getirdiği zorluk sebebiyle halkın bulduğu develeri almaktan kaçınıp da telef olan yitik develerin adedinin arttığını görünceye kadar bu uygulamaya devam etti. Neticede bir çok yitik devenin bu uygulamanın getirdiği külfet sebebiyle telef olduğu görüldü. Bu nedenle söz konusu uygulama Hz. Osman devrinde yürürlükten kaldırıldı.

Nitekim İmam Mâlik'in rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu gerçeği ifade etmektedir: "Ömer b. Hattâb devrinde yitik develer yavrularlardı da yine onlara kimse dokunmazdı, Osman b. Affân zamanında Hz. Osman (bu durumu ortadan kaldırmak için) bu develerin (alınıp) ilân edilmelerini sonra (sahibi gelmediği takdirde) satılmalarını (bir gün) sahibi gelecek olursa, parasının ona verilmesini emretti."[92]

"Fıkıh ulemâsının büyük çoğunluğuna göre ise, bir kimsenin bulduğu yitik deveyi ilân etmeden elinde telef oluncaya kadar bekletmesinin malî cezası devenin sadece kıymetini ödemektir. Kıymetinin iki mislini ödemek söz konusu değildir. Bu görüşte olan ulemâya göre mevzumuzu teşkil eden hadiste ilan edilmeden telef oluncaya kadar elde tutulan deveden dolayı ödenmesi gerek paranın devenin değerinin iki misli olarak belirlenmesinden maksat, halkı bu hususta titiz davranmaya teşvik ve onların bu konuda gösterecekleri İhmâli önlemektir. Gerçekten onun değerinin iki mislini ödemelerini istemek değildir. Yahutta bu, İslâm'ın ilk yıllarında geçerli olup da sonradan terk edilen bir uygulamadır.

Bilindiği gibi bu hadis-i şerif 1710 numaralı hadisin bir parçasıdır. Biz fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini sözü geçen hadisin şerhinde açıkladık.[93]

19. Yezid B. Halid B. Mevhib'in Rivayeti

1719. ...Abdurrahman b. Osman et-Teymî'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) hacının kaybettiği malı (almayı) yasaklamıştır.[94]

Ebû Davud'a bu hadisi rivayet eden iki şeyhden biri olan Ah~ med (b. Salih) dedi ki: İbn Vehb hacının kaybettiği mal hakkında (şöyle) dedi: "(Hacının malını bulan kimse ona dokunmaz onu (olduğu yerde) bırakır. Nihayet sahibi (gelip) onu (orada) bulur.)"

Ebû Davud'un şeyhi Ahmed b. Salih bu hadisi, "bana Âmir haber verdi" diyerek ihbar bildiren kelimelerle rivayet ettiği halde, diğer şeyhi) İbn Mevhib (bana); "Amr'dan (rivayet edildi diyerek an'ane yoluyla) rivayet etti."[95]

Açıklama

Hadis-i şerîf Haremde kaybedilmiş olan yitik bir malı bulunduğu yerden almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş olabileceği gibi, ister Harem dahilinde olsun, ister Harem sınırlan dışında kaybedilmiş olsun, hacı adaylarının yitik mallarını almanın caiz olmadığını ifâde etmek için söylenmiş de olabilir.

Bazı ilim adamları bu hadis-i şerife dayanarak hacılara ait olduğu anlaşılan yitik mallarla, her kime ait olursa olsun, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik malları almanın caiz olmadığım söylemişlerdir.

Bu görüşte olan ulemâya göre sözü geçen yitik mallara el sürülemez, bu mallar olduğu yerde sahipleri gelip buluncaya kadar beklemeye terk edilirler.

Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ise sözü geçen yitik mallar, usûlüne göre ve yeterince ilân ettikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde sahiplenmek gayesiyle bulundukları yerden alınamazlar, sadece sahibine duyurmak üzere ilan etmek gayesiyle alınabilirler. Bir başka ifadeyle sahibi çıkıncaya kadar ilâna devam etmek gayesiyle alınabilirler. Nitekim İbn Ab-bâs (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu görüşü desteklemektedir:

"Mekke'de bulunan yitik malı (sahibi çıkıncaya kadar) Han edecek kimseden başkası alamaz."[96] Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Mekke'nin buluntu malını, ilan edecek olan kimseden başkası alamaz."[97]

Görülüyor ki bu hadis-i şeriflerde Mekke'de bulunan bir yitik malı bulan bir kimse onu ancak ilan ederek sahibinin eline ulaştırmak maksadıyla alabilir. Başka bir maksatla alamaz. Dolayısıyla orada bulunan bir mal, yeterince ilân edildikten sonra sahibi çıkmayınca bulan kimsenin mülkü olamaz. Çünkü Mekke'de bulunan bir malın sahibi eğer Mekkeli ise, ilan edildiği takdirde sahibinin eline ulaşması ihtimali çok kuvvetlidir.

Eğer malın sahibi Mekkeli değilse ilan sayesinde bu malın sahibinin eline geçmesi ihtimali yine de büyüktür. Çünkü onun memleketinden her yıl binlerce kimsenin Mekke'ye akın edeceğinde şüphe yoktur. Söz konusu malın ilânına devam edildiği takdirde bu hacılar aracılığıyla esas sahibinin eline geçmesi mümkündür.

Hanefî ulemasıyla Malikî'lere ve Şâfiîlerin bir kısmına göre ise Mekke'de bulunan bir yitik malla başka ülkede bulunan yitik mal arasında bir fark yoktur. Binaenaleyh Mekke'de bulunan bir yitik mal aynen başka ülkelerde bulunan yitik malların hükmüne tabidir. Her hangi bir ayrıcalığa sahip değildir.

Ancak Mekke'de bir mal kaybeden kimse memleketine döndükten sonra bir daha Mekke'ye gelemeyebilir. Bu bakımdan Mekke'de bulunan yitik malı diğer ülkeler de bulunan mallara nisbetle biraz daha fazla bir şekilde ilan etmek gerekir. Diğer yitik mallardan tek farkı budur.

Hanefi ulemâsının bu mevzudaki delili "Onun çıkınının, ağız bağım tesbit et, sonra bir sene ilan et," mealindeki 1701 numaralı hadis-i şeriftir.

Çünkü bu hadiste ayırım yapılmamıştır. Haremin yitik malı da yitik malden başka bir şey olmadığına göre ilân süresi geçtikten sonra sahibi çıkmadığı takdirde fakirlere vermek gerekir. Çünkü onu fakirlere vermek bir bakıma onu sahibine vermek demektir.

Cumhûr-u ulemâya göre ise, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif "Mekke'de bulunan bir yitik malı, (sahibi çıkıncaya kadar) ilân edecek olan kimseden başka birinin alması helâl değildir,”[98] mealindeki hadisle kayıtlıdır. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-İ şerif mealini sunduğumuz hadisle birlikte mütalaa edilince Mekke'de bulunan yitik malın diğer yitik mallardan farklı olarak sahibi çıkıncaya kadar devamıl surette ilân edilmesi gerektiği ve sahibi çıkmayınca, bulan kimsenin ona sahip olamayacağı rahatlıkla anlaşılır. Bu konuda Hanefî ulemâsından Kâsânî şöyle diyor:

"Biz Hanefi'lere göre, Harem-i Şerif dışında bulunan yitik malların tesbiti ve ilânı nasıl yapılıyorsa Harem-i Şerif sınırları içerisinde bulunan malların tesbit ve ilânı da aynı şekilde yapılır. İmam Şafiî (r.a.)'ye göre ise, Harem dahilinde bulunan bir mal, sahibi çıkıncaya kadar ilân edilir. Sahibi çıkmadı diye sahiplenilemez ve kendisinden yararlanılamaz. Çünkü Peygamber (s.a.) Mekke hakkında; "Onun yitik malını (sahibine duyurmak üzere) ilân edecek olan kimseden başkası alamaz."[99] buyurmuştur.

Bu mevzuda Hanefîlerin delili ise, Harem sınırları içerisinde bulunan yitik mallarla Harem sınırları dışında bulunan yitik mallar arasında fark olmadığını ifâde eden Hadis-i şeriflerdir. Aslında aksini iddia eden İmam Şafiî'nin delil olarak ileri sürdüğü hadis-i şerifte kendisini destekleyen bir taraf yoktur.

Çünkü sözü geçen hadis-i şerif, Harem-i Şerif'de bulunan yitik bir malın ancak sahibine duyurmak için ilan etmek gayesiyle alınabileceğini ifade etmektir. Aslında her yitik mal bu gayeyle alınır. Fakat durum böyleyken Hz. Peygamber'in, "Yitik mal ancak sahibinin eline geçmesi için Han etmek gayesiyle alınabilir" demekten maksadı, bu hususun sadece Mekke'de bulunan mallara ait olduğunu söylemek değil, "Mekke'de kaybedilen bir mal artık sahibinin eline geçemez, çünkü Mekke'ye girip çıkan insan sayısı haddinden fazladır. Öyleyse ilân etmeye gerek yoktur," gibi bir yanlış zannın doğmasını önlemektir.[100]

20. Amr B. Avn'ın Rivayeti

1720. ...el-Münzir b. Cerîr'den; demiştir ki: Ben (bir gün babam) Cerîr'le birlikte idim. (Babamın sığırlarını güden) çoban sığır sürüsünü (yanımıza) getirdi. İçlerinde sürüden olmayan bir sığır vardı, (babam) Cerîr çobana:

Bu da nedir? diye sordu. (Çoban:)

Sürüye karışmış kimin olduğunu bilmiyorum, dedi. Bunun üzerine Cerîr:

Onu (sürüden) çıkar. (Çünkü ben) Resûlullah (s.a.)'i "Sapık(olanlar)dan başkası yitik bir hayvanı (kendi sürüsüne) katmaz" buyururken işittim, dedi.[101]

Açıklama

Hadis-i şerif, sahiblenmek gayesiyle yitik bir malı kendi malına karıştıran kimsenin bu konuda doğru yolu bırakıp sapık bir yol izlediğini ifade etmektedir.

Fakat böyle bir malı muhafaza edip sahibine vermek üzere kendi malının içerisine karıştırmakta herhangi bir sakınca yoktur.

"Her kim yitik bir hayvanı (kendi malı içerisine) katarsa, o malı ilan etmediği sürece sapıktır"[102] buyurmuştur.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Cerîr b. Ab-dillah (r.a.) deve ve sığır gibi büyük baş hayvanlardan olan yitik malların kendilerini yırtıcı hayvanlara karşı koruyabilecekleri için yitik mallar içerisinde mütalea edilmemeleri lâzım geldiği ve bunları bulan kimselerin onlara el sürmemesi gerektiği inancında olduğu için, kendi sürüsünün içerisine karışan bir sığırın derhal sürüden çıkarılmasını emretmiştir.

Biz fıkıh ulemâsının bu konudaki görüşlerini 1704 numaralı hadisin şerhinde açıklamış bulunmaktayız.[103]

---

[1] Davudoğlu, Ahmed, İbn Âbidin Terceme ve şerhi, IX-120-121.

[2] Şarkavî, Fethül-mübdt bi şerhi Muhtasarri'z-Zebîdî, II, 623.

[3] Davudoğlu, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, IX, 121.

[4] Mâide: 2.

[5] Müslim, zikr 38.

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/337.

[7] Concordance bu bölümdeki her hadise bir bâb numarası vermiştir.Biz de bab numaralarını atlamamak için merhum M. Fuâd Abdulbakî'nin Teysiru'l-Menfaah'da yaptığı şekilde bab başlıklarını vermeyi uygun bulduk.

[8] Buhârî, ilim 28; lukata 1-4, 9-11; edeb 75; rausakât 12; Müslim, lukata 1-2, 5, 7-9; Tirmizî, ahkâm 35, İbn Mâce, lukata 1-2; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203, 207, IV, 115-117; V, 126-127, 143, 193.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/338-339.

[9] Buharı, Lûkata 1, 10.

[10] Müslim, lûkata 9.

[11] bk. Aynî, Binâye, VI, 21-22.

[12] Zeylâî, Nasbu'r-râye, III, 466.

[13] Bezlûl-mechûd, VIII, 258.

[14] Aynî, Binâye, VI, 23.

[15] Mebsût, XI-3.

[16] Zeylâlî, Nasbur-râye, III, 466.

[17] Davudoğİu, İbn Abidin Terceme ve Şerhi, IX, 126.

[18] Miras Tecrîd Tercemesi, VII, 464-467, {birinci baskı)

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/339-341.

[19] Suyûtî, el-Câmi'üs-sağir 1-107; Mecelle 76. madde.

[20] Buharı, lûkata, 10.

[21] Miras, Tecrid-i Sarih tercemesi VII, 467-470, (I. Baskı); Ayrıca ileride gelecek olan 1714-1716 no'Iu hadislere de bakınız.

[22] Miras, a.g.e.

[23] Ebû Dâvûd 1689 no'lu hadis.

[24] Zeylaî, Nasbu'r-râye, III, 469.

[25] Ibn Kudâme, el-Muğnî, V, 696-697.

[26] Müslim, hac 412, fedâil 131, Nesaî, menâsik 1, Ibn Mâce, mukaddime 1; Ahmed b. Hanbel, II- 247, 257, 313, 428, 447, 457, 467, 482, 495, 508, 517. Ibn Kudâme el-Mugnî, V, 699.

[27] Kâsânî, Bedâyius-sanayP, Vı- 200.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/341-346.

[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346.

[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/346-347.

[30] Müslim, lukata 10.

[31] İbn Hacer el-Askalânî, Fethul-Bârî, VI, 4.

[32] Bk. Buharı, lukata I.
[33] ibn Kudâme, el-Muğni, V, 709-910.
[34] Suyütî, el-Câmil'ü's-sağîr, I, 107.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/347-349.
[36] Buhârî, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1, 2, 5; Tirmizî, ahkâm 35; Ibn Mâce, lukata 1; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 186, 203; IV, 115-117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/349-350.
[37] Aynî, Binâye, VI, 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/350-351.
[38] Hatiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercüme şerhi, VII, 68-71.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/351-353.
[39] Buhârî, ilim 28, şirb 12, lukata 28; Müslim,.lukata 1; Muvatta, akdıye, 46; Ibn Mâ-ce, lukata 1; Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; IV, 118.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/353-354.
[40] Buharı, lukata 2, Müslim, lukata 1; Beyhakî, Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübra, VI, 185.
[41] Buhârî, ilim 28, Müslim, lukata 4, Beyhakî, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 185-186;
[42] Buhârî, lukata 3.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/354-355.
[44] Müslim, lukata, 7; Ibn Mace, lukata 2, Ahmed b. Hanbel, II, 180, 203; V, 193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/355-356.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/356-357.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357.
[48] Buharı, lukata 2-4, 9, 11, Müslim, lukata 1-2, 5, Tirmizî, ahkâm 35; İbn Mâce, lukata I; Muvatta, akdiye 46; Ahmed b. Hanbel II, 180, 186, 203; IV, 115-117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/357-358.
[49] Müslim, lukata 6.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/358-359.
[51] Müslim, lukata 10.
[52] İbn Hacer, Fethul-Bârî, VI.4
[53] ibn Hazm, el-Muhallâ, lukata, VIII, 265.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/359-360.
[55] İbn Hazm, el-Muhallâ, (lukata), VIII, 265.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.
[57] Tahavî, Şerhu Meâni'l-âsâr, lukata, IV, 138; Beyhakî, es-sünenü'l-Kübrâ, VI, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360.
[58] Ibn Mace, lukata 2; Ahmed b. Hanbel, IV, 126, 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/360-361.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361.
[60] E Mahmud Hattab, Tekmiletu'l-Menhel, III, 143; H.Hatipoğlu, Sünen-i tbn Mâce Terceme ve Şerhi, VII, 72-73.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/361-362.
[62] Ebû Dâvûd, hudûd 13; Nesâî, sârik 11-12; İbn Mâce, hudûd 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/363-364.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/364-365.
[64] Alûsî, Ruhu'l-Meânî XVIII, 20.
[65] Sünen-ün'-Nesâî, ve Haşiyetü İmami's-Sîndî, VIII, 86.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/365-366.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/366.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/367.

[71] Ahmed b. Hanbel, II, 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368.
[73] Kütüb-i sitte İçinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/368-369.
[74] Zeylâî, Nasbür-râye III, 469.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/369-370.
[75] Aynî, Binâye,VI, 24-25
[76] es-Sünenül-Kiibrâ VI, 194.
[77] el-Muttekî, Kenzü'l-ummâl, XV, 196, (hadis no: 40560).
[78] Heysemî, Mecme 'u-zevâid, IX-123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/370-371.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/371.
[81] Beyhaki, es-Sünenü'1-kübrâ, VI, 194.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/372-374.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374.
[83] Tirmizî, zühd 35; Ahmed b. Hanbel, V, 254.
[84] Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, X, 315.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/374-375.
[86] Beyhakî, es-Siinncnü'J-kübrâ, VI, 195.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/375-376.
[88] Ahmed b Han bel, IV, 173; Heysemi, Mecmeu'z-zevâid IV, 169; Beyhakî es-SüneniH -Kübrâ, VI, 195.
[89] Ahmed b. Hanbel, V, 13; Serahsî, Mebsut, XI, 2.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/376-378.
[91] Beyhakî, es-Sunenu'1-kubrâ, VI, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378.
[92] Muvatta, akdiyye 51.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/378-379.
[94] Müslim, lukata 11; Dârimî, buyu' 60; Ahmed b. Hanbel, III, 499; Beyhaki, es-Sünenü'l-kübrâ, VI, 199.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/379-380.
[96] Buhârî, lukata 7.
[97] Buhârî, lukata 7.
[98] Ebû Dâvûd, menasik 103; Buharî, lukata 7; Ahmed, b. Hanbel, I, 318, 348; II, 238.
[99] Ebû Dâvûd, menâsik 103.
[100] Kasam, BedâyiüVsanayi, VI, 202; Fethu'l-Kadîr IV, 430; Tebyînu'l-Hakaik, III, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/380-382.
[101] Ahmed b. Hanbel, IV- 360, 362.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/382-383.
[102] Müslim, lukata 1; Muvatta, akdiye 50; Ahmed b. Hanbel, IV, 117.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/383.

26. YİYECEKLER BOLÜMÜ
- **1. Davete İcabet Konusundaki Hadisler**
- **2. Evlenirken Yemek Ziyafeti Vermek İyidir**
- **3. Düğün Yemeğinin Kaç Gün Verilmesi İyidir?**
- **4. Bir Yolculuktan Gelince Yemek Vermenin Hükmü**
- **5. Misafirlik Konusunda Gelen Hadisler**
- **6. Misafirin (İzinsiz Olarak) Başka Birinin Malını Yemesi Neshedilmiştir**
- **7. Üstünlüklerini Ortaya Koyabilmek İçin Birbiriyle Yarışan Kimselerin Yemeğini Yemenin Hükmü**
- **8. Beraberinde Dinen Çirkin Sayılan Fiillerin Bulunduğu Bir Davete İcabet Etmenin Hükmü**
- **9. Bir Kimseyi İki Kişi Birden Davet Edince Hangisi İcabete Daha Müstahaktır?**
- **10. Namaz (Vakti) Gelip Sofra Hazır Olunca Nasıl Hareket Edilir?**

11. Yemekten Önce Elleri Yıkamanın Hükmü
Yemekten Önce El Yıkamanın Hükmü
12. Beklenmedik Bir Anda Üzerine Varılıveren Bir Yemeği Yemenin Hükmü
13. Yemeği Kötülemenin Çirkinliği
14. Yemeği Toplu Halde Yemek
15. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek
16. (Bir Yere) Dayanarak Yemek Yeme Konusundaki Hadisler
17. Yemeği Tabağın Ortasından Yemekle İlgili Hadisler
18. Üzerinde Yenmesi Haram Olan Bir Takım Yiyecek Veya İçecek Bulunan Bir Sofraya Oturmak
19. Yemeği Sağ Elle Yemek
20. Et Yeme Hakkındaki (Hadisler)
21. Kabak Yemek
22. Tirit Yemek
23. Bazı Yiyeceklerin Temiz Olup Olmadığı) Hususunda Şüpheye Düşmenin Doğru Olmadığı
24. Pislik Yiyen Hayvanların Etlerini Yemek Ve Sütlerini İçmek Yasaklanmıştır
25. At Eti Yemenin Hükmü
26. Tavşan Eti Yemek
27. Keler (Etini) Yemek
28. Toy Kuşunun Etini Yemek
29. Yerde Yaşayan Küçük Hayvanları Yemek
30. (Kitap Ve Sünnette) Haram Olduğuna Dair Bir Açıklama Bulunmayan Şeylerin Hükmü
31. Sırtlan Eti Yemek
32. Yırtıcı Hayvanlar(ın Etlerini Yemek) Yasaklanmıştır
33. Ehli Eşeklerin Etini Yemek
34. Çekirge Yemenin Hükmü
35. (Suda Kendi Kendine Zahiren Sebepsiz Olarak Ö1üp) Suyun Yüzüne Çıkan Balıkları Yemenin Hükmü
36. Leş Yemek Zorunda Kalan Kimse
37. Bir Sofraya İki Çeşit Yemeği Birden Koymanın Hükmü)
38. Peynir Yemek
39. Sirke Hakkında Gelen Hadisler
40. Sarmısak Yemek
41. Hurma Yemek
42. (İçerisinde) Kurtlu Hurma (Bulunan Hurmaları) Yerken (İçlerinde Kurt Bulunup Bulunmadığını İyice) Araştırmak (Gerekir)
43. (Toplu Halde) Yemek Yerken İki Hurmayı Birden Yemek
44. Bir Sofrada İki Sebze Ve Meyveyi Birlikte Bulundurmak
45. Ehli Kitabın Kaplarında Yemek Yemek
46. Deniz Hayvanlarının Etlerini) Yemek
47. İçine Fare Düşen Yağı Yemenin Hükmü
48. İçine Kara Sinek Düşen Bir Yemeği Yemek
49. Yere Düşen Lokma(Yı Yemek)
50. Hizmetçinin Efendi(si) İle Birlikte Yemek Yemesi
51. (Yemekten Sonra Eli) Mendil(le Silmek)
52. Kişi Yemeğini Yiyince Nasıl Dua Eder?
53. Yemekten (Sonra) El Yıkama
54. Yemekten Sonra Yemek Sahibine Dua Etmek

26. YİYECEKLER BOLÜMÜ

1. Davete İcabet Konusundaki Hadisler

3736... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a):

"Biriniz bir davete çağrıldığı zaman, hemen ona gitsin" buyurmuştur.[1]

3737... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a), (bir önceki hadisin) manasını (ifade eden bir cümle) söyledi. (Hz. Peygamber bu cümleye):

"Eğer oruçlu değilse (orada ikram edilen) yemeği yesin. Oruçlu ise (yemek veren kimsenin ev halkı için) dua etsin." (sözlerini de) ilâve etti.[2]

3738... İbn Ömer (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Biriniz (din) kardeşini (bir ziyafete) çağırdığı zaman (çağrılan kişi bu davete) hemen icabet etsin. (Çağırılan şey ister) düğün (yemeği) olsun, ya da benzeri bir şey olsun (farketmez)."[3]

3739... İbn Ömer'den (yine Eyyub) vasıtasıyla (bir önceki hadisin) bir de manası (rivayet olunmuştur).[4]

3740... Câbir (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"(Bir ziyafete) çağrılan kimse hemen icabet eylesin. Artık dilerse yer, dilerse yemez."[5]

3741... Nâfi'den rivayet olunduğuna göre; Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Bir (ziyafete) çağrılıp da icabet etmeyen kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiştir. Çağrılmaksızın (bir ziyafet yerine) giren kimse de hırsız olarak girmiş ve çapulcu olarak çıkmıştır."

Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin raviierinden) Ebân b. Tank'(in kimliği) belirsizdir.[6]

3742... el-A'rac'dan rivayet olunduğuna göre; Ebû Hureyre (r.a) şöyle dermiş:

Yemeğin en kötüsü (kendisine) zenginlerin çağrılıp da, fakirlerin çağrılmadığı davet yemeğidir. Davete gelmeyen kimse muhakkak ki Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiştir.[7]

Açıklama

Velîme: Nikâh, sünnet gibi mutlu bir olaydan dolayı verilen ziyafettir.Fakat bu kelime daha ziyade duğun yemeği anlamında kullanılmakta meşhur olmuştur.

Ayrıca davet kelimesi de "ziyafet vermek" anlamında kullanılır.

Mevzumuzu teşkil eden bu babdaki hadislerde ifade buyurulan meseleleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Bir müslüman bir ziyafete çağırıldığı zaman hemen davete icabet ederek o ziyafete gitmeli, oruçlu değilse verilen yemekten yemeli, oruçlu ise yemekten yemeyip yemek veren kişinin hane halkına dua etmekle yetinmelidir.

2- Çağrılan ziyafete icabet etme hususunda verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla akîka yemeği, ya da benzeri bir yemek olması arasında bir

fark yoktur.

3- Davete uymayan kimse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş olur.

4- Davetsiz olarak bir ziyafete giden kimse çağrılanların arasına gizlenerek gelmesi cihetiyle hırsızlara benzediği gibi, karnını doyurduktan sonra gizlenme ihtiyacı duymaksızın çıkıp gitmesi cihetiyle de başkalarının malını gözler önünde zorbalıkla gasb ve talan eden çapulculara benzetilmiştir.

5- Ziyafetlerde verilen yemeklerin en kötüsü sadece zenginlerin çağırılıp da fakirlerin çağrılmadığı yemektir. Davete icabet esas itibariyle bütün davetlere şümûlu olan dinî bir vecibe ve içtimaî bir vazifedir.[8]

Davet edilen ziyafetlere gitmenin hükmü konusunda merhum Ahmed Davudoğlu şöyle demektedir:

"Davete icabet Sâri'"hazretlerinin emridir. Ancak bu emrin vücub mu yoksa nedb mi ifade ettiği ulema arasında ihtilaflıdır. Nevevî'nin beyanına göre Şâfiîler'den bu hususta üç kavi rivayet olunmuştur. Bunların esah olanına göre, davete icabet etmek farzdır. Yalnız bazı özürler dolayısıyla bu farz sakıt olur. İkinci kavle göre davete icabet etmek farz-ı kifâye, üçüncü kavle göre ise menduptur. Bu hüküm düğün davetine mahsustur. Sair davetler hususunda dahi Şâfiîler'den iki kavil rivayet olunmuştur. Birinci kavle göre, bütün davetler düğün daveti hükmündedir. Yani hepsine icabet va-cibtir. İkinci kavle göre sair davetlere icabet menduptur.

Kadı Iyaz, düğün davetine icabetin bütün ulemaya göre vacib olduğunu söylemiş, sair davetler hakkında ihtilâf edildiğini; İmam Mâlik ile cumhuru ulemaya göre onlara icabetin vacib olmadığını bildirmiştir.

Zahirîler her nevi davete icabetin vacib olduğuna kaildirler.

Hanefî imamları, "Bir kimsenin velîme davetine icabet etmesi gerekir. Gitmezse günahkâr olur. Şayet oruçlu bulunursa davete gider ve dua eder, oruçsuz olursa yemek de yer" demişlerdir. Mamafih onlara göre düğün davetine icabet vacib değil, sünnettir.

Nevevî'nin beyanına göre, davete icabeti ıskat eden Özürler; yemeğin şüpheli olması, yalnız zenginlere tahsis edilmesi, davet yerinde huzurundan eziyet duyulacak bir kimsenin bulunması, şerrinden korkulduğu veya makamına tamaan davet edilmesi, içki, çalgı vesaire gibi münkerâtın bulunması gibi şeylerdir. Bu takdirde davet sahibinden özür dilemek caizdir.”[9]

Hanefî ulemasından Bedrüddin el-Aynî, bu hususta şöyle diyor:

"Hanefî mezhebine göre, davete İcabet sünnettir. Bu hususta verilen yemeğin düğün yemeği olmasıyla bir başka yemek olması arasında fark yoktur. Bu görüş İmam Ahmed (r.a) ile İmam Mâlik'den de rivayet olunmuştur. İmam Şafiî (r.a)'ye göre ise, düğün yemeği davetine icabet etmek farz, onun dışındaki yemek davetlerine icabet etmekse müstehabtır.[10]

Binaenaleyh, düğüne davet edilen bir kimsenin bu davete uyması gerekir. Eğer düğüne gitmezse günahkâr olur. Düğün sahibinin izni olmadan düğün yemeklerinden bir şey alınıp götürülemez ve isteyene de verilemez.

Bir düğüne davet edilen, orada oyun, eğlence olduğunu biliyorsa gitmez. Haberi olmadan gidip orada bir oyun ile karşılaşmışsa gücü yettiğinde bu oyunlara mani olur. Gücü yetmiyorsa ve oyun da sofraya karşı yapılıyorsa sofraya oturmaz. Davet edilen bu kimse; kendisine uyulan, ilerde gelen bir kimse ise, oyun sofra yanında olmasa bile o sofraya oturmaz. Böyle birisi değilse bu durumda oturmasında bir mahzur yoktur.[11]

Yemeğe davet edilen kimsenin oruçlu olması halinde, eğer tutmakta olduğu oruç farz ve vacib oruçlardan biri ise orucunu bozmaz. 3737 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı gibi ev halkına dua etmekle yetinir.

Fakat tuttuğu oruç nafile oruçlardansa, onu bozarak yemekten yiyebilir. Bu hususta Ö. Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:

"Ziyafet vermek veya ziyafete davet olunmak nafile oruçları açmak hususunda bir özür sayılabilir. Binaenaleyh bilâhare kaza edeceğinden emin olan kimse vereceği veya çağırıldığı bir ziyafetten dolayı nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde bir müslüman kardeşini gücendirmesi melhuzdur.

Bir kavle göre, nafile oruç ziyafet için zevalden evvel açılabilirse de zevalden sonra açılamaz. Meğer ki bu orucun açılmaması ananın veya babanın hukukuna riayetsizliği müstelzim olsun. O zaman açılabilir."[12]

2. Evlenirken Yemek Ziyafeti Vermek İyidir

3743... Sâbit'den rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'in yanında Zeyneb binti Cahş'ın (Hz. Peyamber'le) evlenmesinden söz edilince, şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a)'m onun için verdiği düğün yemeği kadar hanımlarından birine düğün yemeği verdiğini görmedim. (Onun düğününde) bir dişi koyun ziyafeti verdi.[13]

3744... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) Safiyye için bir kavut ve kuru hurma ziyafeti verdi.[14]

Açıklama

Ulema, evlenme münasebetiyle verilen yemeğin vaktinde ihtilâf etmişlerdir. Bazıları bu yemeğin nikâhtan önce verileceğini söylerken bazıları da nikâhtan sonra verilebileceğini söylemişlerdir. Zifaftan önce ve zifaftan sonra verilebileceğine dair görüşler de vardır.[15]

Nikâh öncesinden itibaren zifaf sonrasına kadar olan geniş süre içerisinde herhangi bir zamanda verilebileceğini söyleyenler de olmuştur. Günümüzde genellikle bu genişlikten yararlanılarak bu yemek, nikâh ile zifaf arasında verilmektedir,

Mişkât'ta rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Hz. Safiyye'nin nikâhı münasebetiyle hays denilen bir yemek ziyafeti verdiği ifade edilmektedir. Mişkât'ta rivayet edilen diğer bir hadis-i şerifte de Hz. Peygamberdin bu ziyafette kuru hurma, yağ ve yoğurt kurusundan yapılan bir yemek verdiği rivayet edilmektedir. Aliyyü'l-Kârî'ye göre, bu iki rivayette anlatılmak istenen yemeklerin ikisi de aynı yemektir. Aralarında bir fark yoktur. Çünkü "hays" yemeği içinde de kuru hurma, kuru peynir ve yağ bulunur.

Tıybî de netice itibariyle aynı şeyleri söylemiştir.

Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb validemizin nikâhı münasebetiyle ise bir koyun ziyafeti vermiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in bazı ailelerinin düğünlerinde etli bazı ailelerinin düğünlerinde ise etsiz ziyafet verdiğini

ortaya koymaktadır. Hadis-i şeriflerde ekmekten hiç bahsedilmediğine göre etsiz ve ekmeksiz düğün ziyafeti vermek caizdir.[16]

3. Düğün Yemeğinin Kaç Gün Verilmesi İyidir?

3745... Sakîf (kabilesin)den (devamlı) iyilikle anılan, yani hayırlı işlerinden dolayı devamlı övülen tek gözlü bir adamdan rivayet olunduğuna göre; (ki, ravi Hasan Basrî bu adam hakkında şöyle diyor): "Eğer onun ismi Züheyr b. Osman değilse, isminin ne olduğunu bilmiyorum." Peygamber (s.a):

"Birinci gün düğün yemeği (vermek) bir görevdir. İkinci gün ise bir iyiliktir. Üçüncü gün (vermek ise) bir siim'a ve riyadır" buyurmuştur.

Katâde dedi ki: Bir adam bana, Saîd b. el-Müseyyeb'in birinci günü (verilen bir düğün yemeğine) çağırüıp gittiğini, ikinci gün yine çağrılıp gittiğini, üçüncü gün de çağrıldığını (fakat) gitmediğini ve: (Bu yemeği üçüncü günde verenler) süm 'a ve riya sahibi kimselerdir, dediğini haber verdi.[17]

3746... Şu (bir önceki hadisin sonunda anlatılan) olayda (yine) Katâde yoluyla Sâid b. el-Müseyyeb'den (şu şekilde de rivayet olunmuştur: Katâde) dedi ki: (Saîd) üçüncü gün de çağrıldı (fakat gitmedi) ve (gelen) davetçiyi taşladı.[18]

Açıklama

Bu hadis-i Şerifler düğün yemeği vermenin vacib derecesinde olduğunu söyleyen Şafiî ulemasının delilidir. Cumhur ulemaya göre ise düğün yemeği vermek sünnet-i müekkededir.[19] Hanefi ulemasına göre de sünnet-i müekkededir.[20]

Yine bu hadis-i şerifler, bir iyilik ve hayırseverlik olması cihetiyle ikinci gün düğün yemeği vermenin müstehablığına, fakat üçüncü günü vermenin kerahetine delâlet etmektedir.

Bu hususta İmam Nevevî şöyle diyor: "Üçüncü günü yemeğe çağırılan kimsenin icabet etmesi mekruhtur. İkinci günün davetine icabet etmek güzelse de birinci günün davetine icabet etmek kadar güzel değildir."

Ancak, 3743-3744 numaralı hadislerin şerhinde açıklandığı gibi, bu ziyafetin nikâhtan önce mi yoksa sonra mı verileceği konusu ihtilaflıdır.

Bezlü'l-Meclıûd yazarının açıklamasına göre; üçüncü defa verilen düğün yemeğinin mekruh oluşunun sebebi riya ve süm'a olduğundan, bu yemeğin riyasız ve süm'asız olarak verilmesi halinde bir ay bile devam etmesinde bir sakınca olmaması gerekir.

Riyâ ve süm'a tehlikesinden korunmak için şehirlerde ve büyük köylerde her mahallede ayrı ayrı birer gün verilmesi uygun bir yoldur. Bu şekilde verildiği takdirde insan riyâ ve süm'a duygularından uzak kaldığı sürece istediği kadar düğün yemeği verebilir. Nitekim Buharî'nin nikâh bölümünün 71 numaralı, Yedi gün veya daha fazla düğün yemeği veren kimse anlamına gelen bab başlığı altında toplamış olduğu hadisler de buna delâlet etmektedir.[21]

4. Bir Yolculuktan Gelince Yemek Vermenin Hükmü

3747... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a) Medine'ye gelince bir deve yahut da bir sığır kesti.[22]

Açıklama

Ravi Muhârib b. Disâr, Hz. Câbir'in kesilen hayvan hakkındaki sözünü pek iyi hatırlayamadığından bu hadisi "bir deve yahut da bir sığır kesti" şeklinde mütereddid bir ifade ile rivayet etmiştir.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in Medine'de böyle bir hayvanı kesip müslümanlara ziyafet çekmesi Tebük seferinden dönüşünde olmuştur.

Hafız İbn Hacer, selef-i sâlihînin, seferden dönünce bir hayvan keserek müslümanlara yedirmenin müstehab olduğuna inandıklarını söylüyor, eş-Şâmî, bu yemeğe "en-Nakîa" denildiğini söylemekte ise de, Hafız İbn Hacer, bazılarının bu yemeğin isminin "et-Tuhfe" olduğunu söylediklerini ifade etmiştir.[23]

5. Misafirlik Konusunda Gelen Hadisler

3748... Ebû Şurayh el-Kâ'bî'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim Allah'a inanıyorsa misafirine ikram etsin. (Misafirin, bu ziyaretine karşılık dünyada hakettiği) hediyesi, (ev sahibinin hediyeleri ile geçen) günü ve gecesidir. Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası ise (misafire) bir sadakadır. Misafirin ev sahibinin yanında onu bıktı-rıncaya kadar oturması caiz değildir."

Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadis) Haris b. Miskîn 'e okundu, ben de (orada) hazır bulundum. (Hadis ona okunan şekliyle şöyle idi): Eş-heb dedi ki: (îmam) Mâlik'e, Peygamber (s. a)'in "Onun hediyesi bir gün ve gecedir" sözünün manası soruldu da şöyle cevap verdi:

(Yani) ona bir gün bir gece ikram eder, iyilikte bulunur ve onu barındırır: (Onun) üç gün misafir olma (hakkı) vardır.[24]

Açıklama

Caize: Hediye, bahşiş, mükâfat manalarına gelir. Burada mi-safire yapılan özel ikram anlamında kullanılmıştır. Avnü'l-Mâbûd yazarına göre metinde geçen "câizetühü" kelimesini müb-tedâ olarak merfû okumak caiz olduğu gibi "felyükrim" kelimesinden "bedel-i istimal" olarak mansub okumak da caizdir. Bu ikinci tevcihe göre bu cümle, "O kimse misafire özel olarak hazırlanan hediye (caize) mahiyetindeki yemeği ikram etsin" anlamına gelir.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, misafirin ağırlanma müd-detiyle ilgili bu hadis üç şekilde tefsir edilmiştir:

1- Ona bir gün bir gece özel olarak hazırladığınız yemekler sunmakla ikram ediniz. İşte caizeden maksat budur. Eğer bu caizeyi sunamazsamz misafirinize ikram etmiş olmazsınız.

Fakat ona her günkü yediğiniz mutad yemekler yedirecekseniz, o zaman onu evinizde üç gün misafir ediniz. Onu bu şekilde üç gün misafir etmekle misafire ikram etme görevini yerine getirmiş olursunuz.

2- Onu üç gün üç gece misafir ettikten sonra ona yolculuğunda bir gün bir gece yetecek şekilde özel bir yemek hazırlayıp azığına koyunuz. İşte

onun caizesi budur. Bunu yapmadığınız takdirde misafirinize ikram etmiş olmazsınız.

3- Ev sahibi olarak bir gün bir gece onunla çok yakından ilgileniniz. Ona özel hazırlanmış yemekler sunmakla ve "sohbetinde bulunmakla onu ağırlamaya çalışınız. İşte onun hediyesi budur.Bundan sonraki iki gün içinde ise onun için mükellef sofralar sunmanıza lüzum yoktur. Mutad yemekler sunmakla yetinebilirsiniz. Misafire ikram görevinizi bu şekilde yerine getirmiş olursunuz. İmam Mâlik bu görüştedir.[25]

3749... Ebû Hureyre (r,a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):

"Misafirlik üç gündür. Üç günden fazla olan misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" buyurmuştur.[26]

3750... Ebû Kerime (r.a)'den Rasûlullah (s.a)'m şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Misafirin (birinci) gecesinde (onu ağırlamak) her müslüman (ev sahibi) üzerine (düşen) bir görevdir. Her kim (misafir olarak bir kimsenin) evinin önünde sabahlayacak olursa, bu kimse (ye ikram etmek) o ev sahibi üzerine bir borçtur. İsterse (borcunu) öder, (borcundan kurtulur), isterse (borcunu ödemeyi) terkeder (borçlu olarak kalır)."[27]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde bir kimsenin evine gelen bir misafire ikram etmekle mükellef olduğu ifade edilmektedir. Ulemanın bu hadisler üzerinde yaptıkları açıklamalardan anlaşıldığına göre, misafirler hakkındaki bu hüküm zengin, fakir, müslüman, kâfir, salih, fâsık her misafir için geçerlidir. Bu hükmün, "Yemeğini müttakî kimselerden başkası yemesin" [28] mealindeki hadise aykırı olduğu söylenemez. Çünkü bu hüküm misafirler içindir. Sözü geçen hadis-i şerîfse misafirlerin dışındaki kimselere yedirilen yemeklerle ilgilidir.

3749 numaralı hadis-i şerifteki, "Üç günden sonraki misafirlik ise (ev sahibi için misafire) bir sadakadır" cümlesine bakarak Ahmed b. Hanbel; "Bir misafiri üç gün ağırlamanın farz, üç günden sonra ağırlamanın da nafile olarak verilen bir sadaka hükmünde olduğunu, binaenaleyh bir

kimsenin misafirini üç gün ağırlamasının üzerine farz olduğunu, bu görevi yerine getirmekten kaçınamayacağım; üç günden sonra ise eğer ağırlarsa sevabını alacağını, ağırlamadığı takdirde ise sorumlu olmayacağını" söylemiştir.

Nitekim bir sahâbînin, akşamleyin evine gelen misafire evinde bulunan yemeği ikram edip, çocukların sofraya oturmamaları için yemekten önce onları uyutması bu görüşü te'yid etmekte ise de, ulemanın çoğunluğu, üç gün üst üste misafir ağırlamanın farz oluşunun îslâmın ilk yıllarındaki uygulamaya mahsus olduğunu, bu hükmün neshedildiğini söylemişlerdir. [29]

Misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i müekkede olduğunu söyleyen cumhur ulemaya göre ise, metinde geçen "üç günden fazla olan misafirlik bir sadakadır" cümlesi, misafirperverliğin farziyyetini ifade etmek için değil, halkı bir evde üç günden fazla misafir olmaktan nefret ettirmek için söylenmiştir.

Misafir ağırlamanın hükmünü şu şekilde hulasa edebiliriz:

"Misafirperverlik Peygamberin sünnetlerindendir. Yalnız sıfatında ihtilâf olunmuştur. İmam Azam ile Mâlik, Şafiî ve cumhur ulemaya göre misafir kabul etmek farz değil sünnettir. İmam Ahmed ile Leys; bir gün bir gece misafir kabul etmeyen kimseden misafirin hakkı zorla alınır, bu hususta köylü ile kasabalının farkı yoktur, demişlerdir. İmam Ahmed, misafir kabul etmenin hassaten bedevilere vacib olduğunu belirtmiştir. Ona göre şehirde yaşayanlara bu İş farz değildir. Mücâhid'den bir rivayete göre, bîr geceliğine misafir kabul etmek farzdır."[30]

3751... el-Mikdâm Ebû Kerîme (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Herhangi bir kimse bir kavme misafir olur da (orada ikramdan ve ağırlanmaktan) mahrum olarak sabahlarsa, (bu misafirin en azından) bir gecelik yiyecek hakkını alacak kadar ona tahılından ve (diğer) mal(lar)ından yardım etmek (orada bulunan) her müslüman üzerine (düşen) bir görevdir."[31]

3752... mUkbe b. Âmir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: (Biz Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasûlü, sen bizi (bazen bir yere) gönderiyorsun, biz de bir kavme misafir oluyoruz. (Fakat) onlar bizi ağırlamıyorlar. (Bu hususta) ne buyurursun? diye sorduk. Rasûlullah (s.a) bize şöyle buyurdu:

"Eğer bir kavme misafir olur da sizin için (yapılması gereken ikram ve ağırlama ile ilgili) işleri(n yapılmasını hizmetçilerine) emrederlerse bunu kabul edin. (Bunu) yapmazlarsa kendilerine yaraşan misafir hakkını onlardan alın."

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis, bîr kimsenin hakkı olan bir şeyi alabileceğine dair kuvvetli bir delildir.[32]

Açıklama

Hafız Hattâbî (r.a)'nin açıklamasına göre; bir misafirin, misafir olduğu evde ağırlanmaktan mahrum kalarak geceyi aç susuz olarak geçirmesi halinde o beldede bulunan her müslümanın onun bir günlük misafirlik hakkını ödemekle mükellef olduğunu ifade eden 3751 numaralı hadis, açlıktan telef olma durumuna gelen misafirler hakkındadır. Bu duruma düşert bir misafire yedirip içirmek, o beldede bulunan her müslüman üzerine düşen bir görev olduğundan o misafir, orada bulunan herhangi bir müslümanın malından hayatını kurtaracak kadar yiyebilir. Böyle bir misafirin hayatını kurtardıktan sonra yediği yemeğin değerini ödeyip ödemeyeceği meselesi de ihtilaflıdır. İmam Şafiî'ye göre, yediği yemeğin bedelini ödemesi gerekir. Diğer ulemaya göre ise, yediği yemeğin parasını ödemesi gerekmez. Hadis ulemasından bazıları da bu görüşü savunmuşlar ve Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber ile Mekke'den Medine'ye giderken yolda karşılaştıkları bir sürünün içinden sahibi orada bulunmayan bir koyunun sütünü sağıp Hz. Peygamber'e içirmesi hadisesinin buna açıkça delâlet ettiğini söylemişlerdir.

Ayrıca, Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen; "Kim bir bahçeye girerse oradan yesin fakat yanında bir şey götürmesin."[33] mealindeki hadis-i şerifi de delil getirmişlerdir. Nitekim Hasan-ı Basrî'nin de; "Bir adam susamış halde iken sahipsiz bir deveye rastlarsa devenin sahibine üç defa seslensin, devenin sahibi çıkıp gelirse ne âlâ, gelmezse onu sağıp sütünü içsin" dediği rivayet edilmiştir.

Zeyd b. Eşlem de bu mevzuda şöyle demiştir:

Hz. Peygamber'e bir leşi ya da bir müslümanın malını yemek zorunda kalan bir adamın durumu sorulduğunda: 'Müslümanın malını yiyebilir' buyurdu."

Abdullah b. Dînâr da, zaruret halinde kalan bir kimsenin bir müslümanın malını yiyebileceğini söylemiştir. Ancak Hz. Saîd; "Bu durumda kalan bir kimse bir leşi yiyebilirse de bir müslümanın malını yiyemez" demiştir. Hattâbî'nin sözleri burada sona erdi.

Kendisine misafirlik görevi yerine getirilmeyen bir kimsenin hane sahibinden hak alması meselesine gelince; bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor:

"Ahmed b. Hanbel ile el-Leys, bu hadisi zahirine hamletmişlerse de cumhuru uleme onu çeşitli şekillerde te'vil etmişlerdir. Bu te'villeri şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Bu hadis, zaruret halinde bulunan misafirler hakkındadır. Çünkü onları ağırlamak farzdır.

2- Misafirin hakkını almasından maksat ev sahibinin malını yemesi değil, onun yaptığı bu mürüvvetsizliği başkalarına anlatma hakkını elde etmesidir. Fakat bu görüş çok hatalıdır.

3- Bu hadis sonradan neshedilmiştir. Bu görüş de zayıftır. Çünkü bunu ortaya atan kimsenin kimliği meçhuldür.

4- Bu hadisin hükmü müslüman misafirleri ağırlamaktan kaçınan zimmîler için geçerlidir. Çünkü onlar müslümanların zimmetinde barınabilmek için müslüman misafirleri ağırlamayı taahhüd etmişlerdir. Bu görüş de zayıftır. Zira zimmîlerle yapılan bu anlaşma Hz. Peygamber devrinde yoktur. Bu anlaşma Hz. Ömer devrinde olmuştur.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ağırlanmayan bir misafirin hakkını almasından maksat, kendisini ağırlamayan kavimden yiyecek ve içeceğin bedelini ödeyerek almasıdır." Nevevî'nin sözleri burada sona erdi. [34]

Daha önceki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi, cumhur ulemanın bu hadisi bu şekilde te'vil etmekten maksadı misafire ikram etmenin farz olduğu iddiasını çürütmek ve sünnet-i müekkede olduğunu İsbata zemin hazırlamaktır.

Hanefî ulemasından Tahavî ise bu hadisin neshedildiğini söylemiş ve bu iddiasına Hz. Mikdâd'ın şu hadisini delil göstermiştir:

"Ben ve arkadaşım (bir yerden) geldik. Açlıktan nerede ise gözlerimiz, kulaklarımız gidiyordu. Hemen halka maruzatta bulunmağa başladık. Fakat bizi kimse kabul etmedi. Nihayet Peygamber (s.a)'e geldik. Bizi evine götürdü. Bir de baktık üç tane keçi!.. Peygamber (s.a):

Bu sütü aranızda paylaştırın, buyurdu."[35]

6. Misafirin (İzinsiz Olarak) Başka Birinin Malını Yemesi Neshedilmiştir

3753... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Şu "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda bâtılla (doğru olmayan yollarla haksız yere) yemeyin. Kendi rızanızla yaptığınız ticaret olursa başka..."[36]âyet-i kerimesi indikten sonra halka, bir kimsenin evinde yemek yemek zor gelmeye başlamıştı. Derken bu âyeti Nûr süresindeki (61 numaralı) âyet neshetti. (Bu âyette yüce Allah kullarına şöyle) buyurdu: "...Size de kendi evlerinizden başka evlerde yemenizde bir güçlük yoktur.." [37] (Yüce Allah'ın bu meseleyle ilgili buyruğu); "toplu olarak ve) ayrı ayrı... (yemenizde de üzerinize bir günah yoktur)" sözüne kadar (sürmektedir). (Bu âyet inmeden önce) zengin bir adam yakınlarından birini yemeğe çağırıldığında (çağırılan kimse), "Ben ondan yemeyi günah görüyorum" derdi; -et-Tecennuh, bir şeyin günah olduğuna inanmak anlamına gelir- ve "fakir bu davete benden daha müstehaktır" diye konuşurdu. Bu âyet(in inmesi) ile (müslümanların, bu âyette zikredilen kimselerin birine ait olan ve) üzerine Besmele çekilen yemekleri yemeleri ve bir de kitap ehlinin yemekleri helâl kılınmış oldu.[38]

Açıklama

İbn Abbas (r.a)'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Ey iman edenler, mallarınızı aranızda batıl sebeblerlc yemeyin." âyet-i kerimesi nazil olunca müslümanlar başkalarının ikram ettiği yemekleri yemekte tereddüde düştüler. Bu endişeyle başkalarının evinde yemek yemekten kaçınmaya başladılar. Bunun üzerine Nûr sûresinin 61. âyeti nazil oldu.

Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, misafire ikram etme konusu şu safhalardan geçmiştir: İsiamiri ilk yıllarında misafire yemek yedirmek ev sahibi üzerine farz idi. Sonra misafirin ev sahibinin malından yemesi Nisa sûresinin 29. âyetiyle yasaklandı. Daha sonra Nûr suresinin 61. âyetiyle bu yasak da kaldırıldı. Nitekim bir önceki babdaki hadisler, İslâmın ilk yıllarında misafire yemek yedirmenin farz olduğuna, Nisa sûresinin 29. âyeti daha sonra bir kimsenin başka birinin yemeğini parasını ödemeden yemesinin yasaklandığına, mevzumuzu. teşkil eden bab hadisleri ise zamanla bu yasağın da kaldırıldığına delâlet etmektedir. Nûr sûresinin 61. âyetinin tamamının meali şöyledir:

"Âmâya göre bir harac(dariık ve günah) yok, topala göre bir haraç yok, hastaya göre bir haraç yok. Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kız kardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına malik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahutta sadık dostlarınızın (evlerinden) yemenizde de (bir haraç yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahi haraç yok. (Şu kadar ki) evlere girdiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin. İşte Allah âyetleri size böylece beyan eder. Ta ki anlayasınız."

Ayetin tefsirindeki inceliklerden bazıları şunlardır:

1- İnsanın evladının evi ve malı kendi evi ve malı gibi olduğundan bu âyet-i kerimede evladın malının ve evinin zikredilmesine lüzum .görülmemiştir.

2- Âyette insanın bir dostunun malından izinsiz olarak yiyebileceğinden bahsedilmiştir. Çünkü insana sadık dostu akrabasından bile daha yakındır.

İbn Abbas (r.a) bu hususta şöyle diyor: "Cehennem ehli ateşe atıldıkları zaman, "Artık bizim için ne şefaatçilerden bir kimse, ne de candan bir dost yok..."[39] diyerek dostlarının yokluğundan yakınacakları halde anne, baba ve diğer dostlarının yokluğundan yakınmayacaklardır."

3- Âyet-i kerimede geçen "kendi evleriniz" tabirinden maksat, Ebû Bekir el-Cessâs'a göre, kişinin ailesi, çocukları ve hizmetçileri gibi evinde duran kimselerin evleridir.

Bu hadis-i şerif, bir insanın üzerine Besmele çekilmiş olmak şartıyla başkasının malından yemesinin caiz olduğunu ifade etmesi ve dolayısıyla bir insanın birisine misafir olmasının caizliğine delâlet etmesi cihetiyle bir önceki babın tamamlayıcısı durumundadır.

Aynı zamanda bu hadis, misafirperverliğin farz olmayıp sünnet-i meükkede olduğunu söyleyen cumhurun görüşünü de te'ykl etmektedir. Çünkü hadiste geçen âyet-i kerime de bir kimsenin başka birisinin yemeğini yemesinde bir günah olmadığını ifade etmektedir. Oysa günah olmamak başka, farz olmak yine başkadır. Bir şeyin günah olması vacib olmasını gerektirmez. Binaenaleyh eğer bir kimsenin misafir olduğu kimsenin yemeğini yemesi onun kazanılmış bir hakkı, bu yemeği sunmak da ev sahibi üzerine farz olsaydı o zaman "günah yoktur" kelimesi yerine bu farziyyeti ifade eden daha açık ve kesin bir ifade kullanılırdı.

Bu durum misafire ikram etmenin farziyyetinin neshedildiğine de delâlet etmektedir. Bu bakımdan da bir önceki hadisin bir tamamlayıcısı durumundadır.[40]

Bazı Hükümler

1. Bir kimse sahibinin izniyle başkasının yemeğini yiyebilir.

2. Bir kimse misafir olduğu ev sahibinin sunduğu yemeği yiyebilir.

3. Kitap ehlinin sunduğu yemeği yemek helâldir. Nitekim, "Kitap verilenlerin yemekleri size helâldir."[41] âyet-i kerimesi de bunu ifade etmektedir.

Ancak kitap ehlinin kestiklerinin yenebilmesi için hayvanı kesen kitap ehlinin Benî Tağlıb kabilesinden olmaması, dininden dönmemiş olması, kestiği hayvanı kendileri için kesmiş olması, keserken Allah'ın adını anarak kestiğinin bilinmesi, kestiği hayvanın kendi dinlerince helâl olması gerekir. Bu hususlar bulununca onların kestiği hayvanın yenilebileceğinde ittifak vardır.[42]

4. Bir kimsenin sunduğu yemeği yemenin caiz olabilmesi için onun Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlanmamış olması gerekir. Eğer Allah'dan başka bir varlığın ismi çekilerek hazırlandığı bilinirse onu yemek haramdır. Bilinmediği takdirde cumhura göre yenilmesi helâldir. Nitekim, "Üzerine Allah'ın ismi anılmayan şeyden yemeyin...”[43], "Eğer

onun âyetlerine iman etmişseniz üzerine Allah'ın ismi anılan şeyden yiyiniz."[44] âyetleri ile, "Kanı akıtılan ve üzerine Besmele çekileni yeyiniz."[45] mealindeki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[46]

7. Üstünlüklerini Ortaya Koyabilmek İçin Birbiriyle Yarışan Kimselerin Yemeğini Yemenin Hükmü

3754... İbn Abbas (r.a)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Peygamber (s.a), üstünlüklerini ortaya koyabilmek için yarışan kimselerin yemeklerinin yenmesini yasaklamıştır.

Ebû Dâvud dedi ki; Bu hadisi, Cerîr (b. Hazm) 'den rivayet edenlerin ekserisi rivayetlerinin senedinde îbn Abbas (r.a)'ın ismini zikretmediler. (Ancak îkrime'nin rivayet ettiği) bu hadiste olduğu gibi Harun en-Nahvî de (bu hadisi rivayet ederken) îbn Abbasfin ismini zikretti. Hammâd b. Zeyd ise İbn Abbas'in ismini zikretmedi.[47]

Açıklama

İnsanların, başkalarına olan üstünlüğünü ortaya koyabilmek ve bu şekilde nefsine bir pay çıkarmak gayesiyle bir takım yarışlara girişmesi riyadan başka bir şey olmadığı için İslâmiyette bu gayeyle yapılan işler çirkin sayıldığı gibi, bu gibi kimselerin yemeğini yemek de yasaklanmıştır. Çünkü onların yemekleri, "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin!"[48] âyetinin şümulüne girmektedir.[49]

8. Beraberinde Dinen Çirkin Sayılan Fiillerin Bulunduğu Bir Davete İcabet Etmenin Hükmü

3755... Sefine Ebû Abdurrahman'dan rivayet olunduğuna göre;

Bir adam Ali b. Ebî Tâlib'i misafir etmiş ve ona bir yemek hazırlamış. (Orada hazır bulunan) Fatıma (r. anha) da: "Keşke, Rasûlul-lah (s.a)'ı çağırsaydık. (Gelir) bizimle beraber (bu yemekten) o da yerdi" demiş.

Bunun üzerine Hz. Peygamberi de (o ziyafete) çağırmışlar. Hz. Peygamber de (oraya) gelmiş. Elini kapının (iki tarafındaki) söveleri-ne koyunca, evin bir köşesine yerleştirilmiş olan yünden yapılmış renkli nakışlarla süslü ve üzerinde rakamlar bulunan ince bir kumaş görüp hemen geri dönerek gitmiş. Hz. Fâtıma da Hz. Ali'ye:

Git, ona yetiş bak (bakalım) onun geri dönmesine sebep neymiş? demiş, Hz. Ali de onun peşinden gitmiş. (Hz. Ali Hz. Peygarn-ber'e kavuşunca aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatmış. Ben Hz. Peygamber'e):

Ey Allah'ın Rasûlü, seni geri çeviren sebep nedir? diye sordum. "Benim için yahut da herhangi bir peygamber için nakışlarla süslü bir eve girmek yoktur" buyurdu.[50]

Açıklama

Hadisin baş kısmında bulunan cümlesinin zahirine göre, bir adam Hz. Ali'yi evine davet ederek ona yemek ikram etmiş. Fakat Sünen-i Ebû Davud'un bazı nüshalarında bu cümle, şeklinde rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Ali o adamın evine misafir olmamış, o adam bir yemek hazırlayıp Hz. Ali'nin evine göndermiş. Tıybî bu rivayetin daha doğru olduğunu görüşündedir. Nitekim o yemekte Hz. Fâtıma'nın da bulunması bu görüşü te'ykl etmektedir.

el-Mirkât'ta belirtildiği gibi, bu hadis, bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunduğu davete icabet edilmeyeceğine delâlet eder.

Hafız da Feth'de, "Bir evde bir münkerin yani gayrı meşru durumun bulunmasının o eve girilmesine dinen bir engel teşkil ettiği bu hadisten anlaşılır" demiştir.

İbn Battal da bu konuda şöyle der: "Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir davete icabet etmek caiz değildir. Hadis bunu ifade eder. Çünkü böyle bir davete icabet etmek böyle bir duruma rıza göstermek anlamım taşır." İbn Battal daha sonra mesele ile ilgili mütekaddim, yani ilk âlimlerin mezheplerini açıklar ki, bunun özeti şudur: Davet edilen kişi davet edildiği yerdeki haram durumu giderirse oraya gitmesinde bir sakınca yoktur. Şayet gidermeye gücü yetmezse geri döner.

Hanefî mezhebine mensup, el-Hidâye sahibi de şöyle demektedir:

"Bir kimse davet edildiği yere gittikten sonra orada münker, yani Allah ve Rasûlünün yasakladığı bir durum meydana gelirse davet edilen zat, örnek edinilecek bir önder ise ve duruma müdahale edip gidermeye gücü yetmezse orayı derhal terketmelidir. Çünkü öyle bir mecliste dine leke sürülmüş olur ve bir günah kapısı açılmış olur. Şayet davet edilen kişi örnek ve önder durumda değilse, oturmuş iken artık yemeği yiyip öyle çıkmalıdır. Fakat davet edilen bir kimse henüz davet edildiği yere girmemiş iken orada münker bir durumun olduğunu sezerse, örnek olsun veya olmasın geri dönmelidir."[51]

9. Bir Kimseyi İki Kişi Birden Davet Edince Hangisi İcabete Daha Müstahaktır?

3756... Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinin birinden rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"İki kişi birden (seni) davet edecek olursa sen kapısı en yakın olan(ın daveti)ne icabet et. Çünkü kapısı en yakın olan en yakın komşu olandır. Eğer (davet eden bu iki kişiden birisi diğerinden) daha önce davet etmişse, önce davet edenin davetine icabet et."[52]

Açıklama

Hadis-i şerifte, aynı zamanda iki kişiden davet alan bir kimsenin bunlardan kapısı kendisine daha yakın olanın davetim tercih edip onun davetine icabet etmesi gerektiği, çünkü kapısı daha yakın olan kimsenin daha yakın komşu olması cihetiyle bu gibi içtimai muamelelerde öncelik hakkı bulunduğu ifade edilmektedir.

Alkamî'nin açıklamasına göre, aynı anda davet eden kişilerin komşuluk bakımından her ikisinin de eşit olmaları halinde; ilimce, dindarlıkça ve ahlâkça daha üstün olanın daveti tercih edilir. Bu hususlarda eşit olmaları

halinde ise, davet alan kimse aralarında kura çeker, kura hangisine isabet ederse onun davetine icabet eder.[53]

10. Namaz (Vakti) Gelip Sofra Hazır Olunca Nasıl Hareket Edilir?

3757... Ibn Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

“Birinizin akşam yemeği (sofraya) konduğu sırada namaza da başlanmış olursa (o kimse yemek yeme işini) bitirinceye kadar namaza kalkmaz."

(Bu hadisin ravilerinden Müsedded, rivayetine şunları da) ilâve etti: "Abdullah (b. Ömer), akşam yemeği (sofraya) konunca -yahut ta akşam yemeği (sofraya) gelince- ikameti de işitse, imamın okuyuşunu da işitse (yine de yemeğini) bitirinceye kadar (namaza) kalkmazdı.[54]

3758... C âbir b. Abdillah (r.a)'dan Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

“Yemekten veya başka bir şeyden dolayı o namaz geciktiril(e)mez.”[55]

3759... Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

İbn Zübeyr zamanında babamla birlikte Abdullah b. Ömer'in yanında (bulunuyor) idim. Abbâd b. Abdillah b. Zübeyr; "Biz, (kılınması için ezan okunup kamet getirilen akşam) namaz(ın)dan önce (ortaya konulmuş olan) akşam yemeğine başlanabileceğini işittik" dedi. Abdullah b. Ömer de "Vah sana! Sen (Hz. Peygamber'in sahâbîleri olan) o kimselerin akşam yemeklerinin nasıl olduğunu (biliyor musun)? (Onların akşam yemeklerinin) babanın akşam yemeği gibi (zengin) olduğunu mu zannediyorsun?" diye karşılık verdi.[56]

Açıklama

3757 numaralı hadis-i şerifte, akşam yemeği hazırlanıp ortaya konmuşken akşam namazı için ezanın okunması halinde cemaate gitmeyerek yemeği yemek ve namazı yemekten sonra kılmak tavsiye

edilirken; 3758 numaralı hadis-i şerifte namazın yemekten dolayı geciktirilmesine asla izin olmadığı ifade edilmektedir.

Hattâbî, bu iki hadis-i şerifin arasını şöyle te'lif ediyor:

"Namazdan önce yemek yemeye izin veren hadis-i şerif, gönlü, ortaya konan yemeği çok arzu eden ve o yemeği yemeye çok ihtiyaç hisseden kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimse ezanın okunması ve yemeğin de ortaya gelmesi halinde eğer namaz vaktinin çıkma tehlikesi yoksa, yemeğe karşı olan bu iştahını teskin etmek için yemekten biraz yer, namazını yemekten sonra kılar. Bu suretle namazı yemeğe gönlü takılı bir şekilde kılmaktan kurtulup hakkıyla ifa etme imkânını bulmuş olur.

Ancak bu şekilde hareket etmek durumunda kalan bir kişi sofranın başına oturmaz ve iyice karnını doyurmaz. Sadece ortaya gelen yemeklerden birer parça alıp açlığını ve yemeklere olan arzusunu teskin edip namazını te'hir etmeden kılar. 3758 numaralı hadis-i şerif ise, yemeğe karşı aşın şekilde arzu ve ihtiyaç duymayan ve namaz kılmak için fazla vakti kalmayan kimseler içindir. Bu durumda olan bir kimsenin namazı yemeğe takdim etmesi farzdır. Binaenaleyh bu iki hadis arasında bir çelişki yoktur."

Nitekim, 3759 numaralı hadis-i şerif de Hattâbî'nin bu görüşünü doğrulamaktadır.

Bazı hallerde akşam yemeğinin akşam namazına takdim edilebileceğini ifade eden bu hadis-i şerifin hükmünü sadece akşam namazıyla akşam yemeğine tahsis etmek doğru değildir.

Burada sadece akşam namazıyla akşam yemeğinden bahsedilmesinin sebebi, insanın bu durumla genellikle akşam yemeği vaktinde karşılaşması olsa gerektir. Çünkü sabah namazı vaktinde insanın böyle bir durumda kalması pek enderdir. Öğle vaktine gelince, öğleyin yemek yeme âdeti Hz. Peygamber devrinde yoktu. Bu âdet sonradan çıkmıştır.

Akşam yemeğinin ortaya gelmesiyle akşam ezanı vaktinin aynı zamana rastlaması halinde yemeğin öne alınmasıyla ilgili bu emrin hükmü üzerinde ulema ihtilâf halindeler.

Cumhuru ulemaya göre; bu emrin hükmü menduptur. Binaenaleyh bu emre göre hareket etmek menduptur. Şâfiîlere göre bu emir yemek yemeye çok ihtiyacı olan kimseler içindir. Bu durumda olmayan kimseler için geçerli değildir.

İmam Gazali, yemeğin bozulmasından korkan kimselerin de bu emrin şümulüne girdiklerini söylemiştir. Süfyân-ı Sevrî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler. Zahiriye mezhebi imamlarından İbn Hazm'e göre ise, bu emre uymadan namaza duran kimsenin namazı bâtıldır.

Bazılarına göre ise, hafif olarak yemek namaza takdim edilebilirse de hafif olmayan bir yemek takdim edilemez.

Hafız Münzirî, İmam Mâlik'in bu görüşte olduğunu söylemiştir. Mâli-kî mezhebinden olan diğer ulemaya göre kesinlikle namaz yemeğe takdim edilir. Fakat namaza durunca bir an önce yemeğe başlama arzusunun namazda aceleciliğe sebep olacağından korkulursa yemek öne alınır. Yemeğe bir an önce başlamak için alelacele kılman bir namazı iade etmek de müstehabtır.

Bu mevzuda merhum Ö.N. Bilmen şöyle diyor:

"Mubah bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mekruhtur.

Meğer ki vaktin çıkmasından korkulsun. Bu yemeğe iştahı olsun veya olmasın, müsavidir."[57]

11. Yemekten Önce Elleri Yıkamanın Hükmü

3760... Abdullah b. Abbâs'dan şöyle rivayet olunmuştur:

Bir gün Rasûlullah (s.a) heladan çıkmış. (Orada bulunan sahâbîler) kendisine yemek getirmişler ve:

Ey Allah'ın Rasûlü, (yemekten önce abdest alman için) sana abdest suyu da getirelim mi? demişler. (Hz. Peygamber de):

"Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest almakla emrolundum" buyurmuştur.[58]

Açıklama

Fahri Kâinat Efendimiz; "Ben ancak namaza kalktığım zaman abdest aımak|a emrolundum" sözüyle, "Ey inananlar, namaza dur(mak iste)diğînîz zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..."[59] âyet-i kerimesine işaret etmiş ve namaza kalkmanın dışında hiçbir iş için abdest almakla emrolunmadığını ifade buyurmuştur. Hz. Peygamber'in, namaz için abdest almakla emrolunduğunu söylemekle beraber Kur'an-ı Kerim

okumak, Kabe'yi tavaf etmek gibi abâest almayı gerektiren fiillerden bahsetmemesi; o günlerde bu fiiller için abdest alınmasıyla, igili emirlerin henüz gelmemiş olmasıyla açıklanabileceği gibi, Hz. Peygamber'in maksadı yemekten önce abdest almak gerekmediğini açıklamak olduğu için bu fiillerin hepsini zikre lüzum görmemiş olmasıyla da açıklanabilir.

Şurasını unutmamak gerekir ki abdest almak ayrı bir şeydir, el yıkamak ayrı bir şeydir. Hz. Peygamber burada yemekten önce abdest almakla emrolunmadığını açıklamıştır. El yıkamakla emrolunmadığını söylemek istememiştir. 3761 numaralı hadis-i şerifte de açıklanacağı üzere, aslında yemekten önce el yıkamak onun sünnet-i seniyyesîndendir. Orada hazır bulu-nanlar.Hz. Peygamber'in devamlı olarak abdestli gezdiğini bildiklerinden onur abdestsiz yemek yemeyeceğini zannedip kendisine abdest alması için abdest suyu getirmek istemişlerdir. Hz. Peygamber de onlara yemekten önce ab dest almak icab etmediğini açıklamıştır.

Belki de onların Hz. Peygamber'e, "abdest suyu getirelim mi?" diye sormalarından maksatları, yemekten önce elini yıkamasını kendilerine hatırlatmaktı. Fakat Hz. Peygamber abdestten söz açılmışken, yemekten önet abdest almanın hükmünü açıklamayı uygun bulmuş ve bu açıklamayı yapmıştır.[60]

Yemekten Önce El Yıkamanın Hükmü[61]

3761... Selman (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur; dedi ki:

Ben Tevrat'ta, "Yemeğin bereketi, yemekten önce elleri ve ağ; yıkamaktır" (sözünü) okumuştum. Bunu Peygamber (s.a)'e anlattırr Bunun üzerine (Hz. Peyamber);

"Yemeğin bereketi yemekten önce elleri, yemekten sonra da elleri ve ağzı yıkamaktır" buyurdu. Süfyân (es-Sevrî), yemekten öne elleri yıkamayı mekruh görürdü.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis zayıftır.[62]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemekten Önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söyleyen Hanefîlerin delilidir. İmam Mâlik ile Süfyân-i Sevrî bir önceki hadis-i şerifin zahirine sarılarak yemekten önce elleri yıkamanın mekruh olduğuna, İmam Şafiî de yemekten önce elleri yıkamayı terketmenin müstehab olduğuna hükmetmiştir.

Aslında bir önceki hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yemekten önce gereksiz gördüğü şey abdest almaktır, elleri yıkamak değildir. Bununla birlikte yemekten önce abdest almakta da bir sakınca yoktur.[63]

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, Ahmed b. Hanbel de yemekten önce el yıkamanın müstehab olmadığı görüşünde idi.

Oysa Aliyyü'l-Kârî'nin açıkladığı gibi Hz. Peygamber, "Yemekten önce elleri yıkamak fakirliği, yemekten sonra yıkamak da cinneti önler" buyurmuştur. Bu bütün peygamberlerin sünnetidir. Bununla birlikte Süfyân-ı Sevrî'nin bunu mekruh görmesi şaşılacak bir şeydir. Her halde Süfyan-ı Sevr'i bu sözü, elini daha önce iyice yıkadığı için temiz olduğunu kesinlikle bilen kimseler için söylemiştir. Maksadı da su israfını önlemektir.[64]

Bu bakımdan Hanefî uleması yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın sünnet olduğunu söylemişlerdir.

Bu mevzuda Dürrü'l-Muhtâr isimli eserde, "Yemeğin sünneti yemekten önce Besmele çekmek, yemekten sonra Elhamdüllillah demektir" diye kaydedilmiştir. Mülteka isimli eserde de bunlara, yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması da ilâve edilmektedir.

Avnü'l-Ma'bûd yazarının dediği gibi, her zaman kirlenmeye ve mikrop kapmaya müsait olduğundan, yemekten önce ellerin yıkanması yemeğin vücuda yaraması yönünden çok lüzumludur.

Yemek esnasında yağlanmaları ve yemeğin bulaşması kaçınılmaz olduğu için de yemekten sonra ellerle birlikte ağzı yıkamakta da çok büyük faydalar vardır.

Binaenaleyh bu sünnete uyularak yenen yemekte bereket olur. Bu şekilde yenen yemek nefsin sükunet bulmasına yardımcı olduğu gibi ibadete koşmasına da sebep ve yardımcı olur. Ayrıca bu şekilde yenen bir yemeğin, yiyenlerin doymasına yetecek kadar maddeten artması da söz konusudur.[65]

12. Beklenmedik Bir Anda Üzerine Varılıveren Bir Yemeği Yemenin Hükmü

3762... Câbir b. Abdillah (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir gün) abdest bozmuş olarak bir dağ geçidinden (bize doğru) eldi. Bizim önümüzde (bulunan) "tirs" yahut da "hacefe" (denilen bir kalkan) üzerinde hurma vardı. Kendisini davet ettik. (Gelip) bizimle birlikte (hurmadan) yedi ve elini suyla yıkamadı.[66]

Açıklama

Hattâbî' bu hadis-i şerif hakkında yaptığı açıklamada şöyle diyor: "Bu hadis-i şerif, yemeğinin yenmesinden memnun olacağı yenmediği takdirde de üzüleceği bilinen bir kimsenin, beklenmedik bir anda takdim ettiği yemeği yemekte sakınca olmadığına delâlet etmektedir. Fakat yemek sahibinin davetinde samimi olmadığının anlaşılması halinde durum bunun aksinedir. Böylesi bir yemeği yemek mekruh olur."[67]

13. Yemeği Kötülemenin Çirkinliği

3763... Ebû Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a) hiçbir zaman bir yemeği kötülememiştir. (Önüne gelen bir) yemekten hoşlanırsa onu yerdi, hoşlanmazsa yemezdi.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasûl-i Zîşan Efendimiz'in, önüne gelen bir yemeği kötülemediği ifade edilmektedir.

Hadis-i şerif sarihlerinin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in bu tutumu mubah yemekler içindi. Fakat haram yemekler karşısındaki tutumu böyle değildi. Onları yemenin kötülüğünü anlatır ve ümmetini onları yemekten menederdi. Bu bakımdan âlimler mubah bir yemeği kötülemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.[69]

Âlimlerden bazıları, Allah'ın yarattığı bir nimet olarak herhangi bir yemeği kötülemenin caiz olmadığını; fakat bir yemeğin, insanların pişirmesi ya da hazırlamasından doğan kusurunu söylemekte bir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Ancak Hafız İbn Hacer'in açıkladığı gibi, yemeğin pişirilmesi veya hazırlanması ile ilgili olarak yemeğe yöneltilen bir tenkid eğer onu hazırlayanın kalbini kıracaksa o zaman bu neviden olan tenkidler de caiz olmaz.

Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "İnsanın önüne gelen bir yemeği; bu tuzludur, ekşidir, tuzu kıttır, iyi pişmemiştir gibi sözlerle tenkit etmekten kaçınması yemek âdabındandır." İbn Battal da: "Dinen yenmesi meşru kılınan hiçbir yemekte ayıp ve kusur yoktur. Binaenaleyh helâl bir yemeği tenkidden kaçınmak İslâm âdabındandır" demektedir.

Ancak insanın tabiatı bazı helâl yemekleri yemekten hoşlanmayabilir. Böyle bir durumda o yemeği yememesi gayet tabiidir. Kişi hoşlanmadığı bir yemekle karşılaşınca Hz. Peygamber'in yaptığı gibi hareket eder, yani tenkit yöneltmeden yemeği yemekten kaçınabilir.[70]

14. Yemeği Toplu Halde Yemek

3764... Vahşî b. Harb (b. Vahşî b. Harb)'in dedesinden rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a)'in sahâbîleri (Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasûlü, biz (yemek) yiyoruz, fakat doymuyoruz, demişler.

(Hz. Peygamber de onlara):

"Her halde siz (yemeği) ayrı ayrı (kaplarda) yiyorsunuzdur (değil mi)?" demiş. (Onlar da):

Evet, cevabını verrnişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber):

"Yemeği toplu halde yeyiniz ve üzerine Besmele çekiniz. (O zaman) Allah o yemekte sizin için bereket halk eder (de karnınız doyar)" buyurmuş.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bir düğün yemeğine gider de (önüne) akşam yemeği konacak olursa, ev sahibi izin verinceye kadar (o yemekten) yeme.[71]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi rivayet eden Vahşî (r.a), Uhut'daHz. Hamza (r.a)'yı şehid eden ve sonra Mekke'nin fethinde müslüman olan meşhur Vahşî'dir.

Kendisi müslüman olduktan sonra küfür döneminde işlediği cinayetten duyduğu vicdan azabını peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetü'l - Kezzâb'ı katlederek hafifletti. Tâif heyetiyle birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna geldiği zaman Hz. Hamza'yı nasıl şehid ettiğini anlattı. Hz. Peyamber onu affetti. Fakat onu görmek kendisine çok sevdiği amcasının acı hatırasını hatırlattığı için ona: "Bir daha bana görünme" diye emretti.

Bu hadis-i şerifte, bir sofra üzerine konan bir kaptan topluca yemek yemekte bereket olduğu bildirilmekte, bir ailenin ayrı ayrı kaplarda yemek yemeleri yerine bir kaptan yemek yemeleri tavsiye edilmektedir. Nitekim Ebû Ya'lâ'nm Müsned'inde, İbn Hibbân'ın Sahih'inde, Beyhakî'nin de Sünen'inde Hz. Câbir'den rivayet edilen merfû bir hadiste:

"Yemeklerin Allah'a en sevimli olanı üzerinde ellerin en çok olanıdır" [72] buyurmuştur.

Taberânî'nin İbn Ömer'den naklen rivayet ettiği mevkuf bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmuştur:

"İki kişinin yemeği dört kişiye dört kişinin yemeği de sekiz kişiye yeter. Binaenaleyh yemeği toplu halde yeyiniz, dağılmayınız."[73] Cenab-ı Hak her-şeyi bir sebebe bağladığı gibi yemeklerin maddî manevî bereketini de o yemeğe uzanan ellerin çokluğuna bağlamıştır.

Bir yemeğe uzanan ellerin adedi nisbetinde Allah o yemeğe bereketini ve yiyenlere de feyz ve rahmetini indirir. Ehl-i basiret inen bu rahmeti açıkça müşahede ettiği halde gafiller gerçeği göremediklerinden bu hadisteki tavsiyeye uymazlar.

Binaenaleyh, "Hep bir arada toplu olarak da dağınık olarak da yemek yemenizde bir sakınca yoktur."[74] âyet-i kerimesinde de açıklandığı üzere ayrı ayrı kaplarda ve sofralarda yemek yemek caiz olmakla beraber, bir sofra üzerinde ve bir kaptan topluca yemek yemek menduptur. Musannif Ebû Dâvûd (r.a), hadis-i şerifin sonuna eklediği açıklama ile bir düğün yemeğine giden insanın akşam yemeği vaktinde getirilen yemek hususunda çok dikkatli olması gerektiğini ifade etmek istemiştir. Çünkü akşam öğünü belli bir öğün olduğundan bu vakitte getirilen yemeğin düğün yemeği olmayıp ev halkı için hazırlanması mutad olan her günkü yemeklerden olması mümkündür. Bu bakımdan ev sahibi izin vermedikçe o yemeğe

yanaşmamak gerekir. Çünkü bu yemeğe ortak olunduğu takdirde ev halkı aç kalabilir.[75]

15. Yemeğe Başlarken Besmele Çekmek

3765... Ebu'z-Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre, Câbir b. Abdullah (r.a) Peygamber (s.a)'i şöyle derken işitmiştir:

"Bir adam evine girerken Besmele çekerek girerse ve yemek yerken de (Besmele çekerek yerse), şeytan (arkadaşlarına): (Burada) sizin için gecelemek (imkânı da) yok, akşam yemeği de yok, der. Eğer (adam evine) girerken Allah'ı anmadan girerse şeytan (arkadaşlarına: Burada) gecelemek (imkânın)a kavuştunuz, der. Eğer yemeği yerken de Allah'ın adını anmamışsa (şeytan arkadaşlarına: Burada) geceleme ve akşam yemeği (yeme imkânı)na kavuştunuz, der."[76]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte şeytanların Besmelesiz girilen eve girmeye muvaffak oldukları, Besmeleyle girilen eve ise girmeye muvaffak olamadıkları, aynı şekilde Besmelesiz yenen yemeğe onların da ortak oldukları, Besmeleyle yenen yemeğe ise asla ortak olamadıkları ifade edilmektedir.

Her ne kadar burada sadece evlere Besmeleyle girmek ve yemeğe Besmeleyle başlamaktan bahsedilmekle yetinilmişse de aslında Besmele çekmek sadece bu iki fiile mahsus değildir. Bütün fiillerin başında Besmele çekmek sünnet-i müekkededir.

Yemeğin başında Besmele çekmenin vacib, sonunda Elhamdülillah demenin müstehab olduğunu söyleyenler de vardır.

İhyâu Ulûmiddîn'de açıklandığı üzere, her lokmanın başında Besmele sonunda Elhamdülillah demek daha iyi olur. Şöyle ki birinci lokmanın başında Bismillah somunda Elhamdülillah der ikinci lokmanın başında Bismil-lahirrahman, sonunda Elhamdülillâhi Rabbilâlemin, üçüncü lokmanın başında Bismillâhirrahımânirrahim, sonunda Elhamdülillâhi Rabbil âlemin er-rahmânirrahîm denir. Lokmalar bu şekilde üçer üçer hesab edilir. Eğer

lokmaların Besmelesiz yendiği yemeğin sonunda hatırlanacak olursa, "Bis-millahi alâ evvelihi ye âhirihi" demekle yetinilir.[77]

Hanefî ulemasına göre, yemeğin başında Bismillah sonunda da Elhamdülillah demek sünnettir. Eğer Besmele yemeğin başında unutulmuş da yemek bitmeden hatırlanmışsa hatırlandığı anda "Bismillahi alâ evvelihi ve âhirihi" der. Nitekim Peygamber Efendimiz: "Kendisine yemek getirilince yemeğin başında Besmele çekip sonunda Elhamdülillah diyen bir mü'min-den Allah razı olur" buyurmuştur.[78]

3766... Huzeyfe (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Biz Rasûlullah (s.a) ile birlikte bir yemekte bulunmuştuk. Rasûlullah (s.a) ile birlikte sofrada hazır bulunduğunuz halde içimizden hiçbir kimse ondan önce elini sofraya uzatmadı. Derken bir bedevi sanki (arkasından yemeğe doğru) itilmiş gibi (hızla) gelip el.ini daldırmak üzere yemeğe götürdü. Rasûlullah (s.a) da hemen onun elini tuttu. Sonra bir cariye sanki (arkasından) itiliyormuş gibi (hızla) gelip yemeğe sokmak üzere elini uzattı. Rasûlullah (s.a) onun elini de tuttu ve şöyle buyurdu:

"Gerçekten şeytan, üzerine Allah'ın ismi anılmayan (Besmele çekilmeyen) yemeği yemeye imkân bulur. (O bu yemeği kendisine) helâl kılmak için önce kendisine âlet edebileceği şu bedeviyi getirdi. Ben de onun elini tuttum, (şeytana imkân vermedim). Sonra (bu yemeği kendisine) helâl kılmaya âlet etmek üzere bu cariyeyi getirdi. Ben (onun da) elini tuttum. Varlığım elinde olan zâta yemin olsun ki, şeytanın eli bedevi ve cariyenin eli ile birlikte benim elimdedir."[79]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, yemeğe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna delâlet etmektedir.

Merhum A. Davudoğlu bu hadisle ilgili olarak yaptığı açıklamada şöyle diyor:

"Şeytanın yemeği helâl saymasından murad bazılarına göre hakikaten helâl olacağına itikad etmesidir. Bir takımları, bundan murad, yemeğin bereketini kaldırmaktır; böyle bir yemeği diyen doymaz, demişlerdir. Nevevî de şunları söylemiştir: "Helâl sayar cümlesinin manası, yemeğe

imkân bulur, demektir. Yani bir insanın Besmelesiz başladığı yemeği şeytan yer. Fakat Besmeleyle başlarsa veya sofradakilerden bazıları Besmele çekerse o yemekten yiyemediği gibi henüz kimsenin yemediği yemekten de yiyemez.1"' Sonra kelâm ve fıkıh uleması ile muhaddislerin gelmiş geçmiş cumhuruna göre, bu hadis ile şeytanın yemek yediğine dair varid olan diğer hadisler zahirî manalarına hamledilmiştir. Yani şeytan hakikaten yemek yer. Çünkü bunu akıl imkânsız görmediği gibi şeriat da inkâr etmemiş, bilâkis ispat eylemiştir.

Binaenaleyh kabulü ve itikad olunması vâcibtir."[80]

3767... Âişe (r. anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

“Biriniz ye(mek yemek iste)diği zaman (yemeğe başlarken) yüce Allah'ın ismini ansın. Eğer (yemeğin) başında yüce Allah'ın ismini anmayı unutursa 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: Başında da sonunda Allah'ın ismiyle başlarım' desin."[81]

3768... Rasûlullah (s.a)'ın sahâbîlerinden Ümeyye b. Mahşî (r.a)'den şöyle rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a) oturuyordu. Bir adam da (orada) yemek yiyordu. (Adam yemek yerken) Besmele çekmedi. Yemekten sadece bir lokma kalmıştı. (Adam) o lokmayı ağzına kaldırdığı sırada, 'Bismillâhi evvelehü ve âhirehu: Başına da sonuna da Bismillah' dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a) gülmeye başladı. Sonra:

"Şeytan bu adamla beraber yemeye devam ediyordu. (Adam) Aziz ve Celîl olan Allah'ın ismini anınca (şeytan yediği yemekten) karnında ne varsa (hepsini) kustu1' buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin râvilerinden olan) Câbir b. Subh, Süleyman b. Harb'in anne cihetinden dedesidir.[82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler; bir kimsenin yemeğe başlarken Besmele çekmesi gerektiğini belirtmektedir. Eğer yemeğe başlarken unutmuş da biraz sonra bunun farkına varmışsa o anda, "Bismillâhi evvelehü ve âhirehü: (Bu

yemeğin) başına da sonuna da bismillah" demesi gerektiği, eğer başında Besmele çekmediği gibi ortasında veya sonunda da Besmele çekmeyecek olursa o yemeği onunla birlikte şeytanın da yiyeceği ifade edilmektedir.

Haleften ve seleften hadis ulemasının cumhuruna göre; şeytanın da insanlar gibi iki eli ve iki ayağı vardır. Onların da erkekleri ve dişileri vardır. İnsanlar gibi yer ve içerler. Ancak şeytan yemeği sol eliyle yer. Binaenaleyh hadis-i şerifte söz konusu edilen, şeytanın yemek yemesinden maksat hakiki manada yemek yemesidir. Yediği yemeği kusmasından maksat da hakiki kusmasıdır.

Bazıları, "Şeytanın yemek yemesinden maksat yemeğin bereketini alması, kusmasından maksatsa aldığı bereketi geri bırakmasıdır" demişlerse de, Şevkânî'nin Neylü'l-Evtâr'da açıkladığı gibi, bu kelimeleri hakiki manasından çıkarıp mecazî manaya hamletmeyi gerektiren hiçbir sebeb ve karine mevcut değildir.

Biz yemeğe başlarken Besmele çekmenin hükmünü 3765 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[83]

16. (Bir Yere) Dayanarak Yemek Yeme Konusundaki Hadisler

3769... Ali b. el-Akmer'den rivayet olunduğuna göre; Ebû Cuhayfe, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ben (yemeğimi) dayanarak yemem!"[84]

3770... (Şuayb b. Muhammed b. Abdi İlah b. Amr'ın) babasın-.dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a)'ın hiçbir zaman (bir yere) dayanarak (yemek) yediği görülmemiştir. Arkasında iki adamın yürüdüğü de görülmemiştir.[85]

3771... Mus'ab b. Süleym'den şöyle dediği rivayet olunmuştur; Ben Enes'i (şöyle) derken işittim:

Peygamber (s.a) beni (bir yere) göndermişti. Döndüğüm zaman kendisini geriye yaslanmış halde hurma yerken buldum.[86]

Açıklama

Hattabı nın açıklamasına göre; pek çok kimseler metinde geçen kelimesinin sağa ya da sola yaslanmak anlamına

geldiğini zannetmişlerdir. Bu sebeple bazı kimseler hadîs-i şerifi bu yönden ele alarak, sağa veya sola yaslanarak yemek yemenin yemek borusu üzerine yapacağı basınç sebebiyle insanı doyurmayacağı ve bu şekilde yenen yemeğin mideye inmesinin zorlaşacağı gibi birtakım tıbbî yorumlara girmişlerdir. Halbuki bu kelime bir tulum veya kesenin ağzını bağlamaya yarayan bağ anlamına gelen kökünden gelmiştir. Bu bakımdan metinde geçen kelimesi "bağlayarak" anlamına gelir. Burada bu kelimeyle anlatılmak istenen, minder gibi kaba bir şey üzerine oturmak suretiyle midenin kapanmasına sebeb olma halidir.

Gerçekten bu şekilde kaba ve yumuşak bir şey üzerine oturan kimse midesinin ağzını bağlamış ve yemeğe kapatmış olur. İşte Hz. Peygamber'in bu hadis-i şerifte ümmetini sakındırmak istediği şey, yemeği bu şekilde oturarak yemektir. Sağa ya da sola yaslanarak yemek yemek değildir.

İbnü'I-Kayyım el-Cevzî ise, Zâdü'l-Meâd isimli eserinde "ittikâ" kelimesinin:

1) Bağdaş kurarak oturmak,

2) Bir şeye dayanarak oturmak,

3) Sağa veya sola dayanarak oturmak manalarına geldiğini; bu oturuşlardan üçüncüsü mideye zararlı olduğu için, diğer ikisi de zalimlerin oturuşu olduğu için bu oturuşların üçünün de yasaklanmış olduğunu söylemiştir.

Bezlü'l-Mechûd yazarına göre; "Hanefî ulemasından İbn Âbidin, yemek yerken bir yere yaslanarak ya da bir yere dayanarak oturmanın hiçbir sakıncası olmadığı görüşündedir. Fetâvâ-yı Hindiyye'de de böyle denilmektedir."

Ancak yemek yerken bir şeye dayanmakta bir sakınca olmaması bu dayanmada bir büyüklenme hissinin bulunmamasına bağlıdır.[87]

3771 numaralı hadiste geçen kelimesine gelince, bu kelime arkaya yaslanmak manasına gelir. Bu bakımdan musannif Ebû Dâvûd bu hadisi bu babta zikretmeyi uygun görmüştür.[88]

17. Yemeği Tabağın Ortasından Yemekle İlgili Hadisler

3772... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):

"Biriniz yemek yerken tabağın ortasından yemesin, fakat kenarından yesin. Çünkü bereket tabağın ortasına iner" buyurmuştur.[89]

3773... Abdullah b. Büsr dedi ki:

Peygamber (s.a)'in "el-Garrâ" isimli bir yemek kabı vardı ki onu (ancak) dört kişi taşıyabilirdi. (Müslümanlar) kurban bayramı gününe girip de kurban bayramı namazını kıldıkları vakit, bu kab içine tirit konmuş olduğu halde getirildi. (Halk) hemen onun etrafında toplandı. (Yemeğin etrafında toplanan halk) çoğalınca Rasûlullah (s.a) da diz çöküp oturdu. Bunun üzerine (orada bulunan) bir bedevi (Hz. Peygambere):

Bu şekilde oturuş(un manası) nedir? diye sordu.(Hz. Peygamber de):

"Şüphesiz ki Allah beni mütevazi bir kul olarak yetiştirdi. Zalim ve inatçı (bir insan) olarak yetiştirmedi." cevabını verdi. Sonra;

"(Haydi, yemeğin) kenarlarından yeyiniz. Bereketin üzerine indiği tepesin(den yemey)i bırakınız" buyurdu.[90]

Açıklama

el-Garrâ kelimesi, aslında beyaz anlamına gelir. Hz. Peygamber'in bu isimle anılan ve dört kişi tarafından taşınabilen bu kabının beyaz renkli, kazan büyüklüğünde hacimli bir tencere olduğu anlaşılıyor.

3773 numaralı hadis-i şerifte geçen kelimesini cimin kesri ile okumak gerekir. Çünkü bu kelime masdar-ı nevidir ve dolayısıyla "bir oturuş çeşidi" anlamına gelir ki, diz çökerek oturmak kastedilmektedir.

Avnü'l-Ma'bûd yazarı bu hadis-i şerifler hakkındaki açıklamasında şöyle diyor: "Bu hadis yemeği ortasından değil de kenarından yemenin meşruluğuna delâlet etmektedir. Râfiî ve başkalarının açıklamasına göre, yemeği tabağın ortasından ve başkalarının Önüne gelen yerden yemek mekruhtur. Fakat meyvelerde başkasının önünden alıp yemekte bir sakınca yoktur. Esnevî ise bu görüşe itiraz ederek, yemeği tabağın ortasından veya

başkalarının önünden yemenin mekruh değil haram olduğunu söylemiştir. Bu mevzuda İmam Gazali şunları da ilâve ediyor: Aynı şekilde bir ekmeğin kenarını bırakıp da ortasından yemek de meşru değildir. Fakat ekmek küçükse onu ortasından kırıp yemek caizdir. Yemeği ortasından yemeyerek kenarından yemenin hikmeti ise bereketin yemeğin ortasına inmesidir. Bereket oraya indiği için yemeğin ortasından alınmaz, bu sayede bereket sofranın ortasından her tarafına dağılır."

Hattâbî'nin açıklamasına göre, yemeği ortasından yemenin yasaklanmasındaki hikmet üzerine bir başka görüş daha vardır. Bu ikinci görüşe göre bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir. Toplu halde yemek yiyenler için geçerlidir. Genellikle yemeğin en güzel yeri orta kısmıdır. Toplu halde yemek yiyenlerden birisi kabın ortasından yemeye başlayacak olursa yemeğin en iyisini almış ve kendisini yemek arkadaşlarına tercih etmiş durumuna düşer. Bu tutumunsa âdabı muaşeret kaidelerine aykırı olduğunda şüphe yoktur.

İşte bu, âdaba aykırı olduğu için yemeği ortasından yemek yasaklanmıştır. Fakat yalnız başına yemek yiyen kimse için böyle bir âdaba riayet sözkonusu olmadığından bu yasak yalnız başına yemek yiyenler için geçerli değildir.[91]

18. Üzerinde Yenmesi Haram Olan Bir Takım Yiyecek Veya İçecek Bulunan Bir Sofraya Oturmak

3774... Saliru'in babası (Abdullah b. Ömer)'in şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Rasûlullah (s.a) (ümmetine) iki yemeği yasaklamıştır:

1- Üzerinde şarap içilen bir sofrada otur(arak yemek ye)meyi,

2- Kişinin karnı üzerine (yüzü koyun) yatarak (yemek) yemesini. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Cafer b. Burkan, ZührVden işitmemiştir. Dolayısıyla bu hadis münkerdir.[92]

3775... Harun b. Zeyd b. Ebi'z-Zerkâ'mn, babasından naklettiği rivayete göre; Cafer (b. Bürkân), bu hadisi ez-Zührî'den aldığını söylemiştir.[93]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, üzerinde yenmesi ve içilmesi helâl olmayan yiyecek ve içecekler bulunan bir sofraya oturarak veya yüzükoyun yatarak yemek yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir.

Ancak Musannif Ebû Davud'un da belirttiği gibi, ravi Cafer b. Bürkân, her ne kadar bu hadisi Zührî'den duyduğunu ifade etmişse de, aslında Cafer bu sözünde yanılmıştır. Çünkü Cafer'in bu hadisi Zührî'den aldığı sabit değildir. Aslında Cafer güvenilir bir ravidir fakat bu hadisi Zührî'den rivayet ettiğini söylerken yanılmıştır. Nitekim Ahmed b. Hanbel (r.a) ile Yahya b. Mâin de onun bu rivayetinde yanıldığım söylemişlerdir.[94]

Bütün bu gerçekler gösteriyor ki, Cafer bu hadisi aslında Zührî'den de başka bir raviden almıştır. Fakat onu Zührî'den aldığını zannetmiştir.[95]

19. Yemeği Sağ Elle Yemek

3776... Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):

"Biriniz (yemek) yediği zaman sağıyla yesin, (bir şey) içtiği zaman da (yine) sağıyla içsin. Çünkü şeytan soluyla yer ve soluyla içer" buyurmuştur.[96]

Açıklama

Bu hadis-i şerif yemeği sağ elle yemenin vacib olduğunu söyleyenlerin delilidir. Çünkü hadisin zahiri burada emrin vücûb ifade ettiğine delâlet etmektedir.

Nitekim Müslim'in rivayet ettiği şu hadis-i şerîf de bu görüşü te'yid etmektedir:

"Bir adam Rasûlullah (s.a)'m yanında sol eliyle yemek yemeye başlayınca (Hz. Peygamber) ona:

"Sağ elinle ye!" buyurdu. Adam:

Beceremiyorum, deyince Efendimiz:

"Beceremiyesin! İşte bu adamı (benim emrime uymaktan) ancak kibri menetti" buyurdu. O adam bir daha elini ağzına kaldıramadı."[97]

İmam Gazali, sağ elle yemenin yemek yeme âdabından olduğunu söylemiştir. Yemeği sol elle yemenin sakıncası, yemeği sol elle yiyen şeytana benzemektir. İnsanın, Allah'ın rahmetinden kovulmuş olan şeytana benzemesini Önlemek için sol elle yemek yasaklanmıştır.

Hadis-i şerif aynı zamanda şeytanın hakiki manada eli olduğunu ve yemeği sol eliyle yediğini de ifade etmektedir. Nitekim bu mevzuya 3766 numaralı hadisin şerhinde de temas etmiştik.

Hanefi ulemasından Aynî'nin açıklamasına göre, şeytanların hepsi değil de ancak bir kısmı yerler ve içerler. Bazıları şeytanların hepsinin yeyip içtiğini söylemişlerse de bu doğru değildir.

Bezlü'l-Mcchûd yazarının da ifade ettiği gibi, bu mevzuda çözülmesi gereken bir müşkil vardır; o da Hz. Peygamber'in yaş hurmayı sağ eliyle, karpuzu ise sol eliyle yediğine dair Tirmizî'nin Şemâil'de rivayet ettiği hadistir. Tirmizî'nin bu hadisi mevzumuzu teşkil eden hadise aykırıdır.

Ancak aadis âlimleri, Şemâil'deki hadisin senedi zayıf olduğundan mevzumuzu tekşil eden hadisi ona tercih etmişlerdir.[98]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, sol elle yeyip içmek -bir özrü bulunmadıkça- mekruhtur.

2. Şeytan fiillerine benzeyen işlerden kaçınmak gerekir.

3. Şeytanın iki eli vardır, onlar da insanlar gibi yerler ve içerler.[99]

3777... Ömer b. Ebî Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s. a):

"Ey oğulcuğum; yaklaş, Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye" buyurmuştur.[100]

Açıklama

İmam Nevevî'nin dediği gibi, bu hadis-i şerifte yemek yemenm uç sünnetine birden temas edilmektedir:

1) Yemeğe başlarken Besmele çekmek,

2) Sağ elle yemek,

3) Önünden yemek. Çünkü başkasının önünden yemek, terbiyesizlik ve mürüvvetsizliğe delâlet eder. Ayrıca çorba ve tirit gibi sulu yemeklerde önünden yemek alınan kişiyi nefret ettirir. Yenilen şeyin hurma gibi, aynı cinsten olan yiyeceklerden olması halinde insanın başkalarının önünden yemesinde bir sakınca olmadığını söyleyenler varsa da, doğrusu mevzumuzu teşkil eden bu hadisteki nehyin bütün yemek çeşitlerine şâmil olmasıdır. Çünkü bir nehy-deki umumun tahsis edildiğine hükmedebilmek için onu tahsis eden bir delile dayanmak icab eder. Burada ise böyle bir delil yoktur.[101]

Bazı Hükümler

1. Sağ elle yiyip içmek müstehab, so1 elle yiyip içmek mekruhtur. Meğer ki özür buluna.

2. İyiliği emir, kötülükten nehy müslümanlarm bütün hallerde hatta yemeklerde bile vazifesidir.

3. Anne ve babaların çocuklarına yemek yeme âdabını öğretmeleri gerekir.[102]

20. Et Yeme Hakkındaki (Hadisler)

3778... Âişe (r.anhâ)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a):

"Eti bıçakla kesmeyiniz. Çünkü bu ecnebilerin işidir. Onu siz dişlerinizle kopararak yeyiniz. Çünkü böylesi daha lezzetli ve hazmı daha kolaydır" buyurmuştur.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis sahih değildir.[103]

Açıklama

İbnü'l-Cevzî bu hadisi Mevzuat isimli eserinde uydurma hadisler arasında zikretmiştir. Ahmed b. Hanbel; bu hadisin sahih olmadığını, bu hadisi Ebû Ma'şer el-Medinî'den başka rivayet eden bir ravi daha

bulunmadığını söylemiş ve kendisinin, Ümeyye ed-Dâmrî'den Rasûlullah (s.a)'ın boğazlanmış bir koyunun omuz kısmından bıçakla kestiğine dair bir hadis rivayet ettiğini[104] ifade ettikten sonra şöyle demiştir: "Eğer Ebû Ma'şer'in rivayet ettiği hadisin sahih olduğu kabul edilirse o hadisin pişmiş et hakkında söylenmiş olması gerekir. Hz. Peygamber'in bir koyunun omuz kısmından bir bıçakla.kesip aldığım ifade eden Ümeyye hadisinin de pişmemiş etler hakkında söylenmiş olması ihtimali vardır."[105]

3779... Safvân b. Ümeyye'den, şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Peygamber (s.a) ile birlikte (et) yiyiyordum. Eti kemikten elimle (sıyırıp) alıyordum. Bunun üzerine;

"Kemiği ağzına yaklaştır, (etini dişlerinle) kopararak ye. Çünkü böylesi daha tatlı ve daha yarayışlıdır" buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Osman (b. Ebî Süleyman) Safvân 'dan (hadis) işitmemiştir; (binaenaleyh) bu hadis mürseldir.[106]

3780... Abdullah b. Me'sûd (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın en sevdiği kemik koyun kemiğiydi.[107]

Açıklama

Metinde geçen kelimesi hakkında lügat âlimleri şöyle diyorlar: Îbnü'1-Esîr, en-Nihâye isimli eserinde der ki: "el-Urk kelimesi, etinin çoğu sıyırılmış da birazı kalmış etli kemik anlamına gelir. Bu kelimenin çoğulu "urâk" gelir. Ancak bir kelimenin çoğulunun bu kalıpta gelmesi çok nâdirdir."

Kamus mütercimi Âsim Efendi de bu kelime hakkında şöyle diyor: "Eti üzerinde olan kemiğe urk, eti soyulup yenen kemiğe de "el-urâk" denir. Ala-kavlin ikisi de zikrolunan iki manaya ıtlak olunur.[108]

Bu hadisin bab başlığıyla ilgisi Hz. Peygamber'in etli kemikleri çok sevdiğine ve bu kemikleri dişleriyle sıyırıp yediğine delâlet etmesidir.

Çünkü Hz. Peygamber'in bu kemikleri sevmesi demek, onlardaki etleri dişleriyle sıyırıp yemesini severdi demektir. Bu cümlenin bu etleri bıçakla yemesini severdi anlamına geldiği söylenemez. Çünkü kemiklerin etleri

sıyrılınca kemiklerden söz etmeye lüzum kalmaz. Kemikten sıyrılan etlere "kemik" denmez, "et" denir.

Hz, Peygamber'in kemikleri yarı etli atmayıp da onları dişleriyle sıyırmasında nimete karşı olan ihtiyacının ve nimete karşı saygısının ifadesi vardır. Zamanımızda nimet israfının yol açtığı maddî zararlar düşünüldüğü zaman Hz. Peygamber'in, Allah'ın verdiği nimetlere karşı gösterdiği bu saygılı ve mütevazi tutumundaki hikmet daha kolay anlaşılır.[109]

3781... (Abdullah b. Mes'ûd) dedi ki:

(Hayvanın) kol kısımları Peygamber (s.a)'in hoşuna giderdi. Yahudilerin kendisini bir ön butla zehirlediklerine inanırdı.[110]

Açıklama

Bilindiği gibi Hz. Peygamber Hayber'i fethedip dinlenmekte bulunduğu bir sırada Sellâm b. Mişkem'in karısı ve Hâris'in kızı Zeyneb tarafından sunulan zehirli bir kol kemiği ile zehirlenmek istenmişti.[111]

21. Kabak Yemek

3782... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan (rivayet olunduğuna göre; Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiştir: Bir terzi Rasûlullah (s.a)'ı hazırlamış olduğu bir yemeğe çağırmıştı. Bu yemeğe Rasûlullah (s.a) ile birlikte ben de gittim. Rasûlullah (s.a) bir arpa ekmeğiyle içinde kabak ve pastırma bulunan bir çorbayı benim önüme yaklaştırdı. Ben (yemek esnasında) Rasûlullah (s.a)'m, (yemek içerisinde bulunan) kabakları araştırmakta olduğunu gördüm. O günden itibaren kabağa olan sevgim devam etmektedir.[112]

Bazı Hükümler

1. Davete icabet gerekir.

2. Peygamberimiz kabağı çok severdi.[113]

22. Tirit Yemek

3783... İbn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a)'ın ekmekten (yapılan) yemekler içerisinde en sevdiği tirit idi. Tirit; hurma ve keş, yağ, un karışımı yemeklerdendir. Ebû Dâvûd der ki: Bu hadis zayıftır.[114]

Açıklama

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre; metinde geçen "ekmekten yapılan yemekler içerisindeki tirit" sözüyle kastedilen yemek, çekirdeği çıkarılan hurmanın yağ ve un gibi maddelerle karıştırılıp yoğurulması neticesinde meydana gelen bir hamurdur.

İbn Esîr, Nihâye'de; tiritin hurma, keş, yağ ve undan meydana gelen bir yemek olduğunu söylemiştir. Aslında tirit, ekmeğin küçük parçalar halinde doğranıp çorba suyuyla ıslatılması neticesinde meydana gelen yemektir.

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in hamur aşları içerisinde en çok sevdiği yemeğin tirit olduğu ifade edilmektedir. Ancak Musannif Ebû Davud'un da ifade ettiği gibi bu hadis zayıftır. Çünkü senedinde kimliği bilinmeyen Basralı bir adam vardır.[115]

23. Bazı Yiyeceklerin Temiz Olup Olmadığı) Hususunda Şüpheye Düşmenin Doğru Olmadığı

3784... (Kabîsa b. Hülb'ün) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a)’ı, "Yemeklerin bazılarım (yemek)ten (kalbimde) bir endişe hissediyorum" diyen bir adama (şöyle) cevap verirken işittim: “Gönlünde hiçbir endişe doğmasın. (Eğer helâlliği şer'î delillerle sabit olan bir yemeğin yenip yenmeyeceği hususunda gönlünde doğan bir şüphe üzerine o yemeği yemeyi terkedecek olursan) bu konuda hiristiyanlara benzemiş olursun."[116]

Açıklama

Metinde geçen cümlesi mahzûf bir şart cümlesinin cevabı olabileceği gibi, kendisinden önceki "şey'ün" kelimesinin sıfatı da olabilir. Biz tercümemizde birinci ihtimali nazar-ı itibara aldık.

İkinci ihtimale göre cümle, "Bazı yemekleri yemekten dolayı hiristiyanlığa benzeyeceğine dair içinde bir korku belirmesin" anlamına gelir ki, netice itibariyle her iki mana da meşruluğu kesin delillerle sabit olan bir yemek hakkında kalbde doğan şüphelere itibar edilmemesi noktasında toplanmaktadır. Çünkü kesin deliller karşısında şüphenin bir kıymeti yoktur. Nitekim "Şekk ile yakın zail olmaz."[117] kaidesi vardır.

Ancak bu meseleyi şüpheli şeylerden kaçınma meselesiyle karıştırmamak lâzımdır. Çünkü bu iki mesele asıl itibariyle birbirlerinden tamamen farklıdırlar.[118]

24. Pislik Yiyen Hayvanların Etlerini Yemek Ve Sütlerini İçmek Yasaklanmıştır

3785... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanin etini) yemeyi ve sütlerini (içmeyi) yasakladı.[119]

3786... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s.a), pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan hayvanın sütünü (içmeyi) yasaklamıştır.[120]

3787... İbn Ömer (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) pislik yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan develere binmeyi ve sütlerinden içmeyi yasaklamıştır.[121]

Açıklama

Bu mevzuda Hattâbî şöyle diyor:

"Celiâle, pislik yiyen deve demektir. Böyle bir alışkanlığı olan devenin etini yemek ya da sütünü içmek tenzihen mekruhtur.

Çünkü bu gibi hayvanların'yemiş oldukları pisliklerin kokuları bu hayvanların etlerine siner.

Ancak bu durum yedikleri yemlerin ekserisini pislik teşkil eden hayvanlar için söz konusudur.

Gıdalarının ekserisini temiz yemlerin teşkil ettiği hayvanların etleri ya da sütleri bu hükme dahil değildir. Böyle ekseriyetle temiz yemlerle beslenen veya temiz otlarda yayılan hayvanların ara sıra pislik yemeleri onları celiâle sınıfına sokmaz. Bahçelerde otlarken ara sıra pislik yiyen tavuk, kaz, ördek, koyun, keçi vs. hayvanlar gibi, bunlar da cellâleden sayılmazlar.

Celiâle sınıfına giren hayvanların etlerinin ve sütlerinin yenilip yenilemeyeceği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir.

İmam Ebû Hanife (r.a) ile taraftarlarına, İmam Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine göre; bu gibi hayvanlar hapsedilip günlerce temiz gıda ile

beslenmedikçe etleri yenilemez ve sütleri içilemez. Ancak günlerce hapsedilip temiz yemlerle besledikten sonra üzerlerine sinen pisliklerden temizlenmeleri neticesinde etlerini yemede ve sütlerini içmede bir sakınca kalmaz. Nitekim bir hadis-i şerifte; "Sığır kırk gün yemle beslendikten sonra eti yenebilir" buyurulmuştur. Abdullah b, Ömer, pislik yemeye alışmış bir tavuğun etinin yenebilmesi için üç gün hapsedilip temiz yemlerle beslenmesi gerektiğini söylerdi.

İshak b. Râhûyeh ise, cellâlenin etinin yıkandıktan sonra yenebileceğini söylerdi. Hasan-İ Basrî ise cellâlenin etini yemekte hiçbir sakınca görmezdi. İmam Mâlik de bu görüşte idi."

İbn Reslân, Şerhü's-Sünen isimli eserinde şöyle diyor:

"Aslında celiâle sayılan hayvanların etlerinin ve sütlerinin temiz sayılabilmesi için kesilmelerinden önce ne kadar hapsedilmeleri gerektiğine dair belirli bir süre yoktur. Bazıları deve ve sığır cinsinden olan cellâlelerin kırk gün, tavuk cinsinden olan cellâlelerin de üç gün hapsedilmeleri gerektiğini söylemişlerdir."

Bu mevzuda merhum Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri bir müddet hapis edilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan hali olmaz. Hapis müddeti tavuklar için üç, sığırlar ile develer için de on gündür.

Hayvanların terleri ile salyaları hüküm itibariyle artıkları gibi olduğundan, pislik yemekten çekinmeyen koyun, keçi, deve gibi temiz hayvanların artıklarını kullanmak mekruh olduğu gibi; böylesi hayvanların üzerine binmek de mekruhtur. İmam Azam'a göre atlar ile eşek ve katırların terleri de temizdir."[122]

25. At Eti Yemenin Hükmü

3788... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber günü bize (ehlî) eşek etini (yemeyi) yasakladı, at etini yememize izin verdi.[123]

3789... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Biz Hayber (savaşı) günü bir takım atları, katırları ve (ehlî) eşekleri kesmiştik.

Rasûlullah (s.a), bize katırlarla eşekleri(n etlerini yemeyi) yasakladı, (fakat) atlan(n etini yemeyi) yasaklamadı.[124]

3790... Halid b. Velîd'den rivayet olunduğuna göre;

Rasûlullah (s.a), atların, katırların ve eşeklerin etlerim yemeyi yasaklamıştır.

(Bu hadisi rivayet edenlerden) Hayve, (rivayetine şu sözleri de) ilâve etti: "Köpek dişi olan yırtıcı hayvanların tümünü(n etlerini) de (yasakladı)."

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadisin ifade ettiği hüküm îmam) Mâlik'in görüşüdür. (Aslında) at etîeri(nin yenmesinde bir sakınca yoktur; ve amel bu hadis üzerinde değildir. (Çünkü) bu (hadis) neshedil-miştir ve Peygamber (s.a)'in sahâbîlerinden bir cemaat at etlerini yemiştir, îbn Zübeyr, Fedâle b. Ubeyd, Enes b. Mâlik, Esma binti Ebi Bekr, Süveyd b. Gafele ve Alkame bunlardandır. Rasûlullah (s.a) zamanında Kureyşliler atları keserlerdi.[125]

Açıklama

Bu konuda Hattâbî şöyle diyor:

“Hz Peygamber'in at etini helâl kıldığını ifade eden (3788 nolu) Câbir b. Abdillah hadisi hasen bir sened ile rivayet olunmuştur. At etinin haram kılındığnı ifade eden (3790 numaralı) Halid b. Velid hadisi ise, çeşitli yönlerden tenkide müsaid olan zayıf bir senetle rivayet olunmuştur. Ayrıca bu hadisin senedinde bulunan Salih b. Yahya b. el-Mikdâm b. Ma'dî kerb, onun babası Yahya b. el-Mikdâm ve dedesi el-Mikdâm b. Ma'dîkerb gibi râvilerin birbirinden hadis işittikleri kesin olarak tesbit edilmiş değildir.

Bu bakımdan ulema at etini yemenin helâl olup olmadığı konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İbn Abbas (r.a)'ın at etini yemenin mekruh olduğunu söylediği rivayet edilmiştir. İmam Ebû Hanîfe ile ashabı ve İmam Malik de bu görüştedir.

el-Hakem ise, "Binmeniz ve süs için alları, katırları ve merkepleri (yarattı) ve daha sizin bilmediğiniz nice şeyler yaratmaktadır."[126] âyeti kerimesini delil getirerek at eti yemenin Kur'an-ı Kerim'de haram kılınmış olduğunu söylemiştir.

Bazıları ise at eti yemenin helâl olduğunu söylemişlerdir ki, Şüreyh, Hasan-ı Basrî, Atâ b. Ebî Rebâh, Saîd b. Cübeyr, Hammâd b. Ebî Süleyman bunlardandır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed ve İshak hazretleri de bu görüştedirler.

Bazılarının iddia ettiği gibi Nahl sûresinin 8. âyetinin at etini haram kılması meselesine gelince; aslında bu âyette at etinin haram olduğuna delâlet eden bir ifade yoktur. Bu âyette atların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi, onların etlerinden yararlanmanın caiz olmadığı anlamına gelmez. Onların binilmek ve süs için yaratıldıklarından bahsedilmesi onların en çok binmeye ve süs olarak kullanmaya yaramalanndandır. Onların daha ziyade bu maksatlarla kullanılmaları ise etlerinin yenmesine engel değildir.

Nitekim, "Leş, kan, domuz eti... size haram kılındı."[127] âyeti kerimesinde domuzun sadece etinin haram kılındığından bahsedilmiş, diğer taraflarının haram olduğundan bahsedilmemiştir. Nasıl ki, domuzun sadece etinin haramlığından bahsedilip de diğer taraflarının haramlığmdan bahsedilmemesi onun diğer taraflarının helâl olduğu anlamına gelmezse, atların da binilmek ve süs olarak kullanılmak için yaratılmış olmalarından bahsedilmesi onların etlerini yemenin, üzerlerinde yük taşımanın haram olması anlamına gelmez. Nitekim şu âyet-i kerimeler atın üzerinde yük taşımak gibi daha birçok faydaları olduğuna delâlet etmektedir:

1. "Onlarda sizin için isinma(nızı sağlayan şeyler) ve daha birçok yararlar vardır."[128]

2. "O hayvanların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız."[129]

3. "Ağırlıklarınızı öyle uzak yerlere taşırlar kî (onlar olmasa) siz (canlarınızın) yarısı tükenmeden oraya varamazdınız."[130]

Nasıl ki Nahl sûresinin 8. ayetinin atlar üzerinde yük taşımanın helâl olduğundan bahsetmemesi, atlar üzerinde yük taşımanın haram olmasını gerektirmemişse, yine aynı âyette atların etinin helâl olduğundan bahsedilmemesi de at etinin haram olmasını gerektirmez.

el-Hasen'den gelen bir rivayette İmam Ebû Hanîfe'nin at etini yemenin haram olduğunu söylediği ifade ediliyorsa ;da, Zâhirü'r-Rivâye'de imamın, at eti yemenin mekruh olduğunu söylediği belirtilmiştir. Bu mevzuda gelen hadisler oldukça farklı olduğundan Ebû Hanife at eti yemenin haram olduğunu söylememiştir. İmam Ebû Hanîfe'nin bu mevzudaki delili

yukarıda me-.alini sunduğumuz Nahl sûresinin 8. âyetidir. Sünnetten delili de bu babda gelen Hz. Peygamber'in at etini yasakladığını ifade eden hadis-i şeriftir.

Bu mevzuda merhum Ö. Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Beygirler cihada yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu cihetle bunların etlerini yemek İmam A'zam'a göre tahrimen veya tenzihen mekruhtur. İmameyn'e göre de tenzihen mekruhtur.

Ehlî merkeplerin ve anaları merkep olan katırların etleri haramdır veya tahrimen mekruhtur. Vahşi merkeplerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar analarına tabidirler.

İmam Mâlik'den bir rivayete göre, ehlî merkeplerin etleri mekruh; bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan kavle göre, beygirlerin etleri de haramdır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre beygirlerin etleri mekruh değildir."[131]

Hanefi mezhebine göre, "Azı dişleriyle kapıp avlayan, parçalayan ve kendisini müdafaa eden hayvanların etleri haramdır, yenilmez."[132]

Bezlü'l-Mechûd yazarının da dediği gibi, bazı sahâbîlerin at eti yediklerinden bahsedilen hadisler, onların zaruret halleriyle ilgili olması gerektir. Esasen Hz. Hâlid, Hayber savaşından sonra müslüman olduğuna göre, at etinin haram olduğunu bildiren 3790 numaralı hadisin, helâl olduğunu bildiren 3789 numaralı hadisi neshetmiş olması gerekir. At eti yemenin helâl olduğunu kabul edenler de at etini yemeyi yasaklayan hadislerin neshedildi-ğini söylerler.

Musannif Ebû Davud'un, hadisin sonunda yaptığı açıklamadan kendisinin de bu görüşte olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Hz. Halid'in Hayber'den sonra müslümanlığı kabul ettiği düşünülürse, at etini yasaklayan hadislerin mubah olduğunu ifade eden hadisleri neshettiği anlaşılır.[133]

26. Tavşan Eti Yemek

3791... Enes b. Mâlik'den rivayet olunduğuna göre; dedi ki: Ben ergenlik çağma yaklaşmış becerikli bir çocuktum. (Bir gün) bir tavşan avlayıp onu kızarttım. Ebû Talha, (bu tavşanın) arka tarafını benimle Peygamber (s.a)'e gönderdi. Ben onu Peyamber (s.a)'e getirdim, (Hz. Peygamber de) onu kabul etti.[134]

3792... Muhammed b. Halid dedi ki: Ben babam Halid b. el-Huveyris'i (şöyle) derken işittim:

Abdullah b Âmr, Sıfah (denilen yer) de bulunuyordu. -Muhammed (b. Halid, Sıfah denilen bu yerin) Mekke'de (bulunan) bir yer olduğunu söyler.- Bir adam bir tavşan avlamıştı. (Bu adam Abdullah b. Amr'a):

Ey Abdullah b. Amr, (sen tavşan hakkında) ne dersin? dedi.

(Abdullah da şöyle) cevap verdi:

(Bir gün) Rasûlullah (s.a)'a bir tavşan getirilmişti. Ben de (orada) oturuyordum. (Hz. Peygamber) onu yemedi, (fakat) yenmesini de yasaklamadı ve onun (o anda) hayız görmekte olduğunu söyledi.[135]

Açıklama

Âlimlerin büyük çoğunluğu tavşan eti yemenin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak sahâbîlerden Abdullah b. Amr b. Âs (r.a) ile tâbiûndan İkrime, fıkıh âlimlerinden Muhammed b. Ebî Leylâ, tavşan etinin yenmesini kerih görmüşlerdir. Şârih Aynî, "Hanefîlerden bazı mekruh addedenler varsa da sahih olan görüş ammenin içtihadıdır ve tavşan etinin mubah olduğuna delâlet eden birçok hadisler vardır" diyor.[136]

Tavşan etinin mekruh olduğunu söyleyenler 3792 numaralı hadise dayanmışlarsa da Avnü'l-Ma'bûd yazarının da belirttiği bu hadis zayıftır. Sahih olduğu kabul edilse bile bu hadiste tavşan etinin kerahetine delâlet eden bir ifade yoktur.[137]

27. Keler (Etini) Yemek

3793... İbn Abbas'dan rivayet olunduğuna göre; dedi ki: (İbn Abbas'ın) teyzesi, Rasûlullah (s.a)'a yağ, birkaç keler ve kurumuş peynir hediye etmiş. (Hz. Peygamber de) yağ ile peyniri yemiş, (fakat) tiksindiğinden dolayı kelerleri bırakmış. (İbn Abbas'a göre), eğer (keler eti yemek) haram olsaydı Rasûlullah (s.a)'ın sofrasında (keler) yenmezdi.[138]

3794... Hâlid b. Velid'den rivayet olunduğuna göre: Kendisi (bir gün) Rasûlullah (s.a) ile birlikte Meymûne'nin evine girmiş. (O sırada Rasûlullah

(s.a)'a kızartılmış bir keler getirilmiş. Rasûlullah (s.a) da (alıp yemek üzere) ona elini uzatmış. Bunun üzerine (o sırada) Meymûne'nin evinde bulunan bazı kadınlar; "Peygamber (s.a)'e yemek istediği şeyin ne olduğunu haber yerin" demişler. Orada bulunanlar da: "Bu kelerdir" demişler. Rasûlullah (s.a) da hemen elini çekmiş.

(Halid b. Velid sözlerine devamla şöyle) dedi: Ben (kendisine): Ey Allah'ın Rasûlü, bu (kelerin etini yemek) haram mıdır? diye sordum./

"Hayır (haram değildir), fakat o benim kavmimin toprağında bulunmaz ve ben ondan tiksinti hissediyorum" buyurdu.

Bunun üzerine ben kızarmış keleri (önüme) çektim ve Rasûlullah (s.a)'ın gözünün önünde yedim.[139]

3795... Sabit b. Vedîa'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile beraber bir askeri birlik içerisinde bulunuyordum. Derken birkaç keler yakaladık. Ben onlardan birini kızartıp Rasûlullah (s.a)'a getirdim ve önüne koydum. (Hz. Peygamber) bir çöp alıp onunla (kelerin) parmaklarını saymaya başladı; sonra:

"İsrail oğullarından bir topluluk yerde yürüyen hayvanlar şekline çevrilmiştir. Ancak ben (onların çevrildiği) bu hayvanın hangi hayvan olduğunu bilmiyorum" buyurdu ve (bu keleri) yemedi, (yenmesini de) yasaklamadı.[140]

3796... Abdurrahman b. Şibl'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) keler etini yemeyi yasaklamıştır.[141]

Açıklama

ed-Dabbü: Sürüngenlerden, dört ayaklı ve kuyruğunda boğumlar bulunan, kertenkeleye benzer fakat ondan biraz daha büyük olan bir hayvandır.

Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, bu hayvan asla su içmez, yedi yüz sene yaşar, kırk günde bir damla idrar akıtır. Dişlerinin tümü tek bir bütün halinde olduğundan dişleri dökülmez;

BezIü'I-Machûd yazarının DümeyrîninHayâtü'İ-Hayevân isimli eserinden naklettiğine göre, bu hayvanın dişisinin de erkeğinin de cinsel

organları çift olur. Bazen erkek kelerler, yavruları yumurtadan çıktığı zaman yumurtaları bozduklarını zannederek onları yerler.

Görüldüğü gibi bu babda gelen hadislerden 3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in keler yemediği fakat sofrasında keler yendiği halde neh-yetmediği ve sükutla karşıladığı; 3794 numaralı hadiste Hz. Peygamber'in keler etinin haram olmadığını söylediği, fakat şer'îbir sakıncadan dolayı değil de kendi tabiatından gelen bir tiksintiden dolayı onu yemediği ifade ediliyor.

3795 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler yemeyişinin bir başka sebebi daha açıklanıyor ki, o da İsrailoğullarından hayvan suretine çevrildiği bilinen kimselerin keler suretine çevrilmiş olması ve dünya yüzünde yaşayan kelerlerin o insanların neslinden gelmiş olması ihtimalidir. Gerçekten keler cinsinin o insanların neslinden geldikleri kesin olarak bilinecek olursa bu hayvanların asılları insan olması cihetİyle etlerinin haram olması gerekir.

3796 numaralı hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in keler etinin yenmesini kesinlikle yasakladığı ifade ediliyor.

Bu babda gelen hadisler farklı olduklarından ulema bu meselede ihtilâfa düşmüşlerdir.

Bu mevzuda Şafiî ulemasından İmam Nevevî şöyle diyor:

"Müslümanlar keler eti yemenin mekruh olmadığında İcma etmişlerdir. Ancak Ebû Hanîfe ile ashabının keler etinin mekruh olduğunu söyledikleri rivayet edilmiştir.

Kâdî de ulemadan bir kısmının onun haram olduğunu söylediklerini rivayet etmiştir. Fakat ben sözü geçen ulemanın bu görüşte olacaklarına ihtimal vermiyorum. Eğer onlar bu mevzuda böyle diyorlarsa, ilgili nasslara ve aktedilen icmâa ters düşüyorlar demektir."

Her ne kadar İmam Nevevî böyle diyorsa da Hafız İbn Hacer, Nevevî'-nin bu sözlerine itiraz ederek; "Hz. Ali'nin keler etinin mubah olduğunu söylediği Münzirî tarafından rivayet edilmekte iken, keler etinin mekruh olmadığına dair bir icmâ olduğundan bahsedilemez" diyor.

Nitekim Ebû Cafer et-Tahavî de, Şerhu Meâni'1-Âsâr isimli eserinde şöyle diyor: "Ulemadan bir topluluk, keler eti yemenin mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen de bu görüştedirler. Ebû Dâvûd da bu mevzuda Abdurrahman b. Şibî yoluyla bir hadis rivayet etmiştir.

Hafız İbn Hacer de ravilerinİn hepsinin güvenilir kimseler olması dolayısıyla bu hadisin hasen olduğunu söylemiş ve hadisin senedini tenkid eden Hattâbî ile İbn Hazm'ı, Beyhakî'yi ve İbn Cevzî'yi tenkid etmiştir.

İbn Hacer, bu mevzuda gelen hadislerin arasını şöyle te'lif etmiştir:'

"Hz. Peygamber, önceleri yeryüzünde mevcut olan kelerlerin İsrâiloğullarmdan hayvan suretine çevrilen kişilerin neslinden türemiş olabileceklerinden korkuyordu.

Çünkü o kimselerin hangi hayvanın suretine çevrildiklerini bilmediği gibi, onların üç günden fazla yaşamadıklarını da bilmiyordu. İşte bu sıralarda keler yemeyi yasaklamıştı. Hatta pişirilen keler etlerini yere döktürmüştü. Sonra bunun aslını iyi öğrenmek için beklemeye başladı. Bu sırada da keler yiyenlere ses çıkarmıyordu. Sonra İsrâiloğullarından suretleri değişen kişilerin üç günden fazla yaşamadıklarını öğrenince, kendisi tiksindiği için onu yemedi, ama başkasına onu haram kılmadı ve yemelerine izin verdi. Bu durum keler yemenin helâl olduğuna, yani tiksinenler için bunu yemenin tenzihen mekruh, tiksinmeyenler için de helâl olduğuna delâlet eder."[142]

Hanefi ulemasından Ebü Cafer et-Tahavî'nin bu ifadesinden kendisinin de Hafız İbn Hacer'in bu görüşünü paylaştığı anlaşılmaktadır.

Bezlü'I-Mechûd yazan ise bu mevzuda şöyle diyor:

"Bence Hafız İbn Hacer'in hadislerin arasım te'lif sadedinde söylemiş olduğu bu sözler, hakikatten son derece uzak sözlerdir. Doğrusu şu ki, Rasûlullah önceleri keler etinin yenmesini mubah kılmıştı fakat kendisi tiksindiği için onu yiyemiyordu.

Sonra onun suretleri değişen İsrailoğullarımn neslinden gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durarak kendisi yemedi fakat başkalarının yemesine de engel olmadı. Çünkü eşyada asıl olan mübahlıktır. Fakat daha sonra onun haram olduğunu anladığı için onu yasakladı. Bunun üzerine keler eti haram oldu. Bilindiği gibi bir meselede haram ile helâl hükümleri karşılaştığı zaman haram hükmü galib gelir."

Hanefi ulemasından Burhaneddin el-Merginânî el-Hidâye isimli eserinde Hanefîlerin göüşünü açıklarken, keler yemenin mekrub olduğunu söylemektedir.[143]

Bu hadisleri açıklarken merhum Ahmed Davudoğlu, suret değiştiren İsrâiloğulları hakkında şu görüşlere yer veriyor:"DümeyrîHayâtü'l-Hayevan

adlı eserinde şunları söylüyor: Ulema, şekil değiştiren insanların yaşayıp yaşamadığında ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre yaşarlar. Zeccâc ile Kadı Ebû Bekir İbn Arabî bu kavli tercih etmişlerdir. Cumhur ulemaya göre böyle bir şey yoktur. İbn Abbas; şekli değişmiş insan üç günden fazla asla yaşayama-mış ve yeyip içmiştir, demiştir ki bu söz merfu hadis hükmündedir."[144]

3793 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'e keler hediye ettiğinden bahsedilen İbn Abbas'ın teyzesinin, Ümmü Hafîd binti el-Hâris b. Harb el-Hilâliyye olması ihtimali kuvvetlidir. Çünkü kocası çöl araplarındandı, kendisi de çölde yaşardı.[145]

28. Toy Kuşunun Etini Yemek

3797... (Büreyh b. Ömer b. Sefîne'nin) dedesinden şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Ben Rasûlullah (s.a) ile beraber toy kuşu eti yedim.[146]

Açıklama

Toy: Kül renginde, tavuktan büyük kazdan küçük, uzunca boyunlu, süratli uçan bir kuştur.

Ulema bu hadis-i şerife dayanarak toy etinin helâl olduğunu söylemişlerdir. [Bk. Abdurrahman efendi tercüme-i hayatü'l-hayvan 1/299] [147]

29. Yerde Yaşayan Küçük Hayvanları Yemek

3798... (Milkâm b. Telibb'in) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:

Ben Peygamber (s.a) ile (uzun süre) birlikte bulundum. (Ondan) küçük canlıların haram olduğuna dair (hiçbir söz) duymadım.[148]

3799... (İsa b. Nümeyle'nin) babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:

Bir gün ben İbn Ömer'in yanında iken, kendisine kirpi (eti) yeme(nin hükmü) soruldu da (bu soruya cevap olmak üzere);

"De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum..”[149] (mealindeki) âyeti okudu. (Orada İbn Ömer'in) yanında (bulunan) yaşlı bir zat şöyle dedi:

(Ama) ben Ebû Hureyre'yi:

Peygamber (s.a)'in yanında kirpiden söz edildi de (Hz. Peygamber): "O pis hayvanlardan biridir" buyurdu, derken işittim.

Bunun üzerine İbn Ömer; "Eğer Rasûlullah (s.a) bunu söylemişse o (kirpi) onun dediği gibidir; demek ben bilmiyormuşum" dedi.[150]

Açıklama

Haşere: Tarla faresi, keler, kirpi gibi yerde yaşayan, küçük hayvanlardır.

Hattâbî'nin dediği gibi; 3798 numaralı hadis, haşereleri yemenin helâl olduğuna delâlet etmez. Çünkü Telibb'in Hz. Peygamber'den haşerelerin haram olduğuna dair bir söz duymamış olması başkasının da duymamış olmasını gerektirmez.

Bir başka ifadeyle, haşerelerin haram olduğunu Hz. Peygamber'den Telib duymamış olabilir ama bunu başkaları duymuştur. Nitekim 3799 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere, Ebû Hureyre Hz. Peygamber'i haşereden olan kirpinin pis olduğunu söylerken işittiğini haber vermiştir. Pis olan hayvanları ise İslâmiyet haram kılmıştır.[151] Bu bakımdan 3799 numaralı hadis-i şerif, kirpinin haram olduğunu söyleyen İmam Ebû Hanîfe ile İmam Mâlik'in delilidir. Şâfiîlere göre ise kirpi eti helâldir.

İlim adamları, eşyada asi olanın helâl mı yoksa haram mı olduğunda ihtilâfa düşmüşlerdir. Bazılarına göre eşyada ası! olan helâldir, bazılarına göre de haramdır. Bazılarına göre de, "Eşyada asıl olanın helâl ya da haram olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü eşyanın bir kısmı helâl, bir kısmı da haramdır. Ancak biz hangisinin haram hangisinin helâl olduğunu bilemeyiz. Ancak delille bilebiliriz."

Ulema helâlin sınırlarını tesbit konusunda ihtilâfa düşmüşlerdir. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre, haram olduğuna dair bir delil bulunmayan her şey helâldir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, helâl olduğuna dair delil bulunan herşey helâldir. Hakkında haram veya helâl olduğuna dair şer'î bir açıklama bulunmayan şeyler ise İmam Malik ile Şafiî'ye göre affedilmişlerdir ve dolayısıyle helâl kılınmışlardır. Delilleri yukarıda mealini sunduğumuz En'-

âm sûresinin 145. âyet-i kerimesidir. İmam Ebû Hanîfe'ye göre hakkında nass bulunmayan şeylerin hepsi helâl değildir.[152]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, haram sadece Kur'an-ı Kerim'de açıklanan haramlardan ibaret değildir. Bunlara yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in dışında Rasûlüne bildirdiği yani vahiy mahsulü olan hadislerde açıklanan haramları da ilâve etmek icab eder. "Bana vahy olundu..." âyet-i kerimesinde kastedilen de budur.

Bu mevzuda İbn Nüceym şöyle diyor:

"İmam Şafiî'ye göre eşyada asi olan mübahlıktır. Binaenaleyh bir şeyin haram olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin helâl olduğuna hükmedilir. İmam Şafiî'nin açıklamasına göre, İmam Ebû Hanîfe'ye göre eşyada asi olan haramlıktır. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça o şeyin haram olduğuna hükmedilir." [153]

el-Bedâyiu'1-Muhtâr isimli eserde de şöyle deniyor: "Şeriî hükümler gelmeden önce insanların fiilleri hakkında bir hüküm verilemez, verilse de geçersizdir ve bâtıldır. Her ne kadar Allah'ın insanların fiilleriyle ilgili hükmü ezelî ise de Allah peygamberlerini göndermedikçe bu hükmünü insanların fiillerine taalluk ettirmemiş. Çünkü insanlar kendilerine bir peygamber gönderilmedikçe fiillerinden sorumlu sayamadıklarından, Allah'ın bu ezelî hükmünün insanların fiillerine taalluk etmesinde bir mana yoktur."

îbn.Nüceym, Menâr üzerine yazmış olduğu şerhte de şöyle diyor: "Hanefilerden bazılarına göre de eşyada asi olan mübahlıktır. Ebu'l-Hasen el-Kerhî bunlardandır. Hadis ehlinden bir kısmına göre ise eşyada asi olan ha-ramlıktır. Bizim mezhebimize göre eşyada asi olan, hakkında şer'î bir hüküm gelinceye kadar beklemek, yani haram veya helâl olduğuna dair kesin bir hüküm vermemektir."[154]

Hanefî fakihlerinden el-Merginânî de el-Hidâye isimli eserinde talâk bölümünün "el-hidad" babında, eşyada asi olanın mübahlık olduğunu söylemiştir.[155]

Şevkânî bu mevzudaki görüşleri özetlerken şöyle diyor:

"Hulasa, bir delil olmadıkça eşya hakkında hüküm verilemez. Binaenaleyh bir şeyin helâl olduğuna dair şer'î bir delil bulunmadıkça onun haram olduğuna hükmedilir. Cumhur ulemanın görüşü budur.

Şâfiîlerden bir cemaate ve bazı fıkıh âlimlerine göre ise, eşyada asıl olan ibâhedir. Muhammed b. Abdillah b. Abdilhakem de bu görüştedir. Müte-ahhirîn ulemasından bazıları cumhur ulemanın da bu görüşte olduğunu söylemişlerdir."[156]

Hanefî mezhebine giren hayvanlar üç kısma ayrılır:

1- Kanı olmayan haşereler: Çekirge, arı, sinek, örümcek, akrep gibi böceklerdir. Çekirgenin dışında bunların hepsi haramdır. Çünkü bu böceklerin hepsi de pistir. İnsan tabiatı onlardan tiksinir. Ancak bunlardan çekirge, "Bize iki ölü helâl kılındı"[157] hadisiyle bu hükmün dışında bırakılmıştır.

2- Akan kanı olmayan hayvanlar: Yılan, zehirli keler, fare, kene, kirpi, keler, tarla faresi gibi haşerelerdir. Bunların haramlığında ihtilâf yoktur. Ancak keler hakkında ihtilâf vardır. Nitekim 3793-3796 numaralı hadislerin şerhinde açıklandı.

3- Akan kanı olan hayvanlar. Bunlar da ikiye ayrılırlar:

a) Yırtıcı olmayan ehlî hayvanlar: Katır, eşek, at, deve, sığır ve koyun gibi. Bunlardan katır ile eşek etinin haram olduğu ulemanın tamamına yakın bir kısmı tarafından kabul edilmekle beraber, sadece Beşîr el-Medisi bunların etini yemekte bir sakınca olmadığım söylemiştir. At eti ise Ebû Hanîfe ile Ebû Yusuf'a göre mekruh, İmam Muhammed ile İmam Şafiî'ye göre helâldir. Bu konuyu 3788-3790 numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık.

b) Yırtıcı olmayan vahşi hayvanlar: Geyik, ceylan, yaban öküzü, yaban eşeği, yaban devesi gibi hayvanlardır ki bunların etinin helâl olduğunda bütün müslümanlar ittifak etmişlerdir.

Bu üçüncü gruba giren hayvanların bir de yırtıcı olanları ile kuş cinsinden olanları vardır. Yırtıcı hayvanlar da ehli ve vahşi olmak üzere ikiye ayrılırlar:

1- Ehli hayvanlardan olanlar: Köpek, kedi gibi yırtıcı olanlardır.

2- Vahşi olanlar: Kurt, aslan, kaplan, sırtlan, pars, yaban kedisi, sincap, samur, ayı, fil, maymun gibi, avlarını köpek dişleriyle parçalayan ve kendilerini savunan hayvanlardır. Tilki ile sırtlanın dışında bu hayvanların tümünün etlerinin haram olduğunda ittifak vardır.

Tilki ile sırtlan ise İmam Şafiî'ye göre helâldir.

Kuşlara gelince; bunlardan avını pençesi ile yakalayan doğan, atmaca, şahin, çaylak, karga, gibileri haramdır. Tırnaklı olduğu halde bunlarla hayvanları avlamayan ise helaldir; güvercin gibi.

Tavuk, kaz, ördek, hindi gibi kuş cinsinden olan kümes hayvanlarının etlerinin helâl olduğunda ise ittifak vardır.

Bu mevzuda Ömer Nasuhi Bilmen şöyle diyor:

"Tabiatında vahşet ise denâet olmayan ve tab'an iğrenç görülmeyen hayvanların etleri -şeraiti dairesinde- helâldir, yiyilebilir. Tavuk, kaz, ördek, zu-rafa, deve kuşu, bağırtlan kuşu, güvercin, bıldırcın, koyun, keçi, deve, sığırcık kuşlarını yemekte beis görülmemiştir.

Yarasanın yiyilip yiyilmediğinde haram veya mekruh olup olmamasında ihtilâf vardır. Hüdhüdü yemek mekruh görülmüştür. Saksağan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının etleri esasen helâldir. Ancak bunların etlerini yiyenlere bir âfet isabet edeceğine dair insanlar arasında bir kanaat mevcut olduğundan bunları yemek müstahsen görülmemiştir.

Şâfiîlerce kırlangıç, tavus, hüdhüd, papağan kuşlarının etleri haramdır. Martı ve balıkçıl kuşları ise helâldir."[158]

30. (Kitap Ve Sünnette) Haram Olduğuna Dair Bir Açıklama Bulunmayan Şeylerin Hükmü

3800... Ibn Abbas'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: Cahiliyye (dönemi) halkı bazı şeyleri yerlerdi, bazı şeyleri de tiksindiklerinden dolayı yemezlerdi. Derken yüce Allah, Peygamberini (s.a) gönderdi ve Kitab'ım indirdi. Helâlini ve haramını açıkladı. Artık onun haram kıldığı haramdır, helâl kıldığı da helâldir. Hakkında açıklama yapmadığı ise affedilmiştir. Sonra, "De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum"[159] âyetini sonuna kadar okudu.[160]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, eşyada asi olan şeyin ibâhe olduğunu söyleyenlerin delilidir. Bu neticeye göre her hangi bir şey veya menfaati yasaklayan sahih

nass bulunmaz veya bulunur da delâleti kat'î olmazsa o şey hakkında haram hükmü de sözkonusu olmaz. Şu âyet-i kerimelerden de bu gerçeği Öğreniyoruz: "Yerde olanların hepsini sizin için yaratan odur."[161] "Göklerde olanları, yerde olanları hepsini sizin buyruğunuz altına vermiş."[162]

Bazı Hükümler

1. Eşyada asl olan mübahlıktır.

2. Hakkmda haram ya da helâl olduğuna dair sahih nass bulunmayan şeyler affedilmiştir. Allah, haklarında sükût ettiği bu eş-yayın hükümlerini unuttuğu için değil, insanlara merhametten dolayı açıklamamış ve onlardan sorumlu tutmamıştır.[163]

31. Sırtlan Eti Yemek

3801... Câbir b. Abdullah(r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'a sırtlan (etin)i sordum.

"O bir av (hayvam)dır ve onu avlayan ihramlıya (keffaret olarak) bir koç (kurban etme cezası) konmuştur" buyurdu.[164]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, sırtlan etini yemenin helâl olduğunu söyleyen Şâfiîlerin delilidir. Hattâbî, bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:

"Hz. Peygamber'in, sırtlanı av hayvanlarından sayması ve ihramlı iken bir sırtlan öldüren kimsenin keffaret olarak bir koç kurban etmesi gerektiğini bildirmesi, sırtlanın da zebra ve geyik gibi eti yenen hayvanlardan olduğuna delâlet eder. Çünkü, "Yeryüzünde yürüyen hayvanlardan beş çeşit hayvan vardır ki, ihramda iken onları öldürmek helâldir. Yılan, akrep, çaylak, fare, ısırıcı köpek" mealindeki (1846-1848) numaralı hadisler, Haremde veya ihramlı iken eti yenmeyen bir hayvanı öldürmenin cezası olmadığını ifade etmektedir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ihramlı iken sırtlanı öldüren bir kimseye bir oç kurban etmek gerektiği ifade edildiğine göre sırtlanın eti yenen hayvanlardan olması icabeder.

Metinde geçen, "o av hayvanlarındandır" mealindeki cümle, yırtıcı ve vahşi hayvanlardan olup da, av hayvanı olmayan ve "İhramda olduğunuz sürece size kara avı yasaklandı"[165] âyetinin kapsamına girmeyen hayvanların bulunduğuna delâlet etmektedir. Sırtlan etinin helâl olup olmaması meselesinde fıkıh âlimleri ihtilâfa düşmüştür. Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a)'a göre sırtlan etini yemek helaldir.İbn Abbas ile Ata, İmam Şafii, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahuyeh ve Ebu Sevr hazretleri de bu görüştedirler.Süfyan-ı Servi ile İmam Ebu Hanife ve taraftarlarıyla İmam malik ise sırtlan eti yemenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.Bu görüş Said b. Müseyyeb’den de rivayet olunmuştur. Delilleri ise bu hayvanın yırtıcı hayvanlardan olmasıdır.

Çünkü 3802 numaralı hadis-i şerifte açıklandığı üzere Rasulullah (s.a.), köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etini yasaklamıştır.[166]

Bazı Hükümler

1. Sırtlan etini yemek helaldir.

2. Vahşi ve yırtıcı hayvanlardan av hayvanı olanlar bulunduğu gibi, av hayvanı olmayanlar da vardır.

3. Yırtıcı bir havyanı öldüren kimseye bu hareketinden dolayı bir ceza gerekmez.

4. Av hayvanlarının öldüren kimseye verilen ceza hayvanın cinsine göre belirlenir, hayvanın özel durumuna göre belirlenmez.Bir başka ifadeyle her hayvan cinsi için ödenecek ceza bellidir.Binaenaleyh hayvan hangi cinsten ise mensup olduğu cins için dince belirlenmiş olan ceza, öldüren öldüren kimse üzerine terettüb eder.Hayvanın vücutça iri veya ufak olması bunu değiştirmez.

5. Haremde bir sırtlan öldürmenin cezası bir koç kurban etmektir.

6. Mevzumuzu teşkil eden Cabir hadisi, 3802 numaralı hadisin hükmünü tahsis etmiştir.Şafiiler bu görüştedir.[167]

32. Yırtıcı Hayvanlar(ın Etlerini Yemek) Yasaklanmıştır

3802... Ebu Sa'labe el- Huşeni 'denrivayet olduğuna göre;

Rasulullah (s.a.) köpek dişi olan yırtıcı hayvanlar(ın etlerini) yemeyi yasaklamıştır.[168]

3803... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur;

Rasulullah (s.a.), yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemeyi) ve kuşlardanda pençeli olanları(n etini yemeyi) yasaklamıştır.[169]

3804... Mikdam b. Ma'dekeirb'den rivayet olduğuna göre; Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Dikkatli olunuz! Yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olanları(n etini yemek) helal değildir. Ehli eşek (eti ile) anlaşmalı ecnebilerin kendilerine ihtiyaç duyulan buluntu malları da helal değildir.

Herhangi bir adam bir kavme ,misafir olur da (o kavim) onu ağırlamazsa bu misafir için yarın ahirete olanlardan bu misafirlik hakkının alma hakkı vardır.[170]

3805... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), Hayber (savaşı) günü yırtıcı hayvanlardan köpek dişli olan her hayvanın, kuşlardan da pençeli olan her kuşun (etinin) yenmesini yasakladı.[171]

3806... Halid b. Velid (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) ile birlikte Hayber savaşına katılmıştım. (Orada) yahudiler gelip, (müslüman) halkın (yahudilerin koyunlarını yağma etmek üzere yahudilerin) ağıllarına koşuştuklarını (Hz. Peygamber'e) şikâyet ettiler. Rasûlullah (s.a) da (müslümanlara hitaben):

"Dikkatli olun! Anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimlerin malları(nı) haksız yere (ellerinden almak) helâl olmaz. Ehli eşek (eti) size haram olduğu gibi at ve katır da haramdır. Yırtıcı hayvanlardan her köpek dişli (hayvan) ile kuşlardan her pençeli (kuş) da (haramdır)" buyurdu.[172]

3807... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) kedi parasını yasaklamıştır. (Muhammed) İbn Abdilmelik (ise bu cümleyi): "Kedi (etini) ve (kedi) parasını yemeyi yasakladı" (şeklinde) rivayet etti. [173]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şeriflerde şu mevzular ele alınmaktadır:

1- Köpek dişli olan yırtıcı hayvanların etlerini yemek yasaklanmıştır.

2- Pençeli kuşların etlerini yemek yasaklanmıştır.

3- Anlaşmalı olarak müslüman topraklarına giren ya da orada yaşayan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla ele geçirmek yasaklanmıştır.

4- Bir topluma misafir olan kimseyi ağırlamak o toplumun görevi, ağırlanmak da o kişinin hakkıdır. O toplum bu görevini yerine getirmediği takdirde, misafir onlardan hak talep edebilir.

5- Ehli eşek, at ve katır eti yemek yasaklanmıştır.

6- Kedi eti yemek yasaklanmıştır.

7- Kedi satıp parasını yemek caiz değildir.

Birinci maddede sözü geçen köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, köpek dişleriyle saldıran aslan, kurt ve köpek gibi hayvanlardır.

Bezlü'l-Mechûd yazarının dediği gibi, metinde geçen "yırtıcı" kelimesiyle deve bu sınıfın dışında bırakılmıştır. Çünkü her ne kadar.deve köpek dişli ise de yırtıcı değildir.

Avnü'l-Ma'bûd yazan şunları kaydediyor:

"Nihâye müellifi İbnü'l-Esîr'e göre; köpek dişli yırtıcı hayvanlardan maksat, avını yakalayıp zorla parçalayıp yiyen aslan, kaplan, kurt gibi hayvanlardır. Kamus yazarına göre ise, parçalayıcı hayvanlardır. Haram olan bu yırtıcı hayvanların cinsi mevzuunda fıkıh imamları ihtilâfa düşmüşlerdir.

fmam Ebû Hanîfe'ye göre; sırtlan, fil, tarla faresi ve kedi gibi et yiyen her hayvan bu sınıfa girer ve etlerini yemek haram olur.

İmam Şafiî'ye göre ise, aslan, kaplan ve kurt gibi insanlara saldıran hayvanlardır. Sırtlan ve tilki gibi insanlara saldırmayan yırtıcı hayvanlar ise bu sınıfa girmediklerinden onların etlerini yemek helaldir."

İkinci maddede etlerinin yenmesi yasaklanan pençeli kuşlardan maksat ise, uçarken avını havada yakalayıp pençesiyle parçalayan kartal, doğan, şahin gibi kuşlardır. Pençesi olduğu halde başka hayvanları avlamayan kuşlar bu sınıfa girmediklerinden helâldir. Bu sınıfa giren kuşların etleri İmam Şafiî, Ahmed ve Ebû Hanîfe'ye göre haramdır. İmam Mâlik'e göre ise helâldir.[174]

Üçüncü maddede yer alan, anlaşmalı olarak müslüman topraklarında bulunan gayri müslimlerin mallarını haksızlıkla almanın yasaklanması meselesine gelince; esasen anlaşmalı olarak müslüman topraklarında yaşayan gayri müslimler ya zimmî olurlar ya da pasaportlu olarak bulunurlar. Bilindiği gibi zimmîler, anlaşma şartlarını ihlâl etmedikleri sürece, pasaportlular da pasaport süresi devam ettiği müddetçe İslâm ülkesinde kalabilirler. Zimmîler, İslâm ülkesinde güvence ile yaşamalarına karşılık müslümanlara cizye ödemek zorunda oldukları gibi, pasaportlu olanlar da yanlarında bulunan ticaret mallarının onda birini müslümanlara vergi olarak vermek zorundadırlar. İşte müslümanlarm kendi ülkelerinde yaşayan anlaşmalı gayri müslimlerden bu vergileri almaları haklarıdır. Bunun dışında gayri müslimlerin mallarından bir şey almaları haramdır. Onların bu mallan kaybolup da müslümanlarm eline geçmesi halinde hüküm yine böyledir. Ancak onların ihtiyaç duymadıkları için terkettikleri mallar bu hükmün dışındadır.

Beşinci maddede yer alan ehli eşek ve katıra gelince, bu hayvanların etleri Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde haranı olmakla beraber Mâliki mezhebinde bu hususta iki görüş vardır. Birinci ve meşhur olan görüşe göre haramdır. İkinci görüşe göre ise mekruhtur. Ancak Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheblerine göre annesi inek yahut babası vahşi eşek annesi kısrak olan katırların etleri helâldir.[175]

Fakat eşek etiyle ilgili bu 3806 numaralı hadis zayıftır. Çünkü bu hadisi rivayet ettiği söylenen Halid b. Velid, Hayber savaşında henüz müslüman olmamıştır. Ancak 3808-3811 numaralı hadisler eşek etinin haramlığmı açıkça ifade etmektedir.

Yedinci maddede yer alan kedi eti yemek de haramdır. Çünkü kedi aslında birinci madedde yer alan yırtıcı hayvanlar sınıfına girmektedir. Bu bakımdan kedi eti yemek Hanefî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre haram, Mâlikîlere göre mekruhtur.[176]

33. Ehli Eşeklerin Etini Yemek

3808... Câbir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) bize (ehli) eşek eti yemeyi yasakladı ve at eti yememizi tavsiye etti.

(Bu hadisin ravilerinden) Amr (b. Dînâr, bu hadis hakkında şöyle) dedi: Ben bu hadisi Ebû Şa'sâ'ya anlattım, (bana) şu cevabı verdi: "Bizim içimizde (bulunan) el-Hakem el-Gıfârî de bu hadisten bahsederdi. (Ancak) Bahr bunu kabul etmezdi", (Ebû Şa'sâ, deniz manasına gelen Bahr sözüyle) İbn Abbas'ı kastediyordu.[177]

3809... Gâlib b. Ebcer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Bize bir kıtlık (yılı) gelmişti. (Elimde bulunan) malın içerisinde (ehli) eşeklerden başka âiieme yedirebiîeceğim bir şey yoktu. Rasûlul-lah (s.a) da ehli eşek etlerini yasakladı. Peygamber (s.a)'e varıp;

Ey Allah'ın Rasûlü, bize bir kıtlık (yılı) gelip çattı. Benim mal(lar)ım içerisinde semiz eşeklerden başka aile halkına yedirebiîeceğim bir şey yok; sen ise ehli eşek etini yasaklamış bulunuyorsun, diye şikâyette bulundum.

"Sen aile halkına semiz eşek!er(in etin)den yedir. Çünkü ben on-ları(n etlerini) sadece pislik yiyen hayvanlar oldukları için yasaklamıştım." buyurdu. Yani (bu hayvanları etlerini) cellâle (oldukları için yasaklandığını anlatmak istiyordu).

Ebû Dâvûd dedi ki: (Hadisin senedinde bulunan) Abdurrahman, (Abdurrahman) b. Ma'kil'dir.

Yine Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi ayrıca Şu 'be de Ubeyd Ebu 7-Hasen'den, Abdurrahman b. Ma'kil'den, o da Abdurrahman b. Bişr'den Müzeyne (kabilesin)den bazı kimselerden rivayet edilmiştir. (Bu rivayete göre) Müzeyne'nin efendisi olan Ebcer yahutta Ebcer'in oğlu, Peygamber (s.a)'e (ehli eşek eti yemenin hükmünü) sormuştur.[178]

3810... (Şu'be'den rivayet olunduğuna göre; bu hadisi bir de) Müzeyne kabilesine mensup iki adamdan biri diğerinden (rivayet etmiştir. Yani) Müzeyneü Abdullah b. Amr b. Avim, Müzeyncli Gâlib b. el-Ebcer'den rivayet etmiştir. (Bu hadisin senedinde bulunan) Mis'ar (şöyle) demiştir:

"Peygamber (s.a)'e gelen kimsenin Gâîib (b. Ebcer) olduğunu zannediyorum." (Ravi) şu (bir numara önce geçen) hadisi (şevketti).[179]

3811... Amr b. Şuayb (b. Muhannned b. Abdullah b. Amr b. Âs)'ın dedesinden rivayet olmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a) Hayber (Savaşı) günü, ehli eşek ile pislik yiyen hayvanların yenilmesini ve (üzerine) binilmesini yasakladı.[180]

Açıklama

Bu babda yer alan hadisi şerifte ehli eşek eti ile cellâle denilen pislik yemeye alışkın hayvanların etlerini yemenin ve üzerlerine binmenin yasaklandığı ifade edilmektedir.

Pislik yemeye alışmış olan hayvanların ellerini yemenin ve üzerlerine binilmesinin hükmünü 3785-3787 numaralı hadislerin şerhinde, ehli eşek eti yemenin hükmünü de bir önceki hadisin şerhinde açıkladık.

Hattâbî'nin dediği gibi; "İbn Abbas'm dışında tüm İslâm âlimleri ehli eşek eti yemenin helâl olmadığını söylemişlerdir. Ancak büyük bir ihtimalle, ehli eşek elinin yasaklanması haberi kendisine ulaşmayan İbn Abbas onların etini yemenin helâl olduğunu söylemiştir."

Hz. Peygamber'in ehli eşek eli yemeye izin verdiğini ifade eden 3809 numaralı ibn Ebcer hadîsine gelince, Musannif Ebû Davud'un süz konusu hadisin sonunda bizzat açıkladığı gibi bu hadis çok karışık yollarla rivayet edilmiştir. Bu bakımdan hadisin senedinde ihtilâf vardır. Dolayısıyla itimada şayan değildir.

Nevevî; bu hadisin senedinde ihtilâf bulunduğunu, hadisin sahihliği kabul edilse bile Hz. Peygamber'in eşek etinin yenilmesine dair verdiği bu iznin zaruret halinde olduğunu kabul etmek icab ettiğim söylüyor.

Nitekim Beyhakî de bu hadisin senedinde izdırab bulunduğunu söylemiştir.

İbn Abdilberr'in de ifade ettiği gibi, aslında Hz. Ali, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Câbir, Berâ, Abdullah b. Ebî Evfâ, Enes, Zahir el-Eslemî gibi pek çok sahâbîler Hz. Peygamber'den ehli eşek etinin haram kılındığına dair sahih ve hasen hadisler rivayet etmişlerdir. Bu bakımdan 3809 numaralı

muzdarib bir hadisin böylesine sağlam hadisler karşısında bir hüccet teşkil etmesi düşünülemez.

Bu hadisin sahih olduğu kabul edilse bile Hz. Peygamber bu izni kıtlık yılı sebebiyle arız olan umumi açlık dolayisıyle vermiş olabilir.

Hâzimî ise, Hz. Peygamber'in ehli eşek etinin yenmesine bir süre izin verdikten sonra onu tekrar yasaklamasını bir nesih olayı olarak değerlendirir. İbn Şahin de sadece biri müsbet, biri nehiy ihtiva eden iki haberi vermekle iktifa eder. Nesihten söz etmez.[181]

34. Çekirge Yemenin Hükmü

3812... Ebû Ya'fûr'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur: İbn Ebî Evfâ'ya çekirge (yeme)yi sordum da;

Ben Rasûlullah (s.a) ile birlikte altı ya da yedi savaşa katıldım. Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik, cevabını verdi.[182]

3813... Selmân (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Peygamber (s.a)'e çekirge(nin yenilip yenilmeyeceği) soruldu.

"(Çekirge) Allah'ın ordularının en çoğu(nu teşkil etmekte)dir. Ben onu yemem ve haram da kılmam” buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Mu 'temir, babası ve Ebû Osman kanadıyla Peygamber (s. a)'den rivayet etti (fakat) Selman'ı anmadı.[183]

3814... Selmân (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre;

Rasûlulîah (s.a)'a (çekirgenin yenilip yenilmeyeceği) sorulmuş, (bir önceki hadiste geçen) cevabının aynısını vermiş:

"(Çekirge) Allah ordularının en çoğu (nu oluşturmaktadır" demiş.

(Musannif Ebû Davud'un şeyhi) Ali (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Avvâm'ın (ismi) Fâid'dir.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (bir de) Hammâd b. Seleme, Ebû’l-Avvâm'dan, o Ebû Osman'an, o da Peygamber (s.a)'den rivayet etti. (Hammâd bu rivayetinde) Selmân'ı anmadı.[184]

Açıklama

Cerâd: Çekirge cinsidir. Tekili cerâde gelir. Cerâde kelimesi hem erkek, hem de dişi çekirge için kullanılır.

Bu böcekler vardıkları yerde ekin ve ot adına ne varsa yiyip bitirdikleri ve orayı ekin ve ottan soyup çırılçıplak bıraktıkları için bu ismi aldıkları söylenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de,"...Etrafa yayılan çekirgeler gibi"[185] âyet-i kerimesinde onların bu özelliğine işaret buyurulmaktadır.

Bir şeyden soyulan şeye de "el-cürâde" ismi verilir.

3812 numaralı hadis-i şerifte, "Hz. Peygamber ile altı ya da yedi savaşa katıldım" cümlesindeki tereddüt ifadesi ravilerden Şu'be'ye aittir. Yani ravi Şu'be, bu hadisi kendisine rivayet eden Ebû Ya'fûr'un, "altı" kelimesini mi yoksa "yedi" kelimesini mi söylediğini iyice hatırlayamadığını belirtmek için böyle tereddüt ifade eden bir kelime kullanmıştır. Söz konusu hadisi bizzat Hz. Peygamberden rivayet eden Ebû Evfâ'nın, "Biz (bu savaşlarda) kendisiyle birlikte çekirge yerdik" anlamındaki sözünden, Hz. Peygamber'in bu savaşlarda ashabıyla birlikte çekirge yediğini anlamak mümkün olduğu gibi Hz. Peygamber'in bizzat çekirge yemeyip sahâbileri çekirge yerken kendisinin bizzat onların yanında bulunduğunu anlamak da mümkündür. Hafız İbn Hacer'in de ifade ettiği gibi, Ebû Nuaym'ın Tıb kitabında rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in de ashabıyla birlikte çekirge yediğinden bahsedilmesi birinci ihtimali kuvvetlendirmekte ise de, rivayetlerin ekserisinde "kendisiyle birlikte" sözü geçmediği dikkati çeken bir husustur.

Çekirge yemenin hükmü konusunda îmam Nevevî şöyle diyor:

"Müslümanlar çekirge yemenin helâl olduğunda ihtilâf etmişlerdir. İmam Şafiî île İmam Ebû Hanîfe ve ulemanın büyük çoğunluğu, çekirge yemenin helâl olduğunu, bu hususta çekirgenin kesilerek başının koparılıp koparıl-maması arasında bir fark olmadığı gibi kendi kendine ölmüş olması veya bir müslüman ya da bir mecûsi tarafından avlanmış olmasının önemli olmadığını söylemişlerdir. Kendi kendine veya bir sebepten dolayı ölmüş olması da bu hükmü değiştirmez.

İmam Mâlik'in meşhur olan kavline ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir kavle göre; bir tarafı koparılıp haşlanmış veya diri iken ateşe atılmak gibi bir sebeple ölen çekirgeyi yemek caizdir. Kendi kendine ölen bir çekirgeyi yemekse helâl değildir.

Hanefî ulemasından el-Aynî'nin açıklamasına göre; Mâlikî uleması çekirgenin helâl olabilmesi için kesilmiş olmasını şart koşmuşlardır. Ayrıca çekirgenin nasıl kesileceği de Mâlikîler arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre onun kesilmesi başının koparılmasından ibarettir. İbn Vehb, "Onun kesilmesi yakalanmasıdır" demiştir. İmam Mâlik'e göre ise yakalanıp başının koparılması ya da haşlanması veya kızartılması onun kesilmesi demektir.[186]

Mâliki ulemasından İbnü'I-Arabî, Endülüs çekirgelerinin zararlı oldukları için yenilmelerinin caiz olmadığını söylemiştir.

Hz. Peygamber'in, "Ben onu yemem" buyurması şer'î bir sakınca olduğu için yemediğini ifade etmez. Çünkü eğer çekirge yemede şer'î bir sakınca bulunsaydı ümmetini de bundan nehyetmesi gerekirdi.

Bu bakımdan Hz. Peygamber'in çekirge etini yemekten çekinmesinin şer'î bir sakıncadan dolayı değil de şahsî yaratılışından ileri gelen çekirgeye karşı duyduğu isteksizlik ve tiksintiden doğduğunu kabul etmek gerekir.

Her ne kadar bu hadis bazen Selmân atlanarak mürsel olarak rivayet edilmişse de tabiînin mürselleri makbul olduğundan bunun önemi yoktur.

Hz. Peygamber'in,"Çekirgeler Allah'ın ordularının sayıca en çok olanlarıdır" mealindeki sözüne gelince; gerçekten "Rabbinin ordularını ancak kendi bilir."[187] âyet-i kerimesinde de açıklandığı gibi Allah'ın orduları sayılamayacak kadar çoktur. Gazap ettiği milletler üzerine bu ordularım göndererek onlardan intikamını alır. Çekirgeler de Allah'ın ordularındandır. Allah gazap ettiği kavimler üzerine çekirgeleri göndermek suretiyle onları açlık ve kıtlığa mahkum eder. Ancak sahih hadislerde açıklandığına göre Allah'ın yaratıkları arasında sayıca en çok olanı melekler olduğundan mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "Çekirgeler Allah'ın sayıca en çok olan ordularıdır" sözünü, "Allah'ın ordularından olan çekirgeler yine Allah'ın ordularından olan kuşlardan daha çokturlar" şeklinde anlamak gerekir.[188]

35. (Suda Kendi Kendine Zahiren Sebepsiz Olarak Ö1üp) Suyun Yüzüne Çıkan Balıkları Yemenin Hükmü

3815... Câbir b. Abdullah' dan, Rasûlullah (s.a)'ın şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

"Denizin (sahile) attığı veya (deniz sularını) kendisinden geri çektiği (için açıkta kalan) şeyleri yeyiniz. (Fakat) denizde (kendiliğinden zahiri bir sebep olmaksızın ölüp de) su yüzüne çıkan şeyleri yemeyiniz."

Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyan es-Sevrî, Eyyub ve Hammâd da hadisi Ebu'z-Ziibeyr'den rivayet etti fler ve bunların üçü de rivayet zincirini) Câbir üzerinde durdurdular, (Hz. Peygambere kadar uzandıramadılar). Bazen bu hadis (in rivayet zinciri) zayıf bir şekilde îbn Ebî Zi'b, Ebu'z-Zübeyr ve Câbir yoluyla Hz. Peygamber (s.a)'e dayandırılarak rivayet edilmiştir.[189]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Suda kendi kendine, zahiren sebepsiz olarak olup de suyun yuzune çıkan balıklar yenmez diyen[190] Hanefîlerin delilidir.

Bu görüş Câbir (r.a) ile İbn Abbas (r.a) dan da mevkuf olarak rivayet olunmuştur. Mîrkât yazarının da ifade ettiği gibi, haram ve helâl konularında sahabeden gelen mevkuf rivayetler merfû hadis hükmündedir.

Hidâye müellifinin dediği gibi, zahiren sebepsiz olarak kendi kendine ölen bir balığı yemek Hanefîlere göre mekruh; İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve İmam Ahmed ve Zahirîlere göre böyle bir balığı yemek helâl olmakla beraber yememek evlâdır.

Bu görüşte olan fıkıh imamlarının ve taraftarlarının Kitap'tan delilleri;"Hem kendinize hem de yolculara bir geçimlik olmak üzere deniz avı ve onu yemek, size helâl kılındı"[191] âyet-i kerimesidir. Çünkü bu âyet-i kerime deniz hayvanlarının insanlar tarafından avlanarak yakalananlarını İçerisine aldığı gibi kendiliğinden ölerek insanların eline geçeni de kapsamına almaktadır.

Sünnetten delilleri ise, "Bize iki ölü (hayvan) helâl kalındı: Birisi balık, diğeri çekirge"[192] mealindeki hadis-i şerifle, "Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir" mealindeki 83 numaralı hadis-i şeriftir. Çünkü bu hadis-i şeriflerde, zahiren sebepsiz olarak ölüp de su yüzüne çıkan balıkla, insanlar tarafından avlanarak veya zahirî bir sebeple öldükten sonra ele geçen balıklar arasında bir ayırım yapılmamaktadır.

Hanefî ulemasının delili ise mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle Hz. Ali'nin, "Bizim çarşımızda kendiliğinden ölüp de su yüzüne çıkan balık alışverişi yapmayın" sözü ve İbn Abbas'ın, rivayet ettiği, "Deniz öldürdükten sonra su yüzünde sürüklenip dururken bulduğunuz deniz hayvanlarını yemeyiniz" mealindeki hadislerdir.

Aynî'nin de açıkladığı gibi, mevzumuzu teşkil eden Câbir hadisi çeşitli rivayetlerle te'yid edilmiştir.

Bu görüşte olan Hanefi âlimlerine göre, aksi görüşe sahip olan fıkıh âlimlerinin delil olarak sarıldıkları Mâide sûresi 96. âyetinde onların görüşlerini isbatlayan bir ifade mevcut değildir.

Hidâye yazarı Merginânî'nin açıkladığı üzere sahâbilerden bir topluluk da bu görüştedirler.[193]

36. Leş Yemek Zorunda Kalan Kimse

3816... Câbir b. Semüre'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Bir adara (Medine'de, siyah taşlarıyla meşhur olan) Hârre isimli yere ailesi ve çocuğu ile birlikte konakladı. (Orada bulanan) başka bir adam (ona), "Benim (burada) devem kayboldu, eğer bulursan onu yakala" dedi. Kısa bir süre sonra (o kimse bu) deveyi buldu. (Fakat devenin) sahibi bulunamadı. Derken (elinde kalan) deve hastalandı..Karısı ona "Bunu kes" dediyse de adam kabul etmedi. Deve öldü. (Bu sefer kadın kocasına), "Bunu kes, yağını ve etini pastırma yapar yeriz. (Çünkü biz çok açız, zaruret halindeyiz)"- dedi. (Adam): "(Hayır), Rasûlullah (s.a)'a danışıncaya kadar (bunu kabul edemem)" dedi. Sonra Rasûlullah (s.a)'a gelip bunu sordu. (Hz. Peygamber de):

"Senin yanında seni buna muhtaç olmaktan kurtaracak (bir şey) var mı?" diye sordu. (Adam) "Hayır" cevabını verdi, (Bunun üzerine);

"(Öyleyse) onu yeyiniz" buyurdu.

(Tam o sırada devenin) sahibi çıkageldi. (Adam da başından geçen) olayı anlattı. (Devenin sahibi olayı öğrenince adama), "Onu kes-şeydin ya!" dedi. (Adam da),'"Senden utandım (da kesemedim)" karşılığını verdi.[194]

3817... el-Fücey' el-Âmirî'den rivayet olunduğuna göre;

Kendisi Rasûlullah (s.a)'a gelip;

(Ey Allah'ın Rasûlu), bize ölü (hayvan eti) helâl kılınmadı mı? demiş. (Hz. Peygamber de ona):

"t Sizin yemeğiniz nedir." diye sormuş, (el-Fücey'de): "Akşamleyin bir bardak, sabahleyin de bir bardak süt içeriz" cevabını vermiş.

(Musannifin hadis rivayet ettiği kimselerden olan) Ebû Nuaym (künyesiyle tanınan el-Fazl b. Dükeyn) dedi ki: Ukbe (b. Vehb) bana (metinde geçen) "İğtibâk" kelimesini, sabahleyin bir bardak (süt içmek); "el-ıstıbah" kelimesini de akşamleyin bir bardak (süt içmek) diye açıkladı.-

(Hz. Peygamber de):

"Yemin olsun ki (bu hal) açlıktır. (İçilen bu kadarcık süt açlığı gidermeye yetmez)" buyurmuş ve (bu halleri devam ettiği sürece, ölmeyecek kadar) o leşi (yemelerini) onlara helâl kılmış.

Ebû Dâvûd dedi ki: (Metinde geçen kelimesinin kökü olan) "el-ğabûk", gündüzün son vakit(ler)idir. kelimesinin kökü olan) "sabûh" ise, gündüzün ilk anlarıdır.[195]

Açıklama

Bu babda bulunan hadis-i şerifler de insanların, açlık gibi bir zaruret halinde başkalarına ait haram ligayrihi bir yiyeceği ve leş gibi haram liaynihi olan bir yiyeceği yemelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.

Fıkıh âlimleri, zaruret halinin çeşitli tariflerini yapmışlarsa da bu tarifler içersinde en özlü olanı Mecelle şârihi Ali Haydar Efendi'nin yapmış olduğu şu tariftir: "Bir kimse memnu'u tenâvül etmediği (almadığı) takdirde helaki müstelzim olan (gerektiren) haldir."

Hattâbî bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:

"Sabahleyin ve akşamleyin içilen bir bardak süt aslında insanın yaşamasını sağlamaya yettiğinden burada zaruret hali söz konusu değildir. Ve dolayısıyla bu hadis-i şerif insanın açlığını giderinceye kadar leş yemesinin helâl olduğuna delâlet eder. Nitekim Mâlik b. Eıies bu görüştedir. İmam Şafiî'den gelen iki rivayetten birine göre İmam Şafiî de bu görüştedir.

Gerçekten böyle yemeye İhtiyacı olan bir kişiyi bundan menetmek, onu mubah olan bir fiilden menetmek olacağı için asla caiz değildir. Bu görüştekilere göre; böyle bir kimsenin durumu, nikahlamak için hür bir kadın bulamadığından zina etme tehlikesiyle karşı karşıya kalan ve bu

durumdan kurtulmak için bir cariye ile evlenmek isteyen hür bir adamın haline benzer. Bu adamın, iffetini en aşağı seviyede bile olsa korumuş olmak için cariyeyi nikahlaması nasıl menedilemezse, bütün gıdası sabah ve akşam içtiği bir bardak sütten ibaret olan bir kimse de leş yemekten menedilemez.

İmam Ebû Hanîfe'ye göre ise, bir kişinin leşten yemesi ancak zaruret halinde caiz olur. Yani leşten yemediği takdirde hayatını devam ettiremeyecek duruma düştüğü zaman bu leşten yiyebilir ve sadece ölmeyecek kadar viyebilir. Zaruret haline düşmeyen bir kimsenin leş yemesi caiz olmadığı gikendisini ölümden kurtaracak miktardan fazla yemesi de caiz değildir. Şafiî imamlarından el-Müzenî de bu görüştedir. Aynı görüş Hasan-i Ba-sî'den de rivayet edilmiştir."

Bezlü'l-Mechûd yazarının, hocası Muhammed Yahya'dan naklettiği gibi, Musannif Ebû Dâvûd herhalde bu hadis-i şerifleri burada mensub olduğu Şafiî mezhebinin bu mevzudaki görüşünü te'kid etmek için zikretmiştir.

Bu hadislerde başkasına ait bir hayvanı kesip yemenin helâl olabilmesi ve bir leşin yenebilmesi için zaruret halinin bulunmasından bahsedilmemiş olmasını bu mevzudaki görüşlerine bir delil saymak istemiştir. Bu hadis-i şeriflerden böyle bir hüküm çıkarmak isteyenlere verilecek cevap şudur:

1- Her ne kadar birinci hadiste, kişinin başkasına ait bir hayvanı kesip yemesi için yemediği takdirde ölecek duruma düşmüş olması kaydı yoksa da bu hadisin umumi ifadesi âyet ile kayıtlanmış ve ölümden kurtulacak kadar leş yiyen bir kimsenin leşten daha fazla yemesinin haram olduğu âyet-i kerimede[196] hükme bağlanmıştır. Binaenaleyh usûlde mukarrer olduğu veçhile sözü geçen âyet-i kerimedeki kayıt mutlak olan bu hadisin hükmünü de kayıtlar.

2- Sabah akşam birer bardak süt içen bir aileye leş yemeleri için ruhsat verildiğini ifade eden ikinci hadisle ilgili cevap şudur:

Şurasını iyi kavramak gerekir ki, hadis-i şerifte anlatılmak istenen sabah akşam içilen birer bardak süt ailenin tümünün içtiği süttür. Yani ailenin tüm fertlerinin sabah akşam aldıkları gıdanın tümü iki bardak sütten ibarettir, her birisi sabah akşam birer bardak süt içiyor değildir. Bu durumda olan bir ailenin açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunda ise şüphe yoktur.

Hadis sarihleri, insana haram yemeyi mubah kılan açlık meselesiyle ilgili olarak şu yedi mesele üzerinde durmuşlardır:

1) Haramı muvakkaten helâl kılan açlığın ölçüsü nedir?

Cumhur ulemaya göre, açlıktan dolayı haram yemenin muvakkaten de olsa caiz olabilmesi için, bu açlığın devam etmesi halinde sahibini ölüme götürecek dereceye ulaşması lâzımdır.

2) Bu duruma düşen bir kimsenin haramdan yiyebileceği miktar nedir?

Hanefîlere göre bu miktar zaruret haline düşen kimseyi ölümden kurtaracak kadar olan miktardır. Bu mevzuda îmam Ahmed ve Şafiî'den gelen rivayetlerden meşhuru budur. İmam Mâlik'ten gelen güvenilir rivayete ve İmam Şafiî ile îmam Ahmed'ten gelen meşhur olmayan rivayete göre, bu-duruma düşen bir kimsenin haramdan karnını doyuruncaya kadar yemesi caizdir.

3) Bu duruma düşen kimsenin eline geçen bir haramdan yemesinin hükmü nedir? Farz mıdır, mubah mıdır?

İmam Şafiî ve İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten daha sağlam görülenine göre farzdır. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik de bu görüştedirler. Ancak Ebû Yusuf'a göre mubahtır. Bu görüş Şâfü ile İmam Ahmed'den de rivayet olunmuştur.

4) Bu hüküm hem sefer hem de hazarda geçerli midir? Yoksa sefer haline mi münhasırdır?

Cumhuru ulemaya göre bu hüküm hem sefer, hem de hazar hali için geçerlidir. İmam Ahmed'den bir rivayete göre ise bu hüküm sadece sefer halinde geçerlidir.

5) İslâm devletine isyan ederek sefere çıkıp da bu yolculuklarında zaruret derecesine ulaşan bir açlığa düşen kimseler için de bu ruhsattan yararlanma hakkı var mıdır, yok mudur?

Hanefî ulemasına göre bu durumda olan kimselerin bu ruhsattan yararlanma hakları yoktur. Ancak İmam Şafiî ile İmam Ahmed ve İmam Mâlik'e göre bu kimseler için de bu ruhsat geçerlidir.

6) Bu duruma düşen kimselerin leş yemeleri ile şarap içmeleri arasında bir fark var mıdır?

Hanefîlere göre bir fark yoktur. Usûlüne göre her ikisinden de faydalanılabilir. İmam Mâlik ve İmam Şafiî'ye göre ise şaraptan faydalanılamaz.

7) Bir kimse, ileride düşeceği şiddeti açlık halini düşünerek eline geçen bir leşi yanına azık olarak alabilir mi?

İmam Ahmed'den gelen iki rivayetten en sahih olanına göre, bu durumda olan kimsenin eline geçirdiği bu leşi yanma azık olarak alması caizdir. İmam Şafiî ile îmam Mâlik de bu görüştedirler. İmam Ahmed'den gelen diğer bir görüşe göre ise caiz değildir.[197]

37. Bir Sofraya İki Çeşit Yemeği Birden Koymanın Hükmü)

3818... İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre; Rasûlullah (s.a):

"(Şu anda) Önümde esmer buğday (unun)dan (yapılmış); yağ ve sütle karışık beyaz bir ekmek olmasını ne kadar arzu ederdim" demiş.

Bunun üzerine (orada bulunan) cemaaten biri kalkıp bu ekmeği hazırlayıp (Hz. Peygamber'in önüne) getirmiş. (Hz. Peygamber ekmeği görünce onu getiren zata):

"Bu (yağ) neyin içerisinde (bulunuyor) idi?" diye sorunca;

Keler (derisin)den (yapılmış) bir kap içerisindeydi, diye cevap vermiş.

(Bunu işiten Hz. Peygamber):

"Onu (derhal önümden) kaldır" buyurmuş.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis münkerdir.

Yine Ebû Davûd dedi ki: (Senedinde bulunan) Eyyub, (Eyyub) es-Sahtiyânî değildir.[198]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir öğünde birden fazla katık yemenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Çünkü her ne kadar Hz. Peygamber yağ ve sütle karıştırılmış olan bir ekmeği, sofradan kaldırtmışsa da bunun sebebi, iki katığın bir arada bulunması değil, ekmekte bulunan yağın keler derisinden yapılmış bir tulum içerisinde olmasıdır.

Hz. Peygamber yemeğin önüne getirilmesiyle, onda çirkin bir koku duymuş olmalı ki hemen bu yemeğin yağının nerede muhafaza edilmekte

olduğunu sormuş ve gerçeği öğrenince yemeği yememiştir.

Bu durum Hz. Peygamber'in bir öğünde birden fazla yemek yemeyi caiz gördüğünü ifade eder.

"Ancak iki yemeği birden yemenin caizliğinde ulema arasında ihtilâf vardır. Gerçekten de seleften bazılarının bunu caiz görmediklerine dair bir rivayet vardır ama onların bu görüşü kerahet-i tenzihiyyeye hamledilmiştir. Her ne kadar selef-i sâlihîn, dinî bir maslahat bulunmaksızın çeşitli yemekler yemeyi alışkanlığa ve gevşekliğe yok açabileceği endişesiyle pek iyi karşılamamışlarsa da, bir sofrada birden fazla katık yemekte bu sakıncaların dışında bir sakınca görmemişlerdir. Çünkü çeşitli yemekler yiyen kimselerin tüm organları bu yemeklerden bir haz aldıkları ve şükrünü dile getirdikleri için çeşitli yemekler yemekte bir sakınca olduğu söylenemez.

Hatta selef-i sâlihînin de bir sofrada birden fazla yemek bulundurdukları bilinmektedir.

Burada önemli olan, iki yemeği bir anda ağza koymamaktır. Yemeğin birinden alınan lokmayı yutmadıkça diğerinden ağza almamaktır. Meselâ, etle ekmeği bir anda yiyen kimse ağzındaki eti yutmadan ekmeği, ekmeği yutmadan da eti ağzına koymamalıdır. Nitekim Türkler buna riayet etmektedirler. Çünkü bu Hz. Peygamber'in sünneti idi."[199]

Esasen, "De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haranı etti?"[200] âyet-i kerimesiyle, Hz. Peygamber'in yaş hurma ile birlikte hıyar yediğini ifade eden 3835 numaralı hadis ve tereyağı ile kuru hurmayı birlikte yemeyi sevdiğini ifade eden 3837 numaralı hadis de bunu ifade etmektedir.[201] Hadis-i şerifte söz konusu edilen keler yemenin hükmü ise 3793 numaralı hadisin şerihinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Musannif Ebû Davud'un bu hadisin münker olduğunu söylediği halde onu Sünen'ine almasının sebebine gelince; Bezi yazarının da dediği gibi, Taberanî'nin zayıf bir senetle rivayet ettiği, "Hz. Peygamberce, içinde bal ve süt bulanan bir kap getirildiğinde; Ben iki katığı bir arada yemem ama başkalarının yemesini de yasaklamam" dediğine dair zayıf bir hadisin zayıflığını isbatlamak için olsa gerektir. Çünkü buradaki hadis iki yemeğin bir sofrada yenebileceğini ifade ettiği için Taberanî'nin rivayet ettiği hadisin zayıflığını bir ölçüde isbatlamaktadır.[202]

38. Peynir Yemek

3819... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Peygamber (s.a)'e Tebük (seferin)de bir (parça) peynir getirildi. (Hz. Peygamber de) bir bıçak istedi, sonra Besmele çekip (bıçakla peyniri) kesti.[203]

Açıklama

Peynir yemenin helâl olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif aynı zamanda) bir işe başlarken Besmele çekmenin sünnet olduğuna, peyniri bıçakla kesmenin caiz olduğuna ve sütün peynir olması için kullanılan mayanın temiz olduğuna da delâlet etmektedir. Çünkü mayasız peynir olmayacağına göre, peynirin temiz olması mayanın da temiz olmasını gerektirir.[204]

39. Sirke Hakkında Gelen Hadisler

3820... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):

“Sirke ne güzel katıktır” buyurmuştur.[205]

3821... Câbir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a): "Sirke ne güzel katıktır" buyurmuştur.[206]

Açıklama

Sirke de Hz.Peygamber'in beğendiği ve övdüğü katıklardandır.Çünkü temini kolay ve ekonomiktir. Kanaatkar insanların yediği bir katıktır.

Hattâbî, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi açıklarken şöyle demiştir:

"Hz. Peygamber bir katık olarak sirkeyi överken aslında yemeklerde tutumlu olmayı, israftan ve oburluktan kaçınmayı, nefsin var gücüyle yemeye sarılıp ona güvenmekten uzak kalmasını övmüştür.

Fahr-i Kâinat Efendimiz bu sözüyle sanki şöyle demiştir: "Sirkeyi ve sirke gibi ucuz ve kolaylıkla temin edilen katıkları, diğer katıklara tercih ediniz. Fazla pahalı yemekler yemeye kendinizi alıştırmayınız. Çünkü ağır yemekler şehveti artırır, şehvet ise hem dine hem de vücuda zararlıdır." Hz. Peygamber'in sirkeyi güzel bir katık olarak nitelendirmesi sebebiyle fıkıh âlimleri; hiç katık yememek üzere yemin eden bir kimsenin ekmekle sirke yemesiyle yemininin bozulacağını söylemişlerdir."

Bu mevzuda Bezlü'l-Mechûd yazarı da şöyle diyor:

"Hattâbî'nin; "bu hadiste övülmek istenen aslında yemeklerde iktisatlı olmaktır" sözü; aslında burada övülmek istenen bizzat iktisattır, sirke ise dolaylı olarak övülmektedir anlamına gelir. Nevevî ise; hadis-i şerifte övülmek istenen bizzat sirkedir. İktisat, şehvetleri terk gibi dinî esaslar ise bu hadisle değil başka hadislerle açıklanmıştır, diyor ki doğrusu da budur."

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler mana bakımından aynı oldukları halde Musannifin onları ayrı ayrı rivayet etmesinin sebebi senetlerin farklı olmasıdır.[207]

Bazı Hükümler

1. Sirkeye katık denebilir.

2. Sofraya oturanları iştahlandırabilmek için yiyeceklerden söz edilebilir.

3. Bir şeyin aslı değişince hükmü de değişir. Şıra şarap olunca pis ve haram olur, sonra sirkeye çevrilince temiz ve helâl olur.[208]

40. Sarmısak Yemek

3822... Câbir b. Abdillah (r.a) Rasûlullah (s.a)'m;

"Sarımsak veya soğan yiyen kimse bizden uzak dursun. -Yahutta mescidimizden uzak dursun- ve evinde otursun" buyurduğunu söyledi.(Yine Câbir şöyle dedi):

Hz. Peygamber (s.a)'e (bir gün) içinde taze sebze bulunan bir tabak getirildi de onda (çirkin) bir koku duydu, (bu kokunun ne olduğunu) sordu. (Bunun üzerine) tabakta bulunan sebzelerin neler olduğu kendisine haber verildi. (Tabaktaki sebzelerin neler olduğunu anlayınca) yanında bulunan

sahâbîlerden birine (işarette bulunarak); "Bu sebzeleri şuna götürünüz" buyurdu. (O sahâbî de, Peygamber (s.a)'in bu hareketini) görünce (bu sebzeleri) yemek istemedi.

(Hz. Peygamber):

"Sen ye,(benim yemediğime bakma). Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşuyorum" buyurdu.

(Ravi Ahrnedb. Salih) dedi ki: İbn Vehb, (metindegeçen) "bedr" kelimesini "tabak" diye tefsir etti.[209]

3823... Ebû Saîd el-Hudrî şöyle dedi:

Rasûlullah (s.a)'ın yanında sarmısak ve soğandan bahsedildi ve;

Ey Allah'ın Rasûlü, bunların hepsinin (içinde kokusu) en fazla olanı sarımsaktır. (Artık) sen onu bize haram kılıyor musun? diye soruldu. Peygamber (s.a) de;

“Onu yiyiniz, (fakat) onu yiyen kimse kokusu kendisinden gidinceye kadar şu mescide yaklaşmasın" buyurdu.[210]

3824... Huzeyfe'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) üç defa şöyle buyurmuştur:

"Kıbleye tüküren kimse kıyamet gününde (Allah'ın huzuruna) tükürüğü iki gözünün arasında olarak gelir. Kim de şu pis (kokulu) sebzeyi yerse (bizim) mescidimize yaklaşmasın."[211]

3825... İbn ömer (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):

"Şu bitkiden yiyen kimse mescidlere yaklaşmasın" buyurmuştur.[212]

3826... Muğîre b. Şu'be'den rivayet olunmuştur:

Bir gün sarımsak yiyip (namaz kılmak üzere) Peygamber (s.a)'in mescidine varmıştım, (Ben) mescide girince Peygamber (s.a) (herhalde benden) bir koku hissetti(ki), namazım bitirince;

"Her kim şu (sarmısak ismi verilen) bitkiyi yerse kokusu (kendisinden iyice) gidinceye kadar (mescidimize) yaklaşmasın" buyurdu.

Namazı tamamlayınca yanma varıp;

Ey Allah'ın Rasûlü, Allah için elini bana vereceksin, dedim. (Elini lütfedip bana verdi, ben de) elini (tutup) yenimin arasından göğsüme

götürdüm. O sırada ben göğsü sarılı idim. (Göğsümün sarılı olduğunu anlayınca);

"Senin özrün var" buyurdu.[213]

3827... (Muaviye b. Kurre'nin) babasından rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s.a) (sarmısak ve soğan diye bildiğimiz) şu iki bitkiyi yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

"Bunları yiyen mescidlerime yaklaşmasın. Eğer mutlaka yemeniz gerekiyorsa pişirmek suretiyle onlar (da bulunan ağır kokular) i gideriniz (de ondan sonra yiyiniz)."

(Bu hadisin ravisi Muaviye) dedi ki: (Hz. Peygamber, "iki bitki" kelimesiyle) soğan ve sarmısağı kasdetmiştir.[214]

3828... Şüreyk (b. Hanbel)'den rivayet olunduğuna göre; Ali (a.s):

"Pişirilmiş olması dışında sarımsağın yenmesi yasaklanmıştır" buyurmuştur.

Ebû Dâvûd dedi ki: (Senette ismi geçen) Şüreyk '(ten maksat, Şüreyk) b. Hanbel'dir.[215]

3829... Ebû Ziyâd Hıyar b. Seleme'den rivayet olunduğuna göre; Kendisi Âişe (r.anha)'ye soğanı sormuş da (Hz. Âişe): "Rasûlullah (s.a)'in yediği son yemek, içinde soğan olan bir yemekti" cevabını vermiş.[216]

Açıklama

Her ne kadar Arapçada, "Şecer" kelimesinin gövdesi ve dalı olan ağaçlar için kullanıldığı bilinmekte ise de efsahu'l-fusahâ olan Fahr-i Kâinat Efendimiz'in bu kelimeyi soğan ve sarmısak için de kullanması; bu kelimenin gövdesi, dalı budağı olmayan sarmısak ve soğan gibi bitkilere de şamil olduğunu gösterir.

"Bedr" kelimesi ise, aslında dolunay anlamına geldiği halde burada ay gibi yuvarlak olması sebebiyle mecazen "tabak" anlamında kullanılmıştır.

kelimesi, "göğsü isâbe, yani sargı ile sarılı" demektir.

İbnü'l -Esîr'in en-Nihâye isimli eserinde açıkladığı gibi, araplar acıkıp da açlıklarını giderecek bir çare bulamadıkları zaman karınlarına bir sargı

bağlayıp sargının altına birtaş koyarlardı. Aşağıda da açıklayacağımız gibi burada karnı sanlı denmeyip göğsü sanlı dendiğine göre bu sargıyı sarmanın sebebinin karın açlığı olmayıp tansiyon yükselmesi gibi kalp atışlarının düzensizliği ile ilgili bir rahatsızlık olması gerekir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimizin, "Senin mazeretin var" buyurması da bunu gösterir.

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, 3822 numaralı hadis iki ayrı hadisi ihtiva etmektedir. Ancak her iki hadis de birbiri ile ilgili oldukları ve ravileri de aynı olduğu için bir arada ve bir senet altında rivayet edilmişlerdir.

Aslında hadisin başından kelimesine kadar olan kısımda zikredilen olay Hayber'de; daha aşağı kısımda zikredilen olay da hicretin ilk zamanlarında olmuştur ki iki olay arasında en az altı yıl vardır.

Bu, hicretin ilk zamanlarında Hz. Peygamber'e sarmısak yemenin hükmü ile ilgili olarak soru yöneltilmesi hadisesi Hafız İbn Hacer'e göre Hz. Peygamberdin Ebû Eyyub el-Ensârî'nin evinde kaldığı sırada ve onun evinde olmuştur.

Görüldüğü gibi bu gelen hadisler sarmısak yemenin yasaklandığını İfade etmektedirler.

Ancak hadisler bazı Zâhirîlerce farklı anlaşıldıklarından onlar sarmısak yemenin hükmü konusunda farklı bir neticeye vararak çiğ sarmısak yemenin haram olduğunu söylemişlerdir. Bunların dışında kalan fıkıh ulemasına göre, çiğ sarmısak yemek haram değil mekruhtur. Bu kerahatin illeti insanlan rahatsız eden kokusudur. Hatta Câbir'den gelen, "İnsanların rahatsız olduğu şeyden melekler de rahatsız olur"[217] meâlindeki hadis-i şerifte de ifade edildiği üzere bu koku sadece insanlara ulaşmakla kalmaz meleklere kadar ulaşır.

Nitekim 3822 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Çünkü ben senin konuşmadığın kimselerle konuşurum" mealindeki cümlede meleklerin sarmısak kokusundan rahatsız oldukları ifade edilmektedir.

'Sarımsağın haram olmadığının delili ise, "Ey cemaat, Allah'ın bana helâl kıldığı bir şeyi haram etmek benim elimde değildir. Şu var ki ben bu bitkinin kokusundan hoşlanmıyorum[218] meâlindeki hadistir.

Çiğ sarımsağın hükmü böyle olmakla beraber pişmişi mekruh değildir. Nitekim 3827-3829 numaralı hadislerin üçü de bunu açıkça ifade etmektedir. Merhum Ahmed Naim Efendi'nin açıklamasına göre, "soğan,

pırasa, turp gibi fena kokulu sebzeler de sarmısak gibidir."[219] Nil.ekim 3822 numaralı hadis ile, "Rasûlullah (s.a) soğan ve pırasa yemeyi yasakladı"[220] mealindeki hadis-i şerif ve Tabaranî'nin Câbir'den rivayet ettiği bir hadis-i şerif[221] de bunu ifade etmektedir.

İmam Mâlik'den rivayet olunduğuna göre, turp kokusu duyulursa sarmısak gibidir. Mâlikî fukahasından Kadı Iyâz, "geğirme ile kokusu çıkarsa" kaydını koymuştur.

Binaenaleyh sarmısak gibi çirkin kokulu sebzeleri çiğ olarak yemek mekruhtur. Bunları yiyenler kokuları kayboluncaya kadar, mescide giremezler. ZâhirÎyye ulemasına göre, bu gibi sebzeleri yemek cemaati terke sebebiyet vereceğinden haramdır.

Sarmısak gibi fena kokulan yiyen kimselerin, bu koku kendilerinden gidinceye kadar mescide gitmeleri caiz olmadığı gibi, ilim ve zikir meclisi gibi toplantılara gitmeleri de caiz değildir. Mescidin çevresi de bu mevzuda mescid gibidir. Ancak bu nehiy sokağa, çarşı ve pazara şamil değildir.

Kadı Iyaz, "Cemaatte hazır olanların hepsi de bu gibi sebzeleri yemiş iseler bu kerahat kalkar" demiş ise de aslında mescid boş olsa bile melâike-ye hürmet etmek gerekir.

Bu gibi sebzeleri yiyenlerin mescide girmelerinin yasaklanması sebebi, oradaki insanları ve melekleri rahatsız etmek olduğundan, kıyas yoluyla; ağzı ve yarası ağır kokanların, kasap, balıkçı, cüzzâmlı, alaca hastalığına yakalanmış kimselerin cemaata devam etmemelerine fetva verilmiştir.[222]

3824 ve 3825 numaralı hadislerde sarmısak yiyenin mescidlerden uzak durması emredildiğinden mescidlerle ilgili bu emrin sadece Hz. Peygamber'in mescidine mahsus olmayıp bütün mescidlere şamil olduğu anlaşılır.[223]

Bazı Hükümler

1. Çığ sarmısak yiyerek mescide gelmek mekruhtur.

2. Sarmısak gibi kerih kokan soğan, pırasa, turp gibi şeyler de sarmısak hükmündedir.

3. Sarmısak ve benzeri sebzeleri yiyenler mescide gelmemelidirler.

4. Hadislerde sarmısakla soğanın zikredilmesi çok yenildikleri içindir.

5. Ulemadan bazıları bu hadisi delil göstererek cemaata devamın farz olmadığını söylemişlerdir.

6. Sarmısak soğan gibi şeyleri yemek cemaati terk hususunda özür sayılabilir.[224]

41. Hurma Yemek

3830... Yusuf b. Abdullah b. Selâm'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur;

Ben Peygamber (s.a)'i, bir ekmek parçası alıp üzerine de bir hurma koymuş (olduğu) halde:

"Bu bunun katığıdır" derken gördüm.[225]

3831... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a):

“İçinde hurma bulunmayan bir evin halkı açtır" buyurmuştur.[226]

Açıklama

Tıybî'nin açıklamasına göre, kuru hurmanın başlı başına bir yemek olduğu bilindiği fakat onun bir katık olarak yendiği halk arasında bilinmediği halde burada ondan katık diye bahsedilmesi, onun müstakil bir yiyecek olmakla beraber katık olarak da yenmeye müsait bir yiyecek olduğunu gösterir.

Bir başka ifadeyle Bezi yazarının da dediği gibi, hurma aslında yalnız başına yenen müstakil bir yiyecek olmakla beraber ondan katık diye bahsedilmesi mecaizdir.

3831 numaralı hadİs-İ şerifte, içerisinde hurma bulunmayan bir ev halkının aç olduğundan bahsedilmesi; bütün geçim kaynağını hurma teşkil eden Medineliler içindir. Çünkü Hz. Peygamber devrinde Medinelilerin yegâne geçim kaynağı hurma idi, hurması olmayan bir aile açtı. Hz. Peygamber bu sözüyle o günkü Medine halkının ekonomik yapısını dile getirmiş olabilir.

Tıybî'nin açıklamasına göre ise, Hz. Peygamber bu sözü ile ülkelerinde bol hurma yetişen milletleri hurmanın kıymetini bilmeye ve kanaatkar olmaya davet etmek istemiş de olabilir.

Bazıları da, "Hz. Peygamber bu sözüyle hurmanın diğer meyveler arasındaki üstünlüğünü ifade etmek istemiştir" dediler.[227]

42. (İçerisinde) Kurtlu Hurma (Bulunan Hurmaları) Yerken (İçlerinde Kurt Bulunup Bulunmadığını İyice) Araştırmak (Gerekir)

3832... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Peygamber (s.a)'e (geçen seneden kalma) ekşimiş bir hurma getirildi de (içinde bulunan kurtlan) çıkar(ip at)mak üzere bu hurmayı iyice bir gözden geçirmeye başladı.[228]

3833... İshak b. Abdillah b. Ebî Talha'dan rivayet olunduğuna göre;

Peygamber (s.a)'e (bazen) içinde kurt bulunan hurmalar getiriirdi de... (Ravi İshak sözlerine devam ederek bir önceki hadisin manasını (ifade eden sözler) söyledi.[229]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler içindeki kurtları çıkarmadan kurtlu hurma yemenin caiz olmadığını ifade etmektedir. Çünkü kurtar pistir. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde, "...Onlara güzel şeyleri helâl, çirkin şeyleri haram kılar" [230] âyetiyle pis şeyleri haram kılmıştır. Bu mevzuda Aliyyü'I-Kârî şöyle diyor:

"Taberanî, hasen bir senetle İbn Ömer'den Hz. Peygamber'in hurmaların içinde kurt araştırmayı yasakladığına dair merfû bir hadis[231] rivayet etmişse de bu hadis yeni hurmalar hakkındadır ve vesveseyi önlemek içindir. Hurmayı gözden geçirmeden yemenin caiz olduğunu bildirmek için de öylemiş olabilir."

Bezlü'l-Mechûd yazan ise şöyle diyor:

"Her ne kadar Aliyyü'1-Kârî böyle demişse de, hadis-i şerifte kurtlu hurmaları yemenin mekruh olduğu bildirildiğine göre; içinde kurt bulunması ihtimali kuvvetli olan bir hurmayı iyice kontrol etmeden yemenin mekruh olması fakat içinde kurt bulunması ihtimali zayıf olan bir

hurmayı kontrol etmeden yemenin ise caiz olması, içinde kurt bulunduğu kesin olarak bilinen bir hurmayı ayıklamadan yemenin de haram olması gerekir. Bunun caiz ve tenzihen mekruh olduğu söylenemez."[232]

43. (Toplu Halde) Yemek Yerken İki Hurmayı Birden Yemek

3834... İbn Ömer'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), (iki hurmayı) birleştirerek yeme) yi yasakladı ve: "Ancak (sofrada bulunan yemek) arkadaşlarının izin vermeleri müstesnadır" buyurdu.[233]

Açıklama

İmam Nevevî bu hadisi açıklarken şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadisteki iki hurmayı birden yemekle ilgili yasağın hükmü üzerine ulema ihtilâfa düşmüştür. Bazıları bu yasağın haram ifade ettiğini ileri sürerken, bazıları kerahat ifade ettiğini, bazıları da bu yasağa uymanın âdabtan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Doğrusu ise bu yasakla ilgili hüküm, duruma göre değişir.

Eğer hurma sofrada bulunan kimselerin ortak malı ise sofrada bulunan cemaatin tümünün rızası olmadıkça iki hurmayı birleştirerek yemek haramdır. Cemaatin rızaları, açıkça söylemek yahut sarahat yerini tutacak bir karine veya nazı geçme gibi bir şeyle olabilir. Hepsinin razı olup olmadığında şüphe varsa çifter çifter yemek haramdır.

Yiyecek içlerinden birine ait olursa yalnız onun rızası şarttır. Onun rızasını almadan ikişer yemek haramdır. Fakat yiyecek sahibinin ikişer ikişer yemesi caizdir. Bununla beraber sofrada bulunan kimselerden izin alması müstehabtır. Eğer yiyecek azsa ev sahibinin misafirlerle beraber, eşit olarak yemiş olmak için, ikişer ikişer yemekten kaçınması iyi olur. Yemek artacak kadar çok ve acele yemeyi gerektiren bir işi varsa o zaman ikişer ikişer yemekte bir sakınca yoktur. Ancak edeb, açgözlülük ifade eden bu tür davranışlardan kaçınmayı gerektirir."

Hattâbî, "Hurmayı veya başka bir yiyeceği ikişer ikişer kaldırarak yemenin yasaklanması, müslümanhğm ilk devirlerinde yiyecek sıkıntısı

çekildiği dönemlere aittir. Bugün bu sıkıntı geçtiğinden söz konusu yasak da yürürlükten kalkmıştır” demişse de İmam Nevevî, Hattâbî'nin bu görünüşünü reddederek kendi görüşünün doğru olduğunu beyan etmiştir. [234]

44. Bir Sofrada İki Sebze Ve Meyveyi Birlikte Bulundurmak

3835... Abdullah b. Ca'fer'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a), hıyar ile yaş hurmayı birlikte yermiş.[235]

3836... Âişe (r.anha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) karpuzla yaş hurmayı birlikte yerdi ve;

"Şunun sıcağını şunun soğuğuyla, şunun soğuğunu da şunun sıcağıyla kırıyoruz" buyururdu.[236]

3837... Büsr'ün Sülem kabilesine mensub (Abdullah ve Atiyye isimlerindeki) iki oğlundan rivayet olunmuştur; dediler ki:

Rasûlullah (s.a) (bir gün) yanımıza geldi. (Kendisine) tereyağı ve kuru hurma ikram ettik. Tereyağı ile kuru hurmayı (birlikte yemeyi çok) severdi. [237]

Açıklama

Kıssa: Acur ve hıyar manalarına geldiği için burada bu iki manadan biri kastedilmiş olması gerekir.

el-Bittîh: Kavun ve karpuz anlamına geldiği gibi kendisinden sonra ahdar (yeşil) sıfatı getirilirse karpuz, asfarr (sarı) sıfatı getirilirse kavun anlamına gelir.

Ancak Hafız Ibn Hacer, bir hadis-i şerifte[238] Hz. Peygamber'in kavunla hurmayı birleştirerek yediğinden bahsedilmesine bakarak, burada bu kelimeyle karpuz değil kavun kastedilmiş olması gerektiğini söylemektedir.

Fakat kavundaki soğukluk özelliği karpuzda da bulunduğundan burada bu kelimeyle karpuz ve kavun kastedilmiş olması neticeyi değiştirmiş

olmaz.

Bu hadis-i şerifler bir yemekte iki çeşit meyve veya sebze yemenin caizliğine delâlet etmektedir.

İmam Kastalânî'nin açıklamasına göre, ulema bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemenin caizliğinde ittifak etmişlerdir.

Şurasını da ifade etmek isteriz ki bu bab ile 37. babı karıştırmamak gerekir. Çünkü bu babda işlenen, bir yemek vaktinde iki çeşit sebze veya meyve yemek konusudur. 37. babda işlenen ise bir yemek vaktinde iki çeşit yemek yeme konusudur.[239]

45. Ehli Kitabın Kaplarında Yemek Yemek

3838... Câbir (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Rasûlullah (s.a) ile birlikte savaşa çıkar (ve savaşta) müşriklerin (yemek) kaplarından ve su kaplarından bazılarını ele geçirirdik. (Yemek pişirirken ve su içerken) onlardan yararlandık. Bu hareketimizden dolayı (Hz. Peygamber) bizleri hiç ayıplamadı.[240]

3839... Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den rivayet olunduğuna göre;

Kendisi Rasûlullah (s.a)'a:

Biz (bazen) ehl-i kitapla karşılaşıyoruz, tencerelerinde domuz (eti) pişiriyorlar, bardaklarında şarap içiyorlar. (Bu durumda bizim onların kaplarım kullanmamız caiz olur mu)? diye sormuş. Rasûlullah (s.a) da:

"Eğer onlardan başka kaplar bulursanız bulduğunuz kaplarda yiyiniz içiniz. Fakat başka kaplar bulamazsanız onların kaplarını suyla yıkayınız ve (onlarda) yiyiniz, içiniz" buyurmuş.[241]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre, 3838 numaralı hadis-i şerif müşriklerin yemek ve su kaplarından yemek yemenin ve su içmenin caizliğini ifade etmekle beraber, aslında bu cevaz mutlak değildir. Bu bakımdan söz konusu cevazın 3839 numaralı hadiste yeralan "başka bir kap bulamama" ve bir de "yıkama" şartlarıyla kayıtlı olduğunu unutmamak gerekir. Binaenaleyh müşriklerin kaplarını kullanmanın caiz olabilmesi için onlardan başka bir

kap bulamamış olmak, ikinci olarak da onları temiz su ile iyice yıkamak şarttır.

Onların suları ile elbiselerine gelince; eğer onlar pislikten sakınmayan, elbise temizlemede idrar kullanan kavimlerden değillerse suları ve elbiseleri temiz sayılır. Aksi takdirde pislik değmediği kesin olarak bilinmedikçe pis sayılır.

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, Şerhu'1-İkna' isimli eserde şöyle deniyor:

"Eğer bu müşrikler ibadetlerini bir takım necasetler kullanarak yapmıyorlarsa onların kaplarını kullanmak caizdir. Nitekim Fahr-i Kâinat Efendimiz, müşrik bir kadının yolculukta kullandığı bir su kabından abdest almıştır."

Hz. Peygamber'in hicret yolculuğu esnasında Hz. Ebû Bekir'in müşrik bir çobana sağdırdığı sütü o çobanın kabından içmesi de bunu gösterir.

Muğnî yazarı İbn Kudâme, mecûsilerle puta tapanların ehl-i kitap olmadıklarını söylemiş; Mâlikî ulemasından Kâdî de onların yemeklerinin ve yedikleri etlerin ölü hayvan etinden hâli olmayacağı cihetle onların kullandıkları kapları kullanmanın caiz olmayacağını bildirmiştir.

Ebu'l-Hattâb ise bu mevzuda ehl-i kitapla ehl-i kitap olmayan müşrikler arasında bir fark görmemiştir ki İmam Yâfiî'nin görüşü de budur. Delili ise Hz. Peygamber'in ve sahâbîlerinin müşrik bir kadının yolculukta kullandığı su kabından abdest almalarıdır. Ahmed b. Hanbel'in bu mevzudaki görüşü de Kâdî'nin görüşü gibidir.

Hanefî ulemasından el-Aynî de bu mevzuda şöyle diyor: "Aslında ehl-i kitap ile mecusilerin kapları temizdir. Bununla beraber yıkanması müstehaptır. Pis olduklarının kesin olarak bilinmesi halinde bu kapları yıkamak icab eder."

Nitekim 3839 numaralı hadiste, "Onlar tencerelerinde domuz pişiriyorlar... (onların kaplarını kullanalım mı)?" sorusuna karşılık Hz. Peygamber'in,"Başka bir kap bulamazsanız onları yıkayınız ve onlardan yiyiniz, içiniz"

karşılığını vermesi de bu görüşü teyid eder.

Bu hususta Ahmed Davudoğlu ise şöyle demektedir: "Bu tafsilat, başka kap bulunduğu zaman ehl-i kitabın kaplarım kullanmanın mekruh olmasını iktiza eder. Halbuki fukaha ehl-i kitabın kaplarından başkası bulunsun

bulunmasın, yıkamak şartıyle bu kaplardan yiyip içmenin kerahatsiz caiz olduğunu söylemişlerdir.

Bu meselenin cevabı şudur: Yasaklanmadan murad içerisinde domuz eti pişirilen kaplarla şarap kaplarıdır. Bunlar yıkandığı halde kullanılmasının yasak edilmesi, iğrençliğinden ve pislik konmak için hazırlanmış olduklanndandir. Fukahamn muradı ise, küffârın ekseriyetle necasette kullanmadıkları kaplardır."[242]

46. Deniz Hayvanlarının Etlerini) Yemek

3840... Câbir (r.a)'den rivayet olmuştur; dedi ki:

Rasûlullah (s.a) bizi (Habat gazasına) göndermişti. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah'i da başımıza komutan tayin etmişti. Kureyş'in bir kervanı ile karşılacaktık. Bir dağarcık hurmayı bize azık olarak vermiş, verecek başka bir şey de bulamamıştı.

Ebû Ubeyde b. el-Cerrah, her birimize bu hurmalardan (sadece) birer tane veriyordu. Biz de onu çocuğun meme emdiği gibi emiyorduk, sonra da üzerine bir su içiyorduk. Bu bize o gün geceye kadar yetiyordu. Bir de sopalarımızla (selem) ağac(ınm) yaprağına vuruyorduk; (düşen) yaprağı su ile ıslatıp yiyorduk. (Nihayet) denizin kenarına vardık. (Denizin kıyısında) kum yığını gibi büyük bir cisim yükselmeye başladı. Yanına vardığımız zaman bir de ne görelim, anber denilen balıkmış. Ebû Ubeyde (onu görünce); "Bu bir leştir ve bize helâl değildir" dedi. Sonra, "Hayır, biz Rasûlullah (s.a)'ın elçileriyiz ve Allah yolunda (sefere çıkmış durumda)yız; ve siz buna şiddetle muhtaçsınız. Binaenaleyh (bunu) yiyiniz" dedi. Biz orada bir ay kadar kaldık. Üç yüz kişi idik. Hatta bu balıktan yiye yiye semizleşmiştik. (Rasûlullah) (s.a)'a dönünce bu durumu ona anlattık.

"O Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden biraz var mı ki ondan bize de yediresiniz" buyurdu.

Bunun üzerine biz (ondan bir kısmım) gönderdik, (Hz. Peygamber de onu) yedi.[243]

Açıklama

Hadis-i şerifte anlatılan hâdise, hicretin 8. senesinde yapılan Sîfu'1-Bahr (deniz kenarı) gazvesi diye anılan sefer sırasında vuku bulmuştur. Sefer sırasında sahâbiler açlıktan ağaç yaprakları yedikleri için bu askerlere Ceyşü'l-Habat (yaprak askerleri) ve bu sefere Habat Gazvesi de denir.

Bu sefer müslümanlarla savaş halinde bulunan Cüheynelilerle çarpışmak ve müslümanlarla barış halinde bulunan Kureyşlilere ait bir kervanı Cü-heynelilere karşı korumak için yapılmıştır.

Gerçi Hudeybiye Muahedesi, Kureyş kervanını korumak vazifesini müs-lümanlara yüklemiyordu ama Kureyş kervanının Cüheynelilerin eline geçmesi bunları güçlendireceği için müslümanlar bu kervanın onların eline geçmesini önlemek mecburiyetinde idiler.[244]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre, ihtimal ki Ebû Ubeyde ve etrafındaki sahâbîler, ölü hayvan eti yemenin haram olduğunu biliyorlar, fakat deniz hayvanlarının ölüsünü yemenin helâl olduğunu bilmiyorlardı. Sonradan, kendilerinin zaruret halinde bulunduklarını göz önünde bulundurarak bu yolculukta onu yiyebileceklerine hükmettiler ve yediler. Hz. Peygamber, o balıktan yemek suretiyle ölü balık etinin zaruret hali olmadan da yenilebileceğini göstermiş oldu.

Eğer zaruret haline binaen böyle bir ictihadda bulunmuş olsalardı, "zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar"[245] kaidesince ondan doyasıya yememeleri gerekirdi diye itiraz edilirse; "Onlar Allah yolunda ve Allah ve Rasûlünün hizmetinde bulundukları sürece bundan doyasıya yiyebileceklerine dair ictihadda bulunarak böyle hareket etmiş olabilirler" şeklinde cevap verilebilir.

Esasen 3817 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, zaruret halinde bulunan bir kimsenin açlığını giderinceye kadar leşten yiyebileceğini söyleyen fıkıh âlimleri de vardır. Bu yönüyle bu hadis-i şerif bu görüşte olan ulemanın görüşünü teyid etmektedir.

Bu mevzuda gelen hadislerde, söz konusu sefere katılan sahâbilerin yanlarına aldıkları yiyecekler konusundaki rivayetler çeşitlidir. Kimisinde "yiyeceklerimizi boynumuzda taşıyorduk"[246] derlerken, kimisinde "Ebû Ubeyde yiyeceklerini bir kaba topladı"[247] kimisinde de, "bize birer tutam verdi, sonra birer hurma vermeye başladı"[248] denilmektedir.

Kadı Iyaz bu ifadelerin arasını şöyle uzlaştirmıştır: "Peygamber (s.a) bu zevatın yanlarında olan yiyeceklerinden başka kendilerine bir kap kuru

hurma vermişti. İhtimal ki onların yiyecekleri arasında bu dağarcıktan başka hurma yoktu. Ebû Ubeyde'nin onlara birer hurma vermesi yanlarındaki yiyecekler bittikten sonradır."[249]

Bazı Hükümler

1. Orduya mutlaka bir komutan lâzımdır.
2. Asnab-ı kiram son derece kanaatkar ve sabırlı idi.
3. Peygamber zamanından sonra da olduğu gibi onun zamanında da ictihad yapmak caizdir.
4. Denizde yaşayan hayvanların ölüsü mubahtır. Balık hususunda söz yoksa da denizde yaşayan diğer hayvanlar hakkında ihtilâf vardır.

İmam A'zam'a göre balıktan başka deniz hayvanı yenmez; balığın da sebepsiz öleni yenmez. Şâfiîlere göre kurbağa yenmez. Çünkü öldürülmemesi hakkında hadis vardır. Kurbağadan maada hayvanların yenilip yenilmeyeceği hususunda üç vecih vardır. Essah olan veçhe göre hepsi yenir.

Kurbağadan gayri deniz hayvanlarının etlerini yemenin mubah olduğu Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunmuştur. İmam Mâlik'e göre kurbağa da dahil olmak üzere bütün deniz hayvanları yenir.[250]

47. İçine Fare Düşen Yağı Yemenin Hükmü

3841... Meymûne (r.anha)'den rivayet olunduğuna göre;

Bir fare yağ içine düşmüş ve (hâdise) Peygamber (s.a)'e haber verilmiş. Bunun üzerine (Rasûlullah);

"(Fareyi ve) etrafını atınız ve (kalan kısmı) yiyiniz" buyurmuştur.[251]

3842... Ebû Hureyre(r.a)'denRasûlulllah (s.a)'m şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"Yağ içine bir fare düştüğü zaman (bakınız) eğer (yağ) sıvı ise ona yaklaşmayınız."

(Bu hadisin ravisi) Hasen (b. Ali) dedi ki: Abdürrezzak (şöyle) dedi: "Bu hadisi genellikle Ma'mer ZührVden o da Übey b. Abdullah'dan o da

Meymûne (r.anha)'dan o da Peygamber (s.a)'den rivayet etmiştir.”[252]

3843... İbnü'I-Müseyyeb'den rivayet edilen bir önceki Zührî hadisinin bir benzerini de Ahmed b. Salih ile Abdürrezzak (şu senetle) rivayet ettiler: Abdurrahman b. Bûzeveyh, Ma'mer, ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah, İbn Abbas, Meymûne, Peygamber (s.a).[253]

Açıklama

Hattâbî, bu hadis-i şerifleri açıklarken şöyle diyor:

"Metinde geçen "ona yaklaşmayınız" sözü iki manaya gelebilir:

1) İçine fare düşen erimiş bir yağa asla yaklaşmayınız. Binaenaleyh onu yiyip içmek caiz olmadığı gibi aydınlanmak için lamba gazı olarak ya da gemileri yağlamakta yağ veya boya olarak kullanmak veya satmak da caiz değildir.

2) Böyle bir yağı sakın yeme ve içmede kullanmayınız, ama yeme ve içmenin dışında ondan faydalanabilirsiniz."

Tuhfe yazarı da bu mevzuda şu görüşlere yer veriyor: "Bu hadis-i şerif, suyun dışındaki sıvıların, az olsun veya çok olsun, içlerine bir fare düşmekle pisleneceklerine delâlet etmektedir.

Ancak su böyle değildir. Çünkü az sular içlerine fare düşmekle pislenirlerse de çok sular farenin düşmesiyle renklen, kokulan ve tatlarında bir değişme olmadıkça pislenmezler.

Zeytinyağına gelince, içine fare veya başka bir pislik düşerse onun da pisleneceğine ve bu haliyle yenmeyeceğine ulema-ittifak etmişlerdir. Fakat böyle bir zeytinyağını satmanın caiz olup olmadığı ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemanın ekserisine göre onu satmak da caiz değildir. Ancak İmam Ebû Hanîfe, onun satışını caiz görmüşlerdir. Ondan yeme içme dışında faydalanmanın caiz olup olmadığı meselesi de ulema arasında ihtilaflıdır. Ulemadan bir topluluk, "ona yaklaşmayınız" sözüne bakarak, ondan başka türlü faydalanmanın da yasak olduğunu söylemiştir. İmam Şafiî'nin bu mevzuda ileri sürdüğü iki farklı görüşten biri böyledir.

Ulemadan diğer bir topluluğa göre ise ondan aydınlanmada lamba gazı, boyacılıkta yağ olarak faydalanmak caizdir.

İmam Ebû Hanîfe'nin görüşü böyle olduğu gibi, İmam Şafiî'den gelen rivayetlerin en sağlamı da böyledir."[254]

Hanefî mezhebinde içerisine pislik düşen sıvıların temizlenmesi için bir de kaynatma ve oyma yolları vardır ki bunu merhum Mehmed Zihni Efendi şöyle anlatır:

"Yüzeyi yüz arşından küçük olan sıvı maddelere necaset isabet etmesinde; meselâ pekmez, bal ve süt gibiler üç defa kendi misli kadar su ile kendi miktarları kalıncaya kadar kaynatmakla temizlenir.

Oyarak temizleme: Bu türlü temizlik donmuş yağ gibilerde yapılır. Donmuş olan yağ ve ağda gibilere necaset isabet ettiğinde yalnız orası pislendiğinden çevresiyle birlikte oyularak alınıp atılır. Gerisi temiz kalır.

Yağın sıvısı katısından çok oldukça necasetin dokunması hepsini pislendirmiş olacağından ancak su ile yıkanarak temizlenir. Pekmez gibi olanlar ise kaynatılarak temizlenir. Meğer ki^ağ ve pekmez havz-ı kebir büyüklüğünde ola. O takdirde havz-ı kebir hükmüne göre amel edilir."[255]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre; "Eğer farenin düştüğü anda yağın erimiş halde mi katı halde mi yoksa yarısı katı yarısı sıvı halde mi olduğu kesin olarak bilinmiyorsa farenin yağa, katı iken düştüğü kabul edilir. Çünkü Hz.Peygamber böyle yapmıştır.

Bir pisliğin bir yağın içine ne zaman düştüğü bilinmediği zaman ise, "Bir emr-i hadisin akreb-i evkatma izafeti asıldır"[256] kaidesine uyularak o anda düşmüş olduğuna hükmedilir."[257]

48. İçine Kara Sinek Düşen Bir Yemeği Yemek

3844... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin (içinde sulu yemek bulunan) kabına kara sinek düştüğü vakit onu (tamamen yemeğin içine) batınniz. Çünkü onun bir kanadında hastalık (yapan mikrop), diğerinde de şifa vardır ve o (tehlikelerden) içinde hastalık bulunan kanadıyla korunur. (Bu nedenle yemeğe bu kanadıyla düşer, diğer kanadı ise dışarda kalır). Binaenaleyh (şifalı kanadındaki şifayı yemeğe bırakarak öbür anadıyla bıraktığı hastalığı tesirsiz hale getirmek için) onun her tarafını (yemeğe) batırınız."[258]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hattâbî şöyle diyor:

"Hadis-i şerif, köpek gibi hakkında pis olduğuna dair şer'î bir delil bulunmayan tüm hayvanların vücutlarının temiz olduğuna ve sinek gibi akar kanı olmayan canlıların, içine düştükleri sıvıları pisletmeyeceklerine delâlet etmektedir.

Ulemanın pek çoğunun görüşü budur. Ancak İmam Şafiî'nin bu mevzudaki iki görüşünden birine göre, bu canlılar içine düştükleri az miktarda sulan pisletirler.

Yahya b. Ebû Kesîr'in de akrebin içine düştüğü az suyu pislediğini söylediği rivayet edilmiştir. Ulemanın büyük çoğunluğu ise aksi görüştedir.

Bazı kimseler, sineğin bir kanadında zehir bir kanadında da şifa bulunmasını akıllarına siğd ıramı yarak bu hadisi tenkid etmeye yeltenmişlerdir.

Oysa bunun sayılamıyacak kadar örnekleri vardır. Her hayvanın vücudunda soğuk ve sıcak, kuruluk ve yaşlılık gibi birbirine zıt unsurların bulunduğu herkesin malumudur. Yüce Allah bu zıt unsurların arasını uzlaştırarak sahipleri için faydalı bir kuvvet haline getirmiştir. Akıllı insana düşen; karnında bal iğnesinde zehir taşıyan arıya bal ve petek yapmasını öğreten yüce Allah'ın, sineğe kendisini zehirli kanadıyla savunmasını öğretebileceğim kabul ederek hak ve hakikati inkâra yeltenmemek, hâdiselere ibret nazariyle bakmaktır. Kulluğun ve imtihanın gereği de budur."[259]

49. Yere Düşen Lokma(Yı Yemek)

3845... Enes b. Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;

Rasûlullah (s.a) yemek yediği zaman parmaklarını üç defa yalar ve şöyle buyururdu:

"Biriniz lokması (yere) düştüğü zaman (bulaşan toz, toprağı) ondan gidersin ve onu yesin. Şeytana bırakmasın." Sonra bize yemek kabını silmeyi emrederek şöyle buyurdu:

"Şurası bir gerçek ki, hiç biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez."[260]

Açıklama

Hadis-i şerifte, yemek yerken şu üç şeye riayet edilmesi gerektiği ifade buyuruluyor:

1- Kişi yemekten sonra parmaklarına bulaşan yemek artıklarını yalamah, bu artıkları kendi hallerine bırakmamalıdır.

2- Yere düşen lokmayı yerden alıp üzerine bulaşan tozları giderdikten sonra onu yemeli, şeytana bırakmamalıdır.

3- Yemek kabının dibinde kalan artıkları iyice silip yemelidir. Hadis-i şerifte bu şekilde hareket etmemizi gerektiren hikmet ise, "Hiç

biriniz yemeğinin neresinin kendisi için bereketli olduğunu bilemez" cümlesiyle açıklanmaktadır.

Bu durumda yemek yiyen kimsenin, yediği yemeğin parçalarından kalan kısımları, kırıntıları toplayıp yemesi gerekir. Bu hem yemekteki manevi bereketi elde etmemizi sağlar, hem de nimete şükür borcunun ödenmesine ve dolayısıyla nimetin ziyadeleşmesine vesile olur.[261]

Bazı Hükümler

1. Zararlı hayvanın zararından sakınmak için onları öldürmek caizdir.

2. Yemeğin bereketini elde etmek için yemekten sonra kendileriyle yemek yenen parmaklan yalamak müstehaptır. Zahirîlere göre farzdır.

3. Yemekten sonra yemek kabında kalan artıkları orada bırakmayıp yemek ve yere düşen lokmayı alıp tozunu silkerek yemek müstehaptır.

4. İnsanlar gibi yiyip içen şeytanlar vardır.

5. Şeytanlar insanlara daima musallat olmaya çalışırlar.[262]

50. Hizmetçinin Efendi(si) İle Birlikte Yemek Yemesi

3846... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre, Rasûlul-lah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin hizmetçisi, dumanına ve sıcağına katlanarak kendi-sine'bir yemek hazırlayıp getirecek olursa (yemeği kendisi ile birlikte) yemesi için onu yanına .oturtsun. Şayet yemek az olursa eline bir yada iki lokma koyuversin.[263]

Açıklama

Bu hadis-ı şerifte, bir insanın, kendisine bir takım güçlüklere katlanarak yemek hazırlayıp gelen hizmetçisini yanına oturtup yemeği onunla beraber yemesi, yemeğin az olması halinde ise hiç olmazsa yemekten birkaç lokmayı onun eline tutuşturuvermesinin müstehab olduğu anlatılmaktadır.

Hadis-i şerifte, yemeğin az olması halinde efendinin hizmetçisinin eline bir iki lokma tutuşturuvermekle sorumluluktan kurtulacağı ifade edildiğinden, Hattâbî bu hadisin; efendinin kendi yediğini aynen hizmetçisine yedirmesinin farz olmadığına, fakat müstehab olduğuna delâlet ettiğini söylemiştir. Hattâbî'ye göre, efendiye farz olan hizmetçinin karnını doyurmak ve avret mahallerini örttürüp soğuk ve sıcaktan koruyacak şekilde giydirmektir. Kaliteli yemek yedirmek ve kaliteli giydirmekle mükellef değildir.

İbn Münzir'in açıklamasına göre, tüm İslâm uleması hizmetçiye bulunduğu çevrede herkesin yediği yiyeceklerden yedirmenin farz olduğunu söylemişlerdir.[264]

51. (Yemekten Sonra Eli) Mendil(le Silmek)

3847... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Biriniz (yemeğini) yediği zaman elini yalamadıkça yahutta yalatmadıkça mendille silmesin."[265]

3848... (Abdurrahman b. Kâ'b b. Mâlik'in) babasından rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a), (yemeğini) üç parmakla yermiş ve yalamadıkça elini silmezmiş.[266]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler yemeği üç parmakla yemenin ve yemekten sonra elleri yıkamadan veya mendile silmeden önce ele bulaşmış olan yemek kırıntılarını yalamanın Hz. Peygamber'in âdet-i seniyyelerinden olduğu ifade buyurulmaktadır.
Hanefî ulemasından Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre;
"Bir veya iki parmakla yemek kibir alâmetidir. Dört parmakla yemek ise yemeğe düşkünlük ve hırs alametidir. Şeytan yemeğini iki parmağı ile yer. Bu bakımdan Rasûl-i Zişan Efendimiz yemeklerini sürekli üç parmağıyla yermiş. Ancak mazeret hallerinde veya üç parmağın yeterli olmadığı bazı yemekleri dört parmakla yemenin caiz olduğunu göstermek için dört parmakla yediği de olmuştur.
Bu sebeple ulema yemeği üç parmakla yemenin müstehab olduğunu, zaruret olmadıkça dördüncü ve beşinci parmaklan kullanmaktan kaçınılması gerektiğini söylemişlerdir.[267]
Yemekten sonra parmaklan yalamak ise 3845 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi, yemeğe saygı ile ilgili olduğu kadar yemeğin bereketinin neresinde olduğu yani yenen kısımda mı, yoksa parmaklara bulaşan kısımlarda mı olduğunun bilinememesiyle ilgilidir. Binaenaleyh yemeğin bereketi şayet parmağa bulaşan kısımda ise onu yalamadan silen kimse bu yemeğin feyzinden mahrum kalacaktır.
Meselenin ehemmiyetine binaen müslümanlar yemekten sonra parmaklarını yalamaya teşvik edilmiş ve bir hadiste; "Yemekten sonra yemek kabını ve parmaklarını yalayan kimseyi Allah dünyada da âhiretle de doyurur" buyurulmuştur.[268]
Ulema bu emre uymanın müstehap olduğunu söylemiştir. Hadis-i şerifte geçen, "yahutta yalatmadıkça" anlamındaki söz, insanın yemekten sonra elindeki bulaşığı koyun keçi gibi bir hayvana yalattırmasının da caiz olacağına delâlet etmektedir.[269]

52. Kişi Yemeğini Yiyince Nasıl Dua Eder?

3849... Ebû Ümame (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Sofra (üzerinde bulunan yemekler yenip kaplar) kaldırılınca, Rasûlullah (s.a);
"Çok samimi, bereketli, (bizim kusurumuzdan dolayı da) yetersiz (olan), bırakılamayan ve kendisine ihtiyaçtan kurtulmak mümkün olmayan hamd Allah'adır, (ey) Allah(ım)" diye dua edermiş.[270]

3850... Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a) yemeğini bitirince şöyle dua edermiş:
"Bizi doyuran, bize içiren ve bizim müslümantardan olmamızı sağlayan Allah'a hamdolsun."[271]

3851... Ebû Eyyub eî-Ensârî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) (bir şey) yediği veya içtiği zaman;
"Yediren, içiren ve yedirip içirdiği şeyi kolaylıkla boğazdan geçirip hazmettiren ve artıkları için bir çıkış yolu yaratmış olan Allah'a hamdolsım" diye dua ederdi.[272]

Açıklama

Hattâbî, metinde geçen kelimesinin "Allah" kelimesinin sıfatı olduğunu kabul ederek: "...yediren (fakat kendisi) yedırilmeyen"[273] âyetinin ışığı altında bu kelimeye, "O Allah ki, herşeye yeter, yedirir, içirir, fakat kimse ona yedirip içiremez ve yetemez" manasını vermiştir. kelimesine ise, "Rabbin seni bırakmadı ve danlmadı" [274] âyetinin ışığında, "O Allah ki, kendisinden istemek, elinde bulunan nimetlere rağbet etmek asla terkedilemez." manası vermiştir.

Yine Hattâbî'ye göre metinde geçen kelimesi "Her zaman kendisine müracaat edilen" anlamına gelmektedir ki kastedilen yüce Allah'dır.

Ancak bazı sarihler bu kelimelerin "el-hamdu" kelimesinin mef'ulu mut-lakı durumunda olan mahzuf bir mastarın sıfatı olduğunu kabul etmişlerdir.[275]Tercümemizde biz de bu görüşü esas aldık.

Bütün bu hadis-i şerifler yemekten sonra Allah'ın vermiş olduğu dünyevî nimetlere ve uhrevî nimetlerden olan iman nimetine şükretmenin ve bu nimetleri dile getirmenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Bu ise "El-hamdülillahillezi et'amane ve sekâna ve caalenâ minel müslimîn" demekle

yerine gelmiş olur.

Bu konuda İsmail Lütfi Çakan şöyle demektedir:

"Fesahat, muktezây-i hale göre ifade-i meramda bulunmak, belagat ise kavuşulan nimete göre teşekkürde bulunmak, dua etmek de Allah katında makbuliyet demektir. Yemek bir nimettir. Doymuş olmanın değerini açlık çekene sormak gerekir. Yemeğin boğazdan rahatlıkla geçmesi ve hazmedil-mesi en az yemek bulabilmek kadar hatta ondan da büyük bir nimettir. Lokması boğazında kalmış bir insanın ızdırabmı tasavvur etmek veya yediği yemeği hazmedemiyen bir sindirim sisteminin vereceği elemi hayal etmek yapılacak en güzel duanın Hz. Peygamber'in yaptığı bu dualar olduğunu anlamak için yeterlidir.

Bütün bunların ötesinde boşaltım aygıtının bulunması ve normal olarak görev yapması başlıbaşına fevkalâde bir nimettir. Yiyen, hazmeden ve fakat artıkları dışarı atamayan bir vücudun elem ve ızdırabmı ifade edebilmek mümkün değildir.

Seçili ve kafiyeli, uzun uzun ve müretteb sofra dualarında böylesine kısa ve fakat ihatalı, gerçekten şükür ifade eden bir dua bulmak mümkün müdür?”[276]

53. Yemekten (Sonra) El Yıkama

3852... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Elinde yemek artığı ve kokusu varken onu yıkamadan uyuyup da (uykusu esnasında) kendisine zararlı bir böcek ilişen kimse, (başına gelenden dolayı) kendisinden başka kimseyi suçlamasın."[277]

Açıklama

Gamar; yağ, kir ve et kokusu anlamlarına gelen bir kelimedir. Türkçede yemek artığı ve yağları olarak ifade edilir.

Yemek bulaşıklarından hoşlanan bazı haşereler, yemek yeyip ellerini yıkamadan uyuyan bir kimsenin uykuda bulunmasını fırsat bilerek üzerine çullanırlar ve elinde bulunan yemek bulaşıklarını yemek isterler. Bu sırada onun vücudunu da ısırarak kendisini zehirleyebilirler.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif; özellikle uykuya varacak kişilerin yemekten sonra ellerindeki yemek artıklarını yıkamalarının diğer yemeklerden sonra el yıkamaya nisbetle daha da büyük bir önem kazandığına dikkati çekmektedir.[278]

54. Yemekten Sonra Yemek Sahibine Dua Etmek

3853... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Ebu'i-Heysem b. et-Teyyihân, Peygamber (s.a) için bir yemek hazırlamıştı. Peygamber (s.a) ile sahâbîlerini (bu yemeğe) çağırdı. (Yemeği) bitirdikleri zaman (Hz. Peygamber sahâbîlerine):

"Kardeşinizi (bu ziyafetten dolayı) mükâfatlandırınız" buyurdu. (Sahâbîler):

Ey Allah'ın Rasûlü, onu mükâfatlandırmak nasıl olur? dediler. (Hz. Peygamber de):

"Bir adamın evine gidilir, yemeği yenir, içeceği içilir; sonra (yiyip içen kimseler) ona dua ederlerse, işte bu onu mükâfatlandırmaktır" buyurdu.[279]

3854... Enes (r.a)'den rivayet olduğuna göre;

Peygamber (s.a), Sa'd b. Ubâde'ye (misafir olarak) gelmiş. (Sa'd da) kendisine ekmek ve zeytinyağı ikram etmiş. Peygamber (s.a) (bunları) yedi(kten) sonra:

“Sizin yanınızda oruçlular iftar ettiler. Yemeğinizi salih kimseler yedi ve melekler de sizin için dua ettiler" buyurmuş.[280]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, bir yemeğe davet edilen kimsenin yemekten sonra ev sahibine dua etmesinin müstehab olduğunu, bu duanın ev sahibine büyük manevî mükâfat kazandıracağını; müslümanlara ziyafet veren kimselere meleklerin de duacı olduğunu ifade etmektedir.[281]

---

[1] Buharı, nikâh 71; Müslim, nikâh 96, 97,98; İbn Mâce, nikâh 25; Dârimî, nikâh 23; Mu-vatta, nikâh 49; Ahmed b. Hanbel, II, 20, 22, 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363.

[2] Müslim, nikâh 98; İbn Mâce, nikâh 25.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/363-364.

[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[5] Müslim, nikâh 105, 106; İbn Mâce, sıyâm 47.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/364.

[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.

[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365.

[8] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih, XI, 348.

[9] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, VII, 308-309.

[10] Aynî, el-Binâye, IX, 202.

[11] Yeniçeri, C, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.

[12] ÖN. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 302.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/365-367.

[13] Buharî, nikâh, 68, 69; Müslim, nikâh 90, 91; İbn Mâce, nikâh 24; Ahmed b. Hanbel, III, 172, 227.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/367-368.

[14] Tirmizî, nikâh II; İbn Mâce, nikâh 24.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368.

[15] el-İhtiyar li talilil Muhtar, IV-176.

[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/368-369.

[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/369-370.

[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370.

[19] Dr. Ahmed eş-Şerbasî, Yes'elımeke, V, 101.

[20] Celâl Yeniçeri, el-İhtiyâr Tercümesi, 308.

[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/370-371.

[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.

[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371.

[24] Buharı, edeb 31, 85, rikâk 23; Müslim, lükata 14, 15, iman 74, 75, 77; Tirmizî, birr 43, kıyâme 50; İbn Mâce, edeb 5; Dârimî, et'ime 11; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 22; Ahmed b. Hanbel, Fi, 174, 267, 269, 433, 463, III, 76, IV, 31, V, 412, VI, 69, 384, 385.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/371-372.

[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/372-373.

[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373.

[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/373-374.

[28] Ebû Dâvûd, edeb 16.

[29] el-Münavî Abdurrauf, Feyzü'l-Kadîr, IV, 260-261.
[30] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 445.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/374-375.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375.
[32] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/375-376.
[33] Ebû Dâvûd, lukâta, 1, hudûd 40; Tirmizî, buyu 54; Nesâî, kat'üssârik 12, ticârât 67.
[34] Avnü'l-Ma'bûd, X, 217.
[35] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 446.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/376-377.
[36] Nisa, (5) 29.
[37] Nûr, (24) 61.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/378-379.
[39] Şu'ara, (26) 100-101.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/379-380.
[41] Mâide, (5) 5.
[42] Meylani Ahmed, Bidâyetü'l-Müctehid Tercümesi, I,670.
[43] En'am, (6) 121.
[44] En'am, (6) 118
[45] Buharı, şerîket 3, 6, zebâih 15; Müslim, edâhi 20.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/380-381.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/381.
[48] Bakara, (2) 188.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382.
[50] İbn Mâce, et'ime 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/382-383.
[51] Hatipoğlu, H, Sünen-i İbn Mâce terceme ve Şerhi, IX, 112-113.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/383.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/384.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/385-386.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386.
[57] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/386-388.
[58] Tirmizî, et'ime 40; Nesâî, tahâre 100; İbn Mâce, et'ime 5; Ahmed b. Hanbel, I, 283, 359.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388.
[59] Mâide, (5) 6.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/388-389.
[61] Concordance'da bu bâb'a numara verilmemiştir.
[62] Tirmizî, et'ime 39; Ahmed b. Hanbel, I, 441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/389.
[63] Aliyyü'1-Kârî, Şerhu' Ayni'1-İlm ve Zeyni'1-Hilm, I, 273.
[64] A.g.e., 272.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/390.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391.
[68] Buharı, et'ime 21, menâkıb 23; Müslim, eşribe 187, 188; Tirmizî, birr 84; Ahmed b. Hanbel, II, 467, 474, 479, 481, 495.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/391-392.
[69] Aliyyü'I-Kârî, Aynü'I-İIim, I, 272.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392.
[71] İbn Mâce, et'ime 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/392-393.
[72] el-Münavî, Feyzu'l-Kadîr, I, 172; Ziyâüddin el-Gümüşhanevî, Levâmiü'l-Ukûl, I, 122.
[73] Süyûtî, Câmiü's-Sağîr, II, 56.

[74] Nûr, (24) 61.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/393-394.
[76] Müslim, eşribe 103; İbn Mâce, dua 19; Ahmed b. Hanbel, III, 346, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/394-395.
[77] Aliyyü'1-Kârî, a.g.e., 277.
[78] Mevsılî, el-İhtiyâr, IV, 174.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/395-396.
[79] Müslim, eşribe 102; Ahmed b. Hanbel, V, 383, 398.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/396-397.
[80] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397.
[81] Tirmizî, et'ime47; İbn Mâce, et'ime 7; Dârimî, et'ime 1; Ahmed b. Hanbel, VI, 143 208, 246, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/397-398.
[82] Nesâî, Amelü'I-Yevmi ve'l-Leyleti, s, 262, hadis no; 282.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/398-399.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.
[84] Buharı, et'ime 13; Tirmizî, et'ime 28; İbn Mâce, et'ime 6; Dârimî, et'ime 31; Ahmed b. Hanbel, IV, 508, 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/399.
[85] Buharı, ahkâm 43; İbn Mâce, mukaddime 21; Ahmed b. Hanbel, II, 125, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.
[86] Müslim, eşribe 148; Ahmed b. Hanbel, III, I80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400.
[87] Allyyü'1-Kârî, Aynü'l-İlm ve Zeynü'1-Hilm, I, 275.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/400-401.
[89] Tirmizî, et'ime 12; Ibn Mâce, et'ime 12; Dârimî, et'ime 16; Ahmed b. Hanbel, I, 270, 343, 345, 364, III, 490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/401-402.
[90] İbn Mâce, et'ime 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/402.
[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403.
[92] İbn Mâce, et'ime 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/403-404.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404.
[94] ez-Zehebî, Mîzanü'l-İ'tidâl, I, 403.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/404-405.
[96] Müslim, eşribe 105-107; İbn Mâce, et'ime 8; Tirmizî, et'ime 9; Muvatta, sıfâtü'n-nebî 5, 6;Dârimî, et'ime 9; Ahmed b. Hanbel, II, 8, 33, 80, 106, 128, 135, 325, 349, III, 202, 254, 293, 297, 322, 327, 334, 344, 357, 362, 387, IV, 45, 46, 50, 383, V, 311, VI, 77.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405.
[97] Müslim, eşribe 107.
[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/405-406.
[99] Davudoğlu, A. Salih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.
[100] Buharı, nikâh 64, et'ime 2, 3; Müslim, eşribe 108, 109; Tirmizî, el'ime 47; Nesâî, nikâh 84; İbn Mâce, et'ime 11; Dâritnî, et'ime 1, 15; Muvatta, sıfâtün'n-nebî 32; Ahmed b. Hanbel, IV. 26, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/406.
[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.
[102] A. Davudoğlu, A.g.e., IX, 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407.
[103] Tirmizî, et'ime 32; Nesâî, sıyâm 43; Dârimî, et'ime 30; Ahmed b. Hanbel, III, 400, VI, 465.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/407-408.
[104] Buharı, vudû 50, ezan 43, cihâd 92, et'ime 20, 26, 58; Müslim, hayz 92, 93; Tirmizî, et'ime 33; Dârimî, vudû 52; Ahmed b. Hanbel, I, 365, IV, 139, 179, V, 288.
[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.

[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/408.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.
[108] Asım Efendi, Kamus Tercümesi, II, 21.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409.
[110] Buharı, enbiyâ 3, tefsir sûre (17) 5; Müslim, iman 327, 328; Tirmizî, et'ime 34, kıyâme 10; İbn Mâce, et'ime 28; Ahmed b. Hanbel, I, 397, II, 331, 345.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/409-410.
[111] Asım Koksal, İslâm Tarihi, VII, 200.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[112] Buharı, et'ime 36, 38, büyü 30; Müslim, eşribe 144, 145; Dârimî, et'ime 19; Tirmizî, et'ime 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/410.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411.
[116] Tirmizî, siyer 16; İbn Mâce, cihâd 26, Ahmed b. Hanbel, V, 226.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/411-412.
[117] Mecelle, madde: 4.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412.
[119] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226, 241,253,321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/412-413.
[120] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, el'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, I, 219, 226,241,253, 321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.
[121] Ebû Dâvûd, cihad 47, et'ime 33, eşribe 14; Tirmizî, et'ime 24; Nesâî, dahâyâ 43, 44; İbn Mâce, zebâih 11; Muvatta, edâhi 28; Ahmed b. Hanbel, 1,219,226,241,253,321, 339.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/413.
[122] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/414-415.
[123] Buharı, zebâih 28, hums 20, megâzi 38, nikâh 31; Müslim, nikâh 30-32, sayd 23-25, 27, 30, 31, 37; Tirmizî, nikâh 29, sayd 9, 11, et'ime 6; Nesâî, nikâh 71, sayd 69-71, 81; İbn Mâce, zebâih 13, 14; Dârimî, edâhi 21, 22, nikâh 16; Ahmed b. Hanbel, II, 21, 102, 143, 144, 219, IV, 48, 89, 90, 127, 193-195, 301, 355, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.
[124] Müslim, sayd 36-38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415.
[125] İbn Mâce, zebâih 14; Tirmizî, sayd 11; Ebu Dâvûd, et'ime 32; Nesâî, sayd 69-71; Ah-med b. Hanbel, III, 323, 356, 362, IV, 89, 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/415-416.
[126] Nahl, (16) 8.
[127] Mâide, (5) 3.
[128] Nahl, (16) 5.
[129] Mü'minûn, (23) 22.
[130] Nahl, (16) 7.
[131] Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihâli, 418.
[132] Bilmen, A.g.e., 417.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/416-418.
[134] Buharı, hibe 5, zebâih 10, 32; Müslim, sayd 53; Tirmizî, et'ime 2; Nesâî, sayd 25; İbn Mâce, sayd 17; Dârimî, sayd 7; Ahmed b. Hanbel, III, 118, 171, 232, 291.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419.
[135] Buharî, zebâih 36; Ebû Dâvûd, edâhi 14; Tirmizî, eî'ime 2; Nesâî, siyam 84, sayd 25, dahâyâ 18; İbn Mâce, zebâih 5; sayd 7; Ahmed b. Hanbel, I, 31, II, 336,346, III, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/419-420.
[136] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, VIII, 13. (Birinci baskı)

[137] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420.

[138] Buharı, hibe 7, et'ime 8, 16, megâzî 38, i'tisam 24; Müslim, sayd 46; Nesâî, sayd 26, nikâh 79; Ahmed b. Hanbel, I, 225, 259, 366, II, 329, 340, 347, IV, 4.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/420-421.

[139] Buharî, zebâih 32; Müslim, sayd 43; Nesâi, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16; Muvatta, İsti1 zân 10; Ahmed b. Hanbel, IV, 89.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/421.

[140] Nesâî, sayd 62; İbn Mâce, sayd 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.

[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422.

[142] İbn Hacer, Fethu'1-Bârî, XII,

[143] el-Aynî, el-Binâye, IX, 73.

[144] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 193.

[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/422-425.

[146] Tirmizî, et'ime 62.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.

[147] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425.

[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/425-426.

[149] En'am, (6) 145.

[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426.

[151] A'râf, (7) 158.

[152] el-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye, bişerhi Abdilmecid eş-Şernubî el-Ezherî, 26.

[153] Elhamevî Gamzü Uyâni'l-besair 1/223.

[154] İbn Nüceym, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, 66.

[155] el-Aynî, el-Binâye fî Şerhi’l-Hidâye, IV, 708.

[156] Şevkânî, İrşâdü'l-Fuhûl, 284.

[157] İbn Mâce, sayd 9, et 'ime 31; Ahmed b. Hanbel, II, 97.

[158] Ö. N. Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, 416-417.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/426-429.

[159] En'am, (6) 145.

[160] Buharı, tefsir 99; Müslim, zekât 24; Tirmizî, libas 6; İbn Mâce, et'ime 60.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/429-430.

[161] Bakara, (2) 29.

[162] Câsiye, (45) 13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.

[163] Aüyyü'1-Kârî, Mirkâtü'l-Mefâtih, IV, 385.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/430.

[164] Tirmizî, hacc 28, et'ime 4; Nesâî, menâsik 89, sayd 27; İbn Mâce, sayd 15; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 318, 322, V, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431.

[165] Mâide, (5) 96.

[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/431-432.

[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.

[168] Buhari, zebaih 28, 29, tıbb 57; Müslim, sayd 11-15; Tirmizi, sayd 9, 11, et’ime 7, siyer 11; Ebu Davud, et’ime 25; Nesai, büyu 79, sayd 28, 30, 31, 33; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18, Muvatta, sayd 13, 14; Ahmed b. Hanbel, I, 244, 289, 302, 326, 327, 333, 339, 373, II, 236, 366, 418, III, 323, IV, 89, 90, 131, 132, VI, 445.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/432.

[169] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, 11; Nesai, sayd 86; İbn Mace, sayd 13; Darimi, edahi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 147, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.

[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433.

[171] Müslim, sayd 15, 16; Tirmizi, sayd 9, II; Nesâî, sayd 86; İbn Mâce, sayd 13; Dârimî, edâhi 18; Ahmed b. Hanbel, I, 137, 244, 289, 302, 327, 332, 339, 373, III, 323, IV, 89, 90, 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/433-434.
[172] Nesâi, sayd 86; İbn Mâce, zebâih 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/434.
[173] Ebû Dâvûd, büyü 62; Tirmizî, büyü 49; İbn Mâce, ticârât 9, sayd 20; Ahmed b. Hanbel, III, 297, 317, 339, 349, 353, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435.
[174] el-Cezerî, Kitabü'l-Fıklı ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa, II, 1.
[175] Cezerî, A.g.e, II, 2.
[176] Cezerî, A.g.e, II, 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/435-436.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/437-438.
[179] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/438-439.
[180] Nesaî, dahâya 43, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439.
[181] Koçkuzu A. Osman, Hadiste Nâsih ve Mensûh, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/439-440.
[182] Buharî, zebâih 13; Müslim, sayd 52; Tirmizî, et'ime 22; Nesâî, sayd 37; Dârimî, s 5; Ahmed b. Hanbel, IV, 353, 357, 380.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/440.
[183] İbn Mâce, sayd 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/441-442.
[185] Kamer, (54) 7.
[186] Aynî, Umdefü'1-Kârî, XXI, 109.
[187] Müddessir, (74) 31.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/442-443.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/443-444.
[190] Bilmen ö. Nasuhi, Büyük İslâm İlmihali, 418.
[191] Mâide, (5) 96.
[192] İbn Mâce, sayd 9, el'ime 31; Muvatta, sıfatü'n-nebî 30; Ahmed b. Hanbel, II, 97.
[193] el-Aynî, el-Binâye, IX, 98-99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/444-445.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/445-446.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/446-447.
[196] Bakara, (2) 173.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/447-449.
[198] İbn Mâce, et'ime 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450.
[199] Alâuddin Âbidin, el-Hediyyetü'1-Alâiyye, 216.
[200] A'raf, (7) 32.
[201] Aliyyü'I-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlim ve Zeyni'l-Hilim, I, 281.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/450-452.
[203] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452.
[205] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâî, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/452-453.
[206] Müslim, eşribe 164-169; Ebû Dâvûd, eşribe 10; Tirmizî, et'ime 35; Nesâf, eymân 21, eşribe 33; İbn Mâce, et'ime 33; Dârimî, et'ime 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453.

[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/453-454.

[209] Buharı, ezan 160, et'ime 49, i'tisam 64; Müslim, mesâcid 73; Tirmizî, et'ime 13; Nesâî, mesâcid 16, 17; Ahmed b. Hanbel, III, 65, 85, 374, 387, 400, IV, 194.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/454-455.

[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.

[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/455.

[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/456.

[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457.

[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/457-458.

[217] Müslim, mesâcid 74.

[218] Müslim, mesâcid 76.

[219] Ahmed Naim, Tecridi Sarih, II, 751.

[220] Müslim, mesâcid 72.

[221] el-Müttakî, Kenzu'l-Ummâl, XV, 270. Hadis No: 40928.

[222] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih, II, 751-752 (Hadis no: 472).

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/458-460.

[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.

[225] Ebû Dâvûd, eymân 8.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460.

[226] Müslim, eşribe 153; Tirmizî, et'ime 17; îbn Mâce, et'ime 38; Dârimî, et'ime 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 179.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/460-461.

[227] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461.

[228] İbn Mâce, et'ime 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/461-462.

[229] İbn Mâce, et'ime 42.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462.

[230] A'raf, (7) 157.

[231] Heysemî, Mecmau'Zevâid, V, 4.

[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/462-463.

[233] Buharı, et'ime 44, mezâlim 14; Müsüm, eşribe 15; Ahmed b. Hanbel, II, 7,44, 46, 81.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463.

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/463-464.

[235] Buharı, et'ime 39, 45, 47; Müslim, eşribe 148; Tirmizî, et'ime 37; İbn Mâce, et'imt 37; Dârimî, et'ime 24; Ahmed b. Hanbel, I, 203.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464.

[236] Tirmizî, et'ime 36; İbn Mâce, et'ime 37.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/464-465.

[237] İbn Mâce, et'ime 43; Ahmed b. Hanbel, I, 374.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.

[238] Ahmed b. Hanbel, III, 142, 143.

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/465.

[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466.

[241] Buharî, zebâih 4, 10, 14; Müslim, sayd 8; Ebû Dâvûd, edâhi 23; Tirmizî, sayd 1, et'ime 7, siyer 11; İbn Mâce, sayd 3; Dârimî, siyer 55; Ahmed b. Hanbel, II, 184, 193, 194, 195.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/466-467.

[242] Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 157.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/467-468.

[243] Buharı, zebâih 12, meğazî 65; Müslim, sayd 17; Nesâî, sayd 35; Ahmed b. Hanbel, II, 309, 311.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/468-469.

[244] Koksal M.A., İslâm Tarihi, VIII, 121-123.

[245] Mecelle, md: 22.
[246] Müslim, sayd 20.
[247] Müslim, sayd 21.
[248] Müslim, sayd 18.
[249] Davudoğlu, A, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/469-470.
[250] Davudoğlu, A, A.g.e., IX, 170.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/470-471.
[251] Buharî, zebâih 34, vudu 67; Tirmizî, et'ime 8; Nesâî, fer' 10; Dârimî, vudû 60; Muvatta, isti'zan 60; Ahmed b. Hanbel, II, 233, 265, 490, VI, 329, 330, 335.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/471-472.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472.
[254] el-Mübarekfurî, Tuhfetü'l-Ahvezî, V, 516.
[255] Nimet-i İslâm, 132-133.
[256] Mecelle, mad. 11.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/472-473.
[258] Buharı, bedü'1-halk 17, tıbb 58; Nesâî, fer' II; İbn Mâce, tıbb 31; Dârimî, et'ime 12; Ahmed b. Hanbel, II, 229, 246, 263, 340, 355, 388, 398, 443, III, 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/474-475.
[260] Müslim, esribe 136, 137; Tirmizî, et'ime II; Ahmed b. Hanbel, III, 177, 290.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/475-476.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476.
[263] Buharı et'ime 55; Müslim, eymân 42; Tirmizî, et'ime 19, 44;1 Dârimî, et'ime 33; Ahmed b. Hanbel, I, 288, 442, II, 277, 283, 299, 316.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/476-477.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.
[265] Buharî, et'ime 52; Müslim, eşribe 134, 137; Tirmizî, et'ime 10; İbn Mâce, et'ime 9; Dârimî, et'ime 5, 6, 10; Ahmed b. Hanbel, I, 221, 293, 346, 370, II, 341, 415, III, 301, 331, 337, 366, 394, VI, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477.
[266] Müslim, eşribe 131; Ahmed b. Hanbel, II, 7, 111, 177.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/477-478.
[267] AIiyyül-Kârî, Şerhu Ayni'l-İlm ve Zeyni'l-Hilm, I, 278.
[268] AIiyyü'I-Kârî, A.g.c, 279.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/478.
[270] Buharî, et'ime 54; Tirmizî, da'vât 55; İbn Mâce, et'ime 16; Dârimî, et'ime 3; Ahmed b. Hanbel, V, 252, 256, 261, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/479.
[272] Tirmizî, da'avât 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480.
[273] En'am, (6) 14.
[274] Duha, (93) 3.
[275] Muhammet b. Allan, el-Fatûhâtu'r-Rabbâniyye, V, 223.
[276] Çakan, İsmail Lütfü, Eyüb Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/480-481.
[277] Tirmizî, et'ime 48; İbn Mâce, et'ime 22; Dârimî, et'ime 27; Ahmed b. Hanbel, II, 263, 344, 527.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/481-482.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/482.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.

[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 13/483.

33- YÜZÜK KONULARININ BAŞI
1. Mühür (Yüzük) Edinme Konusundaki Hadisler
2. Yüzüğü Terketmek Konusu
3. Altın Yüzük Konusundaki Hadisler
4. Demir Yüzük Konusunda Varid Olan Hadisler
5. Yüzüğün Sağ Veya Sol Ele Takılması Konusu
6. Zil Konusunda Varid Olan Hadîsler
7.Dişleri Altınla Bağlamak
8. Kadınların Altın Kullanması

33- YÜZÜK KONULARININ BAŞI

1. Mühür (Yüzük) Edinme Konusundaki Hadisler

4214... Enes b. Malik (r.a) şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a) bazı yabancılara mektup yazmak istedi. Kendisine, "Onlar mühürsüz mektubu okumazlar" denildi, bunun üzerine gümüşten yüzük bir mühür edindi. Ve ona (Muhammedün Rasûlullah) Muhammed Allah'ın Resulu'dür" cümlesini kazıttı.[1]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayetinde Hz. Peygamber (s aym yabancılardan bazılarına mektup yazmak istediği, diğer bir rivayetinde de Romalılara mektup yazmak istediği ifâde edilmektedir. Buharî'deki başka bir rivayette "Muhammedün Resûlullah" cümlesinin üç satır halinde nakşedilmiş olduğu her satırda bir kelimenin yer aldığı ifade edilmektedir. Aynı hâdîs'in Sahîh-i Müslim'de üç rivayeti vardır. Bunlardan birisinde Efendimiz'in Acem'e diğer birisinde de Kisrâ, Kaysar ve Necâşi'ye mektup yazmak istediği belirtilmektedir. Ayrıca bazı rivayetlerde Hz. Enes sonunda "sanki onun beyazlığını görür gibiyim" demektedir.

Ebû Davud'un rivâyetindeki "Eacim" kelimesinin "yabancılar diye terceme edilmesi, bu rivayetlerin hepsine şamil olur kanaatindeyiz.

"Yüzük" diye terceme ettiğimiz kelimesini, hâtem şeklinde de, hatim şeklinde okumak mümkündür. Kamûs'ta bu

kelimenin yedi lügati olduğu ifade edilmekte ve bunlar teker teker sayılmaktadır. Biz, o lûgatlarin hepsini buraya aktarmaya lüzum görmedik.

Hâtem veya Hâtîm: Mühür, yüzük, bir şeyin sonu, bir milletin veya grubun sonuncusu, atın ayağındaki hafif sakarlık, kısrağın memelerinden karnına doğru olan kısım manalarına gelmektedir. Rasûlullah (s.a)'in mührü, yüzüğünün kaşına nakşedilmiş olduğu için, bu bâbdaki mühür kelimesi, aynı zamanda yüzük mânâsını da içine almaktadır.

Hâdîs-i şerifte, Rasûlullah (s.a)'in bazı yabancılara mektup yazmak istediği bildirilmektedir. Bunlardan maksat, yabancıların liderleridir. Yani Roma İmparatoru, İran kisrası ve Habeş necaşisi'dir.

Hz. Peygamber (s.a)'in mektup yazmasından maksat, mektup yazdırmasıdır. Bu söz şekline mecaz denilir. İşin yapılmasını emreden, yaptıran kişi; onu bizzat yapmış gibi ifâde edilir. Meselâ, Süleymaniye Camii'ni Sultan Süleyman yaptı, denilir. Halbuki camiyi o yapmamış yaptırtmıştır. İşte bu anlatım şekli mecazdır, Karine de örftür. Bu izaha göre, Hz. Peygamber (s.a)'in yazı yazmayışına delâlet eden haberlerle, bu hadis arasında bir çelişkinin olmadığı görülür. Ayrıca Rasûlullah'in önceleri yazı yazmayı bilmezken daha sonra öğrenmiş olması da muhtemeldir.

Metinde görüldüğü üzere Sahâbîler, Efendimiz'e yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmediklerini söylemişler, O da kaşı üzerinde "Muhammedün Rasûlullah" Muhammed Allah'ın rasûlüdür, ibaresi bulunan gümüşten bir yüzük yaptırmıştır. Yabancıların mühürsüz mektuplara itibar etmeyiş sebepleri, mühürün mektubu

yazana delâlet etmesi, mektuba başkaları tarafından bir takım ilâvelerin yapılmasını engellemesi ve mektuba ciddiyet kazandırmasıdır.

Hâdis-i şerif yüzük takmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu konudaki fıkhı hükümlere babın son hadisinin izahı esnasında temas edilecektir.[2]

Bazı Hükümler

1. Yazışma yoluyla da Lslamı tebliğ caizdir.
2. Gayri müslimlere mektup yazmak caizdir.
3. Gümüş yüzük takınmak caizdir.
4. Yüzüğün üzerine sahibinin isminin kazınmasında dinen bir mahsur yoktur.[3]

4215... Vehb b. Bakiyye, Halid'den; o, Said'den; Said, Katade'den; Katade'de Enes'ten, İsa b. Yunus hadisini rivayet etmiştir. (Halid rivayetinde) şunları da ilâve etmiştir:

O yüzük, Rasülullab vefat edinceye kadar elinde idi. (Daha sonra) vefat edinceye kadar Ebubekir'in elinde, (Ondan sonra vefat edinceye kadar Ömer'in elinde idi. Sonra Hz. Osman'ın elinde idi, fakat Osman bir kuyunun yanında iken kuyuya düşüverdi. Kuyunun suyunun boşaltılmasını emretti ve boşaltıldı, fakat onu bulamadı.[4]

Açıklama

Haberin BuhaıTdeki rivayetinde, Rasûlullah'ın yüzüğünün kendisinden sonra sırayla Hz. Ebu Bekir'e, Hz. Ömer'e ve Hz. Osman'a intikal ettiğine temas edilmekte fakat "Vefat edinceye kadar" ifadesi yer almamaktadır. Yine BuharîMeki rivayette Hz. Osman'ın yüzüğü düşürdüğü kuyunun Eriş kuyusu olduğu belirtilmektedir.

Bezlü'l Mechûd'da Eriş kuyusunun, Küba kuyusu diye bilindiğine işaret edilmiştir.

Hz. Osman'ın yüzüğü kuyuya düşürüşü şöyle olmuştur:

Hz. Osman, Eriş kuyunun başında dalgın bir vaziyette yüzüğü bir parmağından çıkarıp öbürüne takıyordu. Bu esnada yüzük kuyuya düşüverdi. Bulmak için kuyunun suyunu çekerek üç gün aradılar fakat bulamadılar. Bunun üzerine Hz. Osman (ra) yine üzerinde "Muhammedun Rasulullah" yazısı bulunan başka bir gümüş yüzük yaptırmıştır.

İbn Hacer, bazı ulemâya nisbet ederek Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün Hz. Süleyman'ın yüzüğüne benzediğini bu yüzüklerde bir sırrın bulunduğunu, Hz. Süleyman'ın yüzüğünü kaybetmesini saltanatının sonu olduğunu, Osman'ın kaybetmesi ile de Haricîlerin isyan edip fitnenin başladığını söyler.

Hatırlatmaya bile gerek yok ama Askalanî'nin naklettiği bu görüş ne âyete ne de hâdise dayanmamaktadır. İslâm'ın görüşü değil; katılmak zorunda olmadığımız bazı indi görüşlerdir.[5]

4216... Enes (r.a); şöyle demiştir: Rasülullah(s.a)'in yüzüğü gümüşten kaşı da Habeş işi idi.[6]

Açıklama

Hadisin, Müslim'deki bir rivayetinin sonunda Efenivia dimiz'in yüzüğü sağ eline taktığı ve kaşını avucu içine getirdiği belirtilmektedir.

Tirmizî "Bu hadîs hasen sahiîhtir. Bu vecihten gariptir." demektedir.

Hâdîs-i şerifte, Rasulullah (s.a)'in yüzüğünün kaşının "Habeşî"' olduğu beyân edilmektedir. Bu kelimenin birkaç mânâya gelme ihtimali vardır.

1- Yüzüğünün kaşı Habeş yapısı, yani Habeşlilerin yüzüklerinin kaşı gibidir.
2- Yüzüğün kaşım yapan usta Habeşli idi.
3- Kaşın taşı Habeş taşı idi, yani göz boncuğu veya akikden idi. Çünkü bunların ikisinin madeni de Habeşistan'dan veya Yemen'den geliyordu.
4- Kaşın rengi Habeşî yani siyahı idi.

Hâdîs'teki "Habeşî" kelimesini, yukarıdaki vicihlerden ilk. ikisine

3- hamledersek, Aşağıda gelecek olan rivayetlerle bir çelişki söz konusu olmaz. Çünkü aşağıdaki rivayette, Efendimiz'in yüzüğünün ve kaşının gümüşten olduğu ifade edilmektedir. Kaşın gümüşten olup Habeşli bir usta

tarafından veya Habeşi usûlüne göre yapılmış olması mümkündür. "Habeşî kelimesi Habeş taşı, göz boncuğu veva akik manasına alırsak, aşağıda gelecek olan rivayetle bir çelişki ortaya çıkmaktadır. O zaman, Rasû-lullah'ın birden fazla yüzüğü olduğunu, birisinin kaşının gümüşten, öbüründe taş, veya akikten olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Beyhakî'den böyle rivayet edilmiştir.[7]

4217... Enes b. Mâlik (r.a)'dan; şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a)'in yüzüğünün tamamı gümüştendi.[8]

Açıklama

Tirmizî bu hadis için "Bu, hasen sahihtir, bu vecihle garjptir" demektedir.

Bu rivayet Peygamber Efendimiz'in yüzüğünün tamamının ve kaşının gümüşten olduğunu bildirmektedir. Efendimiz'in yüzüğünün kaşının "Habeşî" olduğunu bildiren önceki rivayetle, bu rivayetin telifine yukar-daki rivayetin izahında işaret ettik. Ancak 4224 numaralı hadiste, Hz. Peygamber'in demirden yapılmış ve üzerine gümüş kaplanmış bir yüzüğünün olduğu beyan edilmektedir. O zaman, üzerinde durduğumuz bu rivayetle, işaret edilen hadis arasında bir çelişki göze çarpmaktadır. Aska-lanî bu çelişkiyi, Rasûlullah'ın birden fazla yüzüğünün bulunduğunu, birisinin gümüşten birinin de gümüş kaplanmış demirden olduğunu söyleyerek tevil eder.[9]

4218... İbn Ömer (r.a) demiştir:

Rasûlullah (s.a) altından bir yüzük edindi. Kaşını avucunun içine denk getirdi. Kaşa "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttı. Bunun üzerine sahabîler de altın yüzükler edindiler. Rasûlullah (s.a) onların altın yüzük edindiklerini görünce, onu attı (bıraktı) ve "Artık onu ebediyyen takmayacağını" buyurdu. Daha sonra gümüşten bir yüzük edindi ve ona "Muhammedun Rasûlullah" ibaresini nakşettirdi. Efendimiz'den sonra o yüzüğü Ebû Bekir ondan sonra, Ömer; Ömer'den sonra da Eriş kuyusuna düşünceye kadar Osman taktı.

Ebû Davûd der ki: Yüzük kuyuya düşünceye kadar, İnsanlar Hz. Osman'a karşı çıkmadılar.[10]

Açıklama

Hadisin Buhari ve Tirmizî'deki rivayetlerinde Rasûlullah (s.a)'in altın yüzük yaptırdıktan sonra sahabîlerin yaptırdıklarını görünce, minbere çıktığı ve "Bunu ben yaptırmıştım, ben onu artık takmayacağım" deyip attığı ve sâhâbîlerin de attıkları ifade edilmiştir.

Sahîh-i Müslim'deki rivayette ise, gümüşten yaptırdığı yüzüğe "Muhammedun Rasûlullah" cümlesini kazıttıktan sonra "Ben bu yüzüğümün nakısı üzerine kimse nakış yapmasın" buyurduğu belirtilmektedir. Bu ilâve, Ebû Davud'un bundan sonra gelecek olan rivayetinde de vardır. Ayrıca Müslim'de Efendimiz'in yüzüğünün, Muaykıp kuyuya düşürünce-ye kadar Hz. Osman'da kaldığı söylenmiştir. Bu rivayete göre, yüzüğü kuyuya düşüren Muaykıp'ır. Halbuki meşhur rivayetlerde yüzüğü düşürenin bizzat Hz. Osman olduğu beyan edilmektedir. Müslim sarihleri bu rivayetler arasındaki çelişkiyi şu şekilde gidermişlerdir.

Rasûlullah'ın yüzüğü genelde, Said b. Ebi'-l As'ın azatlısı Muaykıp'da durur, halifeler zaman zaman ondan alıp, teberrüken takınırlardı. Hz. Osman'la Muaykıp, Eriş kuyusunun başında iken Hz. Osman yüzüğü istemiş, Muaykıp verirken yüzük kuyuya düşmüştür.

Buharî'nin rivayetinde de Hz. Osman'ın yüzüğü elinde oynarken dalgınlıkla kuyuya düşürdüğü ifâde edilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a)'in altından yüzük yaptırması, Altının erkeklere haram kılınmadan önce olması gerekir. Çünkü Altının erkeklere haram olduğunu bildiren Rasûlullah'ın, kendisinin altın takması düşünülemez. Altının daha Önce mubah olduğu halde, Hz. Peygamber'in bu hareketiyle haram kılınmış olması mümkündür. Hz. Peygamber'in sâhâbilerinde altın yüzük yaptırdıklarını görünce onu çıkarması iki sebebe bağlanabilir.

1- Sâhâbîler altın yüzük takarak kibirleniyorlar, onunla övünüyorlardı. Onun için çıkardı.

2- Altın Mübadele aracıdır ve azdır. Bir kısmının da yüzük yaptırılıp pasif hale sokulması piyasada para darlığına, dolayısıyla ekonomik sıkıntıya sebep olacaktır. Peygamber Efendimiz bunun için altın yüzüğü atmıştır.

Hz. Peygamber (s.a)'in altın yüzüğü atmasından maksat, onu telef etmesi değil, başka bir maksatla kullanmasıdır.

Hadisden anladığımız diğer bir nokta da, Rasûlullah Efendimizin yüzüğü sağ elinin parmağına taktığı ve kaşını avucunun içine denk getirdiğidir. Bu meselenin izahı 4226 ve devamındaki hadîslerde gelecektir.[11]

Bazı Hükümler

1- Erkeklerin altın yüzük takmaları caiz değil gümüş yüzük takmaları ise caizdir.
2- Salih kulların fiilleri ile teberrükte bulunmak caizdir.
3- Rasûlullah'a kimse mirasçı olmamıştır. Olsa idi, yüzüğü Hz. Ebu-bekir almaz, varislerine intikal ederdi.
4- Yüzüğün üstüne sahibinin veya Allah ism-i Celâlinin yazdırılması caizdir. Ancak üzerinde Allah yazılı olan yüzükle helaya girmek mahzurludur.[12]

4219... Bize Osman b. Ebî Şeybe haber verdi, Bize Eyyûb b. Musa'dan naklen Sufyân b. Uyeyne haber verdi. Eyyûb, Nâfi'den o da İbn Ömer'den bu (yukarıdaki) haberi nakledip; şöyle dedi:

Rasûlullah (s.a) ona "Muhammedün rasulullah" sözünü kazıttı ve "Benim bu yüzüğümün nakşı üstüne (bunun benzerini) kimse kazıtmasın" buyurdu.

Ravî sonra hadîsi şevketti.[13]

Açıklama

Bu rivayet, yukarıdaki hadisin biraz farklı bir naklidir. Bu rivâyette Hz. Peygamber (s.a) kendi nakşı üstüne başka birisinin nakış kazıtmasını nehyetmiştir. Nevevî'inin bildirdiğine göre, buna sebep şudur: Peygamber Efendimiz, yüzüğüne ismini, yazdığı mektuplarını mühürlemek için kazıttı, Şayet başkaları da aynısını yaparsa, onlar da yazdıkları mektupları mühürlerler ve bir takım karışıklıklar çıkabilirdi.

Bu karışıklığa meydan vermemek için, başkaları da mühür kazıtma-malıdır. Tabiatıyla o günün tekniği, bugünkü ile kıyaslanamaz. Bu gün resmi kurumların mühürleri, yine belirli kurumlar tarafından hazırlanır. Mühürlerin yazıları nettir. Karışıklık pek söz konusu olmaz. Halbuki Hz. Peygamber devrinde durum farklı idi teknik geri, mühürler ilkeldi.

Hadîs'in ibaresinden nehyin, Hz. Peygamber'in yüzüğüne başka bir nakşın kazınmasını nehy olduğu zannedilmemelidir. Kanatimizce maksat, "Benim ismimi, benim nakşınım benzerini başkası kazıtmasın" mânâsıdır.[14]

4220... Bize Muhammed b. Yahya b. Faris haber verdi. (Dedi ki) bize Muğîra b. Ziyâd'dan naklen Ebû Asım haber verdi. Ebû Asım, Nâfî'den; Nâfî'de İbn Ömer kanalıyla Rasulullah (s.a)"den bu haberi rivayet etti. (Bu rivayette) Ravî şöyle dedi:

Sâhâbiler, o (kuyuya düşen) yüzüğü aradılar, ama bulamadılar. Bunu üzerine, Osman bir yüzük yaptırdı ve üzerine "Muhammedün Rasulullah" sözünü kazıttı. Hz. Osman onu takınırdı.[15]

Açıklama

Bu rivayette öncekilerden farklı olarak, Hz. Osman'ın Kasûlullah'ın yüzüğünü düşürdüğü ve tekrar bir yüzük yaptırıp üzerine "Muhammedun Râsulullah" sözünü kazıttığı görülmektedir. Rasûlullah'ın yüzüğü kaybolduğu ve yeni yaptırılan yüzüğün, onun yerine geçeceği için Hz. Osman'ın yaptığı iş yukarıdaki hadîs'te varid olan Nehye muhalefet sayılmaz.

Bu babdaki hadîslerin hepsi Rasûlullah (s.a)' 'in gümüşten yüzük edindiğinde müttefiktirler. Bunun sonucu olarak ulema erkeklerin gümüş yüzük takmalarını caiz görmüştür. Bazı eski Şam âlimleri, hükümdardan başkalarının yüzük takmasının mekruh olduğunu söylemişlerdir. Nevevî bu görüşün şâz olduğunu belirtir. Ancak Hanefî fıkhına göre, Sultanın yüzük takması sünnet olduğu halde, ihtiyacı olmayanların takmamaları daha efdâldir.[16]

Kadınların da gümüş yüzük takmaları caizdir. Ancak erklerin taktıkları yüzüğün, kadınların yüzüklerine benzememesi ve ağırlıklarının üç gramdan daha az olması gerekir.[17]

Altından yapılan yüzüğü erkekler takamaz. Konu, 4222 numaralı hadîsin izahı yapılırken anlatılacaktır. Demir, bakır, kurşun, tunç gibi madde lerden yapılan yüzüğe ait, hükümlerde ilgili bilgi de 42223 ve devamındaki hadîslerin izahı esnasında gelecektir.

Bu babdan istifâde ettiğimiz diğer bir hüküm de yüzüğün kaşına isim kazıtmasının caiz oluşudur. Ulema yüzüğün kasma, Allah'ın, Peygamber'in veya kişinin kendi ismini kazıtmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Fakat

insan veya hayvan gibi bir canlı varlığın resmini işlemek caiz değildir. Kaşında, Allah'ın veya Hz. Peygamber'in ismi nakşedilmiş yüzükle helaya giren kişi onu gizlemelidir. Şayet yüzük sol elde ise taharetleneceğinde çıkarmalıdır.[18]

2. Yüzüğü Terketmek Konusu

4221... Enes b. Mâlik (r.a) rivayet edildi ki:

O bir tek gün Rasûlullah (s.a)'in elinde gümüş bir yüzük gördü (onu gören) insanlar da yüzük yaptırıp takındılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) yüzüğü attı, insanlar da attılar.

Ebû Davûd der ki:

Bu hadîsi Zührî'den Ziyad b. Sa'd, Şuayb ve'İbn Müsafir rivayet etti ve hepsi "gümüş yüzük" dedi.[19]

Açıklama

Hadîsin Buharî ve Müslim'deki rivayetlerinde "İnsanıar da gümüşten yüzükler yaptırdılar" cümlesi yer almaktadır. Hadisin siyakı, Hz. peygamber (s.a)'in başkalarının da yaptırıp takındıklarını görünce, takinmakda olduğu gümüş yüzüğü attığı anlayışını vermektedir. Halbuki vakıa bu değildir. Çünkü meşhur rivayetlerde belirtildiğine göre, Hz. Peygamber'in takındıktan sonra attığı yüzük, gümüşten değil, altından idi. Tüm ulemâ Rasûlullah'ın gümüş yüzük takındığında ve bunu terketmediğinde müttefiktir. Ancak, bu hadîsi tevil ya da diğer rivayetlerle telifte farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu görüşleri şu maddelerde toplayabiliriz:

1- Hadîsin rivayetinde yanlışlık yapılmıştır. Doğrusu "gümüş yüzük" değil, diğer rivayetlerde olduğu gibi "altın yüzüktür"

Nevevî, Kâdî İyâz'a tebean "tüm ehl-i hadîs bunun İbn-i Şihâb'dan bir vehim olduğunu, çünkü atılan yüzüğün altın yüzük olduğunu söylerler." demektedir.

2- Hz. Peygamber (s.a) altın yüzüğün haram olduğunu bildirmek isteyince gümüşten bir yüzük yaptırdı. Onun mubah olduğunu anlatmak için, o gün, halka gösterdi sonra da altın yüzüğü atıp onun haram olduğunu bildirdi. Bunun üzerine insanlar da eskiden ellerinde olan altın yüzükleri attılar. Buna göre bu hadîsteki "yüzüklerini attılar" sözünün mânâsı "altından olan yüzüklerini attılar" demektir.

Nevevî bu tevilin sahih olduğunu ve hadiste bu anlayışa engel teşkil edecek bir noktanın bulunmadığını söylemektedir.

Bu tevile Buharî'deki ve Müslim'deki "İnsanlar da gümüşten yüzükler edindiler" şeklinde varid olan cümle, itiraz olarak ileri sürülebilir. Nevevî bu itiraza şu cevabı vermektedir. "Muhtemeldir ki, Hz. Peygamber (s.a)'in gümüşten bir yüzük yaptırmak istediğini öğrenince, onlar da gümüşten yüzükler yaptırdılar, ve altın yüzükleri ellerinde kaldı. Rasûlullah (s.a) altın yüzüğünü atınca, onlar da altın yüzüklerini attılar".

3- Hadîs'teki "yüzüğünü attı" sözündeki yüzükten maksat altın yüzüktür.

4- Hadîste, Rasûlullah'ın attığı yüzüğün, gümüş yüzük olduğunu gösteren bir kayıt yoktur. Aksine o mutlaktır. Rasûlullah'ın altın yüzüğünü attığına hamledilir.

Bu son iki tevile, Buharı haşiyesinde Sindî nakletmekte ve uzak birer tevil olduğuna işaret etmektedir.

5- Zührî'nin hadisi muhtasardır. Asıl maksadın anlaşılmasını engelleyen bir hazîf vardır. Akla ilk gelen mânâ değildir.

Aksine mânâ şudur: Rasûlullah (s.a) ve Sâhâbîler daha önceden alim yüzüklerini atmışlardı'1 ancak bu anlayışı verecek olan kısım hazfedilmiştir.

Bu izahı Bezlü'l Mechûd sahibi Sehâr Nefurî, Muhammed Yahya'dan nakletmiştir. Onu bu anlayışa sevkeden amil, Ebû Davud'un hadisin sonuna aldığı talikin hadiste vehm olduğu ihtimaline meydan vermeyişidir. Çünkü Ebû Davûd tâîikinda, hadîsi Zührî'den nakleden tüm ravîlerin "gümüş" diye naklettiklerini söylemektedir.

Hadîsteki vehmin, İbrahim b. Sad'den kaynaklandığı söylense, Ebû Davud'un taliki ile karşı çıkılabilir. Ama alimler vehmi İbn Şihâb ez-Zührî'ye nisbet etmişlerdir.

6- Hz. Peygamber'in attığı yüzük gümüştendir. Rasûlullah, halkın gümüş yüzük takarak kibirlenmelerinden korktuğu için yüzüğünü çıkartıp atmıştır. Yahut attığı yüzük gümüş kaplanmış, demir yüzüktür.

Bu tevili Şemail şerhinde Kârî, Begavî'den nakletmiştir. Ancak Ulema arasında pek rağbet gördüğü söylenemez.

Bu tevillerden sonuncusu hariç hangi tevil kabul edilirse edilsin kesin olan şudur: Hz. Peygamberin (s.a) halkın da takındıklarını görünce çıkartıp attığı yüzük gümüşten değil, altından idi.[20]

3. Altın Yüzük Konusundaki Hadisler

4222... İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) şu on şeyi kerih gördü.
1- Sufrayi, yani halûk sürünmeyi,[21]
2- Beyaz kılları değiştirmeyi,
3- Eteği sürümeyi,
4- Altın yüzük takınmayı,
5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermeyi,
6- Zar atmayı,
7- Muavvizat'ın dışında bir şeyle rukye yapmayı,
8- Nazar boncuğu takmayı,
9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmayı,
10- Çocuğu(nsütünü) bozmayı,
Bu sonuncusunu haram kılmadan kerih gördü.[22]

Açıklama

Hadîs-i şerifte Hz. Peygamber (s.a) on hasleti kerih gördüğü, onlardan hoşlanmadığı beyan edilmektedir. Hadîs'in metninde bu on şey teker teker sayılmaktadır. Ancak çoğu izaha muhtaçtır. Onun için biz bu on maddeyi ele alıp kısa kısa açıklamak istiyoruz.

1- Sufra, yâni halûk sürünmek: Aslında Rasûlullah'ın kerih görüğü şey Suf-radır. İbn Mes'ud veya daha sonraki râvîlerden birisi bunu "halûk" diye tefsir etmiştir. Halûk, zaferan ve daha başka kokuların karıştırılmasından elde edilen bir esanstır. Rengi kırmızıya ve sarıya çalar. Mekruhluğu erkeklere hastır. Bu konuda geniş bilgi için 4176 ve devamındaki hadislere bakılabilir.

2- Beyaz kılları değiştirmek: Mekruh olan, beyaz kılları yolmak ve siyaha boyamaktır. Kına yakmak veya kırmızıya, sarıya boyamak caizdir. Bu konudaki 4202 ve 4212 hadislerde geçmiştir.

3- Eteği sürümek: Bundan maksat, kibirlenerek yürümek, büyüklenmek maksadıyla uzun elbise giymektir. Ama tesettür için kadınların eteklerini yere kadar uzatmaları mahzurlu değildir.

Rasûlullah (s.a) devrinde erkeklerin giydikleri, entari şeklinde olduğu için Efendimiz, eteği sürümek şeklinde ifade buyurmuştur. Yukarıda temas edildiği gibi, Efendimiz'in hoş görmediği, davranış böbürlenmek maksadıyla elbise giymektir. Bu konu 4084 ve devamındaki hadislerde geçmiştir.

4- Altın yüzük takmak: Hz. Peygamber (s.a)'in kerih gördüğü altın takmak erkeklere hastır.

Erkeklerin altın yüzük takmaları dört imama göre de haramdır. İbn Hazm'e göre haram değildir. Sâhâbe ve tabîundan bir grubun altın yüzüğü caiz gördükleri rivayet edilmiştir. Altın yüzüğün erkekler için haram oluşunun delili, bu ve buna benzer birçok hadistir. Kadınlar ise, ayrı bir nass ile bu hükümden istisna edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a) altın ve ipeğin erkekler için haram, kadınlar için ise helâl olduklarını ifade buyurmuştur.

Erkeklerin altın yüzük takabileceklerini söyleyenlerin delili Tahavî'nin Meani'l Âsâr Şerhi'nde Muhammed b. Malik'e muttasıl bir senetle rivayet ettiği şu hadistir:

"Ben Bera'in parmağında altın bir yüzük gördüm. Kendisine niçin o yüzüğü taktığı soruldu, o da şu karşılığı verdi: Bu, Rasûlullah (s.a)'ın bana bir hediyesidir. Bunu bana o taktı, ve "Allah'ın ve Rasûlunün sana ihsan ettiği bu yüzüğü tak" buyurdu.

Görüldüğü gibi bu haber erkeklerin altın yüzük takabileceklerine delalet etmektedir.

Altın yüzüğün erkeklere haram olduğu görüşünde olan fukaha bu hadise iki şekilde cevap vermişlerdir.

I- Mubah kılan nas ile haram kılan nas tearuz ettiği zaman haram kılan nass tercih edilir. Bu külî bir kaidedir. Dolayısıyla Erkeklerin altın yüzük takmalarının haramlığına delalet eder. Nasslar karşısında bu haberin kıymeti yoktur.

II- Altın yüzüğün cevazına işaret eden bu hadis, daha altın yüzük haram kılınmadan önce vârid olmuştur.

Ancak ulema bu ikinci cevabı pek kuvvetli bulmamışlar, Bera'in parmağındaki yüzüğün garipsenip sebebinin sorulmasının, hadisenin altın yüzük haram kılındıktan sonra vuku bulduğuna delâlet ettiğini, söylemişlerdir. Az ipeğe kıyasla nişan yüzüğünü caiz görenler olmuştur. Altından olan nişan yüzüğünün cevazı ile ilgili bir mütalaa için, Tecrid-i Sarîh Terceme ve şerhine bakılabilir. (c:IV, sn: 288, 289

5- Mahalli olmayan yerde zineti göstermek: Bu, kadınlarla ilgilidir. Maksat kadınların kocalarından başkaları için süslenmeleridir. "Zineti göstermek" diye terceme ettiğimiz "teberrüc" aslında kadının güzelliğini erkeklere göstermesidir. Kur'an-ı Kerim'de kadınlara hitaben:

Eski Cahilîyyede olduğu gibi açılıp saçılmayın buyurulmuştur.[23]

Kadınlar, hilkaten süslenmeye heveslidirler. Dinimiz hilkat dini olduğu için, kadının süslenmesini yasak etmemiş, ancak onu disiplin altına almıştır. Kocalarına karşı süslenmelerine, onların beğenisini kazanmak için gayret göstermelerine izin vermiştir. Yabancılar için süslenmek ise caiz değildir.

Çünkü bu nefislerin meyline; hoş olmayan düşünce ve hareketlerin belirmesine sebeptir.

6- Zar atmak: Bundan maksat tavla oynamaktır. Ulema genelde tavla oynamanın haram olduğu görüşündedir. Rasûlullah (s.a) ve (sahâbîler onu kötülemişlerdir. Rasûlullah (s.a) bir hadisinde "Tavla oynayan kişi Allah'a ve Rasulüne isyan etmiştir." buyurmuştur.

Tavla kumar olarak oynandığı takdirde haramdır. Bunun aksini iddia eden yoktur. Ancak karşılıksız olarak oynandığı takdirde hükümde ihtilâf edilmişti. İbn Mugafferin hanımlarıyla tavla oynadığı rivayet edilmiştir. İbn Müseyyeb'in de kumar olmadığı takdirde tavlayı mubah saydığı rivayet edilmiştir.

Hanefîlere göre, kumar için olmadığı takdirde tavla ve satranç oynamak tahrimen mekruhtur. Yukarıda naklettiğimiz hadisin yanı sıra, Rasûlullah'ın, kişinin hanımıyla oynaması, ok atması ve atını terbiye etmesi dışındaki tüm oyunların haranı olduğunu bildiren hadîs'de tavlanın caiz olmayışına delildir. Tavla ile kumar oynamakta olan birine selam verilip verilmeyeceğini tartışmışlardır.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi çoğunluğa göre tavla haramdır.

7- Muavvizâtm dışında bir şeyle rukye: Yani Felâk, Nâs süreleriyle onlara benzeyen ayetlerden başka ayetlerle rukye yapmak. Bazı alimler.muavvizâtin; Felâk, Nass, İhlâs ve Kâfirûn sûreleri olduğunu söylerler.

Bu sûreler okunarak, Allah'ın isimleri söylenerek hastalara şifa istemek dua etmek caizdir. Rukye konusu, Kitabü'-t -Tıbb'ın 18 ve 19 bab-larında işlenmiştir. Geniş malûmat için oraya müracaat edilmelidir.[24]

8- Nazar boncuğu takmak: Bu mânâya verdiğimiz terkip, Bezlü'l Mec-hûd'da bu şekilde açıklanmıştır. Avnü'l Ma'bûd'da ise bu ikinci tefsir olarak işaret edilmiştir. Avnü'l Ma'bûd'daki birinci izaha göre

" maksat, şeytanların isimlerini anarak mânâsı bilinmeyen sözlerle cahiliyye adeti üzerine efsun yapmaktır. Zamanımızda, bir mânâ ifâde etmeyen, ne dediği anlaşılmayan garip şekiller çizip muska yapmak, bunları hastalara asmak da caiz olmayan rukyeler cümlesine girer. Göz değmesi haktır, ancak göz değmesinden korunmak için göz boncuklan takmak bid'attır. Bu hâdîs-i şerif göz boncuğu takmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir. Zaten bunun hiç bir şeye faydası yoktur.

9- Meniyi mahallinden başka yere akıtmak: Bundan maksat azl yapmak yani erkeğin cinsi temas esnasında boşalmadan çekilmesi, dışa boşaltılması dır. Bunun yasak oluşunun hikmeti neslin kesilmesine neden oluşudur.

Ulema erkeğin hanımının izni olmadan dışa boşalamayacağmı, izni olduğu takdirde ise haram olmadığını söylemektedir. Ancak Rasûlullah (s.a)'den azle izin verdiğini gösterenlerin yanı sıra, azli çocuk ödürmeye benzeten rivayetler de gelmiştir. Onun için zaruret olmadığı takdirde bu yola tevessül etmemek muvafıktır.

10- Çocuğun (sütünü) bozmak: Bundan maksat kişinin küçük bebeği olan hanımıyla cinsî temasta bulunmasıdır. Çünkü cinsî temasta bulunduğu takdirde hanımın tekrar hamile kalması ve sonuç itibariyle sütünün bozulması hatta çekilmesi muhtemeldir. Çocuğun sütünün bozulması ise çocuğun bozulmasıdır.

Hadisin sonunda "Haram kılmadan" kaydı yer almıştır. Bazı alimler bu kaydı sadece sonuncu maddeye tahsis, etmişlerdir. Terceme de bu izaha uygun olarak yapılmıştır. Bazı âlimler ise bu kaydın on maddenin tamamıyla ilgili olduğunu dolayısıyla bunların hepsinin haram değil mekruh olduğunu söylerler.[25]

4. Demir Yüzük Konusunda Varid Olan Hadisler

4223... Abdullah b. Burey'de, babası Büreyde (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir. Rasûlullah'a parmağında pirinçten yüzük olan bir adam geldi. Rasûlullah (s.a) adama:

Sende niçin putların kokusunu buluyorum? dedi. Adam o yüzüğü attı, sonra da demirden bir yüzükle geldi. Bu defa Efendimiz:

Sende niçin cehennemliklerin şeklini görüyorum? buyurdu. Adam onu da attı ve,

Yâ Rasûlullah öyleyse yüzüğü neden yaptırayım? dedi. Rasûlullah (s.a):

Onu gümüşten edin ve bir miskale vardırma, buyurdu.[26] Muhammed "Abdullah b. Müslim" demedi, Hasep de "Es-Sülemî El-Mefyezî" demedi.[27]

4224... İyaz b. Haris b. Muaykıp - İyaz'm anne tarafından dedesi Ebû Zûbabtır - Dedesi fmuaykıp (r.a) şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a)'in yüzüğü, üzerine gümüş kaplanmış demirdendi. O yüzük bazen benim elimde otururdu.

(İyaz veya başka bir râvî) Muaykıp, Rasûlullah'm yüzüğünün emini idi. dedi.[28]

Açıklama

Bu iki hadisten birincisi Hz. Peygamber (s.a)'in emir yüzük takmayı men ettiğine, ikincisi ise Efendimiz'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Dolayısıyla bu şekliyle görünüşte aralarında bir çelişki olduğu izlenimi belirmektedir. Onun için bu iki hadîsin açıklamasını birlikte yapmayı uygun bulduk.

Birinci hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a)"e parmağında pirinç madeninden yapılmış bir yüzük olan bir adam gelmiş. Efendimiz onu doğru bulmayarak, pirinç yüzüğün caiz olmayışını putların kokusuna benzeterek ifade buyurmuştur. Buradaki benzetmedeki ilgi Hattabî'nin dediğine göre putların pirinçten yapılmalarıdır. Gelen zat Rasûlullah'ın pirinç yüzüğü hoş görmediğini anlayınca hemen onu atmış daha sonra da parmağında demirden yüzük olduğu halde gelmiştir. Fakat bu sefer de Efendimiz, adamın halini, cehennemliklerin haline benzetmiştir. Bu benzetmedeki alâka da, cehennemliklerin bağlı olduğu zincir ve bukağıların demirden olmasıdır. Andan sâhâbi, Efendimizin bu tavrı karşısında demir yüzüğü de atarak hangi madenden yüzük edinebileceğini sormuş, Efendimiz de, gümüşü tavsiye etmiş, ama yüzüğün bir miskalden (takriben dört gr.) daha az olmasını tenbih etmiştir.

Bu hadisin zahiri, demir ve pirinçten imâl edilen yüzüklerin caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak ikinci, yani 4224. hadis Hz. Peygamber (s.a)'in yüzüğünün demirden olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca Buharı ve Müslim'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber (s.a) Vâhib'e, kısasında, "Demirden de olsa bir yüzük bul" [29] buyurmuştur. Bu, ikinci hadisi takviye etmektedir.

Bu farklı rivayetlerden dolayı ulemanın demir yüzük takınmanın hükmü konusundaki görüşleri farklı olmuştur. Bu konuda bazı alimlerden nakledilen görüşler şu şekildedir:

Aliyü'1-Kârî" demir yüzüğün mekruh olduğunu alimlerimiz açıkça belirtmişlerdir." der. Nevevî, Mühezzeb şerhi'nde İbâne müellifinden demir ve pirinçten yapılan yüzüklerin mekruh olduğunu, Mütevelli'dert ise onun mekruh olmadığım nakletmiş ve ikincisinin daha sahih olduğunu söylemiştir. Yine Nevevî, Müslim şerhi'nde "Bizim ashabımızın demir yüzüğün mekruh olup olmadığı konusunda iki görüşü vardır, Bunlardan mekruh olmadığı tarzındaki görüş daha sahihtir Çünkü demir yüzüğü nehy eden hadîs zayıftır." demiştir. Askalanî ise, yukarda Buharı ve Müslîm-den naklettiğimiz Vahibe hadisesindeki "Demirden de olsa bir yüzük al" hadisinin onun cevazına delil olmayacağım, yüzük almanın yüzük

takmak manasına gelmediğini, çünkü Hz. Peygamber (s.a)'in kadının, yüzüğün kıymeti ile menfaatlanmasım murat edmesinin muhtemel olduğunu söyler.

Askalâni'nin bu sözünden onun da demir yüzüğü meşru görmediği sonucu çıkartılabilir.

Büceyramî'de, esah olan; bu görüşe göre kurşun, bakır ve demir yüzüğün mubah olduğunu söyler.

Şamî ise Cevheriden naklen demir yüzük takınmanın mekruh olduğunu söylemektedir.

Maliki ve Hanefî mezhebine göre, hem erkeklerin hem de kadınların demir, bakır, pirinç gibi madenlerden yapılan yüzük takınmaları mekruhtur. Delilleri, üzerinde durduğumuz hadislerden birincisidir. Her ne kadar bu hadîs hakkında Nevevî zayıf demiş, daha başka bazı alimler de bazı yönlerden tenkit etmişlerse de. Munavî, onun, "hasen" derecesinden daha aşağı olmadığını söyler. Ayni'de, demir yüzük takmayı men eden başka rivayetler zikreder.

İbnü'l Arabî'de. Tirmizî Şerhî'nde bu konudaki hadîslerin sahîh olduklarını, sahîh olmasa bile demir yüzük takmanın fiilen terkedilişinin bu hadîsi kuvvetlendirdiğini söyler.

Üzerinde durduğumuz hadislerden ikincisi hakkında ise, bu görüş sahipleri, onun gümüşle kaplı olduğunu, yasak olanın, sırf demir veya benzeri bir maddeden yapılanlar olduğunu söylerler.

Birinci hadiste bahsi edilen diğer bir konuda gümüş yüzük takmanın meşru olduğu ve bu yüzüğün bir miskalden daha az olmasının gerekliliğidir. Gümüş yüzük takmanın kadınlara da, erkeklere de, helâl olduğu; ancak zaruret yoksa, yüzük takınmanın pek uygun olmadığı daha Önce geçmişti. Burada, yüzüğün bir miskalden daha az olması konusuna temas etmek istiyoruz.

Kârî'nin Cemiu'l-Vesâil'deki nakline göre konu Şafiîler arasında ihtilaflıdır. Yani bazılarına göre yüzüğün ağrlığı bir miskalden daha az olmalıdır, bazılarına göre ise böyle bir ayırım yoktur.

Neylü'l Meârib'de bir miskalden fazla bile olsa erkeklerin de kadınların da gümüş yüzük takabilecekleri zikredilmektedir. Kari bunu Tahâ-vî'nin şerhlerinden de nakletmiştir.

Malikîlere göre, iki dirhemden daha ağır olan yüzüğü takmak haramdır. Hanefî fıkıh kitaplarından İhtiyar'da "Sünnet olan, yüzüğün bir mıskal kadar veya daha aşağı olmasıdır." denilmektedir.

4224, hadîsin isnadında ravîlerden birisi, İyas'ın anne tarafından olan dedesinin Ebû Zübab olduğunu söylemiştir.

Bunu söylemekten maksadı, hadisin işitenlerin, İyâs'in hadisi annesi tarafından olan dedesinden mi, yoksa babası tarafından olan dedesinden mi rivayet ettiği tarzında bir şüpheye kapılmamasıdır. Yani İyâs, hadîsi, babası tarafından olan dedesi Muykip'den rivayet etmiştir.[30]

Bazı Hükümler

İki hadis birlikte mütalâa edildiğinde şu hükümler çıkartılabilir

1- Demirden veya pirinçten yapılmış olan yüzükleri takmak meşru değildir.

2- Caiz olmayan bir şeyi yapanın davranışlarını, gayri müslimlerin veya cehennemliklerin davranışlarına benzetmek caizdir.

3- Gümüş yüzüğün bir miskalden daha az olması gerekir.

4- Üzerine gümüş kaplanmış demir yüzük takmak caizdir.[31]

4225... Ali (r.a) şöyle demiştir:

Rasûlullah s.a) bana: "Allah'ım! bana hidâyet ver, beni doğrult de.

(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğrusunu zikret. (Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla", buyurdu.Hz. Ali devamla şöyle dedi:

Rasûlullah (s.a), beni yüzüğü şu veya şu, yani işaret veya orta parmağıma Asım hangi parmak olduğunda şüphe etti - takmaktan, kassiye ve Mîsera'dan nehyetti"Ebû Bürde dedi ki:

Hz. Ali'ye "Kassiye nedir?" diye sorduk "Şam'dan veya Mısır'dan gelen, üzerinde kaburga kemiği gibi geniş turunca benzer şekiller bulunan bir kumaştır. Mîsera'da kadınların kocaları için yaptıkları bir şeydir" dedi.[32]

Açıklama

Hâdîs-i şerifin Buharî'deki rivayetinde sadece Ebû Bûrde'nin Kassi ve Misera konusundaki Hz. Ali'ye sorduğu soru ve Ali (r.a)'in cevabı yer almıştır. Buharî'nin bu rivayetinde Kıs-sî'nin kaburgaya benzeyen çizgilerinin ipekten olduğuna işaret edilmiş ve Ebû davûd'daki: (ûtrüc) kelimesi orada (ûtrünc) şeklinde varid olmuştur. Ayrıca, Misera'nın kadınların kocaları için yapıp sarıya boyadıkları kadifeye benzer bir kumaş olduğu ifâde edilmektedir.

Müslim'in libas'taki bir rivayetinde Misera'nın kadınların kocalarının eğerleri üzerine koymaları için ergovan kadifesinden yaptıkları bir kumaş olduğu söylenmektedir.

Bu hadîsin Sahîh-i Müslim'deki bir rivayetinde de sadece baş tarafındaki dua kısmı vardır.

Hâdîs-i şerifte, Hz. Ali (r.a), Rasûlullah (s.a),'in kendisine bir dua öğrettiğini haber vermektedir. Bu duayı, Hattabî'nin yaptığı bazı takdirleri de göz önüne alarak terceme etmeye çalıştık. Ancak, duada kullanılan kelimelerdeki maksadın açılması için Hattabî'nin bu konuda söylediklerinin tamamını aktarmak istiyoruz.

Hattabî duanın, "(Ondan) hidâyeti (istediğinde) yolun doğruluğuna" diye terceme ettiğimiz cümlesi ile ilgili olarak şöyle demektedir: "Bu sözün mânâsı şudur: Bir yola veya çöle giren kişi, geniş yolu takip eder; caddeden ayrılmak istemez. Kaybolmaktan korktuğu için sağa sola sapmaz, bu şekilde, hidayete erer ve selâmete çıkar. Rasûlullah (s.a), buyuruyor ki, "Allah'tan hidayet istediğin zaman, aklına yolun doğrusunu getir; yola girdiğinde, doğru olanı araştırdığın gibi allah'dan hidayeti ve istikameti iste."

Yine Hattabî "(Ondan) doğruluk (istediğinde) oku (hedefe nasıl) doğrulttuğunu hatırla" diye terceme ettiğimiz " cümlesi hakkında da şunları söylemektedir:

"Bu cümlenin mânâsı şudur: Ok atan kişi, bir hedefe ok attığı zaman, oku tam hedefe yöneltir. Okun hedeften sapmaması ve gayretinin boşa gitmemesi için sağa sola dönmez. Rasûlullah buyuruyor ki: "Allah'tan doğruluk istediğin zaman, istediğinin ok atarken yaptığın gibi olması için bu mânâyı hatırla"

Hattabî'nin bu söylediklerinden, Rasûlullah (s.a) dua konsunda Hz. Ali'ye bulunmuş olduğu tavsiyelerinin daha iyi anlaşıldığını zannediyoruz.

Hadîs-i şerifin devamında Hz. Ali (r.a), Rasûlullah'ın kendisini işaret veya orta parmağından birisine yüzük takmaktan nehy ettiğini söylemiştir. Burada "veya" edatiyla ifâde ettiğimiz mânâ "şek" içindir. Bu şek'de

râvîlerden Asım'a aittir. Yani Ebû Büreyde, Hz. Âli'den işaret veya orta parmaktan birisini aktarmış, fakat Asım bunun hangi parmak olduğunu hatırlayarnamış, onun için "işaret veya orta parmak" şeklinde rivayet edilmiştir.

Müslim'in bir rivayetinde ise, Hz. Ali'nin orta parmakla yanmdakine işaret ederek "Rasûlullah beni bunlara yüzük takmaktan menetti" demiştir. Müslim'in bu rivayetine göre bir şek söz konusu değildir.

Hâdîs-i şerif, işaret veya orta parmağa yüzük takmanın kerahatine delâlet etmektedir. Nevevî, "Bu hadîsten dolayı yüzüğü orta parmağa veya onun yanıdakilerine takmak mekruhtur. Müslümanlar yüzüğün küçük parmağa takılması gerektiğinde müttefiktirler" demektedir. Kevkebu'd-dûrrî, Şerhu'l - İkna ve Neylü'l-Meârîb gibi eserlerde, yüzüğün küçük parmağa takılmasının efdal, başka bir parmağa takmanın mekruh olduğu ifâde edilmektedir. Neylü'l - Mearib'de bunun hikmetinin küçük parmağın elin uç tarafında oluşu ve iş yaparken müdahalesinin bulunmayışı olduğu söylenmiştir.

Aliyyü'l - Kârı de Mîrek'ten naklen şunları söylemektedir: "Baş parmak ve yüzük parmağı konusunda Rasûlullah'tan herhangi bir haber vâ-rid değildir. Öyle olunca, yüzüğü küçük parmağa takmanın mendup olduğu ortaya çıkmış demektir. Şafiî ve Hanefîler de buna meyletmişlerdir."

Bu konuda söylenenlerin en güzeli, Aliyyü'l - Kârî'nin bu söyledikleri olsa gerektir.

Hadîsin sonunda Hz. Ali, Efendimizin kendisini kasiyye ve misara denilen kumaşları giymekten de men ettiğini bildirmektedir. Bu kelimelerin ne mânâya geldiği bizzat Hz. Ali tarafından açıklanmıştır. Biz, buna ilaveten, Buharî ve Müslim'in rivâyetlerindeki bazı farklılıkları da izah bölümünün baş tarafında vermiştik. Sindi, Buharî Hâşîyesinde, kaysî denilen kumaşa bu ismin veriliş sebebinin, bu kumaşın Dimyat yakınlarında deniz sahilindeki Kays köyüne nisbetle olduğunu söyler.

Hz. Peygamber (s.a)'in bu kumaşları giymekten men edişine sebep, içerisinde ipek oluşudur.[33]

Bazı Hükümler

1. Allah’a dua ederken, ondan bazı şeyler isterken temsil getirmek tevessül de bulunmak caizdir.
2. Yüzüğü orta veya işaret parmağına takmak mekruhtur. Konu yukarıda açıklanmıştır.
3. İçerisinde ipek bulunan kumaştan yapılmış olan elbisenin erkekler tarafından giyilmesi caiz değildir.[34]

5. Yüzüğün Sağ Veya Sol Ele Takılması Konusu

Gerek Rasûlullah'iri, gerekse sahâbî ve tabiîlerin yüzüğü sağa da sola da taktıklarına delâlet eden haberler vârid olmuştur. Musannif Ebû Davûd bu haberleri birbirlerine tercih etmediği için bab başlığında meylini izhar etmemiştir.

Biz bu babdaki hadislerin hepsinin tercemelerini verip, daha sonra izahlarını birlikte yapacağız.[35]

4226... Hz. Ali (r.a); şöyle demiştir:
Şureyk, bana Ebû Seleme b. Abdurrahman şöyle haber verdi, dedi.[36]
"Rasûlullah (s.a) yüzüğü sağ eline takardı."[37]

4227... İbn Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre:
Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sol eline takardı. Yüzüğünün kaşını da avucunun içine alırdı.
Ebû Davûd der ki:
İbn İshak ve Üsâme yani İbn Zeyd - Nâfî'den (Onun isnadı ile) (Rasûlullah'ın yüzüğünü) sağ eline (taktığını) rivayet ettiler.[38]

4228... Nafi'den rivayet edildi ki İbn Ömer (r.a) Yüzüğünü sol eline takardı.[39]

4229... Muhammed b. İshak şöyle demiştir:
Salt b. Abdullah b. Nevfel b. Abdilmuttalib'in sağ elinin küçük parmağında bir yüzük gördüm ve:
Bu da ne?! dedim.
"îbn Abbas'ı yüzüğünü böyle takarken gördüm" dedi ve yüzüğün taşını elinin üst tarafına denk getirdi.
(Muhammed b. İshak devamla şöyle) dedi. "Salt: îbn Abbas'ın Rasû-lullah'ın yüzüğünü böyle takındığını söylediğini zannediyor.[40]

Açıklama

Hadîslerin tercemesine başlamadan önce de işaret ettiğimiz gibi bu babda varid olan hadîslerin bir kısmı Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü sağ eline, bir kısmı da sol eline taktığına delâlet etmektedir. Bu konuda sâhâbîler tarafından nakledilen başka haberler de vardır. Bu haberlerden birkaçını daha aktarmak istiyorum.

Enes b. Malik demiştir ki:

Rasûluîlah (s.a) eline Habeşi kaşı, olan gümüş bir yüzük taktı. Kaşını avucunun içine denk getirdi." [41] Abdullah b. Cafer şöyle demiştir : "Rasûluîlah (s.a) yüzüğünü sağ eline takardı"[42] Enes b. Malik (r.a); demiştir ki:

Rasûluîlah (s.a) yüzüğü şunda idi". Enes, bunu söylerken sol elinin küçük parmağını işaret etti.[43]

Cafer b. Muhammed babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hasen ve Hüseyin yüzüklerini sol ellerine takarlardı.[44] Alimler biribirine muhalif görünen bu hadislerin arasını telifte değişik şeyler söylemişlerdir.

Bazı alimler her iki tarafın da eşit olduğuna meyletmişler, yani sağa da sola da takmanın caiz olduğunu ve birini öbürüne tercihe delil bulunmadığını söylemişlerdir. Ebu Davud'un baba verdiği isim ve bu bab'm altına biribirine muhalif hadisleri alması, onun da bu görüşte olduğuna delâlet eder.

Bazıları da Peygamber (s.a)'in yüzüğü önceleri sağ eline taktığını, ama bilâhare bu adetini değiştirip sol eline takmaya başladığını söylerler.Bu görüş sahipleri, Ebû Şeyh ve İbn Adiyy'in, İbn Ömer'den rivayet ettikleri "Rasûluîlah (s.a) yüzüğü sağ eline taktı, sonra onu sol eline değiştirdi. "mânâsındaki habere istinad ederler.

Hafız ,"Eğer bu sahih ise ortada niza kalmaz, ama onun senedi zayıftır" der. Nevevî'de ulemanın yüzüğü sağa veya sola takmanın cevazında müttefik olduklarım fakat, hangisinin daha efdal olduğunda ihtilâf ettiklerine işaret ettikten sonra, İmam Malik'in sol ele takmayı müstehap, sağa takmayı ise mekruh gördüğünü kendi mezheplerin de (şafiîler'de) ise sağ elin daha efdâl olduğunu söyler.

Bu konu ile ilgili olarak Fethü'l Vedûd'ta şöyle denilmektedir; "Rasûluîlah (s.a)'in yüzüğünü hem sağ hem de sol eline taktığı gerçektir. Bazı âlimler her iki ele de takmanın caîz, zinet olduğu için, sağ ele takmanın ise daha efdal olduğunu söylerler. Çünkü zineti sağ ele takmak daha evlâdır. Başka alimler ise Peygamber (s.a)'in önceleri yüzüğünü sağ eline taktığı halde sonraları bunu değiştirip sol eline takdığmı bildiren bazı zayıf rivayetlere dayanarak, sağ ele takmanın nesh edildiğini söylerler.

Diğer bazı alimler ise, her ikisini de caiz görmekle birlikte, sola takmayı tercih ederler"

Hanefî alimleri ise Rafiziler'den olan ehl-i bid'ate benzeyeceği için sola takmayı uygun bulmamışlardır. Çünkü kafire benzemek haram olduğu gibi ehl-i bidate benzemek de haramdır. Zira alimler her ne kadar onlara kafir demenin caiz olup olmayışında ihtilâf halinde iseler de fasıklığında icma halindedirler. Fasıklann yaptıklarını yapmak caiz değildir.

Bütün bu nakillerden anlaşıldığına göre yüzüğü sağ ele de sol elede takmak caizdir. Ancak hangisinin daha efdal olduğu ihtilaflıdır.

Hanefî ve Şafiîlere göre sağ ele takmak daha efdal, Malikîlere göre ise sola takmak efdaldir.

Yüzük sol ele takıldığı zaman taharet esnasında parmaktan çıkartılır, çünkü sol elle taharat edilir.

Yüzüğün hangi parmağa tması gerektiği bundan önceki babın son hadîsinde geçmiştir.[45]

Bazı Hükümler

1. Yüzüğü sağ ele de sol ele de takmak caizdir.
2. Kişi bildiği bir şeyin âksi bir hareketle karşılaşınca, bunun sebebini sormalıdır.[46]

6. Zil Konusunda Varid Olan Hadîsler

4230... Ali b. Sehl b. Zübeyr'den rivayet edildi ki:

Kendilerine ait olan bir cariye, Zübeyr'in, ayağında ziller olan kızını Ömer b. el-Hattab'a götürdü. Ömer, zilleri kesti ve:

"Rasûlullah (s.a) 'i her zille birlikte bir şeytan var" buyururken duydum" dedi.[47]

4231... Abdurrahman b. Hassan el-Ensarî'[48] nin cariyesi, Bünane'den rivayet edildi ki;

O (Bûnâne) Hz. Aişe (r.a)'mn yanında iken üzerinde sesler çıkartan ziller bulunan bir câriye, Hz. Aişe'nin yanına katıldı.

Hz. Aişe (r.a):

" Onun zillerini kesmeden (çıkarmadan) benim yanıma sokmayınız. Ben, "Rasûlullah (s.a) 'i "içerisinde zil bulunan eve melekler girmez" derken işittim" dedi.[49]

Açıklama

Bu hadîsin Hz. Aişe'nin "RasûlullahMan naklettiği bölümü Kitâbü'l Cihâd'da "Melekler, içerisinde köpek ve çan olan yolcularla arkadaşlık etmezler"[50]lâfzi ile geçmiştir. Hadis bu şekli ile Müs-lîm, Libas, 103 ve Tirmizi, Cihâd 25'de de yer almıştır.

Gerek Hz. Ömer'den rivayet edilen birinci hadis, gerekse Hz. Aişe'den rivayet edile ikinci hadis, kadınların kendilerine zinet olarak, ses çıkaran zinet takmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir. Müslim'in Ebü Hureyre' (r.a)'dan rivayet ettiği bir hadiste de Hz. Peygamber (s.a) "zil, şeytanın düdüklerindendir" buyurmuştur. Bu hadîs de zilin caiz olmayışına delâlet etmektedir.

Hadîslerin zahirine göre ister büyük, ister küçük olsun ve hangi maddeden yapılmış olursa olsun ses çıkaran her türlü çanın caiz olmadığına delâlet eder. Buna göre ses çıkaran bütün zinetler çan hükmündedir ve kadınlar tarafından kullanılması caiz değildir.

Meleklerin, içerisinde zil bulunan eve girmeyişlerinin hikmeti, bazı alimlere göre kilise çanına benzedikleri içindir. Bazı alimler ise buna sebebin, çanların çirkinliği olduğunu söylerler. Kanatımızca, çan ses çıkardığı için dikkat çektiğini ve nehyin hikmetleri arasında bununda göz önünde tutulması gerekir.[51]

7.Dişleri Altınla Bağlamak

4232... Abdurrahman b. Tarafe'den şöyle rivayet edilmiştir;

Külab gününde dedesi Arfece b. Esad'ın burnu kesildi. Arfece'de gümüşten bir burun yaptırdı, ama o, koku yaptı. Bunun üzerine "Rasûlullah (s.a) kendisine altından bir burun yaptırmasını emretti.[52]

4233... Bize Hasen b. Ali haber verdi, bize Yezîd b. Harun ve Ebû Asım haber verdiler. Onlar, "Bize Ebûl - Eşheb, Abdurrahman b. tarafe'den o da Arfece b. Esad'dan önceki hadisin mânâsını haber verdi" dediler.

Yezid der ki:

Ebu Eşheb'e, "Abdurrahman b. Tarafe dedesi Arface'ye yetişti mı?"

dedim.

"Evet" dedi.[53]

4234... Bize Müemmel b. Hişâm haber verdi. Bize İsmail, Ebü'l - Eşheb'ten, O, Abdurrahman b. Tarafe'den, Abdurrahman, Arfece b. Esed'den O da babasından (şüphesiz Arface diye) önceki hadîsi mânâsı ile rivayet etti. [54]

Açıklama

Bu babdaki üç rivayet aslında tek hadistir. Rivayetlerin isnaciındaki farklılıktan dolayı, Musannif, bunları ayrı hadîsler şeklinde kitabına almıştır.

Kûlâb: Cahiliye devrinde Arapların iki kere savaştığı bir yerin adıdır. Burasının Küfe ile Basra arasında ve Yemame'ye yedi günlük bir mesafede olduğu söylenmektedir.

Tirmizî Şerhi, Ârızatü'l - Ahvezi'de, Kûlâb savaşının iki kez vuku bulduğu bunlardan birincisinin Bekir ve Tağlib kabileleri arasında, ikincisinin ise Temim ve Ehl-i Hecr arasında olduğu belirtilmektedir. Hadiste adı geçen Arfece, bu savaşlardan ikincisine katılmıştır.

Yukarda da temas edildiği gibi Arfece'nin burnunun koptuğu Kûlâb savaşı Rasûlullah'dan önce, Câhilîyye devrinde olmuştur.

Metinde görüldüğü üzeri, Arfece savaşta kopan burnunun yerine gümüşten bir burun taktırmış ama bu burun zamanla koku yapmaya başlamıştır. Burnunun koku yapması Rasûlullah'm Peygamberliği döneminde olmuş

Efendimiz de gümüşün yerine altından bir burun taktırmasını emretmişti.

Hadîs altından burun taktırmak ile ilgili olduğu halde, musannif bunu, "altın ile diş bağlatmak" adı altında vermiştir. Herhalde buna sebep, halk arasında yaygın olanın burun taktırmak değil, altından diş taktırmak veya diş bağlatmak oluşudur. Ebû Davûd buruna kıyasla, sallanan dişleri altın, ile bağlatmanın cevazına kail olmuştur.

Ulema bu hadîse istinad ederek, zaruret halinde altının erkekler tarafından kullanışının caiz olduğunu söylemişlerdir.

Hanbelî Ulemasından İbn Kûdame bu konuda şöyle demektedir: "Burnu kesilenin, burnunu taktırması gibi, zaruretin gerekli kıldığı yerlerde altın kullanmak mubahtır.

İbn Kudame devamla, Ahmed b. Hanbel'in sallanan dişlerin düşmemesi için, dişi altınla bağlatmanın caiz olduğunu söylediğini nakleder. Bu alimin naklettiğine göre Esrem; Ebu Râfî, Sabit el - Bûnânî, İsmail b. Zeyd b. Sabit ve Muğire b. Abdullah'ın dişlerini altınla bağladıklarını rivayet etmiştir. Ayrıca Hasen, Zühri ve Nehâî buna ruhsat vermiştir.[55]

Üç büyük mezhebin hepsine göre, sallanan dişlerin altın bir telle bağlanması veya altından diş yaptırıp takılması caizdir. Ancak Hanefî alimleri arasında ihtilaf vardır.[56]

Hanefî mezhebinin imamı, Ebû Hanife'ye göre sallanan bir dişin altınla bağlanması caiz değildir. Bu şekilde bir dişin gümüşle bağlanması gerekir. İmam Muhammed'e göre ise, hem altınla hem de gümüşle bağlanması caizdir. Zahirrü'r - Rivâye eserlerinden el- Camiu's - sağîr'da İmam Ebû Yûsuf'un görüşü verilmemiş daha sonraki alimler de onun İmam-ı Azam'la mı yoksa, imam Muhammed'lemi olduğu konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Bazı Hanefî kitaplarında ise, sallanan bir dişin altınla ya da gümüşle bağlanmasının Ebu Hanif'e ve Ebû Yûsuf'a göre de caiz olduğu belirtilmektedir.[57]

Görüldüğü gibi üç mezhebe göre ihtilafsız, Hanefî mezhebinde de ihtilaflı olarak salanan dişlerin altınla bağlanması caizdir. Diş doldurmak da diş bağlatmak gibidir. Hanifî mezhebi imamlarından nakledilen ihtilaf, diş doldurmanın veya diş taktırmanın caiz olup olmayışında değil, bu işi altınla yaptırıp yaptırmamanın caiz olup almayışıdır. Yani diş doldurmak veya diş taktırmak bütün ulemaya göre caizdir.

İslâmiyet fıtrat dinidir. İnsanların dünya nimetlerinden meşru sınırlar içerisinde yararlanmalarına izin verir. Hastalananları tedavi olmaya teşvik eder. Durum böyle olduğu halde ve bütün müctehidler caiz olduğunu söylerlerken, mücerret bir vehimden dolayı diş doldurmanın caiz olmadığını söylemek takılan dişleri söktürmek, insanları dişsiz bırakmak, İslâm'ın ruhuna uygun bir davranış değildir. İslam'a hizmet maksadıyla yapıldığı zannedilen ama aslında İslâm'a zarar veren bir davranıştır.[58]

8. Kadınların Altın Kullanması

4235... Aişe (r.a), şöyle demiştir:

Hz. Peygamber (s.a)'e Necâşî'nin kendisine hediye ettiği zinet getirildi. O zinetin içerisinde Habeş işi kaşı olan bir de yüzük vardı. "Rasûlullah (s.a) yüzüğü, ondan uzak durarak, bir çubukla veya bir parmağı ile aldı sonra, Ebü'I As'ın kızı - kızı Zeyneb'in kızı - Ümame'yi çağırdı, ve "Bunu sen takın kızcağızım" buyurdu.[59]

Açıklama

Hz. Peygamber (s.a)'e zinet gönderen "Necâşî, Habeşistan hükümdarı Eshame'dir. "Rasûlullah (s.a) 'e gelen yüzüğün kaşı Habeş işinden idi. Sarihler bundan maksadın, göz boncuğu veya akik olduğunu, çünkü, bunların Yemen veya Habeşistan'da bulunduğunu söyler. Habeş işinden maksadın ne olduğu konusunda başka görüşler de vardır. Bu görüşler için 4216 nolu hadîse bakılmalıdır.

Hadîste görüldüğü üzere, Hz. Peygamber fs.a) altın yüzüğü görünce ondan yüz çevirmiş, bir çubukla veya parmağı ile onu almış ve torunu Ümame'ye vermiştir. Ancak Râvî Efendimiz'in yüzüğü çubukla mı, yoksa bir parmağı ile mi aldığında tereddüt etmiştir.

"Rasûlullah (s.a) 'in yüzüğü eline almak istemeyişi ve onu bir kız olan torununa verişi altının erkekler için caiz olmadığı, kadınlar için ise caiz olduğuna delildir. Çünkü altın kadınlar İçin de haram olsa idi, Efendimiz onu torununa vermezdi. Altının erkeklere haram, kadınlara ise helâl olduğunu gösteren başka haberler de vardır. Meselâ, Ebû Davûd, Ahmed ve Nesaî'nın Hz. Ali'den rivayet ettikleri şu hadîs bunlardandır. "Bir gün "Rasûlullah (s.a) sağ eliyle ipek, sol eliyle de altın alarak "Şüpesiz bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına ise helaldir," buyurdu."[60]

Bundan sonra gelecek olan bazı hadîslerde, "Rasûlullah'in, kadınların altın kullanmasında men ettiğini bildiren haberler varittir. Yeri gelince temas edileceği üzere, ulema, bunu, ya neshe yada zekâtı verilmeyen miktara hamletmişlerdir. Yani ya önceleri kadınların da altın kullanmaları caiz değildi, bilâhare bu yasak neshedildi, ya da kadınlar için caiz olmayan altın zinet, fazla miktarda olup da zekâtı verilmeyen zinettir.[61]

Bazı Hükümler

1- İslâm hükümdarının başka milletlerle muahedeler yapması, onlarla hediyeleşmesi caizdir.
2- Kişinin, kullanılması caiz olmayan bir şeyi küçümsemesi, ondan uzak kalmaya çalışması gerekir.
3- Erkeklerin altın yüzük edinmeleri caiz değil, kadınların edinmeleri ise caizdir.[62]

4236... Ebû Hûreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre; "Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Sevdiğine ateşten bir halka takmayı seven kişi ona altından bir halka taksın, sevdiğine ateşten bir bilezik takmak isteyen kişi ona altından bir bilezik taksın. Ancak siz gümüşü alınız, onu (istediğiniz gibi) kullanınız."[63]

Açıklama

Hâdis-i şerif, kişinin sevdiği çocuğunu ve ailesini nasıl ateşe atmak istemezse, onlara altından yapılmış yüzük, küpe ve bilezik takmaktan da kaçınmasını istemektedir. Ha-dîs'in zahirine göre hüküm hem erkekler hem de kadınlar için aynıdır. Çünkü mutlaktır. Ancak, kadınların altından mamul zinet eşyaları takınmalarının caiz olduğu önceki hadiste geçmişti.
Hadis-i şerifte Efendimiz, altından sakındırırken gümüşü de teşvik etmiştir. İrâde'nin mutlak oluşu, gümüşün her türlü zinete şâmil olduğuna işaret eder. Ancak alimleri beyanına göre erkekler gümüşten ancak yüzük, kılıç süsü ve benzeri şeylerde yararlanabilirler.
Şevkânî, el-Veşyu'l - Merkum adındaki risalesinde bu hadîsle istidlal ederek, kadın erkek herkes için altından zinet takmanın haram, gümüş zinet takmanın da helâl olduğunu söylemiştir. Şevkanî, bu hadîsin isnadını sahîh, râvîlerinin rivayeti ile ihticac edilenler olduğunu söylemişlerdir.
Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sâhâbî râvisi Ebû Katede'dir. Hafız Heysemî, Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin isnadını güzel bulmuştur.[64]

4237... Hüzeyfe (r.a)'ın kız kardeşinden:[65]
Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Ey kadınlar topluluğu, sizin süslenmenize gümüş kâfi değil mi? Dikkat edin, Sizden altınla süslenip de onu başkalarına gösteren hiç bir kadın yok ki o altın sebebiyle azap edilmesin."[66]

Açıklama

Bu hadîs-î şerifin sâhâbe tabakasından râvîsi Huzeyfe b El-Yeman'ın kız kardeşidir. Tabiin tabasından olan râvîsi de Ribî b. Hıraş'in hanımıdır. İsnad'da bu hanımın ismi de anılmıştır.
Bu hadîs'in zahiri, kadınların altından mamul zinetleri takmalarının caiz olmadığına delalet etmektedir. Ancak aksine delalet eden başka hadislerin bulunuşu ve bu hadisin cümle dizilişi sebebiyle ulema, bu hadisi, değişik biçimlerde tevil etmişlerdir. Bu tevillerin belli başlıları şunlardır.:
1- İbn Abdil Berr'e göre bu hadis, bilâhere varid olan ve kadınların altınla süslenmelerine izin veren hadislerle nesh edilmiştir. Yani bu hadis mensuhdur. Mirkatü's Suıt'ta da bu ve benzeri hadislerin mensuh olduğu söylenir.
2- Bu hadîs, altınla süslenip ele bunu başkalarına gösteren kadınlarla ilgilidir. Aliyyü'l Kâri azabın, altınla süslenmek ve onu başkalarına göstermek üzere tereddüp ettiğini söyleyerek bu tevili benimsemiştir.
3- Bu hadîs altından zinet edinip de onun zekatını vermeyenlere ilgilidir.
4- Yasak olan, övünmek ve böbürlenmek maksadı ile takılan bileziklerle ilgilidir.[67]

4238... Esma Binti yezid (r.a), Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:
Altından gerdanlık takınan her bir kadının boynuna kıyamet gününde ateşten bir benzeri takılır. Altın küpe takan her bir kadının kulağına da kıyamet günü bunun bir benzeri takılır.[68]

Açıklama

Bu hadîsin zahiri de kadınlara altının Caiz olmayışına delalet etmektedir. Ancak bundan önceki hadîs de ulemâca tevil edilmiştir.

Bu hadisle ilgili olarak Hattabî şunları söylemiş ve bunlar, daha sonraki sarihler tarafından da nakledilmiştir: "Bu hadis iki şekilde tevil edilir.

1- Bu, İslâm'ın ilk devirlerin de idi Bilahere nesh edildi ve kadınların altınla süslenmeleri mubah kılındı. Sabittir ki Rasûlullah (s.a) bir elinde altın, öbür elinde ipek olduğu halde minbere çıktı ve "Bunlar ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir" buyurdu.

2- Bu hadîsteki tehdid altının zekatını vermeyenler hakkında varid olmuştur. Zekâtı verenleri için böyle bir tehdid söz konusu değildir."

Hattabî'nin bu söyledikleri, önceki hadiste belirtilen tevillerden ikisidir. Diğer iki tevilin de burada düşünülmesi mümkündür.[69]

4239... Muaviye b. Ebî Süfyân (r.a)'dan rivayet edildi ki: Rasûlullah (s.a) kaplanlara (derilerine) binmekten ve parçalanmış olanı hariç, altın takınmaktan nehyetti.[70]

Açıklama

Münzirî bu hadiste fiki yerde inkita olduğunu söyler. Buharı: Meymunu'l - Kannad'm Said b. Müseyyeb'den ve Ebû Kılabe'den Mürsel olarak irvâyet ettiğini söylemektedir.

Ebû Hatim er Râzî de, Ebû Kılâbe'nin, Muâviye b. Ebî Süfyan'dan birşey duymadığını söylemiştir.

Hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a) iki şeyi men etmiştir. Bunlardan biri kaplan derilerinin üzerine oturmaktır. Bundan maksat, atların eğerleri üzerine kaplan derisi koyup üzerine oturmaktır. Nehye sebep de bunun bir kibirlilik alameti veya Acem adeti oluşudur.

Hadisle nehy edilen ikinci konu: parça halinde olan hariç, altın takınmaktı. Bu nehye göre, altının parça halindeki olan mubah, büyük olanı haramdır. Bu konuyu birçok alim ele almış ve incelemiştir. Bu incelemelerden bazılarını buraya aktarmak istiyoruz.

Şevkanî, Neylü'l Evtâr'da: "Bu hadisteki parçaların, affedilen bir miktar ile kayıtlanması gerekir. Muhtelif hadislerin arasını cem etmek için buna ihtiyaç vardır." demektedir.

İbn Reslân'da şöyle der "Bu hadisteki nehyden maksat, çok olan altındır. Kadınlar için küpe, yüzük veya erkeklerin kılıçlarını süsledikleri küçük parçalar değildir. İsrafçıların, büyüklük taslayan ve gösteriş peşin-dekilerin adeti olan çok altın ise caiz değildir. Altının çoğu ile azı arasını ayıran ölçü, zekâtın farz olduğu nisap miktarına varıp varmam asıdır".

Hattabî'de Mealimü's - Sünen'de buna benzer şeyler söylemiş ve buradaki istisnayı kadınlara has kılmış ve şöyle demiştir.

"Çünkü altın cinsi, kadınlara haram değildir. Erkeklere ise azı da çoğu da haramdır."

İbnü'l Esîr, en - Nihâye adındaki eserinde, az önce İbn Reslân'dan naklettiklerimize çok yakın şeyler söyledikten sonra şunları ilâve etmektedir: "Çünkü bazen altının sahibi cimrilik yapıp, zekâtını vermez ve zi-nete zekâtı farz kılanlara göre günaha girmiş olur.

İbnü'l Kayyîm'in, İbn Taymiye'den duyduğunu söyleyerek naklettiği şu cümlelerle ulemadan yaptığımız nakillere son vermek istiyoruz: "Mutlak mânâda, altının mubah oluşu konusundaki Muâviye hadisi, sırf altına değil, elbisedeki alem gibi başka şeye tabî olan hakkındadır."

İbn-i Teymiye'nin bu sözleri; parça halinde olan altının, erkeğe mubah kabul edilmesi haline aittir. Kadınlarla ilgili değildir.

Ebû Davud'un bu babda geçen hadisleri, müstakil olarak ele alındığından altından yapılan takıların kadınlara da haram olduğu izlenimini vermektedir. Ancak, altının kadınlara mubah olduğunu bildiren hâdis-i şeriflerle birlikte ele alındığı zaman, hadisler arasındaki bir çelişki göze çarpmaktadır. Alimlerimiz bu çelişkiyi şu yollarla tevil etmişlerdir.

1- Altım yasaklayan hadisler mensuhtur.

2- Yasak olan, zekâtı verilmemiş olanıdır.

3- Gösteriş ve kibirlilik için takıldığı takdirde caiz değil, aksi halde caizdir. Az ile çoğun sınırı nisaba baliğ olup olmamasıdır.[71]

---

[1] Buharı, Libas 49. 52; Müslim, Libas 56; Tirmizî, İstizan 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/294.
[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/295-296.
[3] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.
[4] Buhari, Libas 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/296-297.
[6] Müslim Libas 61, 62; Tirmizî, Libas 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/297-298.
[8] Buhari, Libas 48; Tirmizî. Libas 15; Nesai, Zinet 47. Ahmet/3-266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298.
[10] Buharı, Libas. 53; Müslîm, Libas, 55, 57; Tirmizî, Libas 16; Nesai Zinet 33, 34; Mâlik, Sıfatını- Nebî 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/298-299.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/299-300.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300.
[13] Müslim. Libas 5: Nesaî. Zinet 50; İbn Mâce, Libas 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/300-301.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301.
[16] el Mevsilî, el-İhtiyar Ii ta'lili'l - Muhtar IV-159.
[17] Alâuddin Abidin, el-Hedîyyetü'l - Alâiyye (1978), 318, el Cezirî, Kilabü'l Fıkh alel Mezahibi'l - Erbaa II-16.
[18] İbn Abidîn.Reddü'l – Muhtar (İst 1233) V-317.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/301-302.
[19] Buharî, libas 47; Müslîm, Libas 59; Nesaî 47, 53, 77, 79, 80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/302-303.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/303-304.
[21] Bu tabirlerin her birinin izahı açıklama bölümünde gelecektir.
[22] Bazı alimler "haram kılmadan" sözünün tın hasletin tümüne şamil olduğunu söylerler. Bezlü'l Mechüd'e uyarak sonuncusuna hasrettik.
Nesâî, Zinet 17; Ahmet 1,380,397,439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/304-305.
[23] Ahzâb, (33); 33.
[24] bk. 3885 ve 3902 numaralar arasındaki hadisler.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/305-308.
[26] Tirmizi, Libas 43: Nesai, Zinet 146; Bu hadisin açıklaması sonraki hâdîsinki ile yapılacaktır.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/308-309.
[28] Tirmizî, Libas 43; Ahmed b. Hanbel 1-21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/309.
[29] Buhari, libas 49.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/310-312.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312.
[32] Buhari, Libas 28: Müslim, Zikir ve Dua 78, Libas ve Zinet 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/312-313.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/313-314.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.

[36] Hz. Ali'de, olan rivayet Müsned, Ebû Seleme'den olan müsneddir. her iki rivayetin lâfzı aynıdır. Tirmizî. Libas 16; Şemail hadis no:90; Ilın Mace, Libas 42; Ahmed b. Hanbel. 11-204. 205.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/315-316.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.
[40] Tirmizî, Libas/16; Tirmizî'nin rivayeti, Salt b. Abdullah b. Nevfel'den şu şekildedir. "Ben İbn Abbas'ı; yüzüğünü sağ eline takar gördüm. Onun ancak Rasûlullah'ı yüzüğünü sağ eline takarken gördüm dediğini zannediyorum. "
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316.
[41] Müslim, Libas 2, ve Zinet 62.
[42] İbn Mace, Libas 42.
[43] Müslim, Libas 63.
[44] Tirmizî, Libas 16.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/316-318.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/318.
[48] Bir nüshada Abdurrahman b. Hayyam'dır.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.
[50] Cihâd had No:2555.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/319.
[52] Tirmizî, Libas 31; Nesaî, Zinet 41; Ahmed b. Hanbel V-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/320-321.
[55] bn Kudame, el Muğni II -607, 608.
[56] El Cezîrî, Kitabiü’l Fıkıh ale’I – Mezahibi’t, Erbaa II , 14, 16.
[57] Fetva-i Hindiye V -336.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/321-322.
[59] İbn Mâce, Libas 40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/322-323.
[60] Bkz. Hadis no: 4057.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/323.
[63] Ahmed b.Hanbel, 11-334, 378.IV-414.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324.
[65] Huzeyfe (r.a)'m, Rasülullah'ı göre, birden fazla kız kardeşi vardı. Bu hadîsi rivayet etlen hanımın adının Fatma veya Hevlâ olduğu tarzında görüşler var dır. Ebû Amr en-Nemrî, adının Falına olduğunu söylemiştir.
[66] Nesaî, Zinet / 39; Darimî, İstizan 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/324-325.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325.
[68] Nesaî, Zinet 39.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/325-326.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.
[70] Nesaî, Zinet 40; Ahmed b. Hanbel, IV-92, 93, 95, 98, 99.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/326-327.

9. ZEKAT BÖLÜMÜ
2. Zekâta Tabi Mallar
3. Ticâret Malları Zekâta Tâbi Midir?
4. Kenzin Ne Olduğu Ve Zînet Eşyasının Zekâtı
5. Sâime (Mer'âda Otlatılan Hayvanlar)Nin Zekâtı
6. Zekât Memurunun Rızası
7. Zekât Memurunun Zekât Sahibine Duası
8. Deve Yaşlarının Beyanı

9. Malların Zekâtı Nerede Alınır?
10. Adamın, Kendi Sadakasını Satın Alması
11. Köle Zekâtı
12. Ekinin Zekâtı
13. Balın Zekâtı
14. Asmadaki Üzümün Miktarını Tahmin Etmek
15. Ağaçtaki Meyvenin Miktarını Tahmin Etmek
16. Ağaçtaki Hurmanın Miktarı Ne Zaman Tahmin Edilir?
17. Zekât Olarak Verilmesi Caiz Olmayan Meyveler
18. Fıtır Sadakası
19. Fıtır Sadakası Ne Zaman Verilir?
20. Fıtır Sadakasının Miktarı Nedir?
21. "Buğdaydan Yarım Sâ' " Diye Rivayet Edenler
22. Zekatı Vaktinden Önce Vermek
23. Zekât, Bir Beldeden Başka Bir Beldeye Nakledilir Mi?
24. Kime Zekât Verilir Ve Zenginliğin Ölçüsü Nedir?
25. Zengin Olduğu Halde Zekât Alması Caiz Olanlar
26. Bir Kimseye Ne Kadar Zekât Verilebilir?
Dilenmenin Caiz Olduğu Durumlar
27. Dilenmenin Çirkinliği
28. İsti'fâf (Dilenmeyip İffetli Yaşamak)
29. Haşimoğullarına Sadaka Vermek
30. Fakirin Zekat Malından Zengine Hediye Vermesi
31. Kişinin Sadaka Olarak Verdiği Mala Vâris Olması
32. Maldaki Haklar
33. Dilenenin Hakkı
34. Ehl-İ Zimmete Sadaka Vermek
35. Esirgenmesi Caiz Olmayan Şeyler
36. Camilerde Dilenmek
37. Allah'ın Zatı İçin Dilenmenin Çirkinliği
38. Allah İçin İsteyene Vermek
39. Kişinin Bütün Malını Sadaka Olarak Vermesi (Caiz Midir?)
40. Kişinin, Bütün Malını Tasadduk Etme Ruhsatı
41. Su Vermenin Fazileti
42. Faydalanmak Üzere Başkasına Ariyet Vermek
43. Vekâleten Vereceği Sadakayı Muhafaza Eden Kimsenin Ecri
44. Kadının Kocasının Evindeki Maldan Sadaka Vermesi (Caîz Midir?)
45. Sılay-ı Rahim (Akrabaya İyilik Etmek)
46. Cimrilik

9. ZEKAT BÖLÜMÜ

Zekât, birçok âyet ve hadislerde hemen namazdan sonra zikredüdiği için Buharı, Müslim ve Ebû Dâvûd gibi hadis imamları, kitaplarında aynı tertibe riâyet etmişlerdir.

zekâ fiilinin masdarı olan zekâfın sözlük anlamı artma ve temizlemedir. Arab dilinde kullanılan sözünden "mal arttı" mânâsı kast edilmektedir.

Istılahı mânâsı ise, Allah'ın hakkı olarak maldan çıkarılan miktardır. Bu miktara zekât denilmesinin sebebi, o malın çoğalması, temizlenmesi ve manen bereketlenip âfetlerden korunmasıdır. Zekât böyle tarif edildiği gibi şöyle de tarif edilmiştir: Zekât malın belirli bir miktarını âyet-i kerimede geçen sekiz sınıftan bir veya daha fazla sınıfa temlik etmektir.

Zekât hicretin II. yılında farz kılınmıştır. Bir görüşe göre Mekke'de farz kılınmış, tafsilâtı Medine'de açıklanmıştır. Çünkü zekâta ait bazı âyetler, Mekke'de inmiştir. Tercih edilen görüşe göre zekât, oruç ve fıtır sadakasından sonra farz kılınmıştır. Oruç ve fıtır sadakasının Hicretten sonra farz kılındığı hususunda ise, âlimler arasında ittifak vardır. Çünkü orucun farz olduğuna delâlet eden âyet-i kerime ittifakla Medine'de inmiştir. Buna göre Mekkî âyetlerde zikredilen zekât, Medine'de farz kılman nisab ve miktarı belli olan, müstehaklarına verilmesi için zekât memurları tarafından toplanan zekâttan farklıdır. Mekke devrindeki zekât, mü'minlerin kendi kardeşlerine karşı bir vazife olarak vermiş oldukları ve duygularına bırakılmış bir malî yardımdır. Dolayısıyle belirli bir miktarı olmadığından bazı hallerde az bir miktar kâfi geldiği halde, bazen de ihtiyaçlar ve durum daha fazla vermeyi gerektiriyordu.

Zekâtın farziyyeti Kitab, Sünnet ve icmâ' ile sabittir. Binaenaleyh onu inkâr etmek, küfürdür.

Kitab'dan Delili “zekât veriniz.”[1] "onların mallarından kendilerini temizleyip tezkiye edeceğin bir zekât al"[2] gibi âyetlerdir. Kur'an-ı Kerim'de zekât seksen iki yerde namazla beraber zikredilmiştir.

Sünnetten Delili: Bu bölümde göreceğimiz hadislerdir.

Zekâtın farz kılınmasının hikmetleri:

a. Zekât fakirin, zenginin malındaki bir hakkıdır. Nitekim "onların mallarında dilenci ile mahrumun hakkı vardır."[3] âyetinde, zekâtın fakirin hakkı olduğu bildirilmiştir.

b. Zekât mal nimetini veren Allah'a şükür için farz kılınmıştır.

c. Zekât Allah'a inanma hususunda kulun samimi olup olmadığım denemek için farz kılınmıştır. Zekâtını veren zengin, Allah'ın emrini yerine getirmiş imtihanı kazanmış olur.

d. Zekât, insanlık kadar eski olan fakirlik problemine İslâmın çâre olarak getirdiği müesseselerden biridir. Zekât sayesinde fakirlerin sayısı azalır, dolayısıyla fakirlik sebebiyle meydana gelen birçok olayın önü alınmış olur.

e. Zekât zenginleri cimrilik hastalığından korur, dolayısıyla onların feraha ermelerine sebeb olur.

f. Zekât fakirleri rahatlatır, onlara toplumda normal yaşama imkânı sağlar.

g. Zekât zenginlerle fakirler arasında sevgi ve saygı duygularını artırmaya bir vesiledir.

h. Zekâtın İslâmî devlet tarafından toplatılıp müstahaklarına verilmesi, onu vermeyenlere müeyyideler uygulaması onun aynı zamanda siyasî bir nizâm olduğunu ortaya koyar.

Zekât Kur'ân ve hadislerde bazan "sadaka" diye geçer. İsim ayrıdır, fakat mânâ birdir. el-Mâverdi, el-Ahkâmus-Sultâniyye adlı eserinde şöyle demiştir: "Kur'ânMa geçen sadaka kelimesi zekât manasınadır. Demek ki o devirde sadaka ile zekât kelimeleri aynı anlamda kullanılıyordu. Sonraları sadaka kelimesi farz değil de tatavvu1 olarak yapılan hayırlar için kullanılmaya başlandı."

Zekât, deve, davar, sığır, altın, gümüş, hububat, meyve ve ticâret mallarına düşer.

Zekâtın rükün, sebeb ve şartları hakkındaki malûmat, ait oldukları hadislerin açıklamalarında gelecektir.[4]

1556. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resulullah (s.a.) vefat edip de ondan sonra Ebû Bekir (r.a.) halife seçildiği ve araplardan bazıları dinden döndüğü zaman Ömer b. Hattâb, Hbü Bekr'e:

Resûllah (s.a,); "İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim "Allah'tan başka ilâh yoktur" derse, malim ve canını benden korumuş olur. Ancak İslâm'ın hakkı müstesna, Onun asıl hesabı ise Allah'a kalmıştır" buyurduğu hâlde nasıl olur da sen insanlarla savaşırsın? dedi.

Ebû Bekir:

Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasım ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât, malî bir haktır. Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.)'e vermiş oldukları bir (deve) yuları(nı) bile bana vermezlerse, vermemelerinden dolayı onlarla muhakkak 'savaşırım, dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattâb:

Allah'a yemin ederim, iyice anladım ki Aziz ve celil olan Allah,Ebû Bekir'in gönlünü savaş için genişletmiş ve (yine) anladım ki, onun görüşü haktır, dedi.

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Rebâh b. Zeyd, Ma'mer'den, o da aynı senetle Zührf'den rivayet etmiştir ki, bazdan demişlerdir. îbn Vehb, Yunustan rivayet edip demiştir.

Ebû Dâvûd dedi ki: Şuayb b. EbîHamze, Ma'mer ve ez~Zübeydî Zührî'den bu hadisi: "Bir oğlağı bile bana vermezlerse" diye rivayet etmişlerdir.

Anbese Yunus'tan, O da Zührî'den bu hadiste dediğini rivayet etmiştir.[5]

Açıklama

Peygamber (s,a.) Hicretin 11. yılında Rebûülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü öğleye doğru vefat etmiş, Me-

dine'yi bir matem havası bürümüştü. Bazıları bu acı habere inanmak istemezken bazıları da Benû Sâide Sakifesi denen yerde Sa'd b.Ubâde ile beraber toplanarak müslümânlara seçilecek halîfe konusunu görüşmeye başlamışlardı. Ensâr'ın bir kısmının Sa'd b. Ubâde'ye "Seni halîfe seçelim" diye teklif ettiklerini Hz.Ömer (r.a.) duyunca, hemen Hz. Ebû Bekr'i yanına alarak oraya gitti. Konu tartışılıp görüşüldükten sonra Ömer (r.a.) Hz. Ebû Bekr'e:

Ver elini, dedi ve ona biat etli. Ondan sonra da oradakilerin hepsi biat etti. Ancak şu var ki bazı müslüman gruplar dinden dönmeye başladılar. Hattabî'ye göre bunlar iki sınıftır:

1. Dinden tamamen dönenler. Ebu Hureyre'nin "araplardan bazıları dinden döndü" sözüyle anlatmak istediği bunlardır ki iki taifeye ayrılmaktadırlar:

a. Müseylimetü'l-Kezzâb'ın Peygamberlik iddiasını tasdik eden Benû Ha-nîfe ile el-Esvedü'1-Ansî'ye uyanlardır. Bunların hepsi Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Hz. Ebu Bekir bunlarla savaşlı. Sonunda Müseylimetü'l-Kezzâb'ı Yemâme'de, el-Ansî'yi de San'a'da öldürttü. Onlara uyanların çoğu da öldürüldü, kalanlar ise, kaçtı ve dağıldı.

b. Dinin bütün hükümlerini inkâr edip narnaz-zekât gibi ibadetleri terk edenlerdir. Bunlar câhiliyet devrindeki hallerine dönmüşlerdi.

2. Namazla zekâtı birbirinden ayıranlar. Bunlar namazın farz olduğunu kabul ediyor, fakat zekâtı tanımıyorlardı. Bunların içinde zekât vermek isteyip de reislerinden korktukları için veremeyenler de vardı. Meselâ Benû Yerbu' kabilesi kendi aralarında zekâtlarını toplamış, tam Hz. Ebû Bekr'e göndermek üzere iken Mâlik b. Nuveyre bunu duymuş ve toplanan zekâtları göndertmemiş, kabileye dağıtmıştır.

Bazıları da Allah (c.c.)'in, "Onların mallarından, kendilerini temizleyeceğin bir zekât al"[6] meâlinde kithitabı yalnız Peygamber (s.a.)'e mahsustur. Çünkü zekât sahibini hiç bir kimse Resûlullah (s.a.) kadar temizleyemez" diye haklı olduklarını, âyet-i kerimeyi yanlış te'vil ederek ileri sürmüş ve zekât vermek istememişlerdir.

Hz.Ömer'in Hz. Ebû Bekr'e olan itirazı bunlarla yani bu ikinci maddede anlatılanlarla ilgilidir. Hz.Ömer'in itirazı, delil olarak ileriye sürdüğü hadisin zahirine bakıp üzerinde fazla düşünmediği içindir. Hz. Ebû Bekir ise, namaz kılmayanlarla harp edileceğine ashâb-ı kiramın icmaı bulunduğunu bildiği için, zekâtı namaza kıyas etmiştir. Bu hâdise yani Hz.Ömer'in, hadisin umümuyla, Hz.Ebû Bekr'in ise, kıyasla ihticâc etmesi, âmm bir hükmün kıyasla tahsis edilebileceğine delildir. Nitekim Hz.Ömer, Hz.Ebû Bekr'in haklı olduğunu gösterdiği delilden anlayarak kabul edince, harbin lüzumu konusunda ona tâbi olmuştur.

Buhârî'nin îbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.):

"İnsanlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehâdet edip ve namaz kılıp zekât verinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa can ve mallarını İslâm hakkı hariç- benden korumuş olurlar. Onların hesabı Allah'a kalmıştır" buyurmuştur.

Ebû Davud'un Kitâbu'I-cihâd'da Enes (r.a.)'den rivayetine göre Peygamber (s.a.):

"Allah'ımı başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in onun kulu ve Resulü olduğuna şehâdet edinceye ve bizim kıblemize dönünceye, kestiklerimizi yeyinceye, bizim gibi namaz kılıncaya kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunları yaparlarsa, onların canları ve malları bize haram olur. Ancak İslâm'ın hakkı başka. Müslümanların lehine olan onların da lehine, aleyhine olan, onların da aleyhinedir," buyurmuştur.

Görüldüğü gibi hadisin birkaç rivayeti var. Birinde ne namaz ne de zekâttan söz edilmezken diğerinde namazdan, bir diğerinde de hem namaz hem de zekâttan söz edilmektedir.

Bundan da anlaşılıyor ki, hem Hz.Ebu Bekir hem de Hz.Ömer, İbn Ömer ile Enes'in rivayetlerindeki ziyâdeleri işitmemişlerdir. Çünkü Hz.Ömer, duymuş olsaydı, Hz.Ebu Bekr'e itiraz etmez ve hadisi delil göstermezdi. Eğer Ebu Bekir (r.a.) işitmiş olsaydı, kıyası değil de onları delil gösterirdi. Herhalde İbn Ömer, Enes ve Ebû Hüreyre (r.a,) bu hadisi Peygamber (s.a.)'den aynı yerde işitmemiş olacaklar.

Ebû Hüreyre'nin rivâyetindeki "Allah'tan başka ilâh yoktur" cümlesinden maksadın, "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun Resulüdür," demek olduğu ve makama uygun bir kısaltma yapıldığı İbn Ömer ile Enes (r.anhüma)'m rivayetlerinden anlaşılıyor. Bununla beraber bu

cümleyle Yahudî ve Hıristiyanlar değil, putperestler kast edilmiştir. Çünkü ehl-i Kitab "Allah'tan başka ilâh yoktur" derler ama onlarla savaşılır. Böylece yalnız "Allah'tan başkailâh1 yoktur" deyip Muhammed (s.a.)'in, Allah'ın Resulü olduğunu inkâr eden kişinin can ve malı korunmuş sayılmaz.

Hatta Nevevî bunun da (yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" cümlesinin) kâfi gelmediğine, bir de buna Peygamber (s.a.)'in getirdiği şeylerin hepsine iman etmenin gerekli olduğunu söylemekte ve bunu Müslim'in Kitâbü'l-İman'da Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği, "Allah'tan başka ilâh olmadığına, benim Allah Resulü olduğuma ve getirdiklerime iman edinceye kadar..." hadis-i şerifi ile delillendirmektedir.

Birkaç rivayeti olan bu hadis "açıklama" bölümünden önce zikredilenlerden başka (dipnotta gösterdiğimiz) şu hadis kitaplarında da bulunabilir.[7]

Hadîste geçen den maksad, -sözün gelişinden de anlaşıldığı gibi- İslâm hakkıdır. Nitekim bu hadisin bundan sonraki rivâyetiyle Sahih-i Buhârî'deki rivayetinde açıkça İslâm hakkı diye geçmektedir. Bunun mânâsı, haksız yere cana kıyma, zina etme ve zekât vermeme gibi -ister mâl isterse başka şey olsun- İslâm'ın hakkı yani İslam'ın emrini yerine getirmeme ve nehyinden kaçınmanın gerektirdiği hak hariç, onların malları ve canları korunmuştur, demek olur.

"Asıl hesabı Allah'a kalmıştır” cümlesinin anlamı ise, gizlice yaptıkları ve sakladıkları şeylerin hesabını Allah görecektir, demek olur. Yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" diyen kimselerin müslümân oluşuna hükmedilir. Bu sebeple bunların İslâm hakkı hariç, can ve mallarının dokunulmazlığı vardır. Gizledikleri şeyleri araştırmayıp onları Allah'a havale ederiz. Bunda, küfrü içinde gizlediği halde dışından müslümân görünen kimsenin müslümanlığının kabul edileceğine delil vardır. Âlimlerin çoğu bu görüştedirler. İmam Mâlik zındığın yani küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündedir. Ahmed b. Habel'in de aynı görüşte olduğu söylenmektedir.

"Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım" cümlesinden maksad, "namaz kılıp zekâtı inkâr etmek veya vermemek suretiyle bu iki ibâdeti birbirinden ayıranlarla mutlaka savaşacağım" demektir. İkisinin arasındaki münâsebete, Kur'an-ı Kerim'-de

82 yerde beraber geçmesi ve namazın dinin direği, zekâtın da İslâm'ın köprüsü oluşu kâfidir.

Hz.Ebû Bekir, "zekât, malî bir haktır" sözüyle, namaz nasıl bedenî bir farz ise, zekât da mâlî bir farzdır, yani namaz kılmayan kimsenin nasıl can dokunulmazlığı yoksa, zekât vermeyenin de mâl dokunulmazlığı yoktur. Binaenaleyh "onunla savaşırım" demek istemiştir.

Hadiste geçen "ikâl" kelimesinin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Lügat ve fıkıh âlimlerinden bazıları bunun "bir senenin zekâtı" mânâsına geldiğini söylemişlerdir ki, bu lügat mânâsına da uygundur. Bunlara göre devenin ayağını bağladıkları ipe de "ikâl" denirse de, burada o manada kullanılmamıştır. Çünkü zekâtta ipi vermek gerekmediği gibi ipten dolayı savaşmak da caiz değildir. Binaenaleyh bu hadisteki "ikâl" kelimesini bu mânâya almak doğru değildir. Ebu Ubeyd, Müberred ve Kisâî gibi lügat âlimleri bu görüştedirler.

Muhakkik âlimlerin çoğuna göre ise, buradaki "ikâl"den maksad, hayvanın bağlandığı ip, yulardır. Yani zekât olarak alınan hayvanın başına takılan iptir. Zira zekât memuru, bu ipten tutarak zekât hayvanını teslim alır. İmam Mâlik ve İbn Ebî Zi'b'in bu görüşte oldukları rivayet olunur. et-Tahrîr müellifi de bu görüşü savunup şöyle demektedir:

"İkâl*'den maksad, bir yılın zekâtıdır diyenler yanılmaktadırlar. Çünkü bu söz sıkıntı, darlık ve mübalâğa makamında söylenmiştir. Binaenaleyh savaşa sebep gösterilen şeyin az ve kıymetsiz olmasını gerektirir. Bir yılın zekâtı mânâsına alınırsa, bu mana kaybolur."

Nevevî de bu görüştedir. Sahih olan görüşe göre yular değerinde olan bir zekâtın dahi verilmemesi halinde onlarla savaşılacağı kast edilmiştir.

Bu kelime yani "ikâl" kelimesi, Rebâh b. Zeyd'in Ma'mer'den, O da Zührî'den, Zührî'nin de aynı senetle -yani Ubeydullah b. Abdullah'tan- yaptığı nakilde "anâk'1 diye geçmektedir. Bunun için "bazıları "anak" yerine "ikâl" demişlerdir" denildi.

İbn Vehb'in Yunus'tan, O da Zührî'den yaptığı rivayette de "anâk" geçmektedir.

"Anâk" bir yaşına varmayan dişi oğlak manasına gelmektedir. Bundan maksad, -yine mübalağa makamında söylendiğinden- dişi oğlak gibi az da olsa zekâtın verilmesinin lâzım geldiği olabileceği gibi gerçek mânâsında kullanılmış da olabilir.

Hernekadar bu kelime, rivayetlerin çoğunda "anâk" diye geçiyorsa da, iki rivayet de sahihdir ve aralarında bir çelişki yoktur. Hz.Ebû Bekr'-in, sözünü iki defa tekrarlayarak birinde "İkâl" diğerinde "anâk" dediğine hamledilir. İmam-ı Buharı, " 'anâk" rivayetini tercih etmiştir.[8]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis-i şerif, Hz.Ebû Bekr'in ilim, şecaat ve dini emirleri yerine getirmedeki üstünlüğüne en büyük delildir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı âlimler, Muhammed (s.a.) ümmetinin en üstününün, Hz.Ebû Bekir (r.a.) olduğunda ittifak etmişlerdir.

2. Kıyas delildir ve onunla amel etmek caizdir.

3. Âmm kıyasla tahsis edilebilir.

4. Gerekirse, yemin edilebilir.

5. Âlimlerin bir konuyu tartışması caizdir. Hak belli olunca ona ters düşen görüşten dönmek gerekir.

6. Hz. Ömer'in hak bildiği şeye olan bağlılığı tartışmasızdır.

7. Devlet başkanının namaz, zekât ve diğer İslâmî vecibeleri terk edenlere savaş açması vâcibtir. Bundan dolayı Hanefî mezhebi müctehidlerinden İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî;

"Bir şehir veya köy ahalisi ezan okumamakta birleşecek olurlarsa, devlet başkanı onlarla savaşır. İslâm şi'ârından olan her şeyin hükmü böyledir" demiştir.

8. Devlete isyan edenlerle savaşmak vâcibtir.

9. Mü'min olmak için mutlaka kelâm âlimlerinin gösterdikleri delilleri öğrenmek vâcib değildir. İslâm dinine tereddütsüz imân etmek yeterlidir. Nitekim cumhurun görüşü de budur.

10. Müslüman olduğunu söyleyip İslâm'ın emirlerini yerine getiren kimsenin -İslâm haklarından olan kısas ve had gibi cezalar hariç- can ve mal dokunulmazlığı vardır.

11. Zındığın -küfrünü gizleyip de dıştan müslümân görünen kimsenin- küfrü ya başkasının onun kâfir olduğuna şahidlik yapması veya kendisinin itiraf etmesiyle bilinir. Bunun tevbesi konusunda ise, müctehidler ihtilâf etmişlerdir:

a. Zındığın tevbesi kabul edilmez, öldürülür. Ancak şu var ki, tevbesinde samimi ise, âhirette tevbesinin faydasını görecek ve cennete girebilecektir. İmam Malik ile, bir rivayete göre Imam-ı A'zâm ve Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.

b. Zındığın tevbesi kabul olunur. İmam Şafiî'den rivayet edilen görüşlerin en doğrusu budur. Çünkü delili sahih hadislerdir.

c. Zındık, bir defa tevbe ederse, kabul edilir. Tekrar tekrar tevbe etmesi hâlinde kabul edilmez.

d. Kendiliğinden tevbe ederse, kabul olunur. Ama idam edilmek üzere iken tevbe ederse, kabul olunmaz. İmam Mâlik'ten rivayet edilen bir görüş de budur.

e. İslâm'dan başka bir görüşün propagandasını yapanlardan ise, tevbesi kabul edilmez, değil ise, kabul edilir.

Şâfiîlerden bu, beş görüşün hepsi rivayet edilmişse de, İmam Şafiî'nin nassan söylediği görüş ikinci görüştür.

12. Bir kâfirin müslümân olduğuna hükmedebilmek için kelime-i tevhidi yani "Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun resulüdür" sözünü söylemesi gerekir. Bunu söylemeyen kâfirlerle savaşmak vâcibtir.

13. İslâm, zahire göre hükmeder. Gizli olan şeylerin hesabım sormak kula değil Allah'a aittir.

14. Ashab-ı kiramın büyükleri bile, sünneti bilmede eşit değil, birinin duyduğu hadis-i şerifi diğeri duymamış olabilir. Bu sebeple ashabın sünnet bilgisi rivayet ettikleri hadis sayısı ile ölçülemez.

15. İrtidat dinden dönen kimsenin üzerinden vermesi gereken zekâtı düşürmez.[9]

1557. ...Yûnus Zührî'den (bu hadisi) naklederken onun şöyle dediğim rivayet etmiştir:

Ebû Bekir:

İslâm'ın haklarından birisi de zekât vermektir dedi. Yine Yunus, Zührî'nin ("anâk" değil) "İkâl" dediğini haber vermiştir.[10]

Açıklama

Bir önceki rivayette geçen "zekât vermek, mâlî bir hakdır"

cümlesi -görüldüğü gibi- bu rivayette "İslâm'ın haklarından biriside zekât vermektir" şeklinde geçmektedir. Bununla İslâmın rükünlerinden birisi de zekât vermek olduğu ifade edilmiş olmaktadır.

Hz.Ebû Bekir bu sözü söylemekle, Hz.Ömer'in itirazına cevap vermek istemiş ve namaz kılmayanlarla savaşılacağını bildiğinden zekâtı, namaza kıyas etmiştir. Nasıl ki namaz, İslâm'ın bir rüknü ise ve onu edâ etmeyenlerle savaşmak gerekiyorsa, zekât da İslâm'ın bîr rüknüdür ve verilmediği takdirde savaşmak gerekir, demek istenmiştir.

Bu hadisi Zührî'den Ukayl, Ma'mer, Şuayb, ez-Zübeydî ve Yunus rivayet etmişlerdir. Bir önceki Ukayl rivayetinde geçen "ikâl", Ma'mer; Şuayb ve ez-Zübeydî rivayetlerinde *• 'anâk" diye geçmektedir. Yunus rivayetini ise, .Anbese " 'Anâk", İbn Vehb de birinde " 'anâk", birinde de "ikâl" diye rivayet etmişlerdir. Görüldüğü gibi, rivayetlerin çoğunda bu kelime "anâk" diye geçmektedir ki İmam Buhârî de bunu tercih etmiştir. Ancak şu var ki, -daha önce de dediğimiz gibi- bu rivayetlerin ikisi de sahihtir. Hz.Ebû Bekir bir defasında 'ikfil", bir diğerinde de "anâk" demiş olabilir. Buna manî hiç bir hal yoktur.

İbn Vehb'in Yûnus'tan rivayet ettiği bu hadisin senedinde Zührî ile Hz. Ebû Bekir arasında geçen şahıstan yani Zührî'nin bu hadisi kendisinden rivayet ettiği şahıstan söz edilmemektedir. Oysa ki Zührî, Hz.Ebv Bekir ile görüşmemiştir ve arada -önceki, rivayete göre- Ubeydullah b Abdullah ve Ebu Hureyre bulunmaktadır. Bu nedenle de bu hadis mu'daldir.[11]

Bazı Hükümler

1. Zekat vermek, islam'ın bir ruknu, -şartlarım haiz- müslümanların bir yükümlülüğüdür.

2. Az olsun çok olsun, İslâm'ın hakkım yerine getirmeyenle savaşmak vâcibtir.

3. İslâm'ın hakkı, devlet başkanı tarafından -savaşla bile olsa- alınmalıdır.

4. Ehil olanların kıyas yapmaları ve onunla amel etmeleri caizdir.

5. Zekâtla namazın hükmü birdir.Kirmânî'ye zekâtını bilerek vermeyenin hükmü sorulunca: "Namazın hükmü ile birdir" cevabını vermiş

ve "Ebu Bekir (r.a.)'in zekât vermeyenlerle savaşması bundan dolayıdır" demiştir.[12]

2. Zekâta Tabi Mallar

1558. ...Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Beşten az olan devede zekât yoktur. Beş ukiyye'den az olan "gümüş"de zekât yoktur. Beş veskten az olan (hurma, üzüm ve hububat) da zekât yoktur."[13]

Açıklama

"Zevd" âlimlerin çoğuna göre üçten ona kadar olan de-ve sürüsüne denir. Bazıları da "ikiden dokuza kadar olan deve sürüşüdür" demişlerdir. Bu kelime arapçada müfredi olmayan "kavm, raht" gibi cemilerdendir.

Sadaka, insanın başkasına sevap gayesiyle Allah rızâsı için verdiği şeydir. Burada ise farz olan zekât manasında kullanılmıştır.

Buna göre hadisin "beşten az olan devede zekât yoktur" fıkrası, develerin nisabının beş deve olduğuna delâlet etmektedir. Şu halde beşten az devesi olan kimse develerinin zekâtım vermekle mükellef değildir.

Hadisin "beş ukiyyeden az olan "gümüş"de zekât yoktur" fıkrasına gelince:

"Evâk" kelimesini, Buhârî ile Ebû Dâvûd "ya"sız diye Müslim de "ya ve rivayet etmişlerdir.Her ikisi de "ukiyye"nin çoğuludur ve Nevevî'nin dediği gibi her iki rivayet de sahihtir. Arabcada bu kelimenin vakiyye diye kullanılmasını lügat âlimleri hoş karşılamamışlar dır.

Ukiyye kelimesi her ne kadar dilimizde "okka" diye geçmekte ise de, ikisi ağırlık yönünden farklıdır.

Âlimlerin hepsi bir "ukiyye"nin kırk dirhem olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu, Ehl-i Hicaz'ın ukiyyesi olduğundan, "Hicaz ukiyyesi" diye bilinmektedir. Her yerin kendisine mahsus bir ukiyyesi vardır. Bazı yerlerde yedi miskâle, bazı yerlerde de dokuz miskâle bir "ukiyye" demişlerdir. Fakat şer'an nisaba ölçü olan ukiyye, her yerde kırk dirhemdir. Bu sebeple

vaktiyle memleketimizde 400 dirhem olarak bilinip kullanılan okka ayrı bir şeydir karıştırmamak gerekir.

Bir ukiyye kırk dirhem olduğuna göre, beş ukiyye iki yüz dirhem etmektedir ki bu, gümüşün nisabı olmuştur.

Ukiyye ile dirhemin miktarı Peygamber (s.a.)'in muhatapları olan ashab-ı kiram tarafından biliniyordu. Nitekim Kadı Iyâz şöyle der: "Hz.Peygamber "Beş ukiyye gümüşte zekât vardır, iki yüz dirhem (gümüş)den beş dirhem zekât veriniz" buyurduğu halde, O'nun zamanında ukiyye ile dirhemin miktarlarının bilinmemesine imkân yoktur. Çünkü zekâtın bunlarla verileceğini bildiren bizzat Resûlullah (s.a.)'dır. Sahih hadislerde de geçtiği üzere ahş-verişler nikâhlar hep bunlarla yapılıyordu. Bundan anlaşılıyor ki, "Dirhemlerin miktarı Abdülmelik b. Mervân zamanına kadar belli değildi. Onları âlimlerin görüşüne göre Abdülmelik topladı da her on dirhemin yedi miskâl ağırlığında ve her dirhemin ağırlığım da altı dânık kabul etti." iddiasında bulunanların sözü bâtıldır. Sıhhatli bir söz değildir. Ancak bunlar müslümanlar tarafından belirli bir şekilde basılmış değildir.

Bazısı Acem, bazısı Rum basmasıydı, Yani bazıları büyük, bazıları küçük, bazıları da hiç basılmamış ve nakşedilmemiş gümüş parçalarından ibaretti. Sonra bazıları Yemen, bazıları da Mağrib'e aittiler. Böylece çok çeşitli dirhemler tedavülde idi. Nihayet halife Abdulmelik, zamanındaki âlimlerin muvafakatini alarak bu değişik dirhemleri toplayıp bunlar yerine İslâ-mî ve standart dirhem bastırdı. Artık basılan bu para piyasaya sürülmekle değişik yabancı dirhemlere ve küçüklü büyüklü kesilmiş gümüş parçalara ihtiyaç kalmadı. Binaenaleyh şübhesiz dirhemler, o zaman malum idi. Eğer malum olmasaydı, zekât cezaları ve kul hakları nasıl dirheme ve ukiyyeye bağlanırdı?"

Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği bu (1558 no'lu) hadisten de anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.Vin kendilerine hitab ettiği şahıslar tarafından dirhemle ukiyye biliniyordu. Aksi takdirde Hz. Peygamber onları mec-hûl bırakmaz, açıklardı.

Bu konuda Nevevî de şunları söylemiştir:

"Resûlullah (s.a.) zamanında dirhemlerin ağırlığı malumdu. Dirhem denildiği zaman ilk akla gelen belirli ağırlıktaki dirhemdi. Zekât vs. hakların tealluk ettiği dirhem de odur. Bu elbette o zamanlarda başka dirhem yoktu, mânâsına gelmez. Yani "dirhem" kelimesi, mutlak olarak

kullanılmadığında belirli ağırlığı olan dirhem kast ediliyordu. Diğer dirhemler Ye-menî, Mağribî... diye mukayyed olarak zikrediliyordu. Peygamber (s.a.)'hı onu mutlak olarak zikretmesi, bilinen dirhemi kaydettiğine hamledilmiş-tir. O da, her "on dirhem = yedi mıskal" olanıydı. îlk asırda yaşayanlarla ondan sonrakiler günümüze kadar bu hususta ittifak etmişlerdir ki onların Hz.Peygamber ile Hulefa-ı Râşidîn'ın zamanında olandan başka bir-şeyin üzerinde ittifak etmeleri caiz olmadığı gibi öyle bir şey de düşünülemez."

Bu mevzu ile ilgili en geniş ve kıymetli bilgi Tefsir, Hadis, fıkıh ve lügat alanında imam kabul edilen Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın "Kitâbu'l-Emval" adlı eserinin "Sadaka ve ahkâmı" bahsinde verilmiştir. Şöyle denilmektedir:

"İslâmiyetten önce dirhemler irili-ufaklı idi. Her ikisinden de zekât veriliyordu. Büyükleri (dirhem-i kebir) 8 dânık, küçükleri (dirhem-i sağîr) ise 4 dânık idi. Müslümanlar dirhemleri basmak istediler. Büyük dirhemi küçük dirheme katarak iki eşit dirhem yaptılar. Böylece altışar dâmklık iki dirhem meydana geldi. Sonra dirhemleri miskallerle ölçtüler -ki mis-kal, eksilip artmayan belirli bir ölçüdür- bir tanesi altı dânıktan ibaret olan on dirhemi miskalle tartınca yedi mıskal ağırlığında geldiğini gördüler. Büyüklü küçüklü dirhemler arasında bu dirhem, ortayı teşkil ediyordu ki, zekât konusunda Resûlullah (s.a.)'in sünnetine de uygun idi. Binaenaleyh dirhem, ondan sonra öyle devam etti. Âlimler de bunda ittifak etti. Artık bir dirhem altı dânık olarak değişmeden devam etti. Halk zekâtını buna göre verip bundan hiçbir suretle ayrılmadı. Ahş-veriş de buna göre cerayan etti."

Mâverdî'nin el-Ahkâmu's-Sıltâniyye adlı eserindeki "islâmiyette bir dirhemin 6 dânık oluşu sabit olmuştur. Her on dirhem yedi miskâle eşittir" sözü ile aynı görüşü desteklemektedir.

Bu nakillerden anlaşıldığına göre her on dirhemin, yedi miskal oluşunda bütün âlimler ittifak halindedirler. Ancak şu var ki dirhem-i şer'î diye bilinen bu dirheme sonradan gerekli ehemmiyet verilmemiş ve bazı memleketlerde başka ağırlıkta olan dirhemler ihdas edilmişti. Bu durum, bazı âlimleri "her memlekette muteber olan dirhem, o memleketin dirhemidir" demeye sevk etmiştir. Nitekim Hanefîlerin meşhur fıkıh kitaplarından olan "Dürr'adh eserde "Fetva, her memleketin kendine mahsus ölçüsünün nazar-i itibâra alınmasına göredir." denilmiştir. İbn Âbîdîn de bu görüşün "Velvâliciyye" ve "Hülâsa'Ma İbnu'l-Fadl'a isnad edilerek

zikredildiğini Serahsî'nin de görüşünün bu olduğunu ve "Müctebd", "Cem'ün'-Nevazil ve '1-Uyûn", "Mi'râcu'd-dirâye", "Hâniyye" ile "Fethu'l-Kadîr" adlı eserlerde bu görüşün tercih edildiğini söylemektedir.

Böylece ortaya dirhem-i şer'îden başka bir dirhem çıkmış ki buna da dirhem-i örfî denilmiştir. Ancak şu bilinmeli ki, cumhur "zekât, mehir, diyet ve hırsızlığın nisabında muteber olan dirhemin, dirhem-i şer'î olduğu" görüşündedir.

Şer'î dirhemin kırat ve taneye göre ölçülmesine gelince bunda ihtilâf edilmiştir.

Hanefilere Göre: Bir dirhem-i şer'î, on dört kırattır. Bir kırat iseA. ortalama beş arpa tanesi ağır İlgındadır. Buna göre bir dirhem-i şer'î, yetmiş arpa ağırlığındadır.

Bir mıskal ise yirmi kırata eşittir ki, yüz arpa ağırlığına denktir.

Yedi miskal-i şer'î, on dirhem-i şer'îye eşit olduğuna göre bir dirhem-i şer'î ile bir miskâl-i şer'î şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 14 kırat = 70 arpa = 7/10 miskal,

Bir miskal = 20 kırat = 100 arpa = 3/7 dirhemdir.

Dirhem-i örfî ise, 16 kırattır. Bir kırat-i örfî de dört buğday tanesi ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i örfî, altmış dört buğday tanesi ağırlığındadır.

Bir miskâl-i örfî de 24 kırattır ki, doksan altı buğday tanesi ağırlığındadır. Buna göre bir dirhem-i örfî ile bir miskâl-i örfî şöyle gösterilebilir:

Bir dirhem = 16 kırat = 64 buğday = 2/3 mîskai

Bir miskal = 24 kırat = 96 buğday - 1,5 dirhemdir.

Görüldüğü gibi dirhem-i şer'î ile dirhem-i örfî' nin ar asındaki fark çok azdır. Bu farkın, -Mahmud Muhammed Hattab es-Sübkî'nin de el-Menhel'de dediği gibi- buğday tanesinin arpa tanesinden biraz ağır olmasından ileri geleceği kuvvetle muhtemeldir. Bu kuvvetli ihtimal göz önüne alındıca, iki dirhem arasında hakiki bir fark kalmamış oluyor. Belki de Hanefi âlimlerinin dirhemi örfîyi nazar-ı itibara almaları bu sebeptendir.

Dirhemlerin grama çevrilmesinin esası, ortalama buğday taneleri ile uçlarındaki kılçıkları kesilmiş ortalama arpa tanelerinin tartılmasına bağlı olduğundan bir dirhemin kaç gram olduğu hususunda neticeler farklıdır. Şöyle ki:

Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî'ye göre bir dirhem-i örfî 3,12 gramdır. Gümüşün nisabı iki yüz dirhem olduğuna göre 200 x 3,12 = 624 gramdır.

Miskal-i örfî de bir buçuk dirhem-i örfî olduğuna göre bir miskal-i örfî 4,68 gram olmuş olur. Altının nisabı 20 miskal olduğuna göre: 20 x 4,68 = 93,6 gramdır.

Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'e göre ise, bir dirhem-i örfî 3,2 gramdır. Bir dirhem-i şer'î ise 2,8 gramdır. Buna göre gümüşün nisabı 200 x 2,8 = 560 gramdır. Buna göre miskâl-i örfî 4,8 gram, miskal-i şer'î de 4 gramdır. Buna göre altının nisabı miskal-i örfîye göre 20 x 4,8 = 96 gram, miskal-i şer'îye göre de 20 X 4 — 80 gramdır.

Bu konuya bir daha dönüleceği için şimdi de diğer mezheblere göre konunun incelenmesine geçelim.

Mâtikî, Şafiî ve Hanbelîlere göre: Bu üç mezhep âlimlerinin meşhur kavline göre bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi ağır İlgındadır. Bir miskâl-i şer'î de 72 arpa tanesine eşittir.

Bu üç mezhebin bazı âlimlerine göre ise, bir dirhem-i şer'î 57 3/5 arpa, bir miskâl-i şer'î de 82 3/10! arpa ağır İlgındadır.

Meşhur kavil ile diğer kavil arasındaki bu ihtilâfın menşe'i, -Menhel yazarı Hattâb es-Sübk-î'nin de dediği gibi- arpa tanelerinin hafiflik ve ağırlık, büyüklük ve küçüklük yönünden bir birinden farklı oluşudur. Zira dolgun 50 arpa tanesi, 70-80 hafif arpa tanesine eşit ağırlıktadır.

Bu üç mezheb âlimlerinin meşhur kavline göre gümüşün nisabını hesaplamak için dirhem-i şer'îyi dirhem-i örfîye çevirmek gerekir. Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî bu hesabı şöyle yapmıştır:

Bir dirhem-i şer'î 50 2/5 arpa tanesi olduğuna göre, iki yüz dirhem-i şer'î arpaya çevrildiğinde 200 x 50 2/5 = 10080 arpa eder. Bu rakam -bir dirhem-i örfi 64 buğday danesi'ne eşit olduğundan -64'e bölündüğünde 157,5V çıkar. Buna göre gümüşün nisabı: 200 dirhem-i şer'î = 157,5 dirhem-i örfî = 491,48 gramdır.

Altının nisabını da şöyle hesablamıştır:

Bir miskal-i şer'î 72 arpa, nisab da 20 miskal olduğuna göre 20 x 72 = 1440 arpa olur, 1440 arpa, miskâl-i örfî olan 96'ya bölündüğünde (1440:96) 15 miskal-i örfi çıkar.

Bir miskâl-i örfî bir buçuk dirhem-i örfi olduğuna göre 15 miskâl-i örfi 22,5 dirhem-i örfî yapar. Bir dirhem-i örfi 3,12 gram, olduğundan (22,5 x 3,12)70,2 gram. Buna göre altının nisabı: 20 miskâl-i şer'î = 15 miskâl-i örfîk'22,5|dirhem-i örfi = 70,2 gramdır.

Hanefîlerle bu üç mezheb âlimlerinin arasındaki bu ihtilâfı son zamanlarda bu konuda dirhem-i miskâle mukayese yoluyla inceleme yapanlar izâle edip bir neticeye varmışlardır. Şöyle ki:

"Miskal cahiliye devrinde de İslâmiyet devrinde de birdi" noktasından hareket edilerek doğu ve batıdaki müzelerde o zamanlardan kalma miskaller tartılmış ve ağırlığı öğrenilmiştir. Her on dirhemin, yedi miskâle eşit ağırlıkta olduğunda ittifak olduğuna göre, miskalinjağırlığınıı bilmek meseleyi halleder. Müzelerde yapılan tartma işleminden bir miskalin 4,25 gram ağırlığında olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bir dirhem: 7 x 4,25 •4- 10 = 2,975 gramdır. Bu yol dirhem-i şer'î ve miskalin ağırlığım bilmede hatadan en uzak olan yoldur. Buna göre gram olarak gümüşün nisabı:

2,975 x 200 = 595 gram, ' altının nisabı ise:

4,25 x 20 = 85 gramdır.

Bu duruma göre gümüşün nisabını 595 gram, altının nisabını da 85 gram olarak hesaplamak daha uygundur.

Hadiste geçen "Evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk"in çoğuludur. Ancak vesk şeklinde okunuşu daha meşhurdur. Vesk, aslında yük manasında kullanılmaktadır. Burada ise, altmış sa' mânâsındadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi bundan sonraki hadiste verilecektir.[14]

Bazı Hükümler

1. Devenin nisabı, 5'tir. Yani beşten az devenin zekatı verilmez, ancak beş ve daha tazla olursa zekâtını vermek farzdır.

2. Gümüşün nisabı beş ıkiyye (iki yüz dirhem)dir. Yani iki yüz dirhem (595 gram)dan az olan gümüşün zekâtını vermek farz değil, daha fazlası olursa farzdır.

3. Gümüşün zekâtında, gümüşün kıymeti değil ağırlığı muteberdir.

4. Beş veskten az olan mahsûlün zekâtı verilmez. Daha fazla olursa vermek gerekir. Yerden çıkan mahsûlün zekâtı yani öşür ile ilgili fıkhı hükümler, bundan sonraki hadisin açıklanmasında gelecektir.

5. "Sadaka" kelimesi zekât mânâsına kullanılabilir.[15]

1559. ...Ebû Saîd el-Hudrî'nin merfu' olarak rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.):

"Beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekât yoktur.Bir vesk damgalanmış altmış sa'dır" buyurmuştur.[16]

Ebû Dâvûd dedi ki: Hadisin senedinde geçen Ebu'l-Bahteri, Ebû Saîd'den hadis duymamıştır.[17]

Açıklama

Bu hadis bir önceki hadiste geçen "beş vesk'ten az olan (hurma, üzüm ve hubûbat)da zekat yoktur", fıkrasını te'yid ettiği gibi vesk'in miktarım da açıklamaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi "evsuk" kelimesi, "vesk" veya "visk'-'in çoğuludur. Vesk veya visk'in anlamı deve, katır ve merkebin yükü demektir. Burada ise, altmış sa' manâsında kullanılmıştır.

Bir vesk'in altmış sa' olduğu hususunda ittifak vardır. Sa' ise, dört müdde eşit olan bir ölçektir. Müddün kaç rıtıl olduğu hususunda ise, fakihler arasında ihtilâf vardır.

Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fakihlerine göre bir sa', sekiz rıtl-ı Bağdadî'ye eşittir.

Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebû Yusuf ve Hicaz fakihlerine göre ise, bir sa', 5 1/3 rıtl-ı Bağdadî'dir.

Bazı âlimler demişler ki, bu ihtilâf su ile buğdayın özgül ağırlıkları arasındaki farktan neş'et etmiştir. Yani bir sa'ın sekiz rıtl olduğunu söyleyen fakihler, bir sa'ın aldığı suya, itibar etmişlerdir. 5 1/3 rıtıl olduğunu söyleyen âlimler de onun aldığı arpa veya hurmaya itibar etmişlerdir. Bir başka ifadeyle 8 rıtıl su, 5 1/3 rıtıl buğdaya muadildir. Hal böyle olunca sa' ve müdd miktarı hakkında bir ihtilâf kalmıyor.

Hanelilerin muteber saydığı rıtla "rıtl-i Irâkî" veya "rıtl-ı Bağdadî" Malikî, Şafiî ve Hanbelîler'in kabul ettiği rıtla da "Medine rıtlı" veya "Rıtl-ı Hicâzî" denilmektedir.

Rıtıl, sa' ve vesk'in dirhem ve gram olarak hesabı:

1. dirhem-i örfî (3,12 gr.)'ye göre:

a. Hanefilere göre bir rıtl-ı bağdadî, 130 dirhemdir.

Bir rıtl = 130 dirhem, bir dirhem-i örfî = 3,12 gr. Bir rıtıl = 130 X 3,12 = 405,6 gr.

Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem.

Bir sa = 1040 dirhem x 3,12 = 3,244 kgr.

Bir vesk = 60 sa' x 1040 dirhem = 62400 dirhem

Bir vesk = 62400 x 3,12 - 194,688 kgr.

Beş vesk =5x194,688 = 973,440 kgr.

b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre bir rıtıl 128 4/7 dirhemdir. Buna göre:

Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem,

Bir rıtıl = 128,57 x 3,12 = 401.14 gr.

Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 - 685 5/7 dirhem o da 685,71 dirhem'e eşittir.

Bir Sa' - 685,71 dirhem- X 3,12 = 2,140 kgr.

Bir Vesk = 60 sa' x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem

Bir Vesk = 41142,60 x 3,12 = 128,365 kgr.

Beş Vesk = 5 X 128,365 = 641,825 kgr.

c. Malikîler'e göre bir rıtıl, 128 dirhemdir. Buna göre: Bir rıtıl = 128 dirhem.

Bir rıtıî = 128 X 3,12 = 399,36 gr.

Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl x 128 dirhem - 682,66 dirhem.

Bir Sa' = 682,66 dirhem X 3,12 = 2,130 kgr.

Bir Vesk - 60 sâ' x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem.

Bir Vesk = 40959,60 X 3,12 = 127,794 kgr.

Beş Vesk = 5 X 127,794 = 638,970 kgr.

2. Dirhem-i şer'î (2,8 gr.)'ye göre:

a. Henefîlere göre:

Merhum Ömer Nasuhî Bilmen'in hesabına göre, bir dirhem-i şer'î -2,8 gr.

Bir rıtıl = 130 dirhem.

Bir rıtıl = 130 X 2,8 = 364 gr.

Bir Sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem

Bir Sa' = 1040 dirhem X 2,8 =2,912 kgr.

Bir vesk = 60 sa' X 1040 dirhem = 62400 dirhem

Bir vesk = 62400 X 2,8 = 174,720 kgr.

Beş vesk = 5 X 174,720 = 873,600 kgr.

b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:

Bir rıtıl = 128 4/7 dirhem = 128,57 dirhem

Bir rıtıl = 128,57 X 2,8 = 359,99 gr.

Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl x 128 4/7 = 685 5/7 = 685,71'dirhem.
Bir Sa' - 685,71 dirhem X 2,8 = 1,920 kgr.
Bir Vesk = 60 sa'   X 685,71 dirhem - 41142,60 dirhem
Bir Vesk - 41142,60 X 2,8 = 115,199 kgr.
Beş Vesk = 5 X 115,199 = 575,595 kgr.

c. Mâlikîlere göre:

Bir rıtıl = 128 dirhem
Bir rıtıl = 128   X   2,8 = 358,4
Bir Sa' = 5 1/3 rıtıl X   128 dirhem = 682,66 dirhem
Bir Sa' - 682,66 dirhem x 2,8 = 1,911 kgr.
Bir Vesk = 60 sa' X 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem
Bir Vesk = 40959,60 X   2,8 = 114,687 kgr.
Beş Vesk = 5 X   114,687 = 573,435 kgr.

3. Dirhemi miskale mukayese yoluyla grama çevirme:

a. Hanelilere göre:

Bir rıtıl = 130 dirhem. Bir dirhem = 2,975 gr.
Bir rıtıl = 130 X 2,975 = 386,75 gr.
Bir sa' = 8 rıtıl x 130 dirhem = 1040 dirhem
Bir sa' - 1040 dirhem X 2,975 = 3,094 kgr.
Bir Vesk - 60 sa'   x 1040 dirhem = 62400 dirhem
Bir Vesk = 62400 X 2,975 = 185,640 kgr.
Beş Vesk = 5 x 185,640 = 928,200 kgr.

b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre:

Bir rıtıl = 128 4/7 = 128,57 dirhem
Bir rıtıl = 128,57 X 2,975 = 382,495 gr.
Bir Sa' - 5 1/3 rıtıl X   128 4/7 = 685 5/7 - 685,71 dirhem
Bir Sa' = 685,71 dirhem x 2,975 = 2,034 kgr.
Bir Vesk = 60 sa'   x 685,71 dirhem = 41142,60 dirhem
Bir Vesk = 41142,60 X 2,975 = 122,399
Beş Vesk = 5   X   122,399 - 611,995 kgr.

c. Mâlikilere göre:

Bir rıtıl = 128 (Jirhem
Bir rıtıl = 128   X 2,975 = 380,80
Bir sa' = 5 1/3 rıtıl X 128 dirhem - 682,66 dirhem
Bir sa' = 682,66 dirhem X 2,974 = 2,031 kgr.
Bir Vesk = 60 sa'   x 682,66 dirhem = 40959,60 dirhem

Bir Vesk = 40959,60 X 2,975 - 121,855 kgr.

Beş Vesk = 5 X 121,855 = 609,275 kgr.

Dirhemi grama çevirmede en sıhhatli yol daha önce de belirtildiği gibi bir dirhemin 2,975 gr.' olmasıdır. Buna göre -mezhepler arası hesap farklılıkları da dikkate alınarak- mahsûlde zekâtın nisabı:

a. Hanefîlere göre yaklaşık olarak 928,5 kgr,

b. Şafiîlerle Hanbelîlere göre yaklaşık olarak 612 kgr,

c. Mâlikîlere göre yaklaşık olarak 610 kgr.dır.

Netice olarak diyebiliriz ki; üzüm, hurma ve hububatın nisabında zikr edilen rakamların en ihtiyatlısı 610 kg. olanıdır. Bundan az miktarda mahsulü olan zekât vermekle mükellef değildir. Daha fazla olursa zekâtım vermelidir. Bu durum, bu hadisle amel edenlere göredir. Daha doğrusu bu konuda da ihtilâf edilmiştir.

İmam Malik, İmam Şafiî, İmam Ahmed b. Hanbel, İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed yerden çıkan mahsulün beş vesk olması halinde zekâtının verilmesinin farz olduğu görüşündedirler. Yerden çıkan mahsûlün zekatına öşür denilmektedir.

İbn Abbâs, Nehaî ve Ebû Hanife'ye göre yerden çıkan mahsul az veya çok olsun, sun'î şekilde veya yağmurla sulansın zekâtı verilir. Bundan dere boylarında biten kamış, odun ve ot müstasnâdır.

Nevevî diyor ki: "Bu hadiste (yani bundan önceki hadiste) iki şeye değinilmiştir. Birisi sayılanlarda zekâtın vâcib olması, diğeri bunlardan daha az miktarlarda zekâtın vâcib olmamasıdır. Bu iki konuda müslümanlar arasında hilaf yoktur. Yalnız Ebu Hanife ile seleften bazıları hububatın azına da çoğuna da zekât lâzım geldiğini söylemişlerdir ki, bu görüş bâtıldır ve sahih hadislere ters düşmektedir."

Buhârî sarihi Aynî, Nevevî'riin bu sözüne Umdeiü'l-Kaari adlı eserinde şöyle karşılık vermiştir:

"Bu çirkin bir sözdür. İlim, fazilet, zühd sahibi ve tâbmnun büyüklerine olan yakınlık yönünden önde gelen bir imam hakkında böyle bir söz söylemek doğru değildir. Bilhassa kendisi gibi halk arasında geniş ilmi, büyük zühd ve insafı ile tanınmış bir zattan böyle yerlerde güzel sözler beklenir, âlimlere yakışan budur. Kötü sözler ancak bâtılda direnen mutaassıblardan beklenir. Nevevî bu görüşün batıl oluşu ile sahih hadislere muhalefetini, yalnız Ebû Hanife'ye değil, seleften bazılarına da nisbet etmiştir. Seleften murad, Ömer b.Abdulaziz, Mücâhid ve Nehaî'dir."

Abdurrezzâk "MusanneP'inde senedini vererek Ömer b. Abdulaziz'den naklen şu haberi tahrîc etmiştir:

"Ömer: yerden çıkan mahsûlün azına da çoğuna da öşür vardır" demiştir.

İmam Züfer de bu görüştedir.

Bunların delili "Sizin için yerden çıkardığımız rızıklardan da infak ediniz" ve “Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin" âyetleriyle; Müslim, Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'in Câbir'den merfû olarak rivayet ettikleri "Nehirlerle1 yağmur sularının suladıkları mahsullerde Öşür, hayvanla sulanan mahsullerde de yarını öşür vardır" hadis-i şerfidir. (Ayrıca bk. Hadis no: 1596-1597)

Bunlar cumhurun delili olarak ileri sürdüğü "beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadisini ise, ticâret zekâtına hamletmişlerdir. Veya-hutta "Âmm ile hâs tearuz edip de hangisinin sonra olduğu bilinmezse ihtiyaten âmm hassa takdim edilir" kaidesine göre ictihâd etmişlerdir. Ancak Cumhura göre onların bu hadisi ticaret zekâtına hamletmeleri hadisin zahirini delilsiz olarak başka mânâya çekmektir. Âmmın hassa takdimim ise, kabul etmemektedirler. Çünkü onlara göre hass, amma takdim edilir.

Hadiste geçen "damgalanmış altmış sa' "dan murad, artırılıp eksiltilmesin diye üzerine mühür vurulan ölçektir. Bunu Vaktiyle hükümdarlar öyle yaparlarmış. Altmış sa'ınyani bir veskin kaç kg. olduğunu daha önce zikretmiştik.

Ebû Dâvûd, "Ebu'l-Bahterî, Ebû Said'den hadisi işitmemiştir" demekle, bu hadisin, munkati olduğuna işaret etmiştir.

Nitekim İbn Mâce bu hadisi Câbir'den, Dârekutnî de Hz.Âişe'den zayıf senetlerle rivayet etmişlerdir. Ayrıca Ebû Hatim'in, "Ebul-Bahterî, Ebû Saîd'ın zamanına ulaşamamıştır" sözü de Ebû Davud'un bu beyanını te'yid etmektedir.[18]

Bazı Hükümler

1. Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur.

2. Bir vesk, altmış sa’dır.[19]

1560. ...Mugîre (b. Mıksem)den rivayet edildiğine göre İbrahim (en-Nehai) şöyle demiştir:

Bir vesk, -Haccâc sa'ıyle- damgalanmış altmış sa'dır.[20]

Açıklama

İbrahim'den murad, İbrahim en-Nehâî'dir. Haccâc'tan maksat da Haccâc-i Zâlim dîye tanınan Haccâc b. Yu-

suf'tur. Bu haber bir önceki hadiste geçen "bir vesk, damgalanmış altmış sa'dır" fıkrasını te'yid etmektedir.

Bir sa'ın, müdd, rıtıl, dirhem ve gram olarak miktarı bir önceki hadisin açıklamasında belirtilmiştir.[21]

1561. ...Habîb el-Mâlikî'den; demiştir ki: Bir adam, İmrân b. Husayn'a;

Ya Ebâ'n-Necîd! Siz bize bir takım hadisler rivayet ediyorsunuz. (Halbuki) biz onlara Kur'ân'dan asıl bulamıyoruz? dedi.

Bunun üzerine İmrân kızdı ve adama şöyle dedi:

Her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) olduğunu Kur'ân'da buldunuz mu? Her şu kadar koyundan bir koyun, her şu kadar deveden şu kadar deve (verileceğini) Kur'ân'da buldunuz mu? Adam:

Hayır, dedi. İmrân:

Kimden öğrendiniz bunları? Bizden öğrendiniz, biz de Resülullah (s.a.)'den öğrendik; ve buna benzer (daha bazı) şeyler söy ledi.[22]

Açıklama

Habib el-Mâlikî'nin "bir adam" dediği kişinin adı bilinmemektedir. Ebu'n-Necîd ise, îmrân b. Husayn'ın künyesidir.

"Kur'anda onlar için asıl bulamıyoruz" sözüyle "Kur'anda aslı olmayan şeye nasıl itimad edilir?" demek istemiştir.

Adamın Kur'ân'da açıkça zikredilmeyen bir çok hükümleri inkâr etmesinden ve "Resûlullah, size ne getirdiyse onu alın, sizi neden nehyettiyse ondan da sakının" âyetini nazar-ı itibara almadığından İmrân,

ona kızmış ve; "zekâtın hükmünü tafsilatıyle Kur'ân'da buldunuz mu?" diye sormuştur.

Hükümlerin bir kısmı Kur'ân-ı Kerim'de açık bir şekilde zikredilmemiştir. Onları Hz. Peygamber açıklamıştır. Çünkü Kur'ân İslâm'da nasıl bir delil ise, Sünnet de o surette delildir. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerim'de hükmünü bulamadığımız meseleleri sünnetten araştırmalıyız. Kur'ân'da yok diye inkâr etmemeliyiz.[23]

Bazı Hükümler

1. Bazı Hükümler, Kur’an-ı Kerimde sarahaten zikredilmemiştir.Onları Peygamber (s.a.) beyan etmiştir.

2. Kur'ân-ı Kerim gibi sünnet de delildir.[24]

3. Ticâret Malları Zekâta Tâbi Midir?

1562. ...Semure b. Cündüb (r.a.)'ten; demiştir ki:

İmdi şüphesiz Resûlullah (s.a.) satış için hazırladığımız (eşyâ)dan zekât vermemizi emrederdi.[25]

Açıklama

Ticaret mallarından maksad, altın-gümüş ve paranın dışında, kazanç sağlamak amacıyla alış-verişi yapılan mallardır. Bunlara sayıma itibar edilerek zekâtı verilen deve, sığır gibi hayvanlar dahil olduğu gibi gayr-ı menkûl dediğimiz taşınmaz mallar da dâhildir. Fıkıhta bu mallara "urûzu't-ticâre" denilmektedir.

Hadiste geçen "emrederdi" ifâdesinden anlaşıldığına göre, Hz.Peygamber ticâret mallarının zekâtını vermelerini onlara emir sıygasiyle bildirmiştir. Emir sıygası ise, vücûba delâlet eder. "es-Sadaka" kelimesi de zekât manasında kullanılmıştır. Bu sebeple ticâret mallarının zekâtını vermek vâcibtir.

Sahabe, tâbiûn ve ondan sonra gelen fakıhler ticâret mallarının zekâtını vermenin yâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hatta İbnu'I-Münzir

ile Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hususta icmâ' olduğunu söylemişlerdir. Îbnü'l-Münzir şöyle demektedir:

"İlim ehli, ticâret malları üzerinden bir yıl geçtiği zaman zekâtını vermenin vâcib olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bu vücûb Hz.Ömer, İbn Ömer ve îbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Aynı zamanda fukahâ-yi seb'a, Hasan el-Basrî, Câbir b.Zeyd, Meymûn b.Mihrân, Tâvûs, Nehaî, Sevrî, Evzâî, Şafiî, Ebû Ubeyd, İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüştedirler.

Zahirîler, bunlara muhalefet edip "ticâret mallarının zekâtı verilmez" demişlerse de delilleri zayıf olduğundan onların bu görüşüne itibar edilmemiştir.

Ticaret mallarının zekâtını vermek için üzerinden hicrî takvim'e göre bir senenin geçmiş olması (Hevelânü'1-havl) ve nisaba ulaşması şarttır.

Ticâret mallarının kıymeti, 200 dirhem gümüş veya 20 mıskal altına eşit olduğunda nisaba ulaşmış sayılır. Bugün muhakkik âlimler, nisabta altına itibar etmektedir ki onun da 85 gram olduğunu daha önce belirtmiştik. Yani 85 gram altın değerinde ticâret malına sahib olan bir kimse malının 1/40'ım (%2,5) zekât olarak verecektir. Ondan az olursa vermekle mükellef değildir.

Nisâb miktarının senenin başında mı, sonunda mı nazar-ı itibâra alınacağı hususunda ihtilâf edilmiştir:

a. Nisab miktarına yalnız senenin sonunda itibar edilir. Meselâ, bir ticâret malı, senenin başında nisaba ulaşmadığı halde, sene sonunda ulaşırsa, sene sonunda nisaba ulaştığına bakılarak zekâtı verilir. Malik ile İmam Şafiî bu görüştedirler.

b. Nisab miktarının sene boyunca devam etmesine itibar edilir. Şayet nisab miktarı senenin bir bölümünde eksilirse, o sene inkitaa uğramış olur. Hal .böyle olunca mal ne zaman nisab miktarına ulaşırsa, sene o zamandan itibaren başlar.

Sevrî, Ahmed b.Hanbel, İshak, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.

c. Nisab miktarı, senenin başıyla sonunda nazara alınır. Sene arasında nisabın eksilmesine bakılmaz. Mesalâ bir ticâret malı sene başında nisab miktarına bağlı iken bir kaç ay sonra eksilip de sene sonunda yine nisab miktarına baliğ olursa, zekâta tâbi olur.

Ebu Hanîfe ve arkadaşları bu görüştedirler.

Zekâtın ticâret mallarının kendisinden mi, kıymetinden mi verileceği konusunda âlimlerin görüşlerini de şöyle sıralayabiliriz:

a. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Şafiî'nin bir kavline göre tacir, muhayyerdir, isterse malın kendisinden isterse kıymetinden verir. Meselâ kumaş satıyorsa, isterse kumaş verir, isterse kıymetini para olarak verir.

b. İmam Şafiî'nin ikinci kavline göre, tacir malın yalnız kendisinden vermelidir. Şafiîlerden Müzenî de bu görüştedir.

c. İmam Ahmed ve İmam Şafiî'nin diğer bir kavline göre tacir, malın yalnız kıymetinden vermelidir.

Ebû Dâvûd ile Münzirî'nin bu hadisin sıhhati hakkında sükût etmeleri, İbn Hümam'ın dediği gibi onlar tarafından hasen kabul edildiğine alâmettir. Nitekim İbn Abdi'1-berr de onu hasen görmüştür.

İbn Hacer el-Askalânî ise, Bulûğu'l-Merâm adlı eserinde bunun isnadının leyyin olduğunu söylemiştir.

İbn Hazm bunun senedinde geçen Cafer b. Sa'd, Hubeyb b. Süleyman ve Ebû Süleyman'ın kim olduklarının belli olmadığını söylemişse de Ahmed Muhammed Şakir Muhallâ'nın dipnotunda "onların kim olduklarının bilindiğini ve İbn Hıbbân'ın onları sika râviler arasında zikrettiğini" söylemektedir.

Bu hadîs zayıf kabul edilirse de sahabenin icma'i ve mallardan zekâtın vâcib olduğuna delâlet eden delillerin umûmu ile kuvvet bulmaktadır. Binaenaleyh ticaret mallarının zekâtını vermek vâcibtir. Bu konuda ehl-i ilim arasında ittifak vardır.[26]

4. Kenzin Ne Olduğu Ve Zînet Eşyasının Zekâtı

1563. ...Amr b. Şu'ayb'ın babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre bir kadın, kızı ile beraber Resûlullah (s.a.)'a geldi. Kızının kolunda kalın iki tane altın bilezik vardı. Resûlullah (s.a.) kadına:

"Bunun zekâtını veriyor musun?" buyurdu. Kadın:

Hayır, dedi. Resûlullah (s.a.):

"Kıyamet gününde Allah'ın onların yerine sana ateşten iki bilezik takdırması hoşuna gider mi?" deyince, kadın hemen onları çıkarıp Peygamber (s.a.)'e uzattı ve şöyle dedi:

İkisi de aziz ve celil olan Allah'a ve Resulüne (ait)'dir.[27]

Açıklama

Hadiste geçen "kadın"ın Esma bint Yezid b. es-Seken olduğu söylenmiştir.

Bu hadis süs olarak kullanılan ziynet eşyasının zekâtını vermenin vâcib olduğuna delâlet etmektedir.

Ebû-Hanife ve arkadaşları, Meymûn b. Mihrân, Mücâhid ve Zührî bu görüştedirler. Aynı zamanda bu görüş, Hz.Ömer, İbn Mes'ûd, İbn Abbâs ve İbn Ömer'den de rivayet edilmiştir. Ayrıca Saîd b. el-Müseyyeb, Saîd b. Cübeyr, Atâ, Muhammed b. Şîrîn ve Tâvûs'un da görüşü budur.

Bunlar altın ve gümüş kapların da zekâtını vermenin vâcib olduğunu söylemişlerdir. Delilleri bu hadis ile "Allınla gümüşü biriktirip onları Allah yolunda sarf etmeyenler (var ya) işte onlara elîm bir azabı müjdele!" [28] âyetidir. Zira âyetin umumu ziynet eşyasını da içine almaktadır. Onu delilsiz olarak âyetin umumundan istisna etmek caiz değildir.

İmam Mâlik, İmam Şafiî, Kasım b. Muhammed, Şa'bî, Katâde, Muhammed b. Ali, Ebû Ubeyd, İshak ve Ebû Sever, "süs olarak kullanmak için alınan ziynet eşyası zekâta tabi değildir" demişlerdir. Bu görüş aynı zamanda Câbir, Enes, Hz. Âişe, Esma ve bir kavle göre, İbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Delilleri Dârekutnî'nin Câbir'den rivayet ettiği hadistir. Câbir'in merfû olarak rivayet ettiği hadis şudur: "Ziynet eşyası zekâta tabi değildir"[29] Bu hadis, tenkid edilmiş senedlerle rivayet edilmiştir. Bir başka delilleri Mâlik'in Muvatta'da Abdurrahmân b. el-Kâsım'ın babasından rivayet ettiği, "Hz. Âişe, kardeşinin yetim kızlarına bakıyordu, onların ziynet eşyası olduğu halde zekâtını vermiyordu" haberiyle Nâfi'den rivayet ettiği "Abdullah b.Ömer'in kızları ile cariyelerinin ziynet eşyası vardı da onların ziynet eşyasından zekât vermezdi" haberidir. Beyhakî de Amr b. Dînâr tarikiyle şunu rivayet etmiştir:

"İşittik ki İbn Halid, Câbir b. Abdullah'a:

Ziynet eşyasının zekatı var mıdır? diye sordu Câbir:

Hayır, dedi. İbn Hâlid:

Bin dinar olsa da mı? deyince, Câbir;

Daha fazla olsa da, cevabını verdi."

Bazıları da "ziynet eşyasının zekâtını vermek, Ömürde bir sefer vâcib-tir," demişlerdir. Bu kavi Enes'ten rivayet edilmiştir.

Hattâbî dedi ki, "âyetin zahiri onun vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir ki, bu eser de onu te'yid etmektedir. Vâcib olmadığını söyleyenlerin delili olarak bazı eserler vardır. Ancak ihtiyatlı olanı, verilmesidir."

İbn Kattan bu hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Tirmizî de bunu İbn Lehîatarikiyle Amr b. Şuayb'tan rivayet etmiş ve demjştirki: "bu, el-Müsennâ b. es-Sabbah'ın Amr b. Şuayb- hadisin bir benzeridir, el-Müsennâ b. es-Sabbâh ile İbn Lehîa hadis rivayet etmede zayıftırlar. Bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih bir şey yoktur."

Netice olarak diyebiliriz ki, hadisten anlaşıldığına göre ziynet eşyası, zekâta tâbidir. Bu konuda âlimler arasında ihtilâf vardır. İhtiyatlı olan görüş, onun zekâtını vermenin vâcib olduğudur.[30]

1564. ...Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan; demiştir ki: Altından işlenmiş bir ziynet takınmıştım da:

Ya Resûlullah! Bu, kenz midir? diye sordum. Resûlullah (s.a.):

"Bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse, kenz değildir," buyurdu.[31]

Açıklama

Ümmü Seleme, "bu kenz midir?" diye sormakla o ziynet eşyasının; "altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda sarfetmeyenler (var ya) işte onlara elim bir azabı müjdele!"[32] âyetinin hükmüne dahil olup olmadığım, dolayısıyle ondan dolayı azab edilip edilmeyeceğini öğrenmek istemiştir.

Hadisin "bir şey zekâtı verilecek miktara ulaşır, zekâtı da verilirse kenz değildir** ifadesinden anlaşıldığına göre nisaba ulaşıp da zekâtı verilmeyen şey, azabı mûcib kenz sayılmaktadır.

Bu hadis nisaba ulaşan ziynet eşyasında zekâtın vâcib olduğunu söyleyenlerin görüşünü desteklemektedir. Binaenaleyh onların ileriye sürmüş oldukları delillerden biridir.

Hadisin senedinde yer alan Attâb b.Beşir hakkında bazı tenkidler vardır.[33]

1565. ...Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâdî'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.)'in hanımı Âişe'nin huzuruna girdik. Âişe dedi ki:

Resûlullah (s.a.) yanıma girdi. Eller (parmaklar)imde büyük gümüş yüzükler gördü de:

"Bu nedir? ya Âişe!" dedi. Ben de:

Onları senin için süsleneyim diye yaptım, ya Resûlullah! dedim.

Resûlullah (sa.):

"Onların zekâtını veriyor musun?" diye sordu. Ben de:

Hayır (dadim) veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim. O da: "O ateş(e girmen) için sana yeter", buyurdu.[34]

Açıklama

"Fetehât" kelimesi, "fetha" veya "feteha"nin çoğuludur."Fetha" veya "Feteha" ise, büyük yüzük veya câhiliyyet devrinde kadınların, el parmaklarına taktıkları kaşsız yüzük manasında kullanılmaktadır.

"Verik", "verk" veya "virk" gümüş demektir.

Hadisin "Hayır, veya Allah'ın dilediği bir şey söyledim" fıkrasının manası, cevab olarak ya "hayır" dedim, ya da o anda Allah'ın dilediği bir kelime söyledim anlamındadır.

"O ateş(e girmen) için sana yeter" fıkrasından maksat ise "Cehennemde ta'zib edilmen için yalnız onun zekâtını vermemen, sana kâfidir" demektir. Bu söz, ziynet eşyasının zekâtını vermeyene büyük bir tehdittir.

Bu hadis de önceki hadisler gibi ziynet eşyasının zekâta tabi olduğunu söyleyenlerin delillerindendir.

Hadisi Darekutnî, Muhammed b. Atâ'dan tahrîc etmiş ve onun meçhul olduğunu söylemiştir. Beyhakî onun Muhammed b.Atâ değil de Muhammed b. Amr b. Atâ olduğunu ve Dârekutnî'nin onu dedesine nisbet etmesinden dolayı onun meçhul olduğunu zannettiğini söylemiştir. Nitekim Ebû Dâvûd da bu hadisin senedinde onu Muhammed b. Amr b. Atâ olarak zikretmiştir.

İbnü'l-Kattân da Beyhakî'nin ifâdesine yakın bir ifade kullandıktan sonra "Muhammed b. Amr b. Aîâ sikadır," demektedir.

Hâkim de bu hadisi müstedrek'de, aynı zattan yani Muhammed b. Amr. b. Atâ'dan o da Abdullah b. Şeddâd b. el-Hadi'den tahriç edip Şeyhayn'ın şartlarına göre sahih olduğunu ancak onu tahric etmediklerini söylemiştir.[35]

1566. ...Ömer b. Ya'lâ bu hadisi yüzük hadisi gibi anlatmıştır. Süfyân'a:

Onun zekâtını o (kadın) nasıl verir? denildi. O da:

Onu başkasına ekler, dedi.[36]

Açıklama

Yüzük hadisinden maksat, bir önceki Hz.Âişe hadisidir.Yanı Ömer b. Yala, rivayet ettiği hadisi Hz.Aıșe nın

hadisi gibi nakletti.

Ömer b. Ya'lâ, hadisi anlatınca Hz.Âişe'nin yüzüğünün nisaba ulaşmadığı hususu, orda bulunanların dikkatini çekmiş bu sebeble Süfyân-es Levrî'ye onlar tarafından "nisaba ulaşmadığı halde Hz. Âişe o yüzüğünün nasıl zekâtını veriyor?" diye sorulmuştu. Süfyan es-Sevrî cevaben; "O yüzüğünü sahip olduğu başka ziynet eşyasına veya altın gümüş parasına ekliyordu. Böylece diğerleri ile beraber nisaba eriyordu" demiştir.

Bu hadisi Beyhakî es-Sünenü'1-Kübrâ'da merfu olarak rivayet etmiştir.

"Ömer b. Ya'lâ" bazı nüshalarda "Amr b. Ya'lâ" diye geçmektedir. Doğrusu birincisidir. Ahmed b. Hanbel, İbn Maîn, Nesâî, Ebû Hatim ve es-Sâcî onun münkerü'l-hadis, Dârekutnî de metrûkü'l-hadis olduğunu söylemişler, Ukaylî da onu zayıf râvilerden saymıştır.

Bu hadisten de ziynet eşyasının zekata tabi olduğu ve nisaba ulaşmadığı takdirde diğerlerine ekleyip öyle verileceği anlaşılmaktadır.[37]

5. Sâime (Mer'âda Otlatılan Hayvanlar)Nin Zekâtı

1567. ...Hamraâd (b. Seleme)dan demiştir ki:

Sümâme b. Abdullah b. Enes'ten, Ebû Bekr'in Enes'i zekât toplamak için gönderdiği zaman yazdığını ve üzerinde Resûlullah (s.a.)'in mührü olduğunu söylediği bir mektup aldım. O mektupta şunlar vardı:

"Bu, Allah'ın, Peygamberine emrettiği ve Resûlullah(s.a.)'ın müslümanlara takdir ve tayin ettiği zekât farizası (hükümlerini beyân eden bir mektup)dur. Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin; kimden de ondan fazlası istenirse vermesin.

Yirmi beş deveden aşağısında (zekât olarak) davar verilir. Her beş devede bir koyun verilir. Deve sayısı yirmi beşe ulaştığında otuz beşe ulaşıncaya kadar bir yaşını bitirip iki yaşma basmış bir dişi deve verilir. Eğer onların içinde bir yaşım bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve . verilir.

Otuz altıya ulaştığında kırk beşe kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve verilir.

Kırk altıya ulaştığında altmışa kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve verilir.

Altmış bire ulaştığında yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve verilir.

Yetmiş altıya ulaştığında doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve verilir.

Doksan bire ulaştığında yüz yirmiye kadar erkek deveye çekilen üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve verilir.

Yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve ve her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve verilir.

Kimin yanındaki (develerin) zekâtı dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında bu yaşta bir devesi bulunmaz da üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, o (mal sahibi)nden (zekât olarak) bu deve kabul edilir. Bir de (yaş farkının telâfisi için) yanında varsa onunla beraber iki koyun \e>a yirmi dirhem (gümüş) verir.

Kimin yanındaki (develerin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır, yanında böyle bir devesi bulunmaz da dört yaşını bitirip beş yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir. Zekât memuru da ona ya yirmi dirhem (gümüş) ya da iki koyun verir.

Kimin de (develerinin) zekâtı üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır ve onun yanında böyle bir devesi bulunmaz da iki yaşını

bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve bulunursa, ondan o (deve) kabul edilir.

Ebû Dâvud: "buradan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim." dedi. Ve ayrıca yanında varsa onunla beraber iki koyun veya yirmi dirhem (gümüş) verir.

Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve kabul edilir.

Ebû Dâvûd, "hadisin buraya kadarını iyi zapt edemedim, sonrasını ise, iyi zapt ettim. " dedi. Ve zekât memuru ona yirmi dirhem (gümüş) veya iki koyun verir.

Kimin (develerinin) zekâtı iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deveye ulaşır da yanında yalnız bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi devesi bulunursa, ondan o deve ile iki koyun veya yirmi dirhem kabul edilir.

Kimin yanındaki (develerin) zekâtı, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur.

Kimin yanında yalnız dört devesi varsa onlara zekât yoktur. Ancak sahibi isterse (verebilir.)

Otlaklarda beslenen davarda ise kırktan yüz yirmiye kadarında bir koyun, yüzyirmiden fazla olursa, iki yüze ulaşıncaya kadar iki koyun, ikiyüz birden üç yüze ulaşıncaya kadar üç koyun, üçyüzbir-den fazla olduğunda her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, bunları alabilir.

Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayrı olan mal), bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal)da tefrik edilmez.

İki halîtin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.

Adamın otlaklarda beslenen koyunları kırka ulaşmıyorsa, onlarda (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. Ancak sahibi isterse, verebilir.

Gümüşte kırkta bir zekât vardır. Eğer gümüş yalnız yüz doksan (dirhem) ise, onda zekât yoktur. Ancak sahibi isterse verebilir.[38]

Açıklama

Buharının rivayetinde, Ebu Bekir (r.a.)'in bu mektubu Enes b. Mâlik'e onu Bahreyn'e zekât memuru olarak gön-

derdiği zaman verdiği açıkça belirtilmiştir.

Hadisin cümlesinin mânâsı, bu mektup farz zekâtı beyan eden mektuptur.

cümlesinde, müslümanlara zekâtı Hz.Peygamber (s.a.)'in farz kıldığı bildirilmiştir. Aslında zekâtı farz kılan Allah'tır. Peygamber (s.a.) bunu tebliğ ettiği için farz kılma fiili O'vna izafe edilmiştir. Allah, insanların O'na itaat etmesini farz kıldığı için O'nun Allah'tan aldığı emri tebliğ etmesine farz denilmiştir. filinden "takdir ve tayin etti" mânâsının kast edilmiş olması da muhtemeldir. Zira Peygamber (s.a.), zekâtın ahkâm ve miktarlarını tafsilatıyla beyân ve tayin etmiştir. Nitekim bu fiil bu manada hem Kur'ân-i Kerim hem de hadislerde kullanılmıştır.

"Hangi müslümandan buna uygun olarak zekât istenirse, onu versin, kimden ondan fazlası istenirse, vermesin" fıkrasında anlatılmak istenen şudur:

Zekât memuru tarafından mektupta bildirilen miktarlardan fazlası istenecek olursa verilmesin. Çünkü fazla istemek hıyanettir. Hiyâneti belli olan zekât memuruna itaat etmek ise, vâcib değildir. "Vermesin" emri müphemdir. Yani fazlasını mı vermesin? Yoksa hiç bir şey mi vermesin? Bu konuda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bazıları "üzerine düşen zekâtı verir, fazlasını vermez" demişler. Bazıları da "üzerine düşeni de vermez, fazlasını da. Ancak üzerine düşen zekâtı adaleti belli olan diğer bir zekât memuruna verir" demişlerdir. Aliyyu'l-Kaarî "Fazlasını vermeyip de üzerine düşeni vermek müstehaptır. Hiç vermemek ve başka memura vermek de ruhsattır. Yahut birinci kavi töhmet ve fitne endişesi hâline, ikinci kavil de fitne ve fesattan korkulmadığı zamana göre hareket etmeyi mûcibtir" demektedir.

Deve sayısı yirmi beşten az olursa her beş deve İçin bir koyun zekât verilir. Yani on devesi olan bir kimse, iki koyun verir. 15 devesi varsa, üç; 20 devesi varsa dört koyun verir. Şayet 24 devesi olan zekât olarak bir deve vermek isterse, İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre caiz değildir. Muhakkak zekâtını koyun olarak vermelidir. Cumhura göre ise, caizdir. Çünkü o deve 25 devenin zekâtı olarak verilirse caizdir. Daha. azı için de

caiz olması lâzım gelir. Zira zekâtın, malın cinsinden verilmesi asıldır. Burada yani 25'den az deveden zekât olarak deve istenmemesi, mal sahibine bir şefkattir. Binaenaleyh develerin sahibi kendi ihtiyariyle asl'a donup koyun yerine deve vermek isterse olur. Bir mukayeseye gidilmediği zaman hadisin zahiri Mâlik ile Ahmed'in görüşünü desteklemektedir.

Dilimizde koyun yavrusuna bir yaşına kadar "kuzu"; "iki yaşına kadar "toklu" denildiği gibi, iki yaşından sonrakiler de yaşlarına göre "şişek", "öveç","balta" diye anılır. Bunun gibi araplar da bir yaşından itibaren muhtelif yaşlardaki develere ayrı ayrı adlar vermişlerdir. Memleketimizde deve olmadığı için dilimizde bu isimlerin karşılıkları da yoktur. Bu nedenle bizde develer yaşlarıyla anılırlar. Meselâ:

Bint-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış dişi deve,

İbn-i mahâd : Bir yaşını bitirip iki yaşına başlamış (basmış) erkek deve,

Bint-i lebûn : İki yaşını bitirip uç yaşına basmış dişi deve,

İbnu Lebûn : İki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve, Hikka : Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve, Hik : Üç yaşım bitirip dört yaşına basmış erkek deve, Cezea : Dört yaşını bitirip beş yaşma basmış dişi deve, Cez' : Dört yaşını bitirip beş yaşına basmış erkek deve.

Bu hadisten develerin sahibinin zekât olarak vermesi gereken yaşta dişi devesi yok ise ve ondan bir yaş küçük dişi devesi varsa, zekât memuruna bunu verebileceği ve aradaki yaş farkının telâfisi için, yanında varsa iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği anlaşıldığı gibi, verilmesi gerekenden bir yaş büyük devesi varsa bunu verebileceği ve yaş farkının telâfisi için zekât memurunun ona iki koyun veya yirmi dirhem gümüş vermesinin gerektiği de anlaşılmaktadır. İmam-ı Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Nehaî Ebû Sevr ve Dâvûd bu görüştedirler.

Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ise, develerin sahibinin yanında vermesi gereken yaşta deve bulunmazsa bir yaş küçüğünü verir ve aradaki yaş farkının telâfisi için de aradaki farkın tutarı ne ise onu da verir veya bir yaş büyüğünü verir ve aradaki yaş farkının tutan ne ise onu zekât memurundan alır. Bu tutar yirmi dirhem gümüşün değerinden veya iki koyun kıymetinden noksan olabildiği gibi fazla da olabilir. Bunlara göre hadiste yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüş ile takdir edilmesinin sebebi o zamanlardaki yaş farkı tutarının o kadar olması idi. Hadisteki miktar devamlılık ifâde eden bir miktar değildir. Buna delil olarak şunu ileri sürmektedirler. Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, o devenin yaş

farkım bir koyun veya on dirhem ile takdir etmiştir. Hz. Ali Peygamber(s.a.)'in zekat memuruydu. Binaenaleyh O'nun bu hükmü bilmemesi düşünülmediği gibi Peygamber (s.a.)'e muhalefet etmesi de hiç düşünülemez.

Mekhûl ve Evzâî'ye göre de develerin sahibi, vermesi gereken dişi devenin kıymetini vermek mecburiyetindedir.

İmam Mâlik ise develerin sahibi, vermesi gereken dişi deveyi satın almakla bile olsa onu te'min etmek zorundadır.

Tenbih: Bu hadisin terceme ve şerhinde geçen "şat" kelimesini, tekrar olmaması için yalnız *'koyun" diye ifâde ettik. Aslında "şat" hem koyun hem de keçi mânâsına gelmektedir. Binaenaleyh "koyun" kelimesinin kullanıldığı yerde aynı zamanda "keçF'de kast edilmiştir.

Develerin zekâtı olarak verilen "şaf'ın Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre, en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafiî mezhebine göre verilecek olan keçi ise, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî mezhebine göre ise, keçinin bir yaşını koyunun da altı ayını bitirmiş olması kâfidir. Bu aynı zamanda koyun ve keçi zekâtında da öyledir.

"Ebû Dâvud: Burdan itibaren hadisi Musa'dan arzuladığım gibi zapt edemedim, dedi" fıkrasında demek istenen Ebû Davud'un cümlesinden cümlesine kadar arada geçenleri iyi zaptedemediğidir.Nitekim zapt edemediği kısmın sonunda "hadisin buraya kadarını iyi zaptedemedim" diyerek buna işaret etmiştir. Bu fıkra Ebû Davud'un araştırmada ne kadar güçlü ve titiz olduğuna delâlet etmektedir.

"Kimin yanındaki (develerin) zekâtı bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deveye ulaşırsa ve yanında yalnız iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir ,erkek devesi bulunursa ondan o (deve) kabul edilir. Onunla beraber başka bir şey (almak) yoktur" paragrafında anlatılanlar hakkında âlimler arasında ihtilâf vardır:

Develerin sahibi bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver: mesi gerekirken yanında böyle bir deve bulunmazda iki yaşım bitirip üç yaşına basmış erkek deve bulunduğu takdirde bu deveyi verebilir ve dişilik değeri farkını ödemez. Çünkü yaş büyüklüğü değeri, dişilik değerini telâfi etmektedir. Cumhurun görüşü budur.

Hanefîlere göre ise, eğer ikisinin değeri eşitse, mesele yoktur. Ama erkek devenin değeri düşük ise, aradaki farkın develerin sahibi tarafından

zekât memuruna verilmesi gerekir. Şayet erkek devenin değeri, dişi devenin değerinden fazla î§e, o zaman aradaki farkın zekât memuru tarafından develerin sahibine ödenmesi gerekir.

Hadiste belirtilen davar zekâtında davarın sâime olması, yani süt, üreme, sağılma ve beslenme amacıyla senenin çoğunda "serbest olarak merJ-ada otlaması şarttır. Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed ve âlimlerin çoğu bu görüştedir. Şayet yük taşımak, binmek, etini yemek gayesiyle mer'ada beslenmişse veya senenin yansında yem verilerek beslenmişse zekâtını vermek vâcib değildir. Hatta Şafiî'ye göre davara, sahibi onsuz yaşayamayacağı kadar yem verse, zekâtını vermesi gerekmez.

Şunu hemen belirtelim ki saimelik şartı yalnız davara mahsus değil, zekâta tâbi olan diğer hayvanlara da şâmildir.

Mâlik, Leys b. Sa'd ve Rabia'ya göre ise, davar ve zekâta tâbi olan diğer hayvanlar ne olursa olsun, ister sevâim, ister alûfe (besi), isterse havâmil (yük) veya avâmil (koşum) olsun, zekâtının verilmesi vâcibtir.

Tercih edilen görüş, cumhurunun görüşüdür. İbn Abdil berr, "Mâlik ve Leys'in kavliyle amel eden diğer fakihlerden hiç bir kimseyi bilmiyorum" diyerek amelin, cumhurun görüşüne göre olduğunu ifade etmektedir.

Ganem davar demektir, yani koyun ve keçiye verilen ortak -bir isimdir. Bunların zekâtına gelince:

Kırktan aşağısına zekât vâcib değildir, yani bunların nisabı 40'tır.

40'tan 120'ye kadarı için bir koyun (veya keçi),

121'den 200'e kadarı için iki koyun

201'den 300'e kadarı için üç koyun

Bundan sonraki her yüz için bir koyun verilir.

Hadisin zahirine göre davarın sayısı 400 olmadıkça 4 koyun verilmez, üç koyun verilir. Cumhur da bu görüştedir.

Hasan b. Salih, Şa'bî, Nehaî ve bir rivayetinde Ahmed b. Hanbel'e göre 300'ü bir tane bile geçerse 4 koyun verilir.

Daha önce de belirtildiğine göre zekât olarak verilen koyun veya keçinin Hanefî ve Mâliki mezhebine göre en az bir yaşını bitirmiş olması gerekir. Şafiî mezhebinin sahih olan görüşüne göre keçinin iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olması gerekir. Hanbelî mezhebine göre ise, koyunun altı ayını, keçinin de bir yaşını bitirmiş olması kâfidir.

Koyunların zekâtı koyundan, keçilerinki de keçiden verilmelidir. Mal sahibinin sürüsünde koyun daha çoksa zekât olarak koyun, keçi daha çoksa

zekât olarak keçi verir. Sayıları eşitse, Hanefî ve Malikilere göre zekât memuru dilediğini almakta serbesttir. Şâfiîlere göre ise, verilenin, değer yönünden verilmesi gerekenden düşük olmaması şartıyla ikisinden de verilebilir.

Hadis'te malın yaşlısı, ayıplısı veya döl hayvanının zekât olarak alınamayacağı buyurulmuştur.

Yaşlısından maksat, dişleri dökülmüş olan yaşlı hayvandır.

Ayıplısından murad ise, zekât olarak verilmesine mâni bir aybı olan hayvandır. Bu aybın tayini hususunda ihtilâf vardır:

Âlimlerin çoğuna göre bu ayıptan maksat, satın alınan bir malın geri verilmesine sebeb olan ayıptır. Bu da bu işle uğraşanlara göre malın değerini eksilten ayıp ve kusurlardır. Bazılarına göre de buradaki ayıptan maksat, hayvanın kurban edilmesine mâni olan ayıptır.

İbn Melek, "ayıplı hayvanın zekât olarak alınmaması,gürünün tamamen veya kısmen ayıpsız olması halindedir. Eğer sürünün tamamı ayıplı ise, orta hallisi zekât olarak verilir" demiştir.

Sürünün tamamının ayıplı olması halinde orta bir hayvan verileceği hususu Ebû Hanife, Şafiî, Ahmed ve bir rivayetinde Mâlik'e göredir. Malik'ten rivayet edilen meşhur kavle göre mal sahibinin ayıpsız bir hayvanı zekât için te'min etmesi gerekir.

Arabcada keçinin erkeğine "teys" denilmektedir. Hadis sarihleri ise bu kelimeyi koyun ve keçinin erkeği diye açıklamışlardır. Bu nedenle ter-cemede "(koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz" diyerek her ikisine de işaret edildi.

Zekâtta koç ve tekenin alınamayacağı hükmü, zekâtı verilecek hayvan sürüsünün tümünün veya bir kısmının dişi olması haline mahsustur. Çünkü bu takdirde koç ve tekeyi almak pek semiz olmadıklarından dolayı fakirlerin zararına olabilir veya mal sahibi koç ve tekeyi döl hayvanı olarak kullanmak isteyebileceğinden alınmaları onun aleyhinde olabilir. Ama sürünün tamamı er kek ise koç veya teke zekât olarak alınır, kelimesi, üç şekilde okunmuştur, fiu kelime:

Ebu Ubeyd'e göre el-Mussaddak,

Ebu Musa'ya göre el Mussaddık ,

Cumhura göre de el-Musaddık şeklindedir. İlk ikisinin mânâsı birdir. Zekât veren (mal sahibi) demektir. "Musaddık" ise, zekât memuru mânâsındadır. Bu iki değişik manadan dolayı bu kelimenin geçti-

ği fıkra da iki şekilde açıklanmıştır:

a. Bu kelimenin, "zekât veren mal sahibi" manasına gelen "el-Mussaddak" veya (veya "el-Mussaddık" diye okunması halinde) istisna sadece döl hayvanına ait olur. Buna göre fıkranın mânası şöyle olur:

"Zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât veren mal sahibi dilerse döl hayvanını verebilir" Çünkü döl hayvanı mal sahibine lâzım olabileceğinden alınması ona zarar verebilir. Böylece "mal sahibi dilerse, yaşlı ve ayıplı davarı da zekât olarak verebilir" demlemez. Çünkü mal sahibi yaşlı veya ayıph davarı verme hakkına sahip değildir ki onun isteğine bırakılsın.

b. Bu kelimenih zekât memuru mânâsına gelen "el-Musaddık" diye okunması hâlinde ise, istisna hepsini yani hem yaşlı hem ayıplı hem de döl hayvanını içine alır. Bu takdirde fıkranın mânâsı, hadisin tercemesin-de verdiğimiz gibi olur. Yani "zekâtta ne yaşlı, ne ayıplı davar ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse bunları alabilir." Çünkü zekât memuru fakirlere böyle bir hayvanı daha faydalı görebilir. Fakirlerin haklarını korumakla görevli olan zekât memurunun yaşlı ve ayıplı hayvanı zekât olarak almakta bir fayda görebilmesi de ancak İbn Melek'in dediği gibi o sürünün tamamının yaşlı veya ayıplı olması hâline mahsustur.

"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla mufterik (ayn olan mal) bir araya toplatılmaz. Toplu olan (mal) da tefrik edilmez" fıkrasındaki hüküm, hem mal sahipleri hem de zekât memuru ile ilgilidir. Mal sahipleri ile ilgisi şudur:

Zekâta tâbi hayvanları bulunan mal sahipleri zekâtın farz olması veya artması korkusu ile toplu olan mallarını birbirinden ayırıp dağıtamaz ve ayrı olan mallarım toplayamazlar. Meselâ, kırkar koyunu olan üç kişi koyunlarını birleştirip toplam 120 koyundan zekât olarak bir koyun vermeleri caiz değildir. Zira bunların mallan ayrı ayrı olduğundan her birinin bir koyun yani toplam üç koyun zekât vermeleri gerekir. İşte bunların böyle bir hileye başvurmaları mufterik yani ayrı hesab edilmesi gereken malları bir araya toplama olur. Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına ise, şu misal verilmiştir:

Yüz birer adet koyunu olan iki ortak, toplam 202 koyuna zekât olarak üç koyun vermeleri gerekirken, zekât memuru zekât almaya gelince, bunlar

koyunlarını biribirinden ayırarak her biri sahip olduğu 101 koyun için zekât olarak bir koyun veremezler.

Mal sahilerinin vermeleri gereken zekâttan daha az zekât vermek için bu yollara başvurmalarından nehy edilmeleri, vâcib hak olan zekâtı kaçırdıkları ve fakirlere zarar verdikleri içindir.

Zekat memurları ile ilgisine gelince:

Zekât memurları zekâtın farz olması veya artması için ayrı ayrı olan malları birleştiremez ve toplu malları da biribirinden ayıramazlar. Meselâ:

Zekât memuru yirmişer koyunu olan iki kişinin ayrı ayrı olan koyunlarını birleştirip onlardan zekât alamaz. Çünkü koyunun nisabı kırk tane.olduğundan yirmi koyuna zekât düşmüyor. Bu ayrı olan mallan birleştirmeye misâldir.

Toplu olan malın ayrı ayrı hesaplanmasına misâl ise:

Kırkar koyunu olan iki ortak toplam seksen koyuna zekât olarak bir koyun vermeleri gerekirken zekât memuru bunları birbirinden ayırarak her birinden sahip olduğu 40 koyun için zekât olarak bir koyun alamaz.

Açıklamaya çalıştığımız bu fıkralardaki "ayrı olan malları birleştirme ve toplu olan malı ayırma" nehyi, aynı cinsten sayılan mallarla ilgilidir. Koyun-keçi, bir cins, sığır ile manda bir başka cins ve develerin bütün çeşitleri de bir diğer cins sayılır.

Buna göre hem sığırları hem de koyunları nisaba ulaşmayan bir kişinin sığır ve koyunlarını birleştirip ondan buna göre zekât alınamaz. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.

Misâllerde belirtildiğine göre mezkûr nehy, aynı zamanda sahipleri aylrı olan mallara mahsustur. Ama mal sahibi bir kişi olup da ayrı ayrı memleketlerde aynı cinsten mallan varsa, o malları birleştirilir. Meselâ, bir memlekette, 30 koyunu diğer bir memlekette de 10 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru iki memleketteki koyunları birleştirerek toplam kırk koyunun zekâtım alır. İki memleketteki mallarını ayrı ayrı nisaba-ulaşması halinde de durum aynıdır. Meselâ: Bir memlekette 50 koyunu, bir diğerinde 45 koyunu olan bir mal sahibinden zekât memuru zekât almaya geldiğinde toplam 95 koyunun zekâtı olarak sadece bir koyun alır. Bunları ayrı ayrı kabul edip iki koyun alamaz.

Bu husust cumhûra göredir. Ahmed b. Hanbel ise şöyle bir ayırım yapmıştır:

Eğer bu iki memleket arasındaki mesafe kasr mesafesinden (90 km) az ise, cumhurla ittifak halindedir. Fazla ise, mallar ayrı kabul edilerek birleştirilemez. Böylece aralarında kasr mesafesi olan iki memleketten her birinde yirmişer koyunu varsa, ikisi birleştirilmeyeceği için ondan zekât alınamaz. İbn'ul-Münzir "Ahmed'den başka bir kimsenin bu görüşte olduğunu bilmiyorum" demiştir.

Hadisin bu fıkrası müstakil düşünüldüğünde bu hükmün nisaba ulaşmayan altın ve gümüşü de içine alacağı söylenebilir. Şöyle ki nisaba ulaşmayan altını ve yine nisabtan az gümüşü bulunan bir kimsenin bu altın ve gümüşü bir arada hesaplanıp zekâtı alınamaz. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Hanefî ve Malikîlere göre ise, nisaba ulaşmayan bu altın ve gümüş bir arada hesaplandığı zaman nisaba ulaşırsa zekâtını vermek vâcib-tir. Bunlar mezkûr fıkradaki nehyi, hadiste daha önce geçen zekâta tabi hayvanlara tahsis etmişlerdir.arasında geçen kelimesi, kelimesinin tesniyesidir."Halit" ise, Hanefîlere göre ayırd edilemeyecek şekilde malı başkasının malına karışan ortak demektir. Bunlar "zekâtın vâcib olması hususunda bu ortaklığın tesiri yoktur. Dolayısıyla ortaklık neticesinde nisaba ulaşan malda zekât vacib değildir" derler. Bunu bir misalle açıklayalım:

Yirmişer koyunu olan iki kişi koyunlarını birbirinden ayırd edilemeyecek bir şekilde kanştırırlarsa, biri diğerinin haliti (ortağı) olur ve bu karıştırma ile meydana gelen ortaklığa da hılta denir. İki halitin toplam kırk koyunu nisaba ulaştığı halde bunlara zekat vacib değildir. Ama her birinin koyun sayısının nisaba ulaşması halinde her halit (ortak) hissesine düşen zekâtı öder.

Bunlara göre ortaklık ister sevâimde olsun, ister olmasın farketmez...Delilleri “beşten az olan devede zekât yoktur" hadisi ile adamın sevaim olan davarı kırka ulaşmaması (halinde) onda (zekât olarak) hiç birşey yoktur. Ancak onların sahibi dilerse (tatavvuan verebilir)" hadisidir. Aynı zamanda zekât nisabları ile ilgili bütün hadisler de bundan aşağısında zekâtın vacîb olmadığına delâlet etmektedir.

Hanefîlere göre den murad hisselerine göre hesaplaşmalarıdır. Şöyle ki: İki ortağın toplam 123 koyunu olup bunların üçte ikisi birinin, üçte biri de diğerinin ise ve zekât memuru gelince herbirinden zekât olarak bir koyun alırsa, üçte bir hissesi olan ortak, verdiği koyunun üçte ikisinin karşılığını diğerinden alır. Üçte iki hissesi olan ortak da verdiği koyunun üçte birinin

karşılığını üçte bir hissesi olandan alır. Üçte biri üçte bire karşılık kabul edersek üçte iki hissesi olan diğerine üçte bir hissenin karşılığım verirse ödemiş olurlar.

İki ortağın hisseleri eşit ise, zekât ortaklık malından ödendiği için birinin diğerinden alacağı bir şey olmaz. Şöyle ki: İki ortağın toplam 120 koyunu olup bunların yarısı olan altmış koyun birinin, diğer yarısı da diğerinin ise, zekât memurunun ortaklık malından zekât olarak iki koyun alması halinde ortaklar birbirinden alacaklı olmazlar. Malikîlere göre hayvanlarını birbirine karıştıran halitler, zekâtın vâcib olması hususunda bir mal sahibi hükmündedirler: Dolayısıyla hangisinin malından zekât verilirse o kişi diğerlerinden hisseleri nisbetinde alacaklı olur. Bunlar hıltanın gerçekleşmesi bir başka ifadeyle tesir etmesi için şu şartlan koşarlar:

a. Halitlerden her birinin nisaba ulaşan hayvanlara sahib olması ve hılta'ya niyyet etmesi,

b. Hepsinin çobanı döl hayvanı ve ahır veya ağılının bir olması,

c. Halitlerden herbirinin sahip olduğu hayvanların diğerlerinden ayırt edilebilmesi.

d. Halitlerden her birinin zekât vermekle mükellef olması. Şayet onlardan biri, köle veya kâfir ise, hılta gerçekleşmez.

Bu şartların gerçekleşmesi hususunda Evzâî de aynı görüştedir. Bunlara göre hılta yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsustur.

Şafiîlerle Hanbelflere göre halît, malını diğerinin malına karıştıran demektir. Ancak Hanbelîlere göre bu karıştırma, Mâlikîlerde olduğu gibi yalnız zekâta tabi olan hayvanlara mahsus olduğu halde Şafiîlere göre zekâta tâbi olan hayvanlar, ekin, meyve, altın ve gümüşte de gerçekleşebilir. Şafiî ve Hanbelîler hıltanın gerçekleşmesi için şu 9 şeyi şart koşarlar:

1. Ortaklar, kendisine zekât vâcib olan kimseler olmalıdır.

2. Malın karıştırıldıktan sonra nisaba ulaşması

3. Karıştırmanın üzerinden' tam bir yıl geçmiş olması

4. Ahır veya ağıl gibi geceledikleri yer, mer'a, sulama yeri çoban ve süt sağma yerinde birbirlerinden ayırt edilmemesi.

5. Aynı neviden olan hayvanların döl hayvanının bir olması.

Bu şartlar tahakkuk ederse ortaklar, -Mâlikîlerde olduğu gibi- bir mal sahibi hükmünde kabul edilirler.

Bu iki mezhebe göre hılta, zekât miktarının artması, azalması veya farz olmasına te'sir edebilir. Meselâ, iki kişinin toplam 40 koyunu olup şartlar da

gerçekleşmişse, onlara zekât vacib olur. Delilleri, açıklamaya çalıştığımız bu hadis ile şu aklî delildir: "îki tarafın malları aynı bakım ve muameleye tabi tutulmaları yönünden bir mal gibi olur. Bu nedenle zekâtları da bir malın zekâtı gibi verilir.

Buhârî sarihi Aynî bu iki mezhebin azönce zikrettiğimiz toplam 9 şartının delili olmadığını savunarak der ki: Zikredilen dokuz şartın ne Kur'-ân, ne Sünnet ne sahabî kavli ne de kıyastan delili yoktur. Hılta, hayvanların mer'alan bir olduğu için gerçekleşecek olsaydı onun, yeryüzündeki zekât'a tabi olan hayvanların hepsinde gerçekleşmesi gerekirdi. Zira bütün mer'alar arada bir deniz veya nehrin olması hariç çok yerde biribirine bitişiktir.

Bu konuda mezhep âlimleri birbirilerinin delillerini tenkid etmek ve kendi görüşlerini ispatlamak için ileriye çeşitli deliller sürmüşlerdir. Bu delillerin arasını şöyle bulmak mümkündür:

"Beşten az devede zekât yoktur" hadisinin mutlak olup umum ifade etmesine dayanarak hılta ile ilgili hadislerin, ortaklardan her birinin malının nisaba ulaşması haline mahsus olmasına hamledilir.

Zürkânî Muvatta' Şerhî'nde bu konuda İbn Abdilberr'den naklen şöyle demektedir:

"Bir kişinin nisabtan az malına zekât lâzım gelmediği hususunda icmâ vardır. İhtilâf edilen nokta ise, halitayn hususudur. Ancak şu kadar var ki, hakkında icmâ olan bir aslı, hakkında ihtilâf edilen bir görüş ile bozup hükmünü de değiştirmek caiz değildir."

"Gümüşte de kırkta bir vardır" cümlesindeki sikkeli veya sikkesiz gümüş demektir. Bu kelimenin aslı tır ile de olduğu gibi vav hazfedilip onun yerine kelimenin sonuna "ta" getirilmiştir.dan maksat da onda birin dörtte biridir ki, kırkta bir oluyor. Bu fıkradan anlaşılan şudur:

Gümüş, nisaba yani iki yüz dirheme ulaştığında kırkta bir zekâtı vardır. İki yüz dirhemde beş dirhem, iki yüz kırk dirhemde altı dirhem; iki yüz seksen dirhemde yedi dirhem... zekât vâcib olur. Ebû Hanîfe gümüşün zekâtında vaksı, yani iki yüzden sonraki kırktan az olan küsuratın zekâta tabi olmadığını (affedildiğini) kabul edip "her kırk dirhemde bir dirhem zekât alınır" demiştir.

Bir dirhemin kaç gram olduğu 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.

"Eğer gümüş yalnız yüz doksan dirhem ise zekâtı yoktur", cümlesindeki yüz doksan rakamı, onar onar yani küsurat zikredilmeden tam sayılara göre

söylenmiştir. Çünkü iki yüzden önceki son on rakamın bulunduğu tam sayı yüz doksandır. Binaenaleyh bu cümlede ifade edilmek istenen şudur:

Eğer gümüş yalnız yüz doksan dokuz dirhem ise zekâtını vermek vâcib değildir.

Bu hadisi Buharî kısım kısım ayrı bablarda, Nesaî, Ahmed, Şafiî, Beyhakî Hâkim ve Dârekutnî rivayet etmişlerdir. Darekutnî: "Bu sahih bir is'naddırl ve râvilerînin hepsi sikadır" demiştir. İbn Hazm da: "Bu son derece sahih bir mektubtur" demiş ve İbn Hibban'la başkaları sahih olduğunu söylemişlerdir.[39]

Bazı Hükümler

1. Bu Resulullah (s.a.) in müslümanı ara tarz kıldığı (veya takdir ve tayin ettiği) zekât farizası (hükümlerini beyan eden bir mektup) dır." Fıkrası kâfirlerin zekât vermekle mükellef olmadıklarına delâlet etmektedir. Zira bu fıkrada zekâtın müslümanlara farz kılındığı belirtilmiştir. Kâfirlerin iman etmekle mükellef oldukları hususunda ittifak vardır.

Zira “Ey insanlar, ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi Allah'ın Resulüyüm. Ondan başka ilâh yoktur. O diriltir, öldürür. Gelin Allah'a ve O'nun ümmî Peygamberi olan Resulüne inanın..."[40] âyetinde, onlar a Allah ve Resulüne iman etmeleri emredilmektedir. Namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef olup olmadıkları hususunda ise, ihtilâf edilmiştir. Irak âlimleriyle Mâlikîlerin sahih kavline göre kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler, Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imândır.

2. Zekâta tâbi olan hayvanlar gibi emvâl-i zahire, halife veya onun naibi olan zekât memuruna verilir.

3. Zekât memuru mal sahibinden bu hadiste belirtilen miktara uygun zekât isterse, mal sahibinin ona zekâtım vermesi vâcib olur. Vermesi gereken miktardan fazla isterse, mal sahibi duruma göre ona ya fazlalığı ya da hiçbir şey vermez. Zekâtım başka bir zekât memuruna öder.

4. Halifenin İslama aykırı olan emrine itaat edilmez.

5. Bu hadis develerin zekât miktarlarını da açıklamaktadır:

a. Devenin nisabı,-beştir. Yani deve sayısı beşe ulaşmadıkça zekâtı yoktur.

b. Beş deveden dokuz deveye kadar bir koyun zekât verilir.

Zekâta tabi olan hayvanlarda ı iki nisab arasındakilerin zekâtı yoktur. Buna fıkıhta "vaks" denilmektedir. Meselâ burada anlatılan beşten dokuza kadar olan dört deve için ayrıca zekât yoktur. Yani deve sayısı beş olsun dokuz olsun zekâtı yalnız bir koyundur. Ancak bu zekâtın dokuzuna mı, yani hem nisab olan beşe hem de vaks olan dörde mi yoksa sadece nisab olan beş deveye mi taalluk ettiği konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:

Hanefîlerden Muhammed ile Züfer ve Mâlikîlerin mutemed kavline göre bu zekât hem nisab hem de vaksa yani dokuzuna taalluk eder.

Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise zekât, yalnız nisaba (misalimizde beşine) taalluk edip vaksa (beşten sonraki dört deveye) taalluk etmemektedir. Şâfiîlerin esah olan görüşü ile Mâlikîlerin meşhur görüşü de budur. el-Menhel'in yazarı Mahmud Muhammed Hattâb es-Subkî bunların delillerini de zikrettikten sonra birinci görüşün delil yönünden daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.[41]

İki görüşün sahiplerine göre de verilmesi gereken zekât miktarı aynı (misalimizde beş deve) olup değişmediğine göre, bu ihtilafın faydası nedir? sorusuna şöyle cevap verilir:

Dokuz devesi olan bir mal sahibinin bu develeri üzerinden bir yıl geçtikten sonra dördü helak olursa, birinci görüşe göre mal sahibi kalan develere düşen nisbete göre zekât verir ki, o nisbet de dokuzda beş (5/9)'tir. Yani zekât olarak bir koyunun dokuzda beşini vermesi lâzım gelir. Halbuki ikinci görüşe göre daha önce vermesi gereken zekât miktarı olan bir koyundan hiçbir şey eksilmez. Böylece her iki halde de (yani beş veya dokuz deve olması hâlinde) aynı şeyi verir. Çünkü ikisinde de nisâb aynı olup değişmemiştir.

c. On deveden on dörde kadar iki koyun,

d. Onbeş deveden ondokuza kadar üç koyun.

e. Yirmi deveden yirmi dörde kadar dört koyun.

f. Yirmi beş deveden otuz beş'e kadar bir bint-i mahâd (bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve) verilir. Mal sahibinin yanında yoksa bir ibn-i lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve) verilir.

Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre zekât olarak verilmesi gereken bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve bulunmayınca ondan bir yaş

büyük olan bir erkek deve verilir. Dişi deve erkek deveden değerli olduğundan yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilmiştir. Ancak bazı âlimler hadisin zahirine göre hüküm vermediklerinden bu hususta ihtilâf etmişlerdir.

Mâlik, Şafiî ve bir rivayete göre Ebû Yûsuf bu hadisin zahirine göre hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre ise, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve (bint-i mahâd) bulunmadığı takdirde onun yerine iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (ibn lebûn) alma mecburiyeti yoktur. Muteber olan, kıymettir. Nitekim Hidâye sarihi İbnu'l-Hümâm Fethü'l-Kadîr'de: "O zamanlarda yaş büyüklüğü dişilik değerine karşılık kabul edilerek İbn Lebûn, bint mahâd'la eş değerdeydi. İkisi arasındaki eş değerlik değişince sonuç da değişir", demektedir. el-Menhel yazarı İbnu' 1-Hümâm'ın bu sözüne şunu ilâve etmektedir: "eğer kıymeti göz önünde bulundurmadan ibn lebûn almayı zorunlu koşarsak, bu durum, ya fakirlere zarar verir ya da mal sahiplerini mağdur eder".

g. Otuz altı deveden kırk beş'e kadar bir bint lebûn (iki yaşını bitirip uç yaşma basmış dişi deve) verilir.

ğ. Kırkaltı deveden altmışa kadar bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dişi deve) verilir.

h. Altmış bir deveden yetmişbeş'e kadar bir ceza (dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve) verilir.

ı. Yetmişaltı deveden doksan'a kadar iki bint lebûn (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) verilir.

i. Doksan birdevedenyüz yirmiye kadar için iki hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi deve) verilir.

j. Yüzyirmiyi geçince her kırk deve için bir bintu lebün (iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi deve) ile her elli deve için bir hıkka (üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve) verilir.

Buna göre:

121 deveden 129'a kadar üç bint lebûn,

130 deveden 139'a kadar bir hıkka ile iki bint lebûn,

140 deveden 149'a kadar iki hıkka ile bir bint lebûn,

150 deveden 159'a kadar için üç hıkka verilir. Bu hesap hadisin zahirine göre böyle devam eder gider.

Şafiî, İshâk b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, Mâlikîlerden İbn Kasım ve bir rivayete göre Ahmed bu görüştedirler.

Mâlik'ten rivayet edilen bir görüşe göre hadiste geçen fazlalaşmadan maksat, on develik bir artıştır. 130 deve için bir hıkka ve iki bint lebûn verilir. Böylece her on deve artışı ile zekât miktarı değişir. 121'den 129'a kadar olan develer için zekât memuru iki hıkka veya üç bint lebûn almakta muhayyerdir. Çünkü bu, iki ellilikten de üç kırklıktan da fazladır.

Hz. Ali, tbn Mesûd, Ebû Hanife ile arkadaşları İbrahim en-Nehâî ve Sevrî'ye göre verilecek zekât miktarı 120 deveden sonra yeniden başlar. Yani 120 deve için iki hıkka verilmekle beraber bundan sonraki her beş deve için ayrıca bir koyun verilir. Muselâ: 144 deve için iki hıkka ile 4 koyun verilir. 145 deve için ise, iki hıkka ve bir bint-i mahad verilir. Deve sayısı 150 olunca her 50 deve için bir hıkka olmak üzere üç hıkka verilir. Bunlar 1570 no'lu hadisin açıklamasında tablo hâlinde verilecektir.

6. Davarın zekât miktarı:

l'den 39'a kadar zekât vâcib değildir.

4O'dan 120'ye kadar bir koyun (veya keçi),

121 'den 200'ye kadar iki koyun (veya keçi),

201'den 399'a kadar üç koyun (veya keçi),

400'den 499'a kadar dört koyun verilir.

Bundan sonraki her yüz için bir koyun zekât verilir.

7. Zekâta tabi olan hayvanların sâime olması gerekir. Cumhurun da görüşü budur.

8. Gümüş nisaba ulaştığında kırkta biri zeHt olarak verilir.

9. Diğer hükümler ihtilaflı olup hadisin açıklamasında geçtiği için tekrar edilmesi, lüzumsuz görülmüştür.[42]

1568. ...Salim, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Resûlullah (s,a.) zekât mektubunu yazdırdı ve vefat edene kadar onu zekât memurlarına vermeyip kılıcının yanında bıraktı. Ebû Bekir, vefat edene kadar onunla amel etti. Sonra da Ömer, vefat edene kadar onunla amel etti. o mektupta şunlar vardı:

"Beş devede bir koyun; on devede iki koyun, onbeş devede üç koyun, yirmide dört koyun (zekât) vardır. Yirmi beşten otuz beş .deveye kadar bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve; otuz beşi bir tane geçerse, kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve; kırk beşi bir tane

geçtiğinde altmışa kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve; altmışı bir tane geçtiğinde yetmiş beşe kadar dört yaşını bitirip beş yaşma basmış bir dişi deve; yetmiş beşi bir tane geçtiğinde doksana kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve; doksanı bir tane geçtiğinde yüz yirmiye kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât)vardır. Eğer develer bundan da fazla olursa, her elli (deve) de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve ve her kırkta iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.

Davarda kırk koyundan yüz yirmiye kadar bir koyun, yüz yirmiden bir tane fazla olunca iki yüze kadar iki koyun, İki yüzden bir tane fazla olursa, üç yüze kadar üç koyun (zekât) vardır. Davar, bundan da fazla olursa, her yüz koyunda bir koyun (zekât) vardır. Yüze varmadıkça,zekâtı yoktur.

Zekât (artar veya eksilir) korkusuya toplu olan (mal), ayrılmaz, ayrı olan da bir araya toplatılmaz.

İki halitin (ortak) malından alınan zekât hususunda ikisi aralarında hisselerine göre hesaplaşırlar.

Zekâtta ne yaşlı ne de ayıplı (hayvan) alınmaz."[43]

Süfyân b. Huseyn dedi ki:

Zührî: "Zekat memuru geldiğinde koyunlar üç kısma ayrılır: Üçte biri kötü (halli), üçte biri iyi (halli) ve üçte biri de orta (halli). Zekât memuru orta hallisinden alır" demiş ve sığırları zikretmemiştir.[44]

Açıklama

fıkrasında geçen fiilinin Resûlullah (s.a.)'a isnadında mecaz vardır. Çünkü zekâtla ilgili mektubu Resûlullah (s.a.) bizzat kendisi yazmamış, ashâb-ı kiramdan birine yazdırmıştır. Yani o söylemiş, saha*" de söylenenleri yazmıştır.

Peygamber (s.a.) zekâtla ilgili yazdırdığı mektubu kılıcının yanına koyup saklamış tayin ettiği zekât memurlarına vefat edinceye kadar vermemiştir. Zira o, devamlı onlarla görüşüp zekâtla ilgili hükümleri onlara sözlü olarak beyân ederdi. Bu sebepten dolayı ihtiyaç duymadığı için onlara o mektubu vermemiştir. Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) o mektubu vefatından sonra onunla amel olunsun diye yazdırıp saklamıştı. Nitekim

Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir o mektubu çıkarıp vefat edinceye kadar onunla amel etmiş, sonra da onu Hz.Ömer uygulamıştır.

Ebu't-Tayyib es-Sindî diyor ki: "Bu mektubun, kılıcın yanına konulmasında zekât vermeyenlere karşı savaş açılmasına işaret vardır. Nitekim Ebû Bekir (r.a.)'in hilâfeti zamanında zekât vermeyenler olmuş ve onlara karşı savaş açılmıştır."

Hadisin senedinde geçen Sâlim'in babasından murad, Hz.Ömer'in oğlu Abdullah'dır. Zekât hakkındaki mektuplarla ilgili olarak 1567 no'lu hadis, Enes hadisi, bu hadis de tbn Ömer hadisi diye bilinir. "Zekâtnâme" diye bilinen zekâtla ilgili mektuplar hakkındaki malumat ayrıca 1570 no'lu hadiste gelecektir.

Bu hadisin mânâ ve fıkıh yönü, bir önceki hadiste belirtildiği için tekrarına gerek duyulmamıştır. Bu, hadisi Zührî'den Süfyân b. Hüseyn rivayet etmiştir. Ayrıca Zührî'nin bu mektubta sığırların zekâtı ile ilgili bir şey nakletmediği belirtilmiştir.

Süfyân b. Hüseyin hakkında söylenenlere gelince Nesâî, Süfyân b. Hüseyn'in Zührî'den olan rivayeti hariç, rivayet ettiği hadislerin alınabileceğini söylemiştir.

İbn Sa'd da O'nun sika olmakla beraber rivayet ettiği hadislerde çok hata ettiğini ifade etmiştir.

İbn Adiy; "Süfyan b. Hüseyn'in Zührî'den yaptığı rivayetler hariç, hadisleri alınabilir," demiştir.

İbn Hibbân: "Süfyan b. Hüseyn, Zührî'den olan rivayeti hariç, sikadır." demiş.

Münzirî: "Müslim, Süfyan b. Hüseyn'in bazı hadislerini tahric etmiş. Buharı de onunla istişhâd etmiştir. Ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler vardır" demiştir.

Görüldüğü gibi muhaddisler onun sika olduğunu ancak Zührî'den yaptığı rivayetler hakkında bazı söylentiler bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Süfyan b. Hüseyn'in rivayet ettiği bu hadis hakkında da Tirmizî şöyle demektedir: "Bu hadis hasendir. Bütün fakihlere göre uygulama da buna göredir. Bu hadisi ayrıca Yûnus b. Yezîd ile başkaları da Zührî'den, o da Sâlim'den rivayet ederek onu ref etmemişlerdir. Bu hadisi yalnız Süfyan b. Hüseyn merfu olarak rivayet etmiştir.

Tirmizî, el-İlel adlı eserinde ise, şöyle demiştir: "Muhammed b. İsmail el-Buhârî'ye bu hadisin sıhhatini sordum, şöyle dedi: "Umarım ki

mahfuzdur. Süfyan b. Hüseyn de sadûktur."

Beyhakî, "Bu hadisi Süfyan b. Hüseyn gibi Süleyman b. Kesîr de merfu olarak rivayet etmiştir ki, Süleyman b. Kesîr'in rivayet ettiği hadislerle ihticac edilebileceğine Buhârî ve Müslim'in ittifakı vardır" demiştir.

Hâkim de bu hadisi Müstedrek'te tahric etmiş ve Süfyan b. Hüseyn'in, hadis imamlarından olan Yahya b. Maîn tarafından tevsik edildiğini ifâde etmiştir.[45]

1569. ...Muhammed. b. Yezid el-Vâsıtî demiştir ki;

Süfyan b. Hüseyn, aynı senetle aynı manayı bize naklederek; "bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve (verilir)" dedi. Muhammed b. Yezid, Zührî'nin (sürünün üçe taksim edileceği ile ilgili) sözünü de zikretmedi.[46]

Açıklama

ibaresinden maksat şudur: Muhammed b.Yezid el-Vâsitî, bu hadisi Süfyan b. Hüseyn'den Abbâd b. el-Avvâm'ın isnadıyla yani bundan bir önceki hadisin senediyle aynı mânâyı rivayet etmiştir. Ancak Muhammed b. Yezid'in rivayet ettiği bu hadiste bir önceki hadisten fazla olarak şu da var: "Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve yoksa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve verilir. Yani yirmibeş deveden otuzbeş deveye kadar zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve verilir. Mal sahibinin bu yaşta dişi devesi yoksa ondan bir yaş büyük erkek deve verilir. Muhammed b. Yezid bir Önceki hadiste geçen Zührî'nin "zekât memuru geldiğinde koyunlar üçe ayrılır..." sözünü bu hadiste zikretmemiştir.[47]

1570. ...Yûnus b. Yezid İbn Şihâb'(ez-Zührî)dan şöyle dediğini rivayet eder:

Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hakkında yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır ki, (O'nun aslı) Ömer b. Hattâb ailesinin yanındadır. İbn Şihâb (devam ederek):

Onu bana Salim b. Abdullah b. Ömer okuttu da olduğu gibi hepsini belledim. O, Ömer b. Abdülaziz'in Abdullah b. Abdullah b. Ömer'le Salim b. Abdullah b. Ömer'den nakledilmesini emrettiği nüshadır, dedi ve hadisi

nakledip (devamında): "Develer, yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşım bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz otuz olduğunda yüz otuz dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış iki dişi deve ile üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz kırk olduğunda yüz kırk dokuza varıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve ile iki yaşım bitirip üç yaşma basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz elli olduğunda yüz elli dokuca kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz altmış olduğunda yüz altmış dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşma basmış dört dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz yetmiş olduğunda yüz yetmiş dokuza ulaşıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve ile üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. Yük seksen olduğunda yüz seksen dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşma basmış iki dişi deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış iki dişi deve (zekâtı) vardır. Yüz doksan olduğunda yüz doksan dokuza ulaşıncaya kadar üç yaşını bitirip dört yaşına basmış üç dişi

deve ile iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekâtı) vardır. İki yüz olduğunda üç yaşını bitirip dört yaşma basmış dört dişi deve veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış beş dişi deve (zekâtı) vardır. (Ey zekât memuru) bu iki şeyden hangisini bulursan alırsın. Otlaklarda yayılan davarda ise..." dedi ve (Yunus b. Yezid) Süfyan b. Hüseyin'in (rivayet ettiği) hadisinin benzerini nakletti. Onda şu vardı: "Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de (koç ve teke gibi) döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse, alabilir.[48]

Açıklama

îbn Şihâb ez-Zührî'nin ifâdesinde anlatılmak istenen şudur; "Bu, Resûlullah (s.a.)'ın zekât hükümlerini beyân hususunda yazdırdığı mektubun bir nüshasıdır. İbn Şihâb bu nüshayı Salim b. Abdullah'tan dinlemiş ve hıfzetmiş. Ömer b. Abdulaziz Medine'ye'emir tayin edildiği zaman Abdullah b. Ömer'in oğulları Salim ile Abdullah'ın yanlarında bulunan bu mektubun örneğini çıkarttırarak zekât memurlarına ona göre amel etmelerini emretmiş ve bir nüshasını da el-Velîd b. Abdulmelik'e göndermiştir. Halife el-Velid de zekât memurlarına onunla amel etmelerini

emretmiş, artık ondan sonra gelen bütün halifeler hep aynı şeyi emredip tatbik ettiler. Hatta Hişam b. Hâni onu çoğaltarak bütün zekât memurlarına gönderip onlara sadece onunla amel etmelerini emretmiştir.

cümlesindeki iki fiilin de faili İbn Şihâb ez-Zührî'dir. Şâlim, babasından bu hadisin aslını nasıl rivayet etmişse, Zührî de onu aynen Sâlim'den rivayet etmiştir. Zührî hadisi başından beri -yani "develer beşe varmadıkça zekât olarak hiçbir şey alınmaz beşe vardığında on deveye ulaşıncaya kadar bir koyun (zekâtı) vardır..." kısmından itibaren nakletmiş ve, "yüz yirmi bir olduğunda yüz yirmi dokuza varıncaya kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış üç dişi deve (zekâtı) vardır", diyerek devam etmiştir. Bu cümle, 1568'de Enes hadîsinde geçen "yüz yirmiden fazla olduğunda her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve her elli devede üç yaşım bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" cümlesini açıklamaktadır. Enes hadisinde cumhurun buna göre amel ettiğini ve Hanefîlerin muhalefetini anlattığımız için burada ayrıca anlatmayı gereksiz görüyoruz.

cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Ey zekât memuru! Üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi develerle iki yaşım bitirip üç yaşına basmış dişi develerden hangisini almak istersen alabilirsin, muhayyersin.

Buna göre muhayyerlik zekât memuruna ait olmuş oluyor. Cumhur bu görüştedir. Ancak şu da kast edilmiş olabilir: Hangi yaşta bulursan mal sahibinden onu alırsın. Yani mal sahibi hangisini vermek isterse onu almak zorundasın. Buna göre de muhayyerlik mal sahibinin olur. Ebû Hanife ve arkadaşları da bu görüşte olup şöyle demişlerdir: Zekât memuru tarafından istenen yaştaki deve bulunduğu halde mal sahibi dilerse devenin kıymetini verebilir. Hatta zekât memuru onun kıymetini kabul etmeye zorlanır. Çünkü Peygamber (s.a.) mal sahiplerine kolaylık gösterilmesini emr etmiştir. Bu kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer bırakmakla gerçekleşir.

Serahsî Mebsût adlı eserinde şöyle demektedir: "Bu mektupta anlatılanın zahiri, bu hayvanlar hakkındaki muhayyerliğin zekât memuruna ait olduğuna ve almak istediğim kendisinin tespit edeceğine delâlet etmektedir. Ancak hüküm öyle değildir. Yani muhayyerlik zekât memurunun değil, mal sahibinindir. Bu nedenle mal sahibi dilerse, vermesi gereken hayvanın kıymetini, dilerse bir yaş küçüğünü ve aradaki değer farkını verir veya dilerse bir yaş büyüğünü verip aradaki değer farkım geri alır. Kısacası mal sahibinin vermek istediğini zekât memuru almak

zorundadır. Ben bunu almam diyemez. Çünkü sâri', mal sahihlerine kolaylık gösterilmesini emretmiştir. Sözü edilen kolaylık da ancak mal sahibini muhayyer kılmakla tahakkuk eder."

cümlesindeki fiilin faili Yunus b. Yezid'dir. Yani Yunus b. Yezid îbn Şihâb'dan yaptığı rivayette Süfyan b. Hüseyn'in İbn Şihâb'dan rivayet ettiği davarın zekâtı ile ilgili bir önceki hadisi nakletti.

Nevevî el-Mecmu' adlı eserinde: "Zekâta tabi olan hayvanların zekât miktarları Enes'le İbn Ömer'in rivayet ettikleri iki hadise bağlıdır" diyerek bu iki hadisi nakledip senetleriyle ilgili malumat verir.

Bu iki hadisin senetleriyle ilgili malumatı yerlerinde verdiğimizi belirttikten sonra bu iki mektubun cumhur tarafından hüsnü kakül gördüğünü ve ikisinin gereğine göre amel edildiğini ifade etmek isteriz. Cumhurun bu mektublarm muhtevasından üzerinde ittifak ettikleri hususlar şunlardır:

1. Beşten az deveye zekât yoktur.

2. Kırktan az davara zekât yoktur.

3. İki yüz dirhemden az gümüşte zekât yoktur.

4. Yirmi beşten az develerin zekâtı koyundan verilir.

5. Yirmi beşten az develerin zekâtı her beş devede bir koyundur.

6. Yirmi beşten yüz yirmiye kadar olan develer için zekât olarak verilecek olan develerin yaşında ittifak vardır.

7. Kırktan üç yüze kadar olan davar için zekât olarak verilecek miktar ile ondan sonra her yüz koyundan bir koyun verileceği hususunda ittifak vardır.

8. Gümüş zekâtı kırkta birdir.

9. Malm orta hallisi alınır.

Her ne kadar bazı fer'î meselelerde ihtilâf edilmiş ise de, bu ihtilâflar doğrudan doğruya hadislerden değil de, hadislerin çeşitli yorumlarından neş'et etmiştir. Şimdi de develerin zekâtında cumhurun üzerinde ittifak ettiği miktarların tablosunu verelim.

Deve sayısı	Verilmesi Gereken Miktar:
5!den 9'a kadar	1 koyun
10'dan 14'e kadar	2 koyun
15'den 19'a kadar	3 koyun

20'den 24'e kadar 4 koyun

25'den 35'e kadar 1 bintü mahâd (1 yaşını bitirip 2 yaşına basan dişi deve)

36'dan 45'e kadar 1 bintü lebûn (2 yaşını bitirip 3 yaşma basmış dişi deve)

46'dan 60'a kadar 1 hıkka (3 yaşını bitirip 4 yaşına basmış dişi deve)

61'den 75'e kadar 1 cezea (4 yaşını bitirip 5 yaşına basmış dişi deve)

76'dan 90'a kadar 2 bintu lebûn

91’den 120'ye kadar 2 hıkka

Bu miktarlar üzerinde icmâ meydana gelmiştir. İhtilaflı olan miktarlar ise, Şafiî, İshak b. Râhûye, Evzâî, Ebû Sevr, Dâvûd, bir rivayetinde Ahmed ve Mâlikî'lerden îbn Kasım'a göre şöyledir:

121'den 129'a kadar 3 bintu lebûn

130'dan 139'a kadar l hıkka ile 2 bintu lebûn

140'dan 149'a kadar 2 hıkka ile 1 bintü lebûn

150'den 159'a kadar 3 hıkka

160'dan 169'a kadar 4 bintu lebûn

170'den 179'a kadar 3 bintu lebûn ile 1 hıkka

180'den 189'a kadar 2 bintu lebûn ile 2 hıkka

190'dan 199'a kadar l bintu lebûn ile 3 hıkka

200'den 209'a kadar 5 bintu lebûn veya 4 hıkka

Bunlar daha önce belirttiğimiz gibi Enes ile İbn Ömer'in hadislerinin zahirine göre hüküm vermişlerdir.

İbrahim en -Nehaî, Sevrî, Ebû Hanîfe ile arkadaşları ve bir rivayete göre Hz. Ali ile İbn Mesûd'a göre ise, şöyledir: Deve sayısı Verilmesi Gereken Miktar:

125	2	hıkka	ile	1	koyun
130	2	hıkka	ile	2	koyun
135	2	hıkka	ile	3	koyun
140	2	hıkka	ile	4	koyun
145	2	hıkka	ile	1	bintu mahâd

150	3	hıkka			
155	3	hıkka	ile	1	koyun
160	3	hıkka	ile	2	koyun
165	3	hıkka	ile	3	koyun
170	3	hıkka	ile	4	koyun
175	3	hıkka	ile	1	bintu mahâd
186	3	hıkka	ile	1	bintu lebûn
196	4	hıkka	veya		5 bintu lebûn
200	4	hıkka	veya		5 bintu lebûn

İki yüz deveden sonra bir daha koyundan başlar sonra bintu mahâd, ondan sonra bintu lebûn diye devam eder. Her elli devede bir hıkka artar.

Bunların delili, Ebû Davud'un el-Merâsîl'de, İshak. b. Rahûye'nin Müsned'inde ve Tahâvî'nin Müşkilü'l-Âsâr'da Hammad b. Seleme'den rivayet ettikleri şu hadistir:

Hammâd şöyle demiştir: Kays b. Sa'd'a; "Muhammed b. Amr b. Hazm'ın mektubunu bana al getir" dedim. Bunun üzerine Kays bana bir mektup vererek onu Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan aldığını ve o mektubu Peygamber (s.a.)'in, onun dedesi için yazdırdığını haber verdi. O mektubu okudum da onda develerin zekâtından söz edilmekteydi. Hammâd o hadisi nakletti de onda "deve sayısı yüzyirmiyi geçince deve zekâtının başlangıcına dönülür" buyuruluyordu.

Bir rivayete göre Kays b. Sa'd şöyle demiştir: Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'a, "Resûlullah (s.a.)'in dedem Amr b. Hazm için yazdırmış olduğu zekât mektubunu bana ver" dedim. O da bir kâğıda yazılı olan mektubu çıkardı, onda şu vardı:

"Develer yüz yirmiden fazla olunca verilecek zekâta baştan başlanır. Ondan sonra yirmibeşten az olan develerde her beş deve için bir koyun olmak üzere zekâtları davardan verilir."

Birinci grubun delil olarak ileriye sürmüş oldukları Enes ve İbn Ömer hadisiyle ikinci grubun delili olan Hammâd'ın rivayet ettiği hadis arasında nbazıları bir çelişki görmemiş ve "yüz yirmiden fazla olunca" cümlesini "deve sayısı yüz yirmiden çokça fazla olunca" diye yorumlamışlardır. Çoğu da Hammâd'ın hadisinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.[49]

1571. ...Mâlik dedi ki: Ömer b. Hattâb'ın; "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz toplu olan da, ayrılmaz"' sözünün anlamı şudur: Her adamın kırk koyunu olup da zekât memurunun gelmesi yaklaştığında onlarda yalnız bir koyun (zekât vâcib) olsun diye onları bir araya toplarlar. "Toplu olan ayrılmaz" (sözünün anlamı) ise, iki halîtten her birinin yüz bir koyunu olduğunda onlarda ikisinin üzerine üç koyun (zekât vâcib) olur. Zekât memurunun onlara gelmesi yaklaştığında ikisi koyunlarını ayırırlar. Böylece ikisinden her birine yalnız bir koyun (zekât vâcib) olur. Bu konuda, duyduğum budur.[50]

Açıklama

İmam Mâlik, Hz.Ömer'in "ayrı olan (mal) bir araya toplatılmaz" sözünü şöyle açıklamıştır: İki veya daha çok

kişinin kırkar koyunu olup da her birinin bir koyun zekât vermesi gerekirken bunlar, zekât olarak üç koyun yerine yalnız bir koyun versinler diye zekât memurunun gelmesine yakın bir zamanda koyunlarım bir araya toplarlar.

"Toplu olan (mal) ayrılmaz" sözünü de şöyle açıklamıştır: İki hâlıtten her birinin yüz bir koyunu olup da ikisi toplam üç koyun zekat vermeleri gerekirken bunlar zekât olarak her birine yalnız bir koyun düşsün diye koyunlarını ayırırlar.

İmam Mâlik, bu iki cümleyi böyle açıkladıktan sonra başkalarından da yalnız bu yorumu duyduğun u belirtmiştir.

Bu açıklamadan anlaşıldığına göre bu iki cümledeki nehy, mal sahiplerinedir. İmam Şafiî'ye göre ise, bu nehy, hem mal sahiplerine hem de zekât memurlarınadır. Zira mânânın ikisine de ihtimali var. Mânâyı birine hamletmek, diğerine hamletmekten evlâ olmadığından her ikisine birden

hamledilmiştir. Şu kadar var ki, mânânın mal sahiplerine hamli daha belirgindir.

Terceme ile açıklamada "halît" kelimesini olduğu gibi almamızın sebebi onun mezheplere göre değişik şekillerde açıklanmasıdır. Bu kelime ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verildiği gibi imam Mâlik'in açıkladığı bu iki cümlenin anlamı ile ilgili hükümler de orda zikredilmiştir. [51]

1572. ...AH (r.a.)'den şöyle rivayet edilmiştir. (Râvi) Züheyr der ki:

Zannederim o da onu Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiş şöyle demiştir:

"(Gümüşten) kırkta birleri (zekât olarak) veriniz, her kırk dirhemden bir dirhem, iki yüz dirheme varmadıkça sizin üzerinize (zekât olarak) hiçbir şey yoktur. İki yüz dirhem olduğunda beş dirhem (zekâtı) vardır. (Bundan) fazlası hesabına göredir. Davarda her kırk koyunda bir koyun (zekat) vardır. Yalnız otuz dokuz koyun(un) varsa, senin üzerine onda (zekat olarak) hiçbirşey yoktur" (deyip Ebû İs-hâk) davarın zekâtım Zührî gibi nakletti ve; "Sığırda her otuz (tane) de bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır (zekât) vardır. Kırk (sığır)da ise, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır (zekât) vardır. Avâmil olan (çalıştınlan)lara (zekât olarak) bir şey yoktur. Develerde ise.." deyip onların zekâtını Zührî'nin zikrettiği gibi nakletti ve; "Yirmi beş devede beş koyun,(zekât) vardır. (Bundan) bir tane fazla olursa, otuz beşe kadarı için bir yaşını bitirip iki 'yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Eğer bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve olmazsa iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve (verilir.) Bundan bir tane fazla olunca kırk beşe kadar iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. Bir tane fazla olunca altmışa kadar onda erkek deveye çeki-lobileri üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır" dedi. Sonra da Zührî'nin hadisinin benzerini nakletti ve: "Bir tane fazla yani doksan bir olunca yüz yirmiye kadar onda erkek deve e çekilebilen üç yaşını bitirip dört yaşına basmış iki dişi deve (zekât) vardır. Şayet develer bundan çok olursa, her elli devede üç yaşını bitirip dört yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır.

Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla toplu olan (mal) ayrılmaz. Ayrı olan da bir araya toplatılmaz.

Zekâtta ne yaşlı ne ayıplı ne de döl hayvanı alınmaz. Ancak zekât memuru dilerse (alabilir.)

Irmakların suladıkları veya yağmurun suladığı bitkilerde öşür vardır. Büyük kovalarla sulananlarda ise, öşrün yarısı vardır."

Âsim ve el-Hâris'in hadisinde suda vardır: "Zekât, her sene (vâcib)dir" Züheyr dedi ki: "Zannederim (Ebû İshak "zekât" her sene) bir defa (vâcibtir)" dedi. Âsım'ın hadisinde şu vardı: "Develerin arasında ne bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek deve olmadığı zaman on dirhem (gümüş) veya iki koyun (verilir)"[52]

Açıklama

ifadesiyle dile getirilmek istenen şudur: Züheyr b. Muâviye bu hadisi Ebû İshâk'-tan rivayet etmiştir. Züheyr, Ebû İshâk'ın hadisin senedinde Ali (r.a.)'den sonra Hz. Peygamber (s.a.)'i zikredip etmediğinde şüphe etmiştir. Yani hadisin merfu olup olmadığı hususunda tereddüt etmiştir. Dârekutnî bu hadisin bir kısmını Züheyr tankıyla kesin merfu olarak rivayet etmiştir.

cümlesinde gümüşün zekâtının onda birin dörte biri olduğu belirtilmiş ve "her kırk dirhemden bir dirhem" cümlesiyle açıklanmıştır.

Bu hadise göre gümüş zekâta tabidir. Zekâtı kırkta birdir. Nisabı da iki yüz dirhemdir. İkiyüz dirhem gümüşün ise, beş dirhem zekâtı vardır. Ancak âlimler gümüşün zekâtının vâcib olması için halis olmasının şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Şafiî, Ahmed ve ikisinin arkadaşları gümüşün halis olmasını şart koşmuşlar ve yabancı maddelerle karışmış mağşuş gümüşteki halis gümüş ikiyüz dirheme ulaşmadıkça zekâtının vâcib olmadığını söylemişlerdir.

Hanefîlere göre ise, gümüşün halis olması şart değildir. Mağşuş olan gümüşün içindeki halis gümüşün ağırlığı yabancı maddelerden fazla veya eşitse zekâtı verilir. Yabancı maddelerden az ise, ticaret eşyası hükmüne girer. Değeri nisaba ulaşır ve sahibi onunla ticaret etmeye niyyet etmiş ise zekâtı verilecektir. Değeri nisaba ulaştığı halde onunla ticâret etme düşünülmüyorsa zekâta tabi değildir.

Mâlikîler ise, şöyle demişlerdir: Mağşuş olan veya ağırlık yönünden noksan olan gümüş alış-verişlerde halis ve ağırlık yönünden tam olanlar gibi revaçta iseler, zekâtım vermek vâcibtir. Eğer revaçta olmazlarsa veya

tam olanlardan az revaçta iseler, mağşuş içindeki gümüş miktarı hesablanır. Nisaba ulaşıyorsa, zekâtı verilir, ulaşmıyorsa verilmez. Ağırlık yönünden noksan olan, tam olanın değerinde geçerli ise, zekâtı verilir. Değerce düşük ise, aradaki farkı kapatmadıkça zekâtı verilmez. Meselâ ağırlık yönünden noksan olan iki yüz dirhem gümüş tam olan iki yüz dirhem gümüş kadar revaçta ise, zekâtı verilir. Yüz doksan dirhem gümüş değerinde revaçta ise, zekâtı verilmez, aradaki on dirhemlik farkın kapatılması gerekir.

cümlesinde söylenmek istenen şudur: "iki yüz dirhem gümüşten sonraki dirhem sayısı az olsun çok olsun hesabı yapılır ve zekâtı öyle verilir. Cumhur bu görüştedir. Hz.Ali, İbn Ömer, Nehâî Malik, Şafiî, Ahmed, Ebû Yûsuf, Muhammed, Sevrî, İbn Ebî Leylâ ve İbnu'l-Münzir bunlardandır. Delilleri bu ve benzeri hadislerdir.

Ebû Hanîfe, Said b. el-Müseyyeb, Tâvûs, Hasan-elBasrî, Şa'bî, Mek-hûl ve Zührî'ye göre ise, iki yüz dirhemden sonraki dirhem sayısı kırka ulaşmadıkça zekâtı yoktur. Aradaki kesirler için bir şey verilmez. Ancak her kırk dirhemde bir dirhem verilir. Buna göre 210, 220 hatta 239 dirhemi olan yine sadece beş dirhem zekât verir. İki yüz kırk dirhem olunca altı dirhem zekât verir ve bu iki yüz yetmiş dokuz dirheme kadar altı dirhem olarak kalır. 280 dirheme varınca, yedi dirhem verir. Bunların de-lülen Dârekutnî'nin el-Minhâl tarikiyle Muâz (r.a.)'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e göndereceği zaman küsuratta (zekât olarak) hiç bir şey alma. Gümüş iki yüz dirhem olduğunda ondan, beş dirhem al ve iki $<Uzden fazlasından kırka ulaşmadıkça (zekât olarak) birşey alma, kırk dirheme ulaştığında ondan bir dirhem (zekât) al, diye emretti."

Bu hadis muhaddisler tarafından tenkide uğramıştır. İkinci delilleri ise, Ebû Davud'un da tahfic ettiği Amr b. Hazm hadisidir: Peygamber (s.a.), şöyle buyurmuştur: "Gümüşten her beş ukiyyede beş dirhem (zekât) vardır. (İki yüzden) fazlasında her kırk dirhemde bir dirhem (zekât) vardır."

Bu hadisi ayrıca Hâkim, îbn Hibban ve Beyhakî tahric etmiş ve sahih olduğunu söylemişlerdir. el-Menhel yazarı Hattâb es-Sübkî, iki tarafın delillerini zikrettikten sonra cumhurun delillerinin daha kuvvetli olduğunu söylemektedir.

Sığırın zekâtına gelince: Önce geçen bazı kelimeleri açıklayalım:

Bakar : Sığır demektir. Ancak manda da zekât yönünden sığır hükmünde olup ikisi aynı cins sayıldığından "bakar" kelimesi her ikisine

şâmildir. Dolayısıyla terceme ve açıklamada kullandığımız sığır kelimesi aynı zamanda mandayı da kapsamaktadır.

Tebî' : Cumhura göre bir yaşını bitirip iki yaşına basmış erkek sığırdır. Mâlikîlere göre ise iki yaşını bitirip üç yaşına basmış erkek sığırdır. Ancak cumhurun görüşü arab diline daha uygundur. Tebî'nin dişisene tebi'a denir.

Müsinne ise, cumhura göre iki yaşını bitirip üç yaşına basmış dişi sığırdır. Mâlikîlere göre de üç yaşını bitirip dört yaşına basmış dişi sığırdır. Müsinne'nin erkeğine "müsinn" denilmektedir.

Bu hadisin sığır zekâtı ile ilgili fıkrasından anlaşıldığına göre sığırın nisabı otuzdur. Yani otuz sığırı olan bir kimse zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verir. Otuzdan az ise, zekât vermekle mükellef değildir. Şayet kırk sığırı varsa zekât olarak iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verir. Zikredilen bu yaşlar cumhura göredir. Mâlikîlere göre ise, bunların bir yaş büyüğü verilir.

Âlimlerin çoğuna göre otuz sığır için zekât olarak tebi' verilebildiği gibi tebi'a da verilebilir. Zira Tirmizî ile İbn Mâce'nin İbn Mesûd'dan rivayet ettikleri hadiste Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her otuz sığırda bir tebî' veya tebî'a (zekât) vardır*' Mâlikîlere göre ise, dişisi (yani tebi'a) efdaldir.

Sığır sayısı kırka ulaşınca Hanefîlere göre iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir erkek veya dişi sığır (yani müsin veya müsinne) verilir. Delilleri Taberânî'nin İbn Abbâs'dan rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kırk sığırda bir müsinne veya müsin (zekât) vardır." Cumhura göre ise, müsinn'i yani erkeği vermek caiz değil, muhakkak müsinne'yi yani dişisini vermek gerekir.

Malik, Şafiî, Ahmed, Muhammed ve Ebû Yusuf'un içinde bulunduğu Cumhura göre sığırın zekât miktarı şöyledir.

Sığırın Sayısı:	Verilmesi gereken Zekât Miktarı:
30'dan 39'a kadar	1 tebî' (veya tebî'a)
40'dan 59'a kadar	1 Müsinne
60'dan 69'a kadar	2 tebî' (veya tebî'a)
70'den 79'a kadar	1 Müsine ile 1 tebî' (veya tebî'a)
8O'den 89'a kadar	2 Müsinne
90'dan 99'a kadar	3 tebî' (veya tebî'a)
100'den 109'a kadar	1 Müsinne ile 2 tebî (veya tebî'a)
110'dan 119'a kadar	2 Müsinne ile 1 tebî' (veya tebî'a)

120'den 129'a kadar 3 Müsinne veya 4 tebi' (veya tebî'a)

Görüldüğü gibi hadiste de geçtiği üzere her otuz sığır için zekât olarak bir tebî veya bir tebi'a her kırk sığır için de bir müsinne verilir. Aradaki küsurlar için zekât verilmez. Anlaşıldığına göre otuzdan otuz dokuza kadar zekât olarak bir tebî' veya tebî'a verilmesi hususunda Ebû Hanife de cumhurla aynı görüştedir. Ancak ondan rivayet edilen meşhur kavle göre kırk ile altmış arasındaki küsurlar için de hesabına göre zekât verilir. Yani her bir sığır için zekât olarak bir müsinnenin kırkta biri verilir. Şöyle ki 41 sığır için zekât olarak bir müsinne ile bir müsinnenin kırkta biri verilir .44 sığır için bir müsinne ile onun on'da biri verilir. 50 sığır için bir müsinne ile onun dörtte biri verilir... Ancak şu kadar var ki Hanefi mezhebinde fetva, Ebû Yusuf ile Muhammed'in kavline göredir.

cümlesinde yük ve ziraat gibi işlerde çalıştırılan hayvanlarda zekâtın vâcib olmadığı bildirilmiştir. Cumhurun görüşü de budur. Mâlikîlere göre ise, zekâtının verilmesi vâcibtir.

Develerin zekâtına gelince; bu hadiste yirmi beş deve için beş koyun zekât verileceği belirtilmiştir. Halbuki bundan önce geçen hadislerde yirmi beş deve için zekât olarak bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve verileceği bildirilmişti ki, cumhurun görüşü budur. Amel de buna göredir. Hz.Ali'nin, "yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" rivayeti ise, zayıftır. Çünkü senedinde Âsim b. Damure ile el-Hârisu'-A'ver geçmektedir. Bunların ikisi hakkında bazı tenkidler vardır. Şa'bî şöyle demiştir: "Bana el-Harisü'1-A'ver hadis nakletti ki o yalancı idi." Ebû İshak da el-HarîsüI'1-A'ver'in yalancı olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda bu hadisi tahric eden Dârekutnî onu Süleyman b. Erkam tarikiyle rivayet etmiştir ki, rivayet ettiği hadisin alınmayacağı ve zayıf olduğu bildirilmiştir. Bazı âlimler, "Hz. Ali kesinlikle böyle bir şey söylememiştir. Bu ona yapılan yanlış bir isnattır. Çünkü o fakihtir bu sözün zekât usulüne uymadığını bilirdi" demişlerdir. Hattâbî bu konuda şöyle demiştir: "Yirmi beş devede beş koyun (zekât) vardır" sözüne göre hükmedilmeyeceği hususunda icmâ' vardır. Âlimlerden hiç biri onu delil kabul etmemiştir.

sözüyle anlatılmak istenen şudur:

Yeryüzünde akan sular veya yağmur suları ile yetişen bitkilerin zekâtı onda birdir. Kuyu ve benzeri yerlerden kova veya başka âletlerle su çekmek ya da hayvan sırtında su taşımak suretiyle sulanan ve ancak bu şekilde yetiştirilebilen bitkilerin zekâtı yirmide birdir. "Sema" kelimesi gök ve bulut

manalarına gelmektedir. Ancak burada mecazen yağmur mânâsına kullanılmıştır. "Ğarb" kelimesi ise aslında büyük kova manasınadır. Bu kelimeden burada sulama işinde kullanılan âlet kast edilmiştir.

Ebü Hanîfe hadisin bitkilerle ilgili bu fıkrasının zahirine göre hükmetmiş, yetiştirilen toprak ürünleri, sebzeler ve meyvelerin miktarı az olsun, çok olsun zekâta tabi' olduğunu söylemiştir. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1559 ile 1596 no'lu hadislerin açıklamalarındadır.

cümlesinde anlatılmak istenen de şudur:

Ebû İshak, Âsim b. Damure ile el-Hârisü'1-A'ver'den yaptığı rivayette zikredilen şeylerin zekâtının her yıl verilmesinin vâcib olduğunu belirtmiştir. Hadisi Ebu İshak'tan rivayet eden Züheyr de O'nun; "zekat her yıl vâcibtir" mi dediği, yoksa "zekât her senede bir defa vâcibtir" mi dediği hususunda şüphe etmiştir. cümlesinden maksat şudur: Ebû İshak, Asîm b. Damure'den yaptığı rivayette şunu söylemiştir: "Kimin yanındaki develer için bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve zekât vermek vâcib olup da yanında bu yaşta dişi devesi veya iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek devese olmazsa, zekât memuruna iki yaşını bitirip üç yaşına,basmış bir dişi deve verir ve ondan aradaki değer farkını alır. O fark on dirhem veya iki koyundur. Hz. Ali, Hz. Ömer ve Sevrî bu görüştedirler. Daha önce geçen 1567 no'lu hadiste bu değer farkının iki koyun veya yirmi dirhem olduğu belirtilmişti ki o hadis Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadisten daha sahihtir.[53]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı ikiyüz dirhemdir. Bundan azına zekat vermek vacıb değildir.

2. Gümüşün zekâtında vaks yoktur. Yani iki yüz dirhemden sonraki dirhem sayısı ne olursa olsun hesabı yapılıp zekâtı verilir. Affa uğrayan herhangi bir küsurat yoktur.

3. Sığırın nisabı otuzdur. Bundan azına zekât vermek vâcib değildir. Otuz sığır için zekât olarak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir erkek sığır verilir. Kırk sığır için de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır verilir. -İkisinin arasındaki küsurat için zekât yoktur.

4. Ziraat ve taşımacılık gibi işlerde çalıştırılan (avamil) sığırlarda zekât yoktur. Develer de aynı hükme tâbidir.

5. Aletsiz sulanan bitkilerin zekâtı onda birdir. Aletle sulananların zekâtı ise yirmide birdir.

6. Bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve vermesi gereken bir kimsenin yanında ne bu yaştaki dişi deve ne de iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir erkek deve olmayıp iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devesi varsa zekât memuruna onu verip aradaki değer farkı olarak ondan on dirhem veya iki koyun alır. Bununla ilgili malumat da hadisin açıklamasında verilmiştir.[54]

1573. ...Ali (r.a.), Peygamber (s.a.)'den (bir önceki) hadisin baş tarafım rivayet etmiş ve şöyle demiştir:

"İki yüz dirhemin olup da üzerinden bir yıl geçmişse, onda beş dirhem (zekât) vardır. Yirmi dinarın olmadıkça senin üzerine -altında- (zekât olarak) bir şey yoktur. Yirmi dinarın olup da üzerinden bir sene geçerse onda yarım dinar (zekât) vardır. Fazlası(mn zekâtı), hesabına göredir." (Râvi) Ebû İshâk dedi ki: "Hesabına göredir" sözünü Ali mi söylüyor, yoksa onu Peygamber (s.a.)'e mi isnad etti, bilmiyorum. " Üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur."

İbn Vehb dedi ki: Ancak (şu kadar var ki) Cerîr, Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen (bu) hadise "üzerinden bir yi! geçmedikçe hiçbir malda (zekât) yoktur." (cümlesini de) ekliyor.[55]

Açıklama

Bu hadisi İbn Vehb, Cerir b. Hâzim'den, O da Ebu İshak'dan rivayet etmiştir.

cümlesindeki “kâle"nin faili Ebû İshâk'tır.

Bu hadis gümüşün nisabının iki yüz dirhem olduğuna ve onda farz olan" zekâtın, kırkta bir olduğuna delâlet etmektedir. Bu hususta icmâ' vardır. Bir dirhemin Kaç gram olduğu ve gram olarak zekâtın nisab miktarı 1558 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir.

cümlesi,-Ali (r.a.) tarafından açıklama

mâhiyetinde söylenmiştir. "ya'ni" fiilinin faili, "en-Nebî" Peygamber (s.a.)'dır.

Altının zekâtı ile ilgili fıkrada geçen bazı kelimelerin mânâları:

Dinar: Altın para mânâsında kullanıldığı gibi miskâl mânâsında da kullanılmaktadır. Bu hadiste miskâl mânâsında kullanılmıştır.

Miskâl: Sözlükte az ölsün çok olsun her türlü ağırlık ölçüsüdür.Terim olarak ise, yaklaşık olarak 4.25 gr. ağırlığındaki bir ağırlık ölçüsüdür. Bununla ilgili ayrıntılı malumat 1558 no'lu hadisin açıklanmasında verilmiş ve yirmi miskahn 85 gr. ağırlığında olduğu belirtilmiştir.

Hâlis olmayan yani başka maddeler karışmış olan (mağşuş) altının zekâtı, hüküm yönünden mağşuş olan gümüşün zekâtı gibidir. Mağşuş gümüşün zekâtının verilip verilmeyeceği 1572 no'lu hadisin açıklamasında belirtilmiştir. Mağşuş altının hükmü de aynıdır.

Bu hadiste altının nisabının yirmi dinar olduğu ve yirmi dinardan az altını olan bir kimsenin zekât vermekle mükellef olmadığı belirtilmiştir. Cumhur da bu görüştedir. Hasan el-Basrî ile Zührî'nin; "kırk miskalden az olan altında zekât yoktur" dedikleri rivayet olunuyorsa da yirmi dinarda zekât lâzım geldiğini söyledikleri de rivayet edilir. Hatta bu rivayetleri daha meşhurdur. Bu nedenle altının nisabının yirmi dinar olduğu hususunda icma vardır, denilmiştir.

Yirmi dinar altından yarım dinar zekât verilmesinin vâcib olduğu da bir çok delillerle sabittir. Delillerden bazıları şunlardır:

1. Bu hadis-i şerif,

2. Nesâî, Hâkim ve İbn Hibbân'ın rivayet ettikleri Amr b.Hazm hadisidir: "Peygamber (s.a.) O'nu bir mektupla Yemen'e göndermişti ki mektupta şöyle deniliyordu: 'Her kırk dinarda bir dinar zekât vardır."

3. Dârakutnî'nin İbn Ömer ile Âişe (r.a.)'den rivayet ettiği şu hadistir: "Peygamber (s.a.) her yirmi dinardan yarım dinar, kırk dinardan da bir dinar zekât alırdı."

Bu hususta rivayet edilen birçok hadis olmakla beraber hepsi birbirlerini desteklemektedir. Binaenaleyh bu hususta da icmâ' vardır.

cümlesinden anlaşıldığına göre, gümüş ile altında zekât vâcib olması için üzerinden bir yıl geçmesi şarttır. Çünkü genellikle bunların artması ancak bir sene geçtikten sonra anlaşılır. Cumhur da bu görüştedir. İbn Abbâs ile İbn Mesûd'dan rivayet edildiğine göre altın ile gümüşün üzerinden bir yılın geçmesi şart değildir. Davûd-i Zahirî de bu görüştedir.

İbaresinde diyen kişi Cerîr'dir.nin faili ise, Ebû İshâk'tır. Cümlenin anlamı ise şudur: "Ebu İshak demiştir ki: "Fazlası hesabına göredir, cümlesi Ali (r.a)'nin sözü mü yoksa Peygamber (s.a.)'in sözü mü? bilemeyeceğim." Hadisin bu cümlesinde altın ile gümüşün zekâtında vaks (küsuratın zekâttan affedilmesi) olmadığına delil vardır. Zira bu Hz. Ali'nin sözü bile olsa merfu hükmündedir.

Hadisin "üzerinden bir sene geçmedikçe hiç bir malda zekât yoktur" fıkrasındaki "mal"dan murad, zekâta tâbi hayvanlar, altın, gümüş, para ve ticâret malı gibi "nâmı" denilen artan maldır. Ekin ve meyvelerin zekâtının vâcib olması için ise, üzerinden bir yıl geçmesi şart değildir. Binaenaleyh bunların zekâtı, kaldırıldıkları mevsimde verilir. Bu hususta âlimlerin icma'ı vardır. Zira âyet-i kerimede " = Hasat günü yerden çıkan mahsûlün hakkını verin"[56]buyurulmuştur.

Mezkûr fıkradaki "hiçbir mal" sözü, umum ifâde ettiğinden dolayı hadisin zahiri, her türlü malı kapsamaktadır. İster bu mal nisabtan kazanılan kârlar olsun, ister hibe veya miras yoluyla elde edilen bir mal olsun fark etmez. Dolayısıyla bu umûmdan anlaşılan gerek sene başında gerekse sene içinde elde edilen malın üzerinden bir yıl geçmedikçe ondan zekât vâcib değildir. Sene başında elde edilen malların üzerinden bir yıî geçmedikçe zekâtının vâcib olmadığı daha önce de geçti. Sene içinde elde edilen mallara gelince:

1. Bu mallar, sene başından beri elde bulunup zekâta tabi olan nisab tutarındaki malların cinsinden ise:

a. Sene içinde elde edüen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmış ise, bu kazanç, sene başından beri elde bulunan asıl mala tâbidir. Asıl malın üzerinden bir sene geçince kazancın üzerinden de bir yıl geçmiş kabul edilir. Meselâ sene başında bir milyon lira ile ticâret yapmaya başlayan bir kişinin bir milyonu sene esnasında beş yüzbin lira kazanacak olsa, sene sonunda hem sermâyenin hem de kazancın yani bir buçuk milyonun zekâtını verecektir. Ticâret mallarından sene içinde kazanılan kâr ve zekâta tâbi olan hayvanlardan doğanlar da durum böyledir. Bu tür kazançların asıl mala eklenmesinin gerektiği hususunda âlimlerin ittifakı vardır.

b. Sene içinde elde edilen mal, sene başından beri elde bulunan maldan kazanılmamış hibe ve miras gibi yollarla elde edilmişse, bunun zekâtının verilmesi hususunda ihtilâf edilmiştir:

Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre sene içinde elde edilen bu tür mallar, sene başından beri elde bulunan mallara hem nisab hem de sene hesabı yönünden eklenir ve hepsinin toplam zekâtı verilir.

İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafiî ve Ahmed'e göre bunlar sene hesabı yönünden bir birilerine eklenmezler, her birinin üzerinden tam bir sene geçmesi şarttır. Ama nisâb yönünden birbirlerine eklenirler. Bunu bir misalle açıklayalım:

Sene başından beri 30 sığırı olan bir kişiye sene içinde on sığır miras intikal etse, Hasan el-Basrî, Ebû Hanife ve arkadaşlarına göre ikincisi birincisine ekleneceğinden birincisi yılını doldurursa, toplam kırk sığırın zekâtını verecektir. İbrahim en-Nehaî, Atâ, Şafiî ve Ahmed'e göre ise, yalnız otuz sığırın zekâtını verecektir. On sığırın zekâtım da üzerinden bir sene geçince verecektir. Bu görüş ayrıca Ebû Bekir, Ali, İbn Ömer ve Âişe (r.anhum)den rivayet edilmiştir.

Mâlik ise, zekâta tabi olan hayvanlar hususunda Efyû Hanîfe'nin görüşündedir. Altın ve gümüş hususunda da Şafiî ve Ahmed'in görüşündedir.

2. Sene içinde elde edilen mallar sene başından beri elde bulunan malların cinsinden değilse, birbirlerine sene hesabı yönünden eklenmezler. Her birinin ayrı bir sene hesabı vardır. Ne zaman senesini doldurursa, zekâtı o zaman verilir. Bu hususta ittifak vardır.

ibaresinde takdim ve te'hir var; ibarenin aslı şöyledir: kelimesi, nin ismidir. cümlesi de onun haberidir. cümlesi ise, nin ismi ve haberi arasında gelen bir cümle-i mu'terizadır. Bu hadisi Cerîr'den rivayet eden İbn Vehb'in bu sözünden maksadı, "üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malın zekâtı verilmez" cümlesini Ebû İshak'tan Peygamber (s.a.)'e ref ederek yalnız Cerîr'in rivayet ettiğini bildirmektir. Halbuki yıl şartı, Cerîrin hadisinden başka hadislerde de geçmektedir. Dârekutnî'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Üzerinden sene geçmedikçe kişinin malından zekât yoktur". Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadiste de Resûlullah (s.a.); "Üzerinden sene geçmedikçe maldan zekât yoktur" buyurmuştur. Aynı hadisi Enes (r.a.)'den de rivayet etmiştir.[57]

Bazı Hükümler

1. Gümüşün nisabı kiki yüz dirhemdir.

2. Altının nisabı yirmi mıskaldır.

3. Hem altın hem gümüşün zekâtı, kırkta birdir. İki yüz dirhemde beş dirhem, yirmi miskalde de yarım miskal. Her ikisinde de cumhura göre muteber olan ağırlıklarıdır, kıymetleri değil.

Tâvûs'a göre, altının nisabında muteber olan, onun gümüşe göre değerlendirilmesidir. İki yüz dirhem gümüş değerinde olan altına zekât vâcibtir, daha az değerde olanına ise, vâcib değildir. Tâvûs'un bu görüşü, bu hadise ters düşmektedir.

4. Zekâtın vâcib olması için malın üzerinden bir yıl geçmesi şarttır, ancak ekin ve meyveler bundan hariçtir.

5. Altın ve gümüşün zekâtında vaks yoktur.[58]

1574. ...Ali (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"At ve köle zekâtından (sizi) affettim. Binaenaleyh gümüşün zekâtını veriniz. Her kırk dirhemden bir dirhem, yüz doksan dirhemde (zekât olarak) bir şey yoktur. İki yüze ulaşınca onda beş dirhem (zekât) vardır."[59]

Ebû Davûd dedi ki: Bu hadis-i şerifi -Ebû Avâne'nin dediği gibi- A'meş, Ebû İshak'tan rivayet etmiştir. Şeybân, Ebu Muâviye ile İbrahim b. Tahmân da onun benzerini Ebû İshak'tan, o da el-Hâris'ten, O'da Ali'den, O'da Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişlerdir.

NüfeylVnin hadisini Şu'be, Süfyân ve başkaları Ebû İshak'tan, O'da Âsim'dan, O'da Ali'den Peygamber (s.a.)'e ref etmeden (mevkuf olarak) rivayet etmişlerdir.[60]

Açıklama

Bu hadis, atlarla kölelerin mutlak olarak zekâta tabi olmadığma delâlet etmektedir. Zira hem "eî-hayl" hem de "er-rekıyk" kelimelerindeki "el" harf-i tarifi cins içindir. Âlimlerin atlarla kölelerin zekâtı hakkındaki görüşleri şöyledir:

1. Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, zekâta tâbidir. Bütün âlimler, bu hususta ittifak etmişlerdir. Ancak Zahirîler, bu ve benzeri hadislerin zahirine bakarak hadislerin mutlak oluşunu delil gösterip cumhura muhalefet etmişlerdir.

2. Binek atlarıyla hizmetçi köleler -âlimlerin ittifakı ile- zekâta tabi değildirler.

3. Bu iki maddede geçenlerin dışında kalan at ve kölelerin zekâtının verilip verilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:

Said b. el-Müseyyeb Ömer b. Abdulaziz, Mekhûl, Atâ, Şa'bî, Hasan el-Besrî, Sevrî, Zührî, İbn Şîrîn, Mâlik, Şafiî, Ahmed, İshâk, Zahirîler ve Hanefîlerden Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre at ve kölelerde zekât yoktur: Bunların delilleri şunlardır:

a. Hz. Ali'nin rivayet ettiği bu hadis.

b. Kütüb-i Sitte'de tahrîc edilen Ebû Hüreyre hadisi. Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Müslumana kölesi ile atı için zekât yoktur."

Tirmizî bu hadisle ilgili şöyle demektedir: "Âlimler, Ebû Hüreyre hadisi ile amel ederek mer'ada otlayarak beslenen atlarla hizmette kullanılan köleler için zekât verilmeyeceği görüşündedirler. Ancak bunlar ticâret için olup üzerinden sene geçmişse kıymetlerinden zekâtları verilir."

c. 1594 no'lu Ebû Hüreyre hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"At ve kölede zekât yoktur. Ancak kölede fıtr sadakası vardır."

d. Müslim'in Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği şu hadistir:' Resûlullah (s.a.):

"Köle için sadaka-i fıtırdan başka zekât yoktur," buyurmuştur.

e. Zeyd b. Sabit, İbrahim en-Nehaî, Hammâd b. Ebû Süleyman, Ebû Hanife ve Züfer'e göre dölü alınmak için erkeği ile dişisi karışık olan saime (kırda otlayarak beslenen) atlar zekâta tâbidir. Sahibi dilerse her at için bir dinar verir, dilerse atlarının değerini tesbit ederek her iki yüz dirhem için beş dirhem veya her yirmi dinar için yarım dinar verir.

Ebû Hanîfe'nin meşhur kavline göre atların nisabı yoktur. Ondan rivayet edilen bazı kavillere göre de nisabı üç veya beş attır.

Atların hepsi erkek veya hepsi dişi ise, zekâtları hususunda Ebû Hanife'den iki rivayet vardır: "Tercih edilen rivayete göre tümü erkek olan atlar, zekâta tâbi değildir. Tümü dişi olan atlar ise, zekâta tâbidir.

Bu grubun delilleri de şunlardır:

a. Dârekutnî ile Beyhakî'nin Câbir'den rivayet ettikleri hadiste Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sâime (kırda otlayarak beslenen) atlarda her at için bir dinar (zekât) vardır." Dârekutnî bunun zayıf olduğunu söylemiş, Beyhakî de "Şayet bu hadis Ebû Yûsuf'a göre/ sahih olsaydı, ona muhalif görüş beyânında bulunmazdı" demiştir.

b. Dârekutnî, İbn Ebû Şeybe ve başkalarının tahrîc ettikleri Hz.Ömer hadisidir. Bu hadiste Sa'îd b. Yezîd'in; "Babamı atlara kıymet biçerek zekâtlarını Ömer (r.a.)'e verirken gördüm" dediği bildirilmektedir.

c. İbn Abdilberr'in rivayetine göre Hz. Ömer, Ya'lâ b. Umeyye'ye talimat verirken: "Her kırk koyunda bir 'oyun alacaksın. Atlardan bir şey alma. Yalnız at başına bir dinar al" diyerek her at için bir dinar zekât alındığını bildirmiştir. Ancak bu ve bundan önceki delil, Hz .Ömer'in içtihadına göredir. Bundan dolayı diğer grubun delilleri karşısında hüccet olabilecek kuvvette değildir. Kaldı ki Hz. Ömer'in atlar için zekât almadığı da rivayet edilmiştir. Mâlik, Zührî'den, O'da Süleyman b. Yesâr'dan şunu rivayet etmiştir: Şam halkı Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'a: "Atlarımızla kölelerimizden zekât al" dediler de almadı. Sonra durumu Ömer (r.a.)'e yazıp bildirdi. Ömer (r.a.)'de almaktan imtina etti. Daha sonraları bunun hakkında Ebu Ubeyde ile bir daha görüştüler de o da yine Ömer (r.a.)'e yazdı. Ömer (r.a.) O'na cevap olarak gönderdiği mektubta; "Vermeyi arzu ediyorlarsa onlardan alıp fakirlerine dağıt, kölelerini de aç bırakma" demiştir.

Ebû Ubeyde ile Ömer (r.a.)'ın Şam halkından at ve köleleri için zekât almaktan imtina etmelerinde onların zekâta tâbi olmadığına apaçık bir delil vardır. Değilse, Allah'ın alınmasını farz kıldığı şeyi almaktan nasıl olur da imtina ederlerdi?

Ayrıca şunu da belirtelim ki Hanefî mezhebinde bu husustaki fetyâ, Ebû Yûsuf ile Muhammed'in kavline göredir.

Gümüşün zekâtı ile ilgili cümlede geçen ('z)\ ) kelimesinin aslı, -daha önce de belirttiğimiz gibi- "verik"tir. "Verik" ise madrûb olsun olmasın gümüş demektir. Bazıları esas itibari ile her nevi gümüşe "Verik" denildiğini diğer bazıları da dirhem şeklinde darbedilmiş gümüşe "verik" denildiğini, dirhem şeklinde darb edilmemiş olan gümüşe ise, ancak mecazen "verik" denildiğini, denilebileceğim söylemişlerdir. Gümüşün zekâtı ile ilgili bu fıkranın açıklaması, 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.[61]

Bazı Hükümler

1. At ve köleler, zekata tabi değildir.
2. Gümüşün nisabı ıkı yuz dirhemdir. Ikı yuz dirhemde kırkta bir olmak üzere beş dirhem zekât vardır.[62]

1575. ...Behz b. Hakîm'in, dedesinden rivayet ettiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kırlarda otlayarak beslenen her kırk devede iki yaşını bitirip üç yaşına basmış bir dişi deve (zekât) vardır. (Ortak) develerin hesabı ayrı yapılmaz. Zekâtı, kim sevap umarak verirse." İbn el-Alâ; "karşılığında sevab umarak" diye söyledi: "O'na sevabı vardır. Kim de onu vermezse Azîz ve celîl olan Rabbimizin haklarından bir hak olarak onu ve malının yarısını muhakkak alırız. Muhammed (s.a.) soyuna ondan bir şey yoktur."[63]

Açıklama

Hadisin cümlesini cumhur, develerin sayısının yüz yirmiyi geçmesi haline, Hanefîler de yüz elliden sonrasına hamletmişlerdir. Binaenaleyh bu hüküm, iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi devenin, otuz altıdan kırk beş deveye kadar olan develer için zekât olarak verilmesi hükmüne munâfi değildir.
cümlesinden maksat şudur: İki halît (ortaklan biri develerini -zekât vermemek için- diğerinin develerinden ayırmasın. deki zamir kelimesine râcidir. kelimesinden murad, zekâtı vacib olan deve sayısıdır. Böylece cümlenin manası "zekâtı vacip olan develer zekât vermemek için birbirinden ayrılmasın" olur. Şöyle ki iki halîtten birinin üç devesi diğerinin de iki devesi varsa,. toplam beş deveye bir koyun zekât lâzım gelir. Şayet iki halit develerini birbirinden ayıracak olurlarsa, hiçbirine zekât olarak hiçbir şey lâzım gelmeyecektir. Halît ve hılta ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklama bölümünde verilmiştir.
cümlesine gelince, mânâsı şudur: "Zekâtı kim vermezse ondan hem o zekât miktarı hem de zekâtı vermediği için ona ceza olarak malının yarısını alırız."

Zekâtı vermeyene zekâtın alınmasından başka, ona bir cezanın tatbik edilip edilmeyeceği hususunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:

A. Ahmed, İshak ve kavl-i kadiminde Şafiî'ye göre, ayrıca ceza tatbik edilir. Delilleri şunlardır:

1. Bu hadis,

2. Ebû Davud'un Kitâbü'l-Cihâd'da tahrîc ettiği Ömer (r.a.) hadisidir. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kişinin hıyanetini gördüğünüzde onun mallarını yakınız."

3. Ebû Dâvûd Hâkim ve Beyhakî'nin tahrîc ettikleri Amr b. el-âs hadisinde Peygamber (s.a.), Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'nin hiyânet edenin malını yaktıkları ve onu dövdükleri bildirilmiştir.

B. Cumhura, göre ise, zekât vermeyene malî ceza vermek caiz değildir. Ondan ancak vâcib olan zekât miktarı alınır. Cumhur, birinci grubun delillerine teker teker cevap vermiş ve reddetmiştir. İmam Şafiî, "Behz, hüccet değildir, hadis âlimleri, bu hadisin sabit olmadığı görüşündedirler. Şayet sabit olsaydı, ona göre hükmederdik" demiş ve bu hadisin sahih olmadığına işaret etmiştir.

Bazıları bu hadisin mensûh olduğunu söylemişse de, İbn Hacer ile Nevevî bu hadisin tarihi bilinmediğinden bu iddiayı reddetmişlerdir

Cumhur, diğer hadislerin de senetlerinde bulunan bazı kişilerden dolayı veya bundan başka illetler sebebiyle delil olamayacaklarını söylemiş ve birinci grubun delillerini reddetmişlerdir.

sözüyle Peygamber (s.a.) zekâtın Allah haklarından bir hak olduğunu ve kendi soyundan olanlara verilmeyeceğini bildirmiştir.[64]

Bazı Hükümler

1. Belirli sayıya ulaşmış otlayan develerde zekât miktarları Hz. Peygamber tarafından belirtilmiştir.

2. İki halit az zekât vermek veya hiç zekât vermemek için develerini ayırmaktan nehyedilmişlerdir.

3. Hadis zekâtın sırf Allah rızasını kazanmak için verilmesine teşvik etmektedir.

4. Mal sahibi malının zekâtını vermediği zaman, halife o zekâtı ondan -zorla da olsa- alabilir.

5. Zekâtı teslîm alma yetkisi halife ve onun nâibinindir. Ebû Hanife ile arkadaşları, Mâlik ve Şafiî bu görüştedirler.

6. Halifenin malî ceza vermesi caizdir. Bununla ilgili ihtilâf açıklama bölümünde geçti.

7. Peygamber (s.a.)'in soyundan olanların zekât almaları caiz değildir.[65]

1576. ...Ebû Vâil, Müâz'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.) Onu Yemen'e (vali olarak) göndereceği zaman, "her otuz sığırdan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bîr erkek veya dişi sığır, her kırk sığırdan da iki yaşım bitirip üç yaşına basmış bir dişi sığır ve her baliğ yani bulûğ çağına erenden bir dinar veya onun değerinde Me'âfir (elbisesi) almasını" emretmiştir.[66]

(Me'afir) Yemen'de bulunan bir elbisedir.[67]

Açıklama

Sığırın zekâtı ile ilgili hükümler 1572 no'lu hadisin açıklama bölümünde geçti.

"Bülûğ çağına eren kişi"den maksat, ehl-i zimmetten bulûğ çağına eren erkektir.

Bu hadiste her zimmî erkekten cizye olarak bir dinar veya onun değerinde meâfir denen Yemen elbisesi alınacağı bildirilmektedir. Bundan da cizyenin yalnız zimmî erkeklerden alınacağı anlaşılmaktadır. Ancak bunun hadiste açıktan açığa zikredilmeme si, bilindiği içindir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi cizye bölümünde verilecektir.

Me'âfir, Yemen'deki bir yerin adıdır. Oranın elbiseleri bu isimle anılır. Tirmizî, "bu hadis, hasendir" demiştir.[68]

Bazı Hükümler

1. Sığırın nisabı, otuzdur. Binaenaleyh otuzdan az sığıra zekat vacıb değildir.Cumhurun görüşü de budur. Said b. el-Müseyyeb ile ez-Zührî, sığır

zekâtını deve zekâtına kıyas ederek her beş sığırda bir koyun zekât vâcib olduğunu söylemişlerse de bu görüş reddedilmiştir. Çünkü hakkında nass olan meselede kıyas geçerli değildir. Nitekim Nesâî'nin tahrîc ettiği Muaz hadisinde Muâz (r.a.): "Re-sûlullah (s.a.) beni Yemen'e göndereceği zaman otuza varmadıkça sığırdan (zekât olarak) bir şey almamamı emretti" demiştir.

2. Cizye, yalnız bülûg çağma eren erkekten bir dinar veya onun değeri olarak alınır.[69]

1577. ... Mesrûk, Mu'âz'dan, O'da Peygamber (s.a.)'den (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiştir.[70]

1578. ...Mesrûk'un Muâz b. Cebel'den rivayet ettiğine göre, "Peygamber (s.a.) O'nu Yemen'e gönderdi..." deyip (daha önce geçen hadisin) benzerini zikretti. (Râvî, Süfyân) Ne "Yemen'deki elbiselerine de "yani bulûğ çağına eren" sözünü zikretmedi.

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Cerir, Ya'lâ, Ma'mer, Şu'be, Ebû Avâne ve Yahya b. Saîd, A'meş'ten, O'da Ebû Vâil'den, O'da Mesrûk'tan; Ya'lâ ve Ma'mer Muâz'dan" diyerek benzerini rivayet etmişlerdir.[71]

Açıklama

Ebû Dâvûd, hadisin bu rivayetini, Muâz'ın hadisini Ebû Vâil doğrudan doğruya Muâz'dan rivayet ettiği gibi onu

Mesrûk'tan da rivayet ettiğini bildirmek için zikretmiştir. Anlaşılan Ebû Vâil bu hadisi ikisinden de duymuştur.

cümlesinden murad, Ebû Vâü'in Muâz'dan rivayet ettiği 1576 no'lu hadisin benzerini zikretti, demektir.

Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.

Hadisin râvîlerinden Ya'lâ ile Ma'mer hariç, diğerleri hadisi A'meş'ten miirsel olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ ile Ma'mer ise onu A'meş'ten, Muâz'ı zikrederek muttasıl olarak rivayet etmişlerdir. Ya'lâ'nın rivayetini Nesâî, Ma'mer'in rivayetini de Dârekutnî tahrîc etmiştir. Hâsılı bu hadis, A'meş'ten çeşitli tarîklerden muttasıl ve miirsel olarak rivayet edilmiştir. Tirmizî miirsel olan rivayetin, sahih olduğunu söylemiştir.[72]

1579. ...Meysere, Ebû Salih'ten, O'da Süveyd b. Gâfele'den rivayet ettiğine göre, Süveyd (ya) "ben gittim" dedi ya da şöyle söyledi: "Bana Peygamber (s.a.)'in zekât memuruyla giden bir kişi haber verdi. Resûlullah (s.a.)'in (zekât) mektubunda şu vardı.

"Süt emen (veya sütlü) hayvanı alma, ayrı olan (mallar)ı bir araya toplama, toplu olanı da birbirinden ayırma"

Davar, subaşına geldiği zaman zekât memuru da gelir ve (sahiplerine): "Mallarınızın zekâtlarını ödeyin" derdi. (Süveyd veya zekât memuruyla giden kişi söze devam ederek) dedi ki: "Onlardan biri Kevmâ' olan bir dişi deveyi vermek istedi.

Hilâl b. Habbâb (Meysere'ye) dedi ki:

Ey Ebâ Salih! Kevmâ nedir? dedim. O'da.

Hörgücü büyük olan (deve)dir, dedi. Zekât memuru onu kabul etmedi. Mal sahibi:

Develerimin iyisini almanı arzuluyorum, dedi. Zekât memuru onu da kabul etmedi. Mal sahibi (değerce) ondan düşük olan bir diğer deveyi onun için yularladı (ve öne sürdü), onu da kabul etmedi. Sonra (değerce) ondan daha düşük olan bir diğerini yularladı da onu kabul etti ve şöyle dedi:

Ben bunu alıyorum. Ama yine de Resûlullah (s.a.)'in, "Gittin de adamın en iyi devesini aldın" deyip bana kızmasından korkarım.[73]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bunun benzerini Huşeym, Hilal b. Hab-bâb'tan rivayet etmiştir. Ancak şu var ki ("ayırma" kelimesi yerine) "ayırmasın" demiştir.[74]

Açıklama

Bu hadisi Süveyd b. Gâfele'den rivayet eden Meysere (Ebû Salih) şübhe etmiştir: "Acaba Süveyd: "Zekat memuruyla gittim"mi dedi, yoksa "zekât memuruyla giden biri"mi dedi." Ancak diğer rivayetlerden de anlaşıldığına göre birinci ihtimâl daha kuvet-lidir. Yani zekât memuruyla giden kişi Süveyd'in kendisidir.

cümlesindeki "and" kelimesi, mektup manasında kullanılmıştır. Nitekim bundan sonraki hadis de bunu te'yid etmektedir.

sözü üç türlü yorumlanmıştır:

Birinci yoruma göre ondan maksat "süt emen hayvan"dır. Buna göre cümlenin mânâsı şudur: "Süt emen yavru hayvan alma" Peygamber (s.a.) onu yavru hayvanları almaktan nehyetmiştir. Zira fakirlerin hakkı, yavru olanında değil, orta halli olanındadır.

İkinci yoruma göre ise, ondan murad, "süt emziren hayvan"dır. Bu yoruma göre muzaf, hazfedilmiştir. Takdiri şöyledir: Bundan da asıl maksat, sütlü hayvandır. Buna göre cümlenin mânâsı şöyledir: "Sütlü hayvan alma" Çünkü sütlü hayvanlar malların iyisi sayılırdı. Her iki yoruma göre de harf-i cerri'zaiddir.

Üçüncü yoruma göre: cümlesinden murad, hayvanların yavruları için zekât alma. Yani hayvanların yavrularını nisaba katma. Bu yoruma göre bu hadis, Ebû Hanife ile Muhammed'e müstakil olan deve, davar ve sığır yavrularında zekâtın vâcib olmadığına hüccet olmaktadır.

Âlimler, deve yavruları, buzağılar ve kuzularda zekâtın vâcib olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişledir.

Sevrî, Şa'bî, Dâvûd, Ebû Süleyman, Muhammed ve Ebû Hanife'ye göre zikredilen yavrulara zekât vâcib değildir. Aslında bu konuda Ebû Hanife'den üç kavil rivayet edilmiştir:

İlk içtihadına göre: Bu hayvanlarda -yaşlılarında olduğu gibi- bir koyun vâcibtir. Ebû Sevr, Mâlik ve Züfer bu görüştedirler.

İkinci içtihadına göre bu yavrulardan bir tanesini vermek vâcibtir. İshâk, Yâkûb, Evzaî, Ebû Yûsuf ve kavl-i cedidinde Şafiî, bu görüştedirler. Üçüncü içtihadına göre: Bu yavrularda zekât vâcib değildir. Bu onun son görüşüdür. İmam Muhammed'in de görüşü budur.

Bu ictihadlar Hidâye şerhi İnâye'de şöyle anlatılmaktadır: "Tahâvî, Ebu Hanife'nin bu ictihadlannı şöyle nakleder: Ebû Yusuf'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bir gün Ebû Hanife'nin huzuruna girdim ve O'na:

Kırk kuzusu olan kişi hakkınâa nedersin? diye sordum O'da:

Yaşını doldurmuş bir koyun verir, diye cevap verdi. Ben:

Çok kere bir koyun, kuzuların çoğu veya tümünün değerine eşittir

diyerek, O'nun ne diyeceğini bekledim. O'da bir süre düşündükten sonra:

Hayır, bir koyun değil de kuzulardan birini verecektir, dedi. O zaman ben:

Kuzu zekât olarak verilir mi? diye sordum. Yine biraz düşündükten sonra:

Hayır verilmez. O halde onlarda zekât vâcib değildir, diyerek son görüşünü beyân etti."

Âlimler, bir mecliste bir mesele hakkında üç değişik görüş beyânında bulunan Ebu Hanife'nin bu ictihad değişikliğim O'nun menkıbelerinden

saymıştır.

Hanefî mezhebinde muteber olan kavi, aynı zamanda İmam Muhammed'in de görüşü olan bu son görüştür.

Hanefîlerin fıkıh kitaplarından Hidâye ve Şerhlerinde Ebû Hanîfe'den rivayet edilen bu üç görüşün aynı zamanda tevcihi de yapılmıştır. Daha fazla malumat edinmek isteyen mezkûr kitaplara müracaat etsin. Ancak şunu da belirtelim ki, Hanefî fıkıh kitaplarının çoğunda bu ihtilâfların, bu üç nevi hayvan yavrularının müstakil olmaları hâline mahsûs olduğu bildirilmiştir. Şöyle denilmektedir: "Hanefî mezhebinin imamları arasında deve yavruları, buzağılar ve kuzuların zekâtı hakkındaki ihtilâf, bu yavruların arasında büyüklerinin bulunmaması hâline mahsustur. Eğer bulunursa, meselâ otuz dokuz kuzunun arasında bir koyun bulunursa, o zaman hepsinde zekât vâcib olur. Bu bir koyuna tebean otuz dokuzu zekâta tâbi olur. Zekât olarak da o tek koyun verilir."

Âlimler arasında ihtilaflı olan bu meselenin iki tasavvuru yapılmıştır:

1. Bir kimse yirmi beş deve yavrusu (ya da otuz buzağı yahut da kırk kuzu) satın alsa (ya da bunlar ona hibe edilse) bunların zekât senesi onlara mâlik olduğu günden itibaren mi başlar, yoksa zekâtları verilecek bir çağa varmalarından itibaren mi başlar?

Ebû Hanîfe ile Muhammed'e göre bunların zekât senesi büyüyüp yavruluk çağını geçirdikten sonra yani zekâtları verilecek çağa vardıkları andan itibaren başlar. Diğer âlimlere göre ise, zekât seneleri onlara mâlik olduğu andan itibaren başlar, zekât seneleri dolunca zekâtları verilir.

2. Bir kimsenin yirmi beş devesi olup da bunlara mâlik olduğu zamandan altı ay sonra her biri bir yavru doğurup yirmi beş deve yavrusu meydana gelse, zekât senesi dolmadan o yirmi beş deve ölüp yalnız o yirmi beş deve yavrusu kalsa, bu yavrular analarının zekât senesine tabi olarak doğduklarının altıncı ayında mı zekâta tabi olurlar, yoksa kendi zekât senelerini tamamlayınca mı zekâta tâbi olurlar?

Ebû Hanife ile Muhammed'e göre analarının zekât senesi değil de kendilerinin zekât seneleri tamamlanınca zekâta tâbi olurlar. O yirmi beş devenin tamamı ölmeyip de meselâ onlardan bir tane bile kalsa, yirmi beş

yavru o kalan bir deveye tebean zekâta tabi olur. Diğer âlimlere göre ise, analarının zekât senesi tamamlanınca zekata tâbi olurlar.

Zekât memurunun su basma gitmesi zekâtı orada daha kolay toplayabileceği içindir.

Bu hadisin benzerini Huşeym, Hilâl b. Habbâb'tan rivayet etmiştir. Ancak Hüşeym yaptığı rivayette gaib sigasiyle demiştir. Halbuki Ebû Avâne rivayetinde yani açıklamaya çalıştığımız 1579 no'Iu hadisin rivayetinde bu kelime hitab sıygasiyle diye gççmektedir. Ebû Avâne rivayetine göre hitâb ve nehy, zekât memurunadır. Hüşeym rivayetine göre ise mallan toplama veya ayırmada nehy, mal sahibinedir.[75]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis zekâtta deve yavruları, buzağılar ve kuzuların alınmayacağına veya zekata tabı olmadıklarına delâlet etmektedir.

2. Zekât olarak hayvanların iyisi değil de orta halli olanları alınır.

3. Bu hadiste 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi zekât artar veya eksilir korkusuyla zekâtları ayrı hesaplanması gereken malları bir araya toplayıp hesaplamak veya toplu olanları ayrı hesaplamak nehyedilmiştir.[76]

1580. ...Süveyd b. öafele'den; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in zekât memuru bize geldi, onun elini tuttum (onunla tokalaştım) ve onun (zekât) mektubunda şunu okudum: "Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla ayrı olan (mallar) biraraya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayırılmaz" (Ama Râvi Ebû Leylâ el-Kindî) "Süt emen (veya sütlü) hayvan" sözünü zikretmedi.[77]

Açıklama

kelimesi, bir önceki hadiste olduğu gibi mektup mânâsında kullanılmıştır.Nitekim bu kelime Dârekutnî rivayetinde açıkça "kitap: Mektup" diye zikredilmiştir.

"Zekât (artar veya eksilir) korkusuyla -ayrı olan (mallar) bir araya toplatılmaz, toplu olan (mal) da ayrılmaz" fıkrasıyle ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.

Bu hadisi Süveyd b. öafele'den rivayet eden Ebû Leylâ el-Kindî, bir önceki hadiste geçen "süt emen (veya sütlü) hayvan alma" sözünü zikretmemiştir.[78]

1581. ...Müslim b. Sefine el-Yeşkurî'den... (Ebû Davud'un hocası) el-Hasen dedi ki: "Râvh ise (Müslim b. Sefine yerine) Müslim b. Şu'be, diyor." dedi ki:

Nâfi'b. Alkame, babamı kavminin reisliğine tayin etti de onların zekâtlarını toplamasını emretti. Bunun üzerine babam beni onlardan bir gruba gön4erdi. Ben de Sa'r denen bir ihtiyara geldim:

Babam beni sana zekâtını almam için gönderdi dedim. O'da:

Yeğenim, (hangisini) nasıl alıyorsunuz? dedi. Ben:

Koyunların memelerini araştırıp yokladıktan sonra iyisini seçer alırız, dedim. O'da:

Yeğenim! Sana anlatayım! Ben Resûlullah (s.a.) zamanında şu vadilerden bir vadide koyunlarımın başında idim. Deve üzerinde iki adam geldi ve bana:

Koyunlarının zekâtını ödemen için biz Resûlullah (s.a.)'in sana (gönderilmiş) elçileriyiz, dediler.

Ne vermem gerekir? dedim.

Bir koyun, dediler. Bunun üzerine, iyi süt ve yağ dolu olduğunu bildiğim bir koyuna yöneldim ve hemen onu (tutup) onlara getirdim.

Bu kuzusu olan bir koyundur. Halbuki Resûlullah (s.a.) kuzusu olan koyunu almamızı yasakladı, dediler.

Peki nasıl-birşey alırsınız? dedim.

Takriben bir yaşındaki dişi oğlak veya bir yaşını bitirip iki yaşına basmış davar, dediler. Ben de Mu'tât bir dişi oğlağa yönelip -Mu'tât : Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır-onu (tutarak) kendilerine getirdim.

Ver dediler ve onu (alıp) yanlarına devenin üzerine koydular. Sonra da gittiler.[79]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebû Âsim, Zekeriyyâ'dan rivayet etti ve Ravh'ın dediği gibi o da "Müslim b. Şu'be" dedi.[80]

Açıklama

Hasan b. Ali, bu hadisi iki hocasından duymuştur. Biri Veki, b. el-Cerrâh diğerJ de Ravh b   yjbâde'dir. Vekf den olan rivayetinde Müslim b. Sefine diye zikrettiği Ravîyi Ravh'tan olan rivayetinde Müslim b. Şu'be diye zikretmiştir. Doğrusu da ikincisidir. Ah-med, b. Hanbel'in dediği gibi bu hata Veki'den meydana gelmiştir, Dare-kutnî: "Bu vehim, Vekî' tarafından meydana gelmiştir. Doğrusu Müslim b. Şu'be'dir." Nesâî, de: "Vekî'e" İbn Sefine sözünde tabi olan bir kimse duymadım" demektedir. Buhârî "Veki', "Müslim b. Sefine" demiştir ki, bu sahih değildir" der. Nitekim Ebû Dâvûd da Vekî'nin Müslim b. Sefine sözünün hatalı olduğuna işaret etmek için bu hadisi birkaç tarikten Müslim b. Şu'be diye rivayet etmiş.

cümlesinde geçen "şâfi" kelimesinin mânâsı; kuzusu olan koyundur. Bir başka görüşe göre kuzusu olan gebe koyundur.

sözünden murad cezae (bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere) olan bir anâk (dişi oğlak)tır. Nihâye adlı eserde: "Ceza'a vasfı deve için kullanıldığında ondan dört yaşını bitirip beş yaşına basmış dişi deve kast edilir. Sığır ve keçi için kullanıldığında bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan dişi sığır ve keçi, koyun için kullanıldığında da bir yaşını doldurmuş veya doldurmak üzere olan koyun kast edilir" denilmektedir. Ceza'anın erkeğine cez' denir.

kelimesi, kelimesine matuftur. Bu kelime davar için kullanıldığında ondan bir yaşını bitirip iki yaşına basmış olan koyun veya keçi; sığır veya manda için kullanıldığında, iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanı; deve için kullanıldığında da beş yaşım bitirip altı yaşına basmış olanı kast edilmektedir. İmam Ebû Hanife ve imam Ahmed bu görüştedirler. İmam Mâlik de sığır ve manda hariç, onlarla ittifak halindedir. O'na göre sığır ve mandadan olan seniy, üç yaşım bitirip dört yaşına basmış olanıdır. İmam Şafiî koyun ve keçi dışında, İmam Ebû Hanife ile İmam Ahmed'in görüşündedir. O'na göre koyun ve keçiden olan seniy, sığırda olduğu gibi iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olanıdır. Anlaşıldığına göre bu kelimenin sözlük anlamı ihtilaflı olduğundan âlimler de belirli bir yaş üzerinde ittifak edememiş, ihtilâf etmişlerdir.

cümlesinin iki mânâya ihtimâli vardır:

a. Mu'tât: Doğurma çağı geldiği halde doğurmayan hayvandır.

b. Mu'tat: Gebelik çağı geldiği halde gebe olmayandır. Nihâye'de şöyle denilmektedir: "Mu'tât olan koyun veya keçi, semiz

ve fazla yağlı oluşundan dolayı gebe olmayandır." Hadiste geçen "doğurma" sözü hamile kalma manasında kullanılmıştır. Anlaşılan bu hadiste geçen "doğurma" sözü mecâz-ı mürsel olarak gebe olma manasında kullanılmıştır.

Sa'r (b. Deysem) adındaki yaşlı zâtın, bu olayı anlatmaktan gayesi, iyi halli olan hayvanların zekât olarak verilmesinin vâcib olmadığını bildirmektir.[81]

1582. ...Bize Muhammed b. Yûnus en-Nesaî rivayet etti (dedi ki:) Bize Ravh rivayet etti (dedi ki:) Bize Zekeriyya b. İshak, bu hadisi aynı senetle "Müslim b. Şu'be" diye nakletti ve; "Şâfi', karnında yavrusu olan (hayvan) dır." dedi.

Ebu Dâvûd dedi ki: "Humus'ta Amr b. el-Hâris el-Himsî ailesinin yanındaki Abdullah b. Salim'in -Zübeydî'den rivayet ettiği-mektubunda şöyle dediğini okudum:

Bana Yahya b. Câbir, Cübeyr b.Nüfeyr'den naklen rivayet etti. O'da "Kays Gâdırâs-ı" kabilesinden olan Abdullah b. Muâviye el-Gâdırı'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.):

"Üç şey var ki onları yapan kimse, imanın tadını (lezzetini) tadmış (almış) olur. Kişinin tek olan Allah'a kulluk edip de O'ndan başka ilâh olmadığına inanması, gönül hoşnutluğuyla malının zekâtım seve seve her sene vermesi, ne yaşlı, ne uyuzlu, ne hasta ve ne de âdî olan (hayvanı zekât olarak) vermemesidir. (Zekâtınızı) mallarınızın orta hallisinden (verin). Zira Allah, sizden malınızın iyisini istememiş ve âdisini de (vermenizi) emretmemiştir."[82]

Açıklama

Bu hadisi Ravh'tan iki kişi rivayet etmiştir:

Biri, Hasan b. Ali; diğeri Muhammed b. Yunus en-Nesâî'dir. Ebû Dâvûd birinci rivayete bir önceki hadiste işaret etti. İkinci rivayeti de burada zikretti. Görüldüğü gibi Vekî'den olan rivayetteki, "Müslim b. Sefine" sözü her iki tarîkle Ravh'dan rivayet edilen rivayette Müslim b. Şu'be diye

geçmektedir. Ebû Davud'un bunu değişik tariklerle vermesinin sebebi onun Müslim b. Sefine değil, de Müslim b. Şu'be olma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu beyan etmektir.

Zekeriyya b. İshâk, bir önceki hadisi aynı senetle yani Amr b.Ebî Süfyân'dan rivayet etmiştir. Hadîsin bu rivayetinde ayrıca "şâfi gebe olan hayvandır" diye bir cümle geçmektedir.

Ebû Davud'un okuduğu mektuba gelince, onu Abdullah b. Sâlim'in bizzat kendisinden duymadığı çin muallaktır. O mektupta Abdullah b. Salim şöyle demiştir: "Bana Yahya, b. Câbir, Cübeyr b. Nüfeyr'den naklen rivayet etti". Ebû Dâvûd bunu böyle zikrederken îbn Hacer el-Askalanî de el-İsabe fi temyizi's-Sahâbe adlı eserinin Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî ile ilgili bölümünde onun "Yahya b. Câbir, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'den o da babasından, o da Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'den rivayet etti" şeklinde olduğunu söyler ve Dârekutnî ile Buhâri'nin ("Ta-rih"inde) bunu böyle tahrîc ettiklerini zikreder. Bundan anlaşıldığına gör Ebû Davud'un zikrettiği senette inkitâ' vardır. Zira ondan Yahya b. Câ-bir'in hocası Abdurrahman b. Cübeyr düşmüştür.

"Gâdıratü Kays" bir kabilenin ismidir. Abdullah b. Muâviye el-Gâdirî'nin rivayet ettiği hadiste Resûlullah (s.a.)'in buyurmuş olduğu üç özellik şunlardır:

1. Tek olan Allah'a ibâdet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamak ve Allah'dan başka ilâh olmadığına inanmak.

Bu kısımda geçen sözü mahzuf bir fiilin mefûludur. Bir önceki cümleyi te'kid etmek için getirilmiştir.

2. Gönül hoşnutluğu ve ihlâsla malın zekâtım seve seve her sene vermek.

3. Malın yaşlı, uyuz, hasta ve âdisini zekât olarak vermemek. Hadisin bu bölümünde geçen kelimesi yaşlı kelimesi uyuz; kelimesi hasta sözü de âdi veya yavru hayvanlar mânâsında kullanılmıştır. Bu kelimelerde özelden genele doğru bir sıralama vardır.

Bu hadis ihlâslı bir şekilde ibâdet etmeye teşvik ettiği gibi gönül hoş-nutluğuyla zekâtı seve seve vermeye de teşvik etmektedir. Ayrıca zekât olarak malın iyi veya kötüsü değil de orta hallisinin alınacağına delâlet etmektedir.

Abdullah b. Muâviye el-Gâdırî hadisini ayrıca Taberânî, Bezzâr ve Beğavî tahrîc etmişlerdir.[83]

1583. ...Übey b. Ka'b (r.a.)dan; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) beni zekât memuru olarak gönderdi de (develeri olan) bir adama uğradım. Malını benim için biraraya toplayınca o malda ona ancak bir yaşım bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve (zekât vâcib) olduğu kanaatine vardım. Bunun üzerine ona:

(Zekât olarak) bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve ver, dedim.

Onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı.

Ama bu genç biri ve semiz bir dişi devedir. Binaenaleyh bunu al, dedi. Ona:

Emr olunmadığım şeyi almam. İşte Resûlullah (s.a.) yakınında. Ona gidip bana takdim ettiğini O'na takdim etmeyi arzu edersen bunu yap! Eğer O, senden bunu kabul ederse, ben de ederim. Şayet kabul etmezse, ben de kabul etmem, dedim.

Tamam, yaparım dedi. Hemen bana takdim ettiği deveyi getirdi ve benimle beraber çıkıp Resûlullah (s.a.)'a geldik. O'na:

Ey Allah'ın Peygamberi Malımın zekâtını benden almak için bana (şu) elçin geldi. -Allah'a yemin ederim ki, daha önce ne Resûlullah (s.a.) ne de onun elçisi benim malımın arasında bulunmadı (malımı görmedi)- Malımı onun için bir araya topladım da onda benim üzerime (vâcib) olan şeyin, bir yaşını bitirip iki yaşına basmış bir dişi deve olduğunu söyledi. Halbuki onun ne sütü var ne de (taşımaya elverişli olan bir) sırtı. Alması için ona iri ve genç bir dişi deveyi takdim ettim de bende.n almadı. İşte o (takdim ettiğim deve) budur. O'nu sana getirdim ya Resûlullah (buyurun) al, dedi. Resûlullah (s.a.) O'na:

"Sana (vâcib) olan odur. Ama (ondan daha) iyisini tatavvu olarak verirsen, Allah sana onun sevabını verir. Biz de onu senden kabul ederiz," buyurdu. O'da:

İşte o, budur ya Resûlullah! Onu sana getirdim (buyrun) al, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) de onun teslim alınmasını emretti ve o adama malının bereketi (çoğalması) için duâ etti.[84]

Açıklama

cümlesinde anlatılmak istenen şudur: Zekât olarak vermen gereken deve, zekât memurunun senden istediği bir yaşını bitirip iki yaşına basmış dişi devedir. Ama sevab almak için ondan daha iyisini vermek istersen Allah sana onun sevabını verir. Bu hadis mal sahibinin rızasıyla zekât olarak verilmesi gereken miktardan daha fazlasının alınabileceğine delildir. Bu konuda âlimle rarasın-da ihtilâf yoktur. Bu hadis ayrıca iyi işler yapan kimselere duâ etmeye de teşvik etmektedir.[85]

1584. ...îbn Abbâs (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e gönderirken ona şöyle buyurdu:

"Şüphesiz sen, ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun. Onları Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resulü olduğuma şehâdet etmeye davet et. Eğer onlar bunda sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara her gün ve gecede beş vakit namaz farz kıldığını kendilerine bildir. Eğer onlar bunda da sana itaat ederlerse, Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir. Şayet onlar bunda da sana itaat ederlerse, mallarının iyilerini almaktan sakın. Mazlumun bedduasından da korun. Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur.[86]

Açıklama

Sahih-i Buhârî'nin "kitabû'l-Meğâzî" bölümünde belirtildiğine göre Peygamber (s.a.) Muâz'ı Yemen'e hicretin 10. yılı Veda Haccından önce göndermişti. Vâkıdî'nin zikrettiğine göre ise, hicretin 9. yılı Tebûk Seferi dönüşü göndermişti. Hicretin 8. yılı olan Mekke'nin Fethi senesinde gönderdiği de söylenmiştir. Bu konu ihtilaflı olduğu gibi Muâz'ın Yemen'e vali olarak mı, yoksa kadı olarak mı gönderildiği konusu da ihtilaflıdır. Askerî, Kitâbü's-Sahâbe'de vali olarak gönderildiğini söylerken Ibn Abdilber de el-İstî'ab adlı eserinde o'nun kadı olarak gönderildiğini ve Yemen'deki zekât memurlarının topladıkları zekâtları teslim almakla görevlendirildiğini söylemektedir. Aslında İslâm'ın ilk zamanlarında yönetim, diyanet, mâliye ve adliye ile ilgili işlerin hepsi vâlîler tarafından yürütülüyordu. Bu sebeple O'nun her iki görevi yürütmek üzere gönderilmiş olması da mümkündür. Resûlullah (s.a.) Yemen'i beş bölgeye ayırmış ve her

bölgeye bir sahâbî tayin etmişti. San'a bölgesine Hâlid b. Saîd; Kinde bölgesine Muhacir b. Ebî Umeyye; Hadramevt bölgesine Ziyâd b .Lebîd; Cendel bölgesine Muâz, Zebîd -Aden- bölgesine de Ebu Musa el-Eş'arî'yi göndermişti. Tirmizî'nin tahrîc ettiği bir hadiste Resûlullah (s.a.) Muâz'ı Yemen'e gönderirken kendisine şu soruları sorduğu bildirilmiştir. Resûlullah (s.a.):

"Yemende ne ile hükmedeceksin ya Muaz?" Muâz (r.a.):

Allah'ın kitabı ile...

"Kitab'da bulamazsan ne yapacaksın!" Muâz (r.a.):

Resûlullah'ın sünneti ile hükmederim, diye cevap verdi. "Ya sünnette de bulamazsan?"

Kendi re'yimle ictihad ederim, cevabım vermiştir. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"Resulünün elçisini Resulünün hoşum! olduğu şeye muvaffak eden Allah'a hamd olsun" buyurdu.

Resûlullah (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na ehl-i kitaptan (kendilerine Allah tarafından Peygamber gönderilip kitap indirilen gayr-i müslim) olan bir kavme gideceğini belirtmesi, kendisine yapacağı tavsiyeyi dikkatle dinleyip ona önem vermesini sağlamak içindir. Zira ehl-i kitabın kültür seviyesi puta tapanlarınki gibi düşük değildi. Bu nedenle onlarla kültür seviyelerine göre görüşüp konuşması gerekiyordu. Belki de Resulullah (s.a.)'in ona yalnız ehl-i kitabı zikretmesi bu durumlarından dolayıdır. Değilse, Yemen halkı yalnız ehl-i kitaptan ibaret değildi. Nitekim Tıybî: "Yemenlilerin arasında ehl-i kitap olduğu gibi müşriklerde vardı" demektedir. Bununla beraber orada Yahudiler çoğunlukta olduğu içîn yalnız onların zikredilmesi de muhtemeldir. İslama davetin halkm itikadı göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğinden Resûlullah (s.a.) Muâz (r.a.)'a kelime-i şehâdetten başlamasını emretmiştir. Zira onlar hem Allah'a ortak koşuyor hem de Resûlullah (s.a.)'in risâletini tanımıyorlardı veya kendilerine gönderildiğine inanmıyorlardı. Bu hususta Kadı Iyaz şöyle demektedir:

"Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a, Yemenlileri önce Allah'ı bir bilmeye ve Muhammed (s.a.)'in Peygamberliğini kabul ekmeye davet etmesini emretmesi onların Allah Tealâ'yı hakkıyla bilmediklerine delildir."

Yahudilerle Hıristiyanların itikadları hakkında araştırmada bulunan Kelam âlimlerinin de görüşü budur. Onlar her ne kadar ibâdet edip Allah'ı

bildiklerine dâir bazı delilller getirseler de hakikatte O'nu bilmemektedirler. Zira hıristiyanlar İsa'nın, Yahudiler de Üzeyr'in Allah'ın oğulları olduklarını söylemektedirler. Bunlar hakkında Kadı Iyâz:

"Allah'ı yarattıklarına benzetip O'nu cisimleştiren Yahudilerle O'na çocuk veya zevce isnâd edip O'na hulul, intikal ve intizâcı caiz gören Hıristiyanlar Allah'ı bilmemektedirler. Binâenaleyh onlar, kendisine ibâdet ettikleri mâbudları için "Allah" deseler de Allah, o değildir. Çünkü o vâcibü'l-vucûd olan Allah'ın sıfatıyle mevsûf değildir. Şu halde Yahudilerle Hıristiyanlar Allah'ı bilmiyorlar demektir" der.

Bunun için ehl-i kitâb her şeyden evvel Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed (s.a.)'in O'nun Resulü olduğuna şehâdet etmeye davet edilmişlerdir.

Bâzı âlimlere göre Resûlullah (s.a.)'ın Muâz'a Yemen'lileri önce kelime-i şehâdet getirmeye davet etmesini emretmesi, kelime-i şehâdetin, dinin asıl temeli olmasındandır. Zira bu olmazsa, hiçbir ibâdet ve amel geçerli olmaz.

İslâm dinine girebilmek için kelime-i şehâdetin iki şıkkını söylemenin şart olduğunu söyleyen cumhura göre, yalnız birisini söylemek kâfi değildir.

Peygamber (s.a.) Muâz'a Yemenlilerin kelime-i şehâdeti getirmeleri hâlinde günde beş vakit namaz kılmalarının farz olduğunu onlara bildirmesini emretmiştir. Buna da itaat etmeleri halinde onlara zekâtın farz olduğunu bildirmesini emretmiştir.

Peygamber (s.a.) Muâz'ı gönderirken O'na niçin halkı oruç ve hacca da davet et diye emretmedi? Sorusuna İbn es-Salâh şöyle cevap vermiştir: "Oruçla haccın bu hadiste zikredilmemesi, râvilere aît bir hatadan dolayıdır. Yoksa Peygamber (s.a.) onları da zikretmiştir." Ancak bu cevap âlimler tarafından rağbet görmemiştir. Çünkü bu görüşün kabul edilmesi, birçok hadis-i şerife şüpheyle bakmaya götürecektir. Bu hususta Kurtûbî şöyle demektedir: "Bu hadis, meşhurdur. Resûlullah (s.a.) onları zikretseydi mutlaka bize nakledilirdi. Nakledilmediğine göre Resûlullah (s.a.)'ın onları söylemediği anlaşılıyor. Buna sebeb o zaman Yemenlilere nispetle daha mühim olan şeyleri bildirmek istemiş olmasıdır. Nitekim Resûlullah (s.a.)'ın âdeti buydu."

Her ne kadar bazıları "Oruçla hac o zamanlarda farz kılınmadığı için bu hadiste zikredilmemiştir" demişse de, bu doğru değildir. Çünkü oruç hicretin ikinci; hac ise, dokuzuncu yılında Muâz (r.a.) Yemen'e gönderilmeden önce farz kılınmıştır. Muaz'ın Yemen'e gönderilmesi,

Peygamber (s.a.)'in son icraatlarındandır. Resûlullah (s.a.), o geri dönmeden önce vefat etmiştir. Âlimlerin çoğunun görüşü budur.

Kâfirler ibâdetlerle mükellef midir?

Bu hadis kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlern delillerindendir. Çünkü Peygamber (s.a.) hadiste geçen farzları tertib üzere beyân etmiş, önce şehâdet, sonra namaz ve ondan sonra zekâtı emretmiştir. Şunu hemen belirtelim ki, kâfirlerin imân etmekle mükellef oldukları hususunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. 1567 no'lu hadisin açıklamasında da belirtildiği gibi kâfirlerin namaz, zekât ve diğer ibadetlerin farz olduğunu inkâr ettikleri için âhiret günü cezalandırılacakları hususunda da ihtilâf yoktur. Ancak ihtilâf, onların dünyada namaz, zekât, oruç ve diğer ibâdetleri yapmakla mükellef olup olmadıkları, dahası bu ibâdetleri yapmadıkları için ayrıca azab görüp görmeyecekleri hususundadır.

Mâlikî'lerin sahih kavline göre kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükelleftirler. Dolayısıyla küfür azabından başka bir de farzları yerine getirmeyip haram işledikleri için ayrıca azab göreceklerdir. Bu grub; "Kâfirler ibâdetleri yapmakla mükellef olmakla beraber bu ibâdetleri, ancak İslâm'a girmeleri halinde geçerli olur" görüşünde olup "bu hadisteki sıralama dine davet etmede kullanılan bir sıralamadır. Farzlar arasında yapılan bir sıralama değildir. Zira bu hadiste zekât hemen namazdan sonra zikredilmiştir ki, ikisinin arasında farziyyet yönünden hiçbir tertib yoktur" demişlerdir.

Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise kâfirler, ibâdetleri edâ etmekle mükellef değildirler. Çünkü küfürle beraber ibâdetleri edâ edemezler. Zira ibâdetleri edâ etmenin bir şartı da imandır. Binaenaleyh küfür azabından başka azab görmeyeceklerdir.

Bu hadiste geçen "sadaka" kelimesi, zekât manasınadır.

Peygamber (s.a.) zekâtın, zenginlerin mallarından alınıp fakirlere verilmesini emrederken, zekât memurlarını da malların en iyisini seçip almaktan nehyetmiştir. Zira zekât, fakirlere bir yardım olarak meşru kılınmıştır. Binaenaleyh zekât alırken mal sahiplerini mağdur etmemek gerekir. Ama mal sahipleri, mallarının en iyilerini gönül hoşnutluğuyla verirlerse, bir önceki hadiste de görüldüğü gibi verdikleri zekât kabul edilir.

"Zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekât..." sözündeki "zenginler" kelimesi, bir lafz-ı âmmdır diyen Şâfiîler, çocuk ve delinin

malından zekât vermek gerektiği görüşündedirler. Hanefîler ise, zekâtın farz olması için akıl ve bulûğun şart olduğunu söyleyip çocukla delinin malından zekât verilmeyeceği kanaatindedirler. Ayrıca "ağniyâ..."daki zamir gibi mükellef onlara râci olduğunu çocnkla delinin ise, mükellef olmadıklarını söyleyip öbür gruba cevap vermişlerdir.

Yetimin malından zekât verilip verilmeyeceği hususunda âlimler arasında ihtilâf vardır:

Ömer, Ali, Âişe, Câbir, İbn Ömer (r.anhum), Mâlik, Şafiî, Ahmed, Atâ, Tâvûs, Mücâhid, İbn Şîrîn ve İshâk b. Rahûye'ye göre yetim malından zekât vermek farzdır.

Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. el-Mübârek, Ebû Vâil, Saîd b. Cübeyr, Nehaî, Şa'bî, Hasan el-Basrî ve Ebû Hanîfe ile arkadaşlarına göre yetim malından zekât vermek gerekmez. Bu hususta Saîd b. el-Müseyyeb; "Zekât ancak kendilerine namaz ve oruç farz olanlara vâcibtir" demiştir.

"... fakirlerine verilen..." sözünden bazıları "zekâtın sekiz sınıftan yalnız bir sınıfa verilmesinin kâfi olacağı hükmünü istinbat etmişlerdir. İmam Mâlik, bu görüştedir. O'na göre halife bir maslahat görürse, zekâtı yalnız bir sınıfa verebilir. Diğer âlimler bu görüşü kabul etmeyip "Peygamber (s.a.)'in bu hadiste yalnız fakirleri zikretmesi, onların diğer sınıflardan daha çok olmalarından dolayıdır" demişlerdir.

Bazı âlimler bu hadisle istidlal ederek zekâtın toplandığı beldeden başka bir beldeye nakledilmeyeceğim söylemişlerdir. Ömer b. Abdülaziz'in bu görüşte olduğu söylenir. Bununla ilgili Malumat 1625 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.

sözüyle Peygamber (s.a.) Muâz'm, mazlumun bedduasından sakınmasını emretmiştir. Resülullah (s.a.)'in bu cümleyi "mallarının iyilerini almaktan sakın" cümlesinden hemen sonra zikretmesinde mal sahiplerinin rızası olmadan malın iyisini almanın zulüm olduğuna işaret edilmekle beraber, her türlü zulümden sakınmanın gerekliliğini de ikaz vardır. Yani Peygamber (s.a.) Muâz'a, hakkın olmayan şeyi almakla zulmetme, kimseye zarar verme ki sana beddua etmesin. Zira zulme uğrayanın bedduası anında kabul olunur" diye nasihatta bulunmuştur.

"Çünkü onunla Allah arasında hiçbir perde yoktur" cümlesinden maksad, o bedduanın reddedilmeyerek derhal kabul olunmasıdır. Hatta sahibi, günahkâr bile olsa, günâhı o bedduanın kabul edilmesine engel değildir. Zira imam Ahmed'in Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet ettiği

bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.): "Mazlumun bedduası kabul olunur. Şayet günahkâr ise, günahı boynundadır" buyurmuştur.[87]

Bazı Hükümler

1. İslâm dininin asıl temeli, kelime-i şehâdettir. Kafir, Allah tan başka ilah olmadığına ve Muhammed' (s.a.)in O'nun Resulü olduğuna şehâdet getirmedikçe müslüman olduğuna hükmedilmez. Ehl-i Sünnet'in görüşü budur. Kelime-i şehâdeti getirmeyen bir kimsenin hiçbir ibâdeti geçerli değildir.

2. Her gün ve gecede beş vakit namaz farzdır. Binaenaleyh vitir ve bayram namazları farz değildir. Bu hususta icmâ vardır. Ancak vâcib olduğunu söyleyen Ebû Hanîfe ile O'nun görüşünde olanların başka delilleri vardır.

3. Kâfirler, namaz, oruç ve zekât gibi ibâdetleri edâ etmekle mükellef değillerdir.

4. Zenginlerin fakir ve muhtaçlara zekât vermeleri farzdır.

5. Zekâtı toplamak veya toplatılması için birine yetki vermek, devlet başkanının görevlerindendir.

6. Zekât ancak müslüman olan fakir ve muhtaçlara verilir. Binaenaleyh müslüman zenginlerle fakir kâfirlere zekât verilmez.

7. Zekâtın başka beldeye nakledilmesi caiz değildir. Âlimlerin çoğu zekâtın başka beldeye nakledilmesini uygun görmemekle beraber nakledilmesi hâlinde farzın düşeceğini söylemişlerdir.

8. Yetim, çocuk ve delilerin mallarından zekât vermek farzdır.

9. Zekât memuru, malın en iyisini seçip zekât olarak alamaz, iyisi ile kötüsü arasında olan orta hallisini almalıdır.

10. Devlet başkanının valilerine nasihatta bulunması, onlara Allah'tan korkmalarını emretmesi, kendilerini zulümden sakındırması icâb eder.

11. Vali ve diğer görevliler, Allah’tan korkup zulümden sakınmalıdırlar.

12. Mazlumun bedduası kabul olunur.[88]

1585. ...Enes b, Mâlik'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Zekâtta haksız davranan, onu vermeyen gibidir."[89]

Açıklama

Şerhlerde bu hadisin kimin hakkında olduğu hususunda birkaç ihtimâl zikredilmiştir:

a. Bu hadis zekât memurları hakkındadır. Haksızlık yaparak alması gerekenden fazla zekât alan zekât memuru, günaha girme yönünden zekât vermeyen zengin gibidir. Zira zekât memurunun mal sahibinden o yıl ona düşenden fazla alması ertesi sene mal sahibinin zekât vermemesine sebeb olabilir, Dolayısıyla zekât memuru o zekât vermeyen mal sahibi gibi günaha girer. İbn Mâce'nin bu hadisi "Zekât memurları hakkında vârid olan hadisler" babında zikretmesinden onun zekât memuru hakkında olduğu ihtimalini tercih ettiği anlaşılmaktadır.

b. Hadis-i şerîf, mal sahibi hakkındadır. Zekât memurundan malının bir kısmını gizlemek veya onun vasıflarım ona söylememek suretiyle haksızlık yapan mal sahibi, günaha girme yönünden hiç zekât vermeyen gibidir.

c. Hadis, müstehak olmayanlara zekât veren mal sahibi hakkındadır. Zekâtı hak sahihlerine vermemek suretiyle haksızlık yapan, günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.

d. Hadis zekât verip de onu başa kakıp hak sahibine eziyet etmek suretiyle haksızlık eden, hakkındadır. Böylesi kişi de günâh yönünden onu hiç vermeyen gibidir.

e. Hadis çoluk çocuğuna hiç bir şey bırakmayacak şekilde malının hepsini zekât olarak dağıtan kimse hakkındadır. Böyle yapan çoluk çocuğunun başkalarına muhtaç olmasına sebep olacağından zekât vermeyen gibidir.

Sayılan bu ihtimallerin bir kısmı kuvvetli bir kısmı zayıf olsa bile, bu hadisin hem zekât memuru hem de mal sahibini zekât alıp vermede haksızlık ve zulmetmekten sakmdırmakta olduğu açıktır.[90]

6. Zekât Memurunun Rızası

1586. ...Beşîr b. el-Hasâsiyye'den; İbn Ubeyd kendi hadisinde "Onun adı (aslında Beşir değildi. Resûlullah (s.a.) ona Beşir adım verdi der. Rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir: Biz (Resûlullah (s.a.)'a:

Zekât memurları (vâcibten fazla zekât almakla) bize haksızlık ediyorlar. Bundan dolayı onların bize yaptıkları haksızlık kadarım mallarımızdan gizleyebilir miyiz? dedik. O' (s.a.) da:

"Hayır" buyurdu.[91]

Açıklama

İbn Ubeyd'in, "asıl adı Beşir değildi" dediği râvinin adı Zahm b. Mabed'dir.[92]

Peygamber (s.a.)'in, onların hadiste geçen sorusuna "hayır' cevabını vermesi, malın bir kısmını zekât memurundan gizlemenin hıyanet sayılmasındandır. Ayrıca Peygamber (s.a.), onlara "gizleyebilirsiniz" deyip müsaede etseydi, bazı mal sahipleri zekât memurunun haksızlık yapıp yapmayacağım bilmeden mal gizleme yolunu tutacaklardı. Yani gerek haksızlık yapan ve gerekse haksızlık yapmayan bütün zekât memurlarına aynı şeyi yapacaklardı. Dolayısıyla haksızlık yapmayan zekât memurlarına vacibten daha az zekât vermiş olacaklardı, ki bu hıyanettir. Şu da var: Belki de Peygamber (s.a.) onların mala olan sevgilerinden dolayı haksızlığa uğradıklarını zannettiklerini bildiğinden dolayı öyle cevap vermiştir. Yoksa verilmesi gerekenden fazlasının zekât memurlarına verilmesinin vacip olmadığı Peygamber (s.a.)'in bazı hadislerinde açıkça belirtilmiştir. Nitekim bu husus 1567 no'lu hadisin, "Kimden, bundan fazlası istenirse vermesin..." fıkrasında da geçmişti.

Bazıları "Peygamber (s.a.)'in onlara "hayır" cevabını vermesi, fitneyi önlemek içindir" demişlerdir. Şöyle ki, zekât memuru malın miktarı hususunda şüpheye düşecek olursa, mal sahibinden yemin etmesini ister. Şayet mal sahibi malın bir kısmını gizlemişse ve memur da ondan yemin istemişse, yalan yere yemin etmesi caiz olmadığından yemin ettiği takdirde günaha girmeye sebeb olacaktır. Yalan yere yemin edilmemesi ve arada bazı nahoş olaylar meydana gelmemesi için Peygamber (s.a.) onlara "Hayır (gizlemeyin)" cevabını vermiştir.[93]

1587. ...Ma'mer (b. Râşid) bir önceki hadisi Eyyûb'dan aynı isnâd ve mana ile rîvâyet etmiştir. Ancak o (şöyle demiştir): (Beşir) dedi ki: "Ya Resûlullah, şüphesiz zekât memurları (haksızlık yapıyorlar)..." dedik.[94]

Ebû Dâvûd dedi ki: Abdurrezzak onu Ma'mer'den merfu olarak rivayet etmiştir.[95]

Açıklama

Bir önceki hadiste sorunun kime sorulduğu belirtilmemişti. Bundan dolayı onu rivayet eden Beşîr'e mevkuf olabileceği gibi Resûlullah (s.a.)'e ref edilmiş de olabilir. Bu hadiste ise, "Ya Resûlullah!.." sözüyle sorunun Resûlullah (s.a.)'a sorulduğu belirtilmektedir. Böylece bu rivayet hadisin merfu' olduğuna delâlet etmektedir.[96]

1588. ...Abdurrahman b. Câbir b. Atık, babası (Câbir b. Atik)den rivayet ettiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Tarafınızdan kendilerine) buğzedilen binittiler yakında size gelecek. Size geldiklerinde onlara "hoş geldiniz" deyin ve kendilerini almak istedikleri şeylerle başbaşa bırakın. Şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir; zulmederlerse, kendi aleyhlerinedir. Onları memnun edin. Zira zekât (sevabı)nızın tam oluşu, onların rızası (nı almanıza bağlı)dır. Onlar da size dua etsinler.[97]

Ebû Dâvûd dedi ki: Ebu'l-Gusn, Sabit b. Kays b. Gusn'dur.[98]

Açıklama

"Râkîb" kelimesinin ismu cem'i olan "rakb" kelimesi, aslında seferde on ve daha fazla develilerden oluşan kafilelerin adıdır. Sonraları binek hayvanı ne olursa olsun her binitli hakkında mecazen kullanılmıştır. Bu hadiste bu kelimeden maksat, zekât memurlarıdır.

Sözünden maksat şudur:

Mallarınızın zekâtını almak için size bazı zekât memurları gelecek ki, siz onlardan hoşlanmayıp onlara buğzediyorsunuz ve mala olan sevginizden dolayı onların size haksızlık yaptıklarını zannediyorsunuz. Halbuki onlar öyle değildir. Size geldiklerinde onları iyi ve güler yüzle karşılayıp "hoş geldiniz" deyin almak istediklerini bırakın, alsınlar. Size göre haksızlık yapmışlarsa bile, onlara mani olmayın. Çünkü onlara karşı çıkmak, devlet başkanına karşı çıkmak demektir. Devlet başkanına karşı çıkmak ise, fitneye sebeb olur.

Hadisin "şayet âdil davranırlarsa, kendi lehlerinedir..." bölümünde ise, anlatılmak istenen şudur: ,

Zekât memurları zekât olarak aldıkları şeyleri adaletli bir şekilde alırlarsa, adaletlerinin sevabı kendilerinedir. Vâcib olandan fazlasını almak suretiyle haksızlık yapıp zulmederlerse, zulümlerinin günâhı yine kendilerinedir. Onların zulmü, size zarar vermez, aksine onların eziyetlerine katlanmanızdan dolayı sevaba nail olursunuz.

"Onları memnun edin..." sözünden maksat, onlarla tartışmaksızın vâcib olan zekâtı vermek suretiyle onları memnun etmeye çalışın. Çünkü istemiş oldukları o vâcib olan miktarı vermek suretiyle onları memnun etmeniz zekâtınızın sevabını tam olarak almanıza sebeptir.

Cümlesindeki "lâm" lâm'ul-emir'dir. Peygamber (s.a.) zekât memuru olsun, müstehakları olsun zekâtı alan kimseyi mal sahibine dua etmeye davet etmiştir. Bu "lâm"ın ta'lil lamı olma ihtimali de vardır. Buna göre cümlenin manası şudur: Zekât sevabınızın tam olması ve onların size dua etmeleri için onları memnun ediniz.[99]

Bazı Hükümler

1. Devlet başkanı zekât memurlarına görevlerim yerme getirmeleri için cesaret vermelidir.

2. Mal sahihleri zekât memurları hakkında hüsn-i zanda bulunup onlara iyi muamele etmeli ve onları memnun etmeye çalışmalıdırlar.

3. Zekât memurlarının mal sahiplerine dua etmeleri mendûptur.[100]

1589. ...Cerîr b. Abdullah [101] (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'a -bedevilerden- bir takım insanlar gelerek:

Zekât memurlarından bazı kimseler bize gelip zulmediyorlar, dediler. O (s.a.) da:

"Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu.

Ya Resûlullah! Bize zulmetseler de mi? dediler. (Tekrar:) "Zekât memurlarınızı memnun edin" buyurdu. (Râvi) Osman:

"... (Zanmnızca) zulmedüirseniz de" sözünü ilâve etmiştir.

Ebû Kâmil, hadisinde dedi ki: Cerîr, "bunu Resûlullah (s.a.)'dan işittikten sonra hiç bir zekât memuru benden memnun olmadan

ayrılmamıştır" dedi.[102]

Açıklama

Zekât memurunu memnun etmek, -bundan önceki hadiste de geçtiği gibi- farz olan zekâtı ona vermek ve onu

iyi karşılayıp ona güzel muamelede bulunmakla olur.

"Zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" sözünün manası şudur: "Zannımza göre zulmedilirseniz de zekât memurlarınızı memnun edin" Yoksa bu, onların gerçekten zulme uğradıkları manasına gelmez. Zira resûlullah (s.a.) zulüm karşısında susmazdı. Şayet gerçekten zulmetmiş olsalardı, fasık olmaları sebebiyle görevlerinden azledilmeleri ve zekâtın onlara verilmemesi gerekirdi. Fazla bilgi için 1567 no'lu hadisin" kimden, bundan fazlası istenirse vermesin" fıkrasına bakılsın.[103]

7. Zekât Memurunun Zekât Sahibine Duası

1590. ...Abdullah b. Ebû Evfâ (r.a)'dan; demiştir ki: Babam (Rıdvan) ağacı altında (bey'atta) bulunanlardandı. Bir topluluk zekâtını Resûlullah (s.a.)'e getirdiklerinde;

"Allah'ım! Falan aileye rahmet ve mağfiret et" buyurdu. Babam da O'na zekâtım getirdi de Resûlullah (s.a.):

"Allah'ım Ebû Evfâ ailesine rahmet ve mağfiret eyle" buyurdu.[104]

Açıklama

Râvî'nin babası Ebû Evfâ Alkame b. Hâlid, hicretin 6.yılında Rıdvan ağacı altında Peygamber (s.a.)'e bey'at edenlerdendi.

Hadisteki salât'tan maksat Allah'ın rahmet ve mağfiretidir.

duasındaki "âl" kelimesi, hadis sarihlerinin dediğine göre zâid olduğundan Resûlullah (s.a.) Ebû Evfâ'nın kendisine dua etmiştir. Zira "âl", kelimesinden bazen o adamın kendisi kast edilmektedir. Nitekim Resûlullah (s.a.)'in Ebû Mûsâ el-Eşr'arî'ye hitaben;

"Gerçekten sana Âl-i Davud'un nağmelerinden bir nağme verilmiştir" diye buyurmuş olduğu hadiste, Âl-i Dâvûd'dan bizzat Hz.Davud'u kastetmiştir. Bu kelime çoğunlukla şeref ve itibar sahibi olan şahıslara1 izafe edilir. Âl-i Dâvûd, Âl-i Ömer (r.a.) gibi. Kur'ân-ı Kerimde Firavun hakkında kullanılması ise, mecazîdir.

Sarihler her ne kadar bu duadaki "âl" kelimesinin zâid olduğunu söylemişlerse de, onu zâid kabul etmeyip aile reisi başta olmak üzere ailenin bütün fertlerini içine alması da mânâyı bozmasa gerek. Çünkü Peygamber (s.a.)'in onunla hem Ebû Evfâ'yı hem de onun aile fertlerini kastetmiş olması da muhtemeldir.

Hadis, zekâtı alan kişinin mal sahiplerine rahmet ve mağfiret ile dua etmesinin müstehab olduğuna delâlet etmektedir. Cumhur bu görüştedir. Zahirîlere göre zekâtı veren mal sahibine duâ etmek müstehab değil, vâcibtir. Bunların delili (Ey Muhammed), Onlara (zekât veren mal sahihlerine) duâ et. Senin duan onlara huzur, gönüllerine sükûnet verir." [105] âyetindeki "Onlara duâ et" emrinin vücûb ifâde etmesidir. Cumhur ise, bu emrin Peygamber (s.a.)'e mahsus olduğu görüşündedir. Delilleri, O'nun duasının, onlara sükûnet bahşedip başkalarının duasının öyle olmaması, aynı etkiyi göstermemesidir. Ayrıca mal sahibine duâ etmek vâcib olsaydı, muhakkak Peygamber (s.a.) gönderdiği zekât memurlarına: "Mal sahiplerinden zekâtı teslim alırken onlara duâ edin" diye emrederdi. Sonra şu da var ki, devlet başkanı veya yetkili şahsın almış olduğu keffâret, alacak ve diğer vâcib olan şeylerden dolayı dua etmesi ittifakla vâcib değildir. Hal böyle olunca, zekâtı teslim alırken de dua etmesi vâcib olmamalıdır.

Bazı âlimler bu hadisle ihticâc ederek Peygamberlerden başkalarına da müstakil olarak salât getirmeyi caiz görmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel ve Zahirîler bu görüştedirler .Ancak cumhura göre bu caiz değildir. Çünkü salavât, ta'zim ve yüceltme ifadesi olarak müstakillen yalnız Peygamberler hakkında kullanılmıştır. Peygamber (s.a.) Peygamberler dışında bazı kişilere salât getirmişse de onu tazim mânâsında değil de duâ ve rahmet dilemek anlamında kullanmıştır. Ayrıca bu durum yalnız O'na mahsustur. Böylesi durumlarda kıyas geçerli değildir. Yani o bazı kişilere salat getirmiş diye bizim de onlara salât getirmemizin caiz olması gerekmez.

Nevevî bu konuda özetle şöyle demektedir: "Bize göre Peygamberlerden başkalarına salavât getirmek suretiyle dua edilmez.

Ancak onlara te-bean başkaları-da zikredilebilir. Meselâ "Allahım Muhammed'e, ashabına ve âline salât eyle" diye ashab ve âlini Muhammed (s.a.)'e tebean zikretmek caizdir.Nasıl ki "Azze veCelle" ifâdesi yalnız Allahu Teala'ya mah-sussa, salavât da yalnız Peygamberlere mahsustur. Peygamber (s.a.) gerçekten aziz ve celîl olduğu halde O'na "Muhammed azze ve celle" denilmez. Çünkü bu tâbir yalnız Allah'a mahsustur. İşte bunun gibi Ebu Bekir (sallallahü aleyhi vesellem) veya Ömer (sallallahü aleyhi vesellem) de denilmez. Halbuki "Sallallahü aleyhi ve sellem" tâbirinin mânâsı olan "Allah ona rahmet ve.mağfiretıetsin" cümlesini ikisi için de kullanmakta bir sakınca yoktur. Mânâ bakımından bir sakınca bulunmamasına rağmen Peygamberlerden başkası hakkında müstakil olarak bu tabir kullanılamaz."

Ashab-i kiram zamanında Peygamberlerden başkasına salât getirmek âdet değildi. Onların devrinden sonra Rafizîler ile Şiîler bazı imamlara salavât getirmeye başladılar. Meselâ Ali (sallallahü aleyhi vesellem) dediler. Bid'at ehline benzemek ise, yasaktır. Binaenaleyh onlara muhalefet etmek gerekir.

Nevevî Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salavât getirmenin hükmü hakkında şöyle demektedir:

Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salât getirmek hakkında arkadaşlarımız değişik hükümler vermişlerdir. Onun haram olduğunu söyleyenler olduğu gibi, tenzihen mekruh veya âdaba aykırı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Meşhur ve sahih olan kavle göre tenzihen mekruhtur.

Çünkü bid'at ehli, Peygamberlerden başka bazı kişilere salavat getirirler. Biz onların âdetlerinden uzak durmalıyız. İmam Ebu MuhammecJ el-Cüveynî: "Selâm da hüküm yönünden salât gibidir. Peygamberlerden başkasına müstakil olarak salat getirilmediği gibi selâm da getirilmez. Falan (aleyhisselâm) denilmez ama ölü veya diriye .hitaben verilen selâm meşrudur." der.

Bu konuyla ilgili daha fazla malumat için isteyen 1533 no'lu hadisin açıklamasına müracaat etsin.

Nevevî'nin beyânına göre İmam-i Şafiî, zekatı alanın mal sahibine şöyle dua etmesini müstehab saymıştır:

"Verdiğin zekattan dolayı Allah, sana ecir ve mükafat versin, onu sana günahlardan arınma vesilesi kılsın. Kalan malını da bereketlendirsin"

Zekâtı alanın diye dua etmesini İbn Abbâs, İbn Uyeyne, Şâfiîler, Mâlikîler, Hanefîler ve selef ulemasının çoğu mekruh saymışlardır.[106]

8. Deve Yaşlarının Beyanı

Ebû Dâvûd dedi ki:

Bu açıklamayı Riyâşî, Ebû Hatim Ve başkalarından işitip ayrıca onu Nadr b. Şumeyl'in mektubuyla Ebû Ubeyd'in mektubunda okudum. (Çok kere hepsi aynı şeyi zikretmekle beraber) bazı kelimeleri onlardan yalnız biri zikretti. Dediler ki:

(Deveye doğumundan sütten kesilene kadar) "Huvâr" adı verilir. Sonra (anasından) ayrıldığında "Fasıl" adım alır. (Dişisine) bir yaşından iki yaşının tamamına kadar "Bint- Mahâd"; üç yaşına girdiğinde "Bint- Lebûn", üç yaşını tamamladığında dört yaşının tamamına kadar (erkeği) "Hıkk", (dişisi) "Hıkka" adını alır. Çünkü o binilmeye ve erkek deve tarafından aşılanmaya elverişli bir duruma gelmiş, gebe kalacak bir yaşa girmiştir. Ama erkeği ön dişlerini atıp altı yaşına varmadıkça dişi deveyi gebe bırakamaz. Hıkka'ya dört yaşım tamamlayana kadar "Tarûkatu'1-Fahl" denilir. Çünkü erkek deve ona aşar. Beş yaşına bastığından beş yaşını tamamlayana kadar "CezeVdır. Altı yaşma basıp ön dişlerini attığından altısını tamamlayana kadar "Seniy"dir. Yedi yaşına bastığında yedi yaşını tamamlayana kada rerkeğine "Rabâî", dişisine "Rabâiyye" adı verilir. Sekiz yaşına basıp sivri dişlerinin arkasındaki öğütücü dişlerini attığında sekiz yaşını tamamlayana kadar "Sediys" veya "Se-des"tir. Dokuz yaşma basıp köpek dişi çıktığında on yaşına girene kadar "BâziP'dir. On yaşına girdiğinde ise "Muhlif'tir. Bundan sonra adı yoktur. Fakat şöyle denilir: Bir senelik Bâzil, iki senelik Bâzil, bir senelik Muhlif iki senelik Muhlif, üç senelik Muhlif diye beş seneye kadar öyle gider. Halife (deve), gebe (olan deve)dir. Ebû Hatim dedi ki: Cezûa bir zaman dilimidir. Diş (yaş) değildir. Deve yaşlarının (başlangıç ve bitim) zamanı, Süheyl yıldızının doğuş zamanıdır.

Ebû Dâvûd dedi ki: Riyâşî bize (şöyle) bir şiir söyledi: "Süheyl yıldızı gecenin başlangıcında doğduğu zaman îbn- le-bûn Hıkk, Hıkk da Ceza’ olur. Deve yaşlarından (değişmeyen) yalnız Hube' kalır. Hube', (Süheyl yıldızının doğuş) vaktinin dışında doğan deve yavrusudur.[107]

Açıklama

er-Riyâşî, Abbâs b. el-Ferec, Ebu'1-Fadl el-Basrî en-Nah-vî'dir. Asmaî, Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Ebû Âsim, el-Alâ b. el-Fadl ve başka âlimlerden hadis rivayet etmiştir. Abdullah b, Müslim, Muhammed. b. Ishâk, Ebû Arûbe ve başkaları da ondan rivayette bulunmuştur. İbn Hibbân, onu sika muhaddisler arasında sayar, tbn es-Sem'ânî, Mesleme b. Kasım ve el-Hatîb de onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hatim, Süheyl b. Muhammed b. Osman es-Sicistânî en-Nahvî'dir.

Ebû Ubeyde, Yakûb b jshâk, Asmaî, Vehb b. Cerîr ve başkalarından hadis rivayet etmiş, kendisinden de Nesâî, İbn Huzeyme, Ebû Bekr el-Bezzâr, Ebû Bişr el-Dûlâbî ve birçok muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân bunu da sika muhaddisler arasında saymıştır.

en-Nadr b. Şumeyl b. Haraşe b. Zeyd b. Kulsûm el-Mâzınî en-Nahvî, el-Basrî'dir. İbn Avn, Hişâm b. Urve, Hişâm b. Hassan, İbn Cüreyc, Şu'-be ve bir çok muhaddisten hadis rivayet etmiştir. Kendisinden rivayet edenler ise, Ishak b. Râhıiye İbn Maîn, İbnü'l-Medînî ve başkaları. Nesâî, İbn Maîn, İbnu'UMedînî ve Ebû Hâtım, onun sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Ubeyd'ten murad ise, Kasım b. Sellâm'dır. Huşeym, İsmail b. Ayyaş, Cerîr b. Abdulhamîd, Yahya b. el-Kattân, İbnü'l-Mubârek ve Vekî'den rivayette bulunmuş, kendisinden de Said b. Ebî Meryem el-Mısrî, Abbâs el-Anbârî, İbnü Ebi'd-Dünya ve başkaları rivayette bulunmuşlardır. İbn Hibbân onu sika muhaddisler arasında saymış, Ebu Hatim de "sadûktur" demiştir.

Ebû Davud'un deve yaşlarıyla ilgili olarak kendilerinden malumat naklettiği dört zât, ekseriyetle aynı şeyi söylemişlerse de bazan birinin zikrettiği kelimeyi diğeri zikretme mistir.

Deve yaşları ve nisabları ile ilgili malumat 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçmişti. Yaşlarına göre isimlerini cetvel halinde şöyle gösterebiliriz:

Devenin
Yaşı İs
mi

Doğumundan sütten kesilene kadar: Huvâr

Sütten kesilip anasından ayrıldığı zamana kadar (bir senelik olduğunda) Fasıl

Bir yaşından iki yaşını bitirene kadar Erkeği: İbn Mahâd

Dişisi: Bint Mahâd

Üç yaşına girdiğinde Erkeği : İbn Lebûn

Dişisi: Bint Lebûn

Dört yaşını bitirene kadar Erkeği: Hıkk

Dişisi: Hıkka, Tarûkatu'1-Fahl

Beş yaşını bitirene kadar Erkeği: Cez'

Dişisi: Ceze'a

Altı yaşını bitirine kadar Erkeği: Seniy

Dişisi: Seniyye

Yedi yaşını bitirene kadar Erkeği: Rabâ',

Rabâî Dişisi: Rabâ'iye

Sekiz yaşını bitirene kadar Erkeği: Sedîs,

Dişisi: Sedes

Dokuz yaşını bitirene kadar Erkeği: Bâzil

Dişisi: Bâzil

On yaşına girdiğinde Erkeği : Muhlif,bir senelik Bâzil

Dişisi:

Onbir yaşına girdiğinde Bir sen elik Muhlif,

iki senelik Bâzil

On iki yaşına girdiğinde İki senelik Muhlif

On üç yaşına girdiğinde Üç senelik Muhlif

Ondört yaşına girdiğinde Dört senelik Muhlif

On beş yaşına girdiğinde Beş senelik Muhlif

Gebe olan her yaştaki deveye, "halife" adı verilir. Çoğulu ha I ait' ve halifât'tır.

Cezûa veya Cuzû'a, bir zaman diliminin adıdır. Bu sebeple bunu dört yaşını bitirip beş yaşına giren ceze'a isimli deve ile karıştırmamak gerekir.

Süheyl denen parlak bir yıldızın yaz mevsiminin sonlarına doğru gecenin başlangıcında gökyüzünde görülmesi, deve yaşlarının başlayış ve bitiş zamanı kabul edilmiştir. Böylece doğuş mevsiminde Süheyl yıldızı gece başlangıcında doğduğu zaman her deve. içinde bulunduğu seneyi doldurmuş öbür yıla girmiş sayılır. Meselâ İbn Lebûn Hikk, Hıkk da cez', cez' ise seniy, seniy de rabaî olur. Ebû Dâvûd bunu Riyâşî'nin söylemiş olduğu şiiri nakletmekle te'yid etmek istemiştir. Develerin -tabir caizse- doğum yıl dönümlerinin, Süheyl yıldızının gecenin başlangıcında (bazı

nüshalarda, sonunda) görülmesine bağlanması, onun develerin doğurma zamanında görülmesinden dolayıdır. Bu sebeple zikredilen zamanda doğmayıp başka bir zamanda meselâ ilkbahar mevsiminin sonunda veya yaz mevsiminin başında doğan ve hube' diye isimlendirilen deve yavrusunun yaşı, Süheyl yıldızının doğuş vaktine göre değil de yavrunun doğum vaktine göre hesaplanır. Şâirin bunu diğer develerden istisna etmesinin sebebi budur. Buna göre doğum zamanı yönünden develer iki kısımdır:

a. Süheyl yıldızının gece başlangıcında (veya sonunda) doğduğu zaman doğan develer, develerin çoğu bu kısma dahildir. Şiirin ilk iki mısra'ı bunlarla ilgilidir.

b. Süheyl yıldızının gece başlangıcında doğduğu zamandan başka bir zamanda doğan develer. Şiirin üçüncü mısrasında geçtiği üzre bunlara da Hube' denilmektedir.[108]

9. Malların Zekâtı Nerede Alınır?

1591. ...Amr b. Şuayb, babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Malı) getirtmek de yok, uzaklaştırmak da yok. (Mal sahiblerinin) zekâtları ancak meskenlerinde alınır."[109]

Açıklama

Celeb, Zekât memurunun bir yerde oturup zekâta tâbi olan hayvanların zekâtını almak için sahiplerine haber göndererek hayvanların yanına getirilmesini istemesidir. Bu durum mal sahiplerine meşakkat verip onları sıkıntıya düşüreceğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yasaklanmış ve mal sahiplerine kolay olsun diye zekât memurları malların zekâtını su başında veya bulundukları yerlerde almakla emr olunmuşlardır.

Ceneb ise, mal sahibinin kendi malını yerinden uzaklaştırmasıdır. Zekât memuru zekâtı almak için çok zorluk çekeceğinden bu da yasaklanmıştır.

Bazılarına göre Ceneb, zekât memurunun mal sahiplerinin bulundukları yerlerden çok uzak bir yerde konaklayıp malların yanına getirilmesini emretmesidir. Ancak birinci görüş daha makuldür. Çünkü ikinci görüşe göre cenebin mânâsı celep ile hemen hemen aynı olmaktadır.

"Zekâtları ancak evlerinde alınır" sözünden maksat, zekâtın, malların bulundukları yerlerde, su başında veya mal sahiplerinin meskenlerinde 'alınır, demektir. Yani mal sahipleriyle zekât memurlarının zorluk çekmeyeceği bir yerde alınır. Hadisin bu cümlesi, bir önceki cümleyi te'kid etmektedir.

Bu hadis-i şerif zekât memurlarıyla mal sahiplerinin birbirine zorluk çıkarmalarının caiz olmadığına delâlet etmektedir.[110]

1592. ...Muhammed b. İshâk'tan "(malı) getirtmek de yoktur, uzaklaştırmak da" sözü(nün anlamı) hakkında onun şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Hayvanların zekâtı bulundukları yerlerde alınır. Zekât memuruna getirilmez. "Uzaklaştırmak da yok" (sözü) de yine bu suretledir ki, sahipleri hayvanları uzaklaştırmamalı.

İbn İshâk (devamla) diyor ki; zekât memuru mal sahiplerinin bulundukları yerlerden uzakta olup mallar ona getirilmemeli zekâtları mal sahibinin bulunduğu yerde alınmalıdır.[111]

Açıklama

Ebû Davud'un bu haberi zikretmedeki gayesi, İbn İshak'ın "celeb" ile "ceneb" kelimelerini nasıl açıkladığını nakletmekdir.

"Celeb (malı getirtmek) yok" sözünün mânâsı, hayvanların zekâtının mesken ve su başı gibi bulundukları yerlerde alınır demektir. Mal sahiplerine zorluk çıkaracağından dolayı zekât memurunun bulunduğu yere götü-rülmez. Yani mal sahipleri hayvanlarını zekât memuruna götürmek zorunda değillerdir.

"Ceneb (uzaklaştırmak) yok" sözünü de İbn İshak, celeb gibi aynı şekilde yorumlamış mal sahipleri hayvanlarını uzaklaştırmamah demiştir.

ibn Ishak (devamla) diyor ki: sözünden sonrası,"Ceneb" kelimesinin ikinci bir yorumu olmaktadır.[112]

10. Adamın, Kendi Sadakasını Satın Alması

1593. ...Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bir atını Allah yolunda tasadduk etmiş sonra onu satılırken görmüş de onu satın almak istemiş. Resûlullah (s.a.)'e onu sormuş, Resûlullah (s.a.):

"Onu satın alma, sadakana da dönme*' buyurmuş.[113]

Açıklama

"Allah yolunda bir ata (adam) bindirdi" cümlesinin mânâsı, Allah yolunda savaşacak birine sadaka olarak bir at bağışladı demektir. Bu cümle Sahih-i Buhârî ile Sünen-i İbn Mâce'de açıkça Allah yolunda bir at bağışladı" diye geçmektedir. Asıl maksat, atı temlîk etmesidir. Zira mülkü olmasaydı o zat onu satmaya kalkışmazdı. İbn Sa'd'ın Tabakât adlı eserinden naklen Kastallânî'nin beyânına göre, Hz. Ömer'in tasadduk ettiği bu atın adı, "Verd" olup Temîm-i Dârî (r.a.) tarafından Peygamber (s.a.)'e hediye edilmiş. O da Ömer (r.a.)'e vermişti. Hz.Ömer'in kendisine o atı hediye ettiği gazinin adının bilenemediğini İbn Hacer Sahih-i Buhârî şerhinde söylemektedir.

Hz. Ömer'in bu atı vakfettiğini söyleyenler de vardır, O zatın atı satması ancak zayıfladığı ve savaşta ondan yararlanmak mümkün olmadığı için caiz olabilir, denilmiştir. Ancak hadiste geçen "sadakana dönme" beyânı Hz.

Ömer'in atı vakfetmediğine delil gösterilmiş: "Eğer vakfetmiş olsaydı, dönmemesine sebeb onu gösterirdi" denilmiştir.

Bir kimsenin vermiş olduğu sadakayı aynı şahıstan satın almasının hükmüne gelince, cumhur bunun mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda Nevevî şöyle demektedir: Bu hadisteki yasaklama kerâhet-i tenzihiy-ye içindir. Bundan dolayı bir malı sadaka, zekât, keffâret ve adak gibi ibâdet niyyeti ile veren bir kimsenin aynı malı aynı şahıstan satın alması mekruhtur. Hibe veya başka bir yolla onu kabul edip kendi iradesiyle mülkiyetine geçirmesi de yine öyledir. Ama irâde dışı sayılan miras gibi bir yolla o malın mülkiyetine geçmesi mekruh değildir. Ayrıca sadaka olarak verilen o malı alan şahıs, onu bir başkasına satsa veya devretse sonra sadakayı veren kimse onu o üçüncü şahıstan satın alsa bu, mekruh değil, caizdir. Bizimle cumhurun görüşü budur. Bazı âlimlere göre kişinin vermiş olduğu sadakayı verdiği şahıstan satın alması haramdır. Onlar hadisteki nehyin hürmet ifade ettiğini ileri sürmektedirler.

İbn Battal da: "Âlimlerin çoğu Ömer (r.a.) hadisine dayanarak kişinin vermiş olduğu sadakayı satın almasını kerih görmüşlerdir. Mâlik, Kûfe âlirnleri ve Şâfiînin görüşü de budur. Sadaka farz olsun, nafile olsun, hüküm aynıdır. Bir kimse sadakasını satın alsa bu satış bozulmaz ama evlâ olan buna yanaşmamaktır. Kişinin verdiği yemin keffâreti de aynı hükme tabidir. Kişinin vermiş olduğu sadaka sonradan kendisine miras yoluyla intikal ederse, onun kendisi için helâl olduğu hususunda âlimlerin icmai vardır" demiştir.

Kişinin verdiği sadakayı satın almasının mekruh olmasının hikmeti şudur: Sadakayı alan şahıs olur ki, sadakayı verene fiyatta müsamaha edip değerinden daha düşük bir değerle satar. Zira sadakayı verenin ona bir iyiliği olmuş ona karşılık olsun diye malı değerinden düşük bir fiyatla vermesi muhtemeldir. Bu durumda sadaka sahibi malın değer farkını geri almış, sadakasına -kısmen de olsa- dönüş yapmış olur. Bu ise aynı zamanda sadakayı satanın bir miktar zarar etmesi demektir.[114]

Bazı Hükümler

1. Allah yolunda sadaka vermek, savaş için gâzilere yardım etmek meşrudur.

2. Kişinin aldığı sadakayı bir başkasına satması caizdir.

3. Kişinin verdiği sadakayı satın alması -hadisin zahirine göre- haramdır. Bundan dolayı İbnu'I-Münzîr: "Sadaka verip de sonra onu satın almak mevcut nehyden dolayı hiç kimseye caiz değildir. Bu sebeple satışın fasit olması gerekir. Ancak bu satışın caiz oluşu hususunda icmâ varsa, diyecek bir sözümüz yoktur" demiştir.

Cumhura göre buradaki nehy, kerâhet-i tenzihiyye içindir. Bundan dolayı kişinin verdiği sadaka veya zekâtı doğrudan doğruya verdiği şahıstan satın alması haram değildir. Cumhurun buna delili 1635 no'lu hadistir ki, onda kişinin satın aldığı sadakanın kendisine helâl olduğu belirtilmektedir.

Bazı âlimler 1635 no'lu hadisi farz, Ömer (r.a.)'in hadisini de nafile sadakaya hamletmek suretiyle iki hadisin arasını bulmaya çalışmışlardır.

Kişinin verdiği sadakayı miras yoluyla alması bi'1-ittifak caizdir. Bunun delili de 1656 no'lu hadistir.[115]

11. Köle Zekâtı

1594. ...Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kölenin fıtır sadakası hariç, at ve kölede zekât yoktur."[116]

Açıklama

Bu hadis, at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığını söyleyenlerin delillerinden birisidir. Zekâta tâbi olduğunu söy leyenlere göre bu hadîsteki "aftan maksat, savaş atıdır. Ebû Zeyd ed-Debûsî, "el-Esrâr" adlı kitabında şöyle demektedir: "Zeyd b. Sabit, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği (1595 no'lu) hadisi duyunca dedi ki:

"Hakikaten Resûlullah (s.a.) böyle buyurmuştur. Bu doğrudur. Fakat bununla Resûlullah (s.a.) gazinin atını kastetmiştir. Böylece müslü-man gazilerin atlarını zekâttan istisna etmiştir". Ebû Zeyd devamla der ki: "Bu gibi şeyler, ictihad yoluyla bilinemeyeceğinden dolayı Zeyd'in bu sözünün merfu olduğu -yani Resûlullah (s.a.)'den duyulduğu- sabit olmaktadır."

Ahmed b. Zenceveyh el-Emvâl adlı eserinde Ali B. Hasan tarikiyle Tavus'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: İbn Abbas'a atın zekâta tâbi olup

olmadığını sordum da şöyle dedi: "Allah yolunda savaşan kişinin atında zekât yoktur."

Ticâret malı olarak alınıp satılan at ve köleler, âlimlerin ittifakıyle zekâta tâbidir. Yalnız Zahirîler bu ve bunun gibi hadislerin zahirine göre hükmederek ticâret için olan at ve kölelerin zekâta tâbi olmadığım söylemişler.

Binek atı ile hizmetçi kölenin zekâta tabi olmadığı hususunda da ittifak vardır. Diğer at ve köleler hakkında ihtilâf edilmiştir. İlgili malumat ayrıntılarıyla 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.

Bu hadis ayrıca kölenin fıtır sadakasının verilmesinin vâcib olduğuna delâlet etmektedir. Sadakası Efendisine vâcibtir. Tafsilatı 1661 no'lu hadiste gelecektir.[117]

1595. ...Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.): "Müslümana kölesinden ve atından dolayı zekât yoktur" buyurmuştur.[118]

Açıklama

Tirmizî, "âlimler Ebû Hüreyre'nin bu hadisi ile amel etmişlerdir. Otlaklarda otlayarak beslenen atlarla hizmet

için kullanılan kölelerin zekâta tâbi olmadığını söylemişlerdir. Ticâret için olanlar ise, üzerinden bir sene geçince kıymetleri üzerinden zekât verilir," demiştir. Tirmizî'ye göre bu hadis hasen-sahihtir.

At ve kölelerin zekâtı ile ilgili ayrıntılı malumat 1574 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.

Bu hadis aynı zamanda kâfirlerin dünyada namaz, zekât ve oruç gibi ibâdetlerle mükellef olmadıklarını söyleyen âlimlerin delillerinden birisidir. Zira hadisteki "müslüman" kelimesi boşuna buyrulmamıştır. Bu konuyla ilgili hükümler için isteyen 1567 ile 1584 no'lu hadislerin açıklamasına müracaat etsin.[119]

12. Ekinin Zekâtı

1596. ...Salim b. Abdullah, babası Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:.

Resûlullah (s.a.); "Yağmur, nehirler ve pınarların suladığı veya ba'l olanda (yani sulanmayıp, damarları ile yer altından su emenlerde) öşür vardır. Kovalarla veya deve ile sulananda yarım öşür ardır" buyurdu.[120]

Açıklama

Semâ kelimesi hakikatte gök anlamında kullanılmaktadır. Burada ise, mecazen yağmur anlamında kullanılmıştır.

Uyun kelimesi, ayn kelimesinin çoğuludur. Ayn, pınar demektir.

"Ba'l" kelimesinden maksat, sulanmaksızın damarları ile yer altından su emen ekindir.

Sevânî kelimesi, sâniye'nin çoğuludur. Sâniye'nin asıl mânâsı, sulamak için üzerinde su taşman devedir. Bu kelimenin büyük kova (varil) mânâsına geldiğini söyleyenler de olmuştur.

Nadh kelimesi de aslında ekini sulamak için deve ile su taşımaktır. Bu amaçla su taşıyan deveye 'nâdıh" denilmişse de, daha sonra bu kelime, her deveye isim olmuştur. Ancak şu var ki el-Menhel yazarının ifâde ettiği gibi "sevanî" ve "nadh"tan maksad, ekinin sulanmasında kullanılan her türlü âlettir.

Bu hadisten anlaşıldığına göre yağmur, ırmak, pınar ve buna benzer sularla sulanıp yetişen veya susuz yetişen ekinlerin zekâtı onda birdir.

Hayvan, dolap, kova ve benzeri âletlerle sulanarak yetişen ekinlerin zekâtı da yirmide birdir.

Ebû Hanîfe, bu hadisin zahirî anlamıyla amel ederek, yerden çıkan mahsûlün az olsun çok olsun, zekâta tabi olduğuna hükmetmiştir.

İmam Mâlik, Şafiî, Ahmed b.Hanbel, Ebû Yûsuf ve Muhammed ise, "Beş veskten az olan mahsulde zekât yoktur" hadis-i şerifiyle amel ederek yerden çıkan mahsulün zekâta tâbi olması için en azından beş vesk olması lâzım geldiğini söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.[121]

Bazı Hükümler

1. Yağmur, nehir, pınar vb. sularıyla sulanan ve-ya sulanmaya ihtiyacı olmayan mahsulün zekatı onda birdir.

2. Hayvan, dolap ve âletlerle sun'î şekilde sulanan mahsulün zekâtı yirmide birdir.

3. Hadisin zahîrî mânâsına göre yerden çıkan mahsulün miktarı ne olursa olsun, zekâta tâbidir. Ebû Hanife, bu görüştedir.

Cumhura göre ise, beş vesk olmadıkça zekâta tâbi değildir.

4. Hadisin zahirî mânâsına göre yerden çıkan bütün bitkiler zekâta tabidir. Ebû Hanife ve Züfer, bu görüştedirler. Onlara göre gelir sağlamak amacıyla ekilen bitkilerin hepsi zekâta tâbidir. Dolayısıyla dere boylarında biten kamış, odun ve ot gibi kendiliğinden biten ve örfen verim amacıyla yetiştirilmeyen bitkiler zekâta tâbi değildirler.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre kendiliğinden bir yıl kalabilen bitkiler zekâta tâbidir. Binaenaleyh meyve ve sebzelerde zekât yoktur. Bunların delili Tirmizî, Hâkim ve Dârekutnî'nin değişik senetlerle rivayet ettikleri "Meyve sebze gibi yeşilliklerde zekât yoktur" hadisidir. Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra senedinin sahih olmadığını ve bu konuda Peygamber (s.a.)'den rivayet edilen sahih hadis bulunmadığını ancak âlimlerin meyve ve sebzelerin zekâta tâbi olmadığım benimsediklerini söyler. Her ne kadar bu hadisin senedleri zayıf ise de, değişik varyantları biribirlerini te'yid etmektedir.

Mâlik ve Şafiî'ye göre ekilen ve uzun süre bozulmadan kalabilen buğday arpa, darı, pirinç, mercimek ve nohut gibi, yaşamak için gerekli yiyecek türünden olan hububat zekâta tâbidir. Bu türden olmayan meyve ve sebzeler kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu ile biber zekâta tâbi değildir.

Ahmed b. Hanbel'e göre ise, hububat ve meyvelerden kurutulup uzun süre kalabilen ve ölçeklerle ölçülen mahsul zekâta tâbidir. Yaşamak için gerekli yiyecek türünden olması ona göre şart değildir. Dolayısıyle kimyon, susam, pamuk ve keten tohumu, hurma, üzüm, kayısı, incir, badem, ceviz, fındık ve fıstık zekâta tâbidir. Şeftali, armut, elma, kurutulmaya elverişli olmayan kayısı ve incir gibi meyvelerle acur, salatalık, karpuz, kavun, patlıcan, domates ve havuç gibi sebzeler zekâta tâbi değildir.

Hasan el-Basrî, Sevrî ve Şa'bîye göre yalnız buğday, arpa, üzüm ve hurmanın zekâtı vâcibtir. Delilleri şunlardır:

a. Peygamber (s.a.) Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz'i Yemen'e gönderdiği zaman onlara şunu emretmiştir: "(Yerden çıkan mahsullerden) ancak şu dört şeyden zekât alın: arpa, buğday, kuru üzüm ve hurma'. Bu hadisi Hâkim,

Dârek.utnî, Taberânî, Beyhakî tahrîc etmiş, ayrıca Beyhakî, ravilerinin sıka olduğunu söylemiştir.

b. Mûsâ b. Talha'run Ömer b. el-Hattâb'tan rivayet ettiğine göre Ömer şöyle demiştir:

"Resûlullah sallellahu aleyhi ve sellem (yerden çıkan mahsullerden) yalnız şu dört şeyin zekâtım vâcib kılmıştır: Buğday, arpa, kuru üzüm ve hurma". Bunu da Dârekutnî tahrîc etmiştir.[122]

1597. ...Câbir b. Abdullah (r.a.)'tan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Nehirlerle pınarların suladığı mahsullerde öşür, kova (veya hayvanlarla sulananlarda da yarım öşür vardır."[123]

Açıklama

Ebû Hanîfe, bu ve bundan önceki hadisin umumuyla istidlal ederek yerden çıkan mahsûl az olsun çok olsun zekâta tâbi olduğuna hükmetmiştir. Cumhur ise, Ebû Hanife'nin delil olarak ileri sürdüğü bu iki hadisi "beş veskten az olan mahsûlde zekât yoktur" hadisiyle tahsis etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bundan önceki hadis ile 1559 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.[124]

1598. ...Vekî' demiştir ki:

Ba'l yağmur suyundan biten bir bitkidir.

(Ravî) İbnül-Esved de: Yahya b. Âdem'in; "Ebu İyâs el-Esedî'ye "baT'ı sordum da "yağmur suyu ile sulanandır, dedi" dediğini haber verdi.

en-Nadr b. Şumeyl "ba'l, yağmur suyudur," dedi.[125]

Açıklama

Kebûs: Tahumu toprağa gömülüp üstü toprakla örtülen bir bitkidir.

İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye fi garîbi'l-hadîs ve'1-eser adlı eserinde belirtildiğine göre ba'l, damarları ile yer altından su emen ve ne yağmur ne de başka suya ihtiyacı olmayan bitkilerdir.

Kamusta ise ba'l, sulanmayan veya yağmur ile sulanan ağaç ve ekin olarak tarif edilmiştir.

Ba'l ile ilgili bu nakillerden anlaşıldığına göre bu kelime iki manaya hamledilmiştir: Birisi sulanmaya ihtiyacı olmayan bitkiler; diğeri yağmur suyu ile sulanan bitkilerdir. BaTîn yağmur suyu anlamında kullanılmasına ise iltifat edilmemiştir. Çoğunluk bu kelimeyi birinci anlamında kullanmış ve ilgili hadiste de aynı mânâyı tercih etmiştir. Ayrıca İbn Adî ve el-Ezdî'ye göre Vekî' ile Yahya b. Âdem'in ba'l ile ilgili sözlerini nakleden Hüseyin b. el-Esved, rivayette zayıftır.[126]

1599. ...Muâz b. Cebel (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) onu Yemen'e gönderdiği zaman ona şöyle demiştir.

"(Zekât olarak) hububattan hububat, davardan koyun veya keçi, develerden deve ve sığırlardan sığır al."[127]

Ebû Dâvûd dedi ki: Mısır'da bir acûr'u karışladım, on üç karış geldi. Bir de devenin üzerinde ikiye bölünmüş ve iki denk olarak yüklenmiş bir ağaç kavunu gördüm.[128]

Açıklama

Bu hadis bir malın zekâtının kendi cinsinden verilmesinin gerektiği görüşünde olan Şâfiîler ile Hanbelîlerin delillerindendir. Diğer delilleri 1567 no'lu hadistir. O hadiste zekât olarak verilmesi gereken yaştaki deve bulunmadığı takdirde bir yaş büyük veya küçüğü verilip aradaki yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi edilmesi emredilmiştir. Şayet bedelinin ödenmesi kâfi gelseydi, Hz. Peygamber (s.a.) böyle bir takdir yapmazdı.

Ebû Hanîfe'ye göre malın zekâtının kendi cinsinden ödenmesi şart değildir. Binaenaleyh kıymetini vermek caizdir. Delili Sahih-i Buharı* d e geçen Tavûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadistir. Muâz (r.a.) Yemen halkından arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istemiş ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı olduğunu söylemiştir. Ayrıca 1567 no'lu hadisin Şâfülerle Hanbelîlerin lehine değil de Hanefîlerin lehine delil olduğu söylenmiştir. Şöyle ki: Yaş farkının iki koyun veya yirmi dirhem gümüşle telâfi

edilmesinin emredilmesi, kıymetinin verilebileceğine delâlet etmektedir. Zira o gün için yirmi dirhem iki koyunun değeri olarak tesbit edilmiştir ki, zaman değiştikçe bu değer değişebilir.

Hanefîler açıklamaya çalıştığımız bu 1599 no'lu hadisi ise, mal sahiplerine kolay olanın gösterilmesine hamletmişlerdir. Dolayısıyla bu hadis kıymetin verilmesinin caiz olmasına engel değildir.

Mâlîkilerden bu konuda zikredilen görüşlerin ikisi de nakledilmiştir.

Ebû Dâvüd, son cümlesinde zekâtı verilen malın bereket ve bolluğunu anlatmak istemiştir.

Bu hadisten her malın zekâtı kendi cinsinden verilmesinin uygun olacağı hükmü çıkarılabilir.[129]

13. Balın Zekâtı

1600. ...Amr b.Şu'ayb, babası vasıtasıyla dedesinin şöyle dediğini rivayet etti:

Mut'ân oğullarından olan Hilâl, Resûlullah (s.a.)'e arılarının (balının) öşrünü getirdi ve Selebe denen vadiyi kendisine koru olarak tahsis etmesini istedi. Resûlullah (s.a.)da o vadiyi ona koru olarak tahsis etti. Ömer b. el-Hattâb halife olunca, Süfyan b. Vehb Ömer b. el-Hattâb'a o vadinin durumunu sormak için mektup yazdı. Ömer de (cevaben) şunları yazdı:

"Resûlullah (s.a.)'a anlarının (balının) öşrünü ödediği gibi sana da öderse, Selebe'yi ona koru olarak tahsis et! Aksi takdirde o (arılar), yağmur(la biten bitkilerden geçinen) sinek gibi (sahipsiz)dir. İsteyen onların balını yer."[130]

Açıklama

Mut'ân, bir kabilenin adıdır.

Ebû Hanîfe, Ahmed b.,Hanbel ve İshak bu hadisle istidlal ederek balda öşrün vâcib olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî, bu görüşü âlimlerin çoğundan nakletmiştir. Bu görüş aynı zamanda Hz. Ömer, İbn Abbâs, Ömer b. Abdülaziz, Ebû Yûsuf ve Muhammed'den de rivayet edilmiştir. Ancak Ebû Hanife bal öşür arazisinde elde edilmişse miktarı ne olursa olsun zekâta tâbidir derken, Ebü Yûsuf miktar tayinine gitmiştir. Ondan rivayet edilen

bir kavle göre balın en azından beş yüz Irak rıth olması gerekir. Diğer kavle göre balın, arpa gibi ölçülen en ucuz hububattan beş vesk değerinde olması gerekir.

Muhammed'e göre bal, 180 Irak rıtlı olunca zekâta tabi olur.

Ahmed b. Hanbel ile Zübri'ye göre miktarı 160 Irak rıthdır. Daha az ise zekâta tâbi değildir.

Mâlik, Şafiî, İbn Ebî Leylâ, İbnü'l-Münzir ve Sevrî'ye göre balın miktarı ve arazisi ne olurstf olsun, zekâta tabi değildir. Bu görüş Hz.Ali, İbn Ömer b. Abdülaziz'den de rivayet edilmiştir. İbn Abdi'1-berr, bu görüşün cumhurun görüşü olduğunu söylemiştir. Bunlara göre bal, hayvandan elde edilip sıvı olması yönünden hayvan sütüne benzer. Süt, zekâta tâbi olmayınca bu da zekâta tâbi değildir. Nakli delilleri ise, şunlardır:

a. Mâlik'in Muvatta'da Abdullahb. Ebi Bekr b. Hazm'dan rivayet ettiğine göre Abdullah şöyle demiştir:

Ömer b. Abdülaziz'den Minâ'da iken babama bir mektup geldi. İçinde ona bal ile atlardan zekât îalmaması emredilmişti!.

b. Abdurrezzak ile İbn Ebî Şeybe'nin Sahîh senetle İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den rivayet ettiklerine göre şöyle demiştir:

Ömer b. Abdülaziz beni Yemen'e âmil olarak gönderdi. Orada balın öşrünü almak istedim de el-Muğîre b. Hakîm es-San'anî: "Balda zekât yoktur" dedi. Bunun üzerine durumu Ömer b. Abdilaziz'e yazdım,verdiği cevapta: "el-Muğîre doğru söylemiş, o güvenilir bir kişidir. Filhakika balda zekat yoktur" dedi.

Bunlar balda öşrün vâcib olduğunu söyleyenlerin ileri sürdükleri (1600 no'lu) Hilâl hadisini şöyle yorumlamışlardır:

Bal sahibi vadinin kendisine tahsis ve himaye edilmesi karşılığında bağışta bulunmuştur. Bunun delili, Abdurrezzak'in Musannef inde İbn Cü-reyc'ten Rivayet ettiği eserdir. O eserde HilâPin Resûlullah (s.a.)'a takdim etmiş olduğu balın öşür değil de hediye olduğu açıkça belirtilmiştir.

el-Menhel yazarı bu konuyla ilgili görüş ve delilleri zikrettikten sonra şöyle der:

Balın zekâta tâbi olduğuna delâlet eden hadislerin hepsi hakkında bazı söylenti ve şüpheler var. Nitekim İbnü'l-Münzir: "Balda zekâtın vâcib oluşuna dâir ne sıhhati sabit bir hadis ne de icmâ' vardır. Bundan dolayı onda zekât yoktur" der. Buharî de Tarih adlı eserinde: "balda zekâtın vâcib

oluşu hakkında sahih bir hadis yoktur" demekle aynı şeyi te'yid etmiştir. Tirmizî de bu görüştedir.[131]

1601. ...Abdurrahman b. el-Hâris el-Mahzûmî; "Babam bana Amr b. Şuayb'dan o da babası vasıtasıyla dedesinden; Şebâbe'nin, Fehm kabilesinin bir kolu olduğunu rivayet etti" dedi ve bir önceki hadisin benzerini zikretti. Ayrıca dedi ki: "Her on tulumdan bir tulum (zekât verilecek)" bir de (Süfyan b. Vehb yerine) Süfyan b. Abdillah es-Sakafî, dedi. "(Ömer bi el-Hattâb) onlara iki vadi himaye ediyordu" dedi ve şunu ilâve etti: "Resûlullah (s.a.)'a ödediklerini Ömer b. el-Hattâb'a ödediler. O da onlara o iki vadilerini himaye etti.[132]

Açıklama

Şebâbe, Fehm kabilesinin bir kolu olup iyi balıyla meşhur olmuştur.

Bir önceki hadisin senediyle bu hadisin senedi Amr b. Şuayb'da birleşiyor. Bir önceki hadisi Amr b.Şuayb'dan Amr b. el-Hâris el-Mısrî rivayet etmişken bu hadisi yine Amr b. Şuayb'dan ama bu sefer el-Hâris el-Mahzûmî, ondan da oğlu Abdurrahman rivayet etmiştir.

Bu hadis bir önceki hadisin benzeri olmakla beraber aralarındaki farklar şunlardır:

a. Bir önceki rivayette "Şebâbe, Fehm kabilesinin bir koludur" ifâdesi yok.

b. Bir önceki rivayette "her on tulumdan bir tulum" ifadesi yok.

c. Bir önceki rivayette Hz. Ömer (r.a.)'e mektup yazan zatın adı Süfyan. b. Vehb diye geçmektedir. Bu rivayette ise, Süfyan b. Abdillah es-Sakafî diye geçmektedir. el-Menhel yazarının ifâdesine göre doğrusu, bu rivayettir. Zira Süfyan b. Abdillah es-Sakafî Hz. Ömer'in Tâif âmiliydi.

d. Bir Önceki rivayette Hz. Ömer'in onlara bir vadi himaye ettiği belirtilmiş, bu rivayette ise, Hz. Ömer'in onlara iki vadi himaye ettiği belirtilmektedir.

e. Bir önceki rivayette, "Resûhıllah (s.a.)'a ödediklerini Ömer'e de ödediler. O'da onlara o iki vadilerini himaye etti," ifadesi yoktur.[133]

1602. ...Üsâme b. Zeyd'in Amr b. Şuayb'dan, O'nun da babası vasıtasıyla dedesinden rivayet ettiğine göre "Fehm kabilesinden bir kol..." (Üsâme b. Zeyd bunu bir önceki) el-Muğîre'nin (Abdurrahman b. el-Hâris'ten rivayet ettiği hadisin) mânâsında (rivayet etti) ve dedi ki: "On tulumdan bir tulum (zekât verilecek)" bir de "onlara iki vadiyi (himaye ediyordu)" dedi.[134]

Açıklama

Bu rivayeti Taberânî, Ahmed b. Salih'ten tahrîc etmiştir. "On tulumdan bir tulum" ifâdesi, Ebû Yûsuf'un,

"balın nisabı, on tulumdur" görüşünü desteklemektedir. Ona göre her tulum elli Irak rıtlıdır. Böylece daha önce belirttiğimiz beş yüz Irak ntlının delili bu rivayetler olmaktadır.[135]

14. Asmadaki Üzümün Miktarını Tahmin Etmek

1603. ...Attâb b. Esîc[136] 'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) ağaçtaki hurma tahmin edildiği gibi asmadaki üzümün de tahmin edilmesini ve ağaçtaki hurmanın zekâtı kuru hurma olarak alındığı gibi üzümün zekâtının da kuru üzüm olarak alınmasını emretti.[137]

Açıklama

Hars: ağaçtaki yaş hurma ile asmadaki üzümden ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağını tahminen tesbit etmektir. Bunun hikmeti şudur: Zekâta müstehak olanların hurma ve üzüm gibi zekâta tâbi meyvelerde bir zekât hakları söz konusudur. Bunun için meyveler toplanmcaya kadar sahiplerinin onlardan yararlanmamaları gerekir. Oysaki onlardan yararlanmaktan men edilmeleri hâlinde zarara uğrarlar. Hem zekât müstehaklarının hem de meyve sahiplerinin zarar etmemeleri için hurma ve üzüm olgunlaşmaya yüz tutunca devlet, bu işten anlayan zekât memurunu göndererek hurma ağaçları ile asmalardan ne kadar kuru hurma ile kuru üzüm çıkacağım takdir eder. Bu tesbitin yapıl-masıyle meyve sahipleri,

meyvelerden istedikleri gibi yararlanabilirler. Daha sonra meyveler devşirilince memurun o takdirine göre zekâtları, kuru hurma ve kuru üzüm olarak verilir.

Bu hadis harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Âlimlerin çoğunun görüşü de budur. Mâverdî der ki: "Harsın meşru oluşuna delil, kavli ve fiîli sünnettir. Attâb'ın hadisi kavlî, Buhârî'nin hadisi de fiilîdir. Aynı zamanda Resûlullah (s.a.)'ın hars memurları vardı."

Attâb'ın hadisinden maksat, bu (1603 no'lu) hadistir. Buhârî'nin hadisi ise şudur: "Ebû Hamid es-Sâidî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.) ile beraber Tebûk gazvesine katıldık. Resûlullah (s.a.) Kura vadisine gelip de bir kadım bahçesinde görünce ashabına: "tahmin edin" dedi. Resülullah (s.a.)'da on veskin takdirini yaptı."

Harsın hüküm ve hangi meyveler için meşru kılındığı hakkında ihtilâf edilmiştir:

a. Mâlik'e göre hars sadece üzüm ve hurmada vâcibtir. Diğer meyvelerde hars yoktur. Şureyh, Ebû Cafer ve bazı zahirîlerin de görüşü budur. Delilleri, hars ile ilgili bu ve bundan sonraki hadislerdir. Resülullah (s.a.)'in söz konusu hadislerdeki emrinin vücûb ifâde ettiğini söylemişlerdir.

b. Şafiî ve Hanbelîlere göre hars, sadece üzüm ve hurmada vardır. Hükmü sünnettir. Bunlar da aynı delilleri ileri sürmüşlerdir. Söz konusu emri, sünnete hamletmişlerdir.

c. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına göre hars caiz değildir. Delilleri şunlardır:

1. Hars zan ve tahminden ibarettir.

2. Tahâvî'nin rivayet ettiğine göre Câbir (r.a.) şöyle demiştir: "Resülullah (s.a.) harstan nehyetti."

3. Harsın meşru oluşu ile ilgili bu ve bundan sonraki babta vârid olan hadisler, faiz haram kılınmadan önceki zamana aittirler. Sonra neshedilmişlerdir.

Harsın meşru oluşunu söyleyen âlimler ise, bunlara şöyle cevab vermişler:

Hars Resülullah (s.a.)'ın hayatı boyunca devam etmiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.) ile Hz. Ömer'in uygulamaları bunun apaçık bir delilidir.

Hattâbî, "Ashâb-ı Kiramın hepsi harsı caiz görmüşlerdir. Uygulamaları da buna göredir. Onlardan buna muhalefet eden bir kimsenin olduğu duyulmamıştır" demiştir.

Hadisteki "zekâtları kuru hurma ve kuru üzüm olarak alınır" ifâdesinden anlaşıldığına göre hurma ve üzümün zekâtı kurutulduktan sonra verilir. Bunlardan kurutulmaya elverişli olmayanlarına gelince Ebû Hanife'ye göre miktarı ne olursa olsun, diğer meyveler gibi zekâtı yaş veya kıymet olarak verilir.

Ebû Yûsuf ile Muhammed'e göre bunlar zekâta tâbi değildir. Çünkü kendiliğinden bir yıl kalamayan meyvelerde onlara göre zekât yoktur.[138]

Mâlikîlere göre ise kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm, satılırsa, zekâtı bedelinden verilir. Satılmazsa olgunlaştığı günkü kıymetine göre verilir. Meyve olarak verilemez.

Şafiî ve Hanbelîlere göre kurutulmaya elverişli olmayan hurma ve üzüm de zekâta tâbidir. Zekât memuru zekâtını o meyveden alıp müstehaklanna verebildiği gibi meyveyi satıp bedelini de verebilir.

Ebû Davud'un bir sonraki hadiste belirttiği gibi;

Sâid b. el-Müseyyeb, Attâb'a yetişmediği için bu (ve bir sonraki) hadisin senedinde inkıta' vardır. el-Münzirî, "Senedin inkitâı açıktır. Zira Saîd, Ömer (r.a.)'in hilâfetinde doğmuştur. Attâb da Ebu Bekir (r.a.)'in vefat ettiği gün vefat etmiştir" der.[139]

Bazı Hükümler

1. Üzüm ve hurmanın zekâtı, tahmin edilerek takdir edilmelidir.

2. Hurmanın zekâtı kuru hurma, üzümün zekâtı da kuru üzüm olarak verilmelidir.[140]

1604. ...Muhammed b. Salih et-Temmâr, İbn Şihâb'dan aynı senet ve mana ile (bir önceki hadisi) rivayet etti.

Ebû Dâvûd dedi ki: Saîd (b. el-Museyyeb) Attâb'dan herhangi bir şey duymamıştır.[141]

15. Ağaçtaki Meyvenin Miktarını Tahmin Etmek

1605. ...Abdurrahman b. Mesûd'dan; demiştir ki: Sehl b. Ebî Hasme meclisimize geldi ve şöyle dedi:

Resûlullah (s.a.) bize şunu emretti: "(Ağaçlardaki meyvelerin miktarını) takdir ettiğiniz zaman (olgunlaştıktan sonra onları) toplayın ve üçte birini bırakın. Eğer üçte birini bırakmazsanız veya (onu bırakmayı uygun) bulamazsanız, dörtte birini bırakın."[142]

Ebû Dâvûd dedi ki: Tahmin eden (memur) üçte bîrini, işçilik için bırakır.[143]

Açıklama

sözü şerhlerde birkaç şekilde açıklanmıştır:

1. Zekât memuru ağaçlardaki meyveleri takdir edip zekât miktarını öğrendiğiniz zaman, onlardan istediğinizi koparabilirsiniz. " = koparın" emri ibaha içindir.

2. Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman sahiplerine onlardan koparmalarına müsaade edin.

3. Ağaçlardaki meyveleri takdir edip sonra sahipleri onları topladığı zaman zekâtını alın. "kopardılar, topladılar" fiili, mazidir; fi'lü'ş-şart'ın üzerine atfedilmiştir. Cevabü'ş-şart ise, mahzuftur.

4. kelimesi, bazı nüshalarda “alın" şeklinde geçmektedir. Anlamı: Ağaçlardaki meyveleri takdir ettiğiniz zaman olgunlaşınca zekâtını alın.

“üçte birini bırakın" ifâdesi de şöyle yorumlanmıştır:

a. Meyvelerin üçte birini sahiplerine bırakın, zekâtını almayın. Çünkü bir kısmı çürümekte ve kuşlar tarafından yenilmektedir. Meyvelerin tümünün zekâtı alınacak olursa sahipleri zarar eder.

Ahmed b. Hanbel ile İshak bu görüştedirler.

b. Meyvelere düşen zekâtın üçte birini bırakın. Sahibi onu akraba ve komşularına bizzat kendisi zekât olarak versin ki, ayrıca onlara bir şey vermek mecburiyetinde kalıp da zarar etmesin. Mâlik, Süfyân ve Şafiî bu görüştedirler.

Zekât memuru, meyve sahibi ile meyvenin durumuna göre ya üçte biri ya da dörtte birini bırakır.

Bu hadis de bir önceki hadis gibi harsın meşru olduğuna delâlet etmektedir. Ancak senedindeki Abdurrahman b. Mesûd hakkında bazı söylentiler vardır. Hâkim, hars ile ilgili diğer hadislerin bu hadisi kuvvetlendirdiğini, dolayısıyla isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

ifadesi,bazı nüshalarda yoktur.Harefe kelimesi, meyveyi koparıp toplayan kişi anlamına gelen "hârif" kelimesinin çoğuludur.[144]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.
2. Fakirlerin hakları gözetilmelidir.
3. Meyvelerin üçte biri veya dörtte biri sahiplerine bırakılmakla onlara şefkat gösterilmiştir. Mal sahiplerine güzel muamelede bulunmak da teşvik edilmiştir.[145]

16. Ağaçtaki Hurmanın Miktarı Ne Zaman Tahmin Edilir?

1606. ...Âişe (r.a.)'den; Hayber'in durumunu anlatırken şöyle demiştir:
Resûlullah (s.a.) Abdullah b. Revâha'yı[146] yahudüere gönderirdi de o, hurma olgunlaşınca ondan yenmeden önce miktarını tahmin ederdi.[147]

Açıklama

Hayber'in durumundan maksad, onun fethinde meydana gelen olaylardır.
Hayber, Medine-i Münevvere'nin kuzeyinde 70 km. uzaklıkta bulunan bir bölgenin adıdır. Kale ve hurma bahçeleriyle meşhur olan bu bölge hicri VII. yılda fethedilmiştir. Hz. Peygamber Hudeybiye seferinden döndükten sonra oraya sefer düzenlemiş kalelerini fethetmiş en son kaleyi de fethetmek Ali (r.a.)'ye müyesser olmuştur.
İbn Mâce'nin bu hadisin mânâsına yakın İbn Abbâs'tan rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a.)'in Heyber'i fethettikten sonra toprağının işletilmesinin yahudilere verilmesi ve toplanan meyvenin yarısının onlara bırakılması üzerine anlaştığı ayrıca hurmaların toplanma zamanı gelince Abdullah b. Revaha'yi hars için onlara gönderdiği bildirilmektedir.[148]

Bazı Hükümler

1. Hars yani ağaçtaki meyvenin miktarının tahmin edilmesi meşrudur.

2. Hurmanın hars vakti, olgunlaşmaya başladığı zamandır.

3. Hars işinde haber-i vâhid yani işin ehli ve güvenilir tek bir memurun verdiği haber kâfidir. Mâlikîler, Hanbelîler ve bir grup Şâfiîler bu görüştedirler. Şâfiîlerden bir başka grup iki kişinin olması lâzım geldiğini söylemişlerdir.[149]

17. Zekât Olarak Verilmesi Caiz Olmayan Meyveler

1607. ...Ebu Ümâme b. Sehl, babasının şöyle dediğini haber vermiştir:

Resûlullah (s.a.) zekâtta âdi ve ufak hurmaların alınmasını yasakladı.[150]

Zührî dedi ki: Peygamber (s.a.)'in yasakladığı bu hurmalar Medine hurmasının iki çeşididir.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Ebu'l-Velîd, Süleyman b. Kesir -Zuhri senediyle merfu' olarak rivayet etmiştir.[151]

Açıklama

Cu'rûr, çok âdi bir hurmanın adıdır. Levnu'l-Hubeyk ise, oldukça ufak âdi bir hurmadır.

Zûhrî'nin ifâdesinde bu iki çeşit hurmanın Medine-i Münevvere hurmasından olduğu bildirilmektedir. Levneyn kelimesinden iki çeşit kast edilmiş olup mahzuf bir fiilin mefûlu veya "Cu'rûr ile levnu'l-hubeyk"ten bedeldir.

Peygamber (s.a.)'in bu nehyinden mal sahibinin iyi hurmanın yerine âdisini vermesinin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum zekâta tabi olan diğer mallarda da aynıdır.

Ebû Dâvûd bu hadisin Ebu'l-Velîd tarafından rivayet edildiğini söylemekle onun muttasıl olarak rivayet edildiğine işaret etmiş olmaktadır. Dârekutnî de onu muttasıl olarak rivayet etmiştir.[152]

1608. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki: -Resûlullah (s.a.) elinde bir asâ ile yanımıza mescide girdi. Bizden bir adam (zekât olarak getirdiği) âdi bir kuru hurma salkımı asmıştı. Resûlullah (s.a.) asâ ile hurma salkımını dürttü ve şöyle buyurdu:

"Bu zekâtın sahibi dileseydi, bundan iyisini zekât olarak verebilirdi. Bu zekâtın sahibi kıyamet günü âdi kuru hurma yiyecektir."[153]

Açıklama

Kına, hurma salkımı anlamına gelmekte ve "kana, kmv, kunv." şeklinde de ifade edilmektedir. "Haşef" ise âdi-bozuk kuru hurmadır.

İbn Mâce'nin el-Berâ b. Âzib'ten rivayet ettiği bir hadiste57 Mescid-i Nebevî'nin içindeki iki direk arasına gerilen bir ipe zekât hurma salkımları asıldığı ve fakirlerin onlardan yediği bildirilmektedir. îşte böyle zekât olarak getirilip asılan hurma salkımlarının âdi-bozuk olduğunu gören Resûlullah (s.a) normal hurmadan zekât verebildiği halde âdi hurmadan zekât veren adama ceza olarak âhiret gününde âdi-bozuk hurma yedirileceğini bildirmiştir.

Bu hadis, malın âdisini zekât olarak vermenin caiz olmadığına delâlet etmektedir. Ancak 1567 no'lu hadisin açıklamasında geçtiği gibi şayet malın hepsi âdi ve kötü ise, ondan zekât verilebilir.[154]

18. Fıtır Sadakası

1609. ...İbn Abbâs (r.a.)'dan; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını oruçluyu faydasız ve müstehcen söz ve fiillerden temizleyici, fakirlere de yiyecek olmak üzere farz kıldı. Kim onu bayram namazından önce verirse, o kabul olunmuş bir zekâttır. Kim de onu bayram namazından sonra verirse, o sadakalardan bir sadakadır.[155]

Açıklama

Fıtır oruç açmaktır. Şevval ayının ilk günü olan Ramazan bayramının birinci gününde oruç tutulmayıp iftar edildiği için ona fıtır günü, o gün

verilmesi gereken sadakaya da fıür sadakası denilmiştir. Buna "fıtır zekâtı, fitre, oruç sadakası, Ramazan sadakası ve baş zekâtı" da denilmektedir. Fıtır kelimesi, orucun zıddı olarak İslâm'dan önce kullanılmışsa da terkib olarak İslâmdan sonra kullanılmış, dinî bir ıstılahtır.

Istılahta fıtır sadakası, belirli bir surette zekât müstehaklarına verilen bir miktardır.

Fıtır sadakası Ramazan orucunun farz kılındığı yıl olan hicrî II. yılda meşru kılınmıştır. Oruç Şaban ayında, fıtır sadakası da Ramazan bayramından iki gün önce vâcib olmuştur.

Hadiste geçen diğer kelimelere gelince:

Lağv: Faydasız söz ve fiildir.

Refes; müstehcen ve pis sözlerdir. Cinsî münâsebet anlamında da kullanılmaktadır. Ancak burada kast edilen mana birincisidir.

kelimesini cumhur, "Farz kıldı" anlamında kabul ederken Hanefîler, onu dildeki hakiki mânâsı olan "tayin ve takdir etti" anlamına almış ve fıtır sadakasının farz değil, vâcib olduğunu söylemişlerdir.

Ibn Abdilberr bu konuda şöyle demektedir:

"ibn Ömer hadisindeki (1611 ve 1612 no'lu hadisler) kelimesinin, iki manaya ihtimâli vardır:

a. Dini bir ıstılah olarak "farz kıldı" mânâsı,

b. Dildeki asıl mânâsı olan "takdir etti" anlamı. Buna göre hadisteki ilgili cümlenin mânâsı "Resûlullah (s.a,) fıtır sadakasının miktarını takdir ve tayin elti" oluyor. Ancak bence birinci ihtimal olan vücub manası ikinci ihtimal olan takdir mânâsından daha kuvvetlidir. Çünkü farz kelimesi kullanıldığı zaman dinde ondan vücûb mânâsı kast edilmektedir. Bu kelimenin başka manaya alınması ancak icma' ile olabilir. Halbuki hadisteki farzı vâcib manasından ayıran ve fıtır sadakasının vâcib (farz) olmadığına delâlet eden bir icma' yoktur."

İbn Dakiki'1-İyd de bu manaya yakın bir açıklamada bulunuyor ve diyor ki:

"İbn Ömer hadisindeki farzın lügatte asıl manası takdirdir. Bilâhere dinde vücub manasına nakledilmiştir. Doiayisıyle farzı vücûba hamletmek, asıl mânâsı olan takdire yormaktan daha doğrudur. Farzı takdir mânâsına hamlederek fıtır sadakasının sünnet olduğunu söylemek yanlıştır."

Cumhura göre farz ile vâcib aynı şey olup kat'î veya zannî bir delil ile yapılması kesinlikle istenen şeydir. Binaenaleyh fıtır sadakası, zekât gibi

farzdır.

Hanefîlere göre ise, farz ve vâcib ayrı şeylerdir. Sübût ve'delâleti kat'î olan bir delil ise sabit olana farz; sübut veya delâleti zannî olan bir delil ile sabit olana da vâcib denir. Fıtır sadakası, haber-i vâhid ile sabit olduğu için delili, zannîdır. Doiayısıyle fıtır sadakası vâcibtir, farz değildir.

İbn Uleyye ile Ebu bekr b. Keysân el-Esamm'a göre fıtır sadakası, zekât farz kılınmadan önce farzdı. Zekâtın farz kılınmasıyla farziyyeti neshedilmiştir. Delilleri Nesâî, İbn Mâce'nin Kays b. Sa'd'den rivayet ettikleri şu hadistir:

"Rasûîuîlah (s.a.) zekât farz olmadan önce bize fıtır sadakası vermemizi emretti. Sonra zekât emri inince, bize ne emretti, ne de men'etti. Biz onu vermeye devam ediyorduk."[156]

Ancak, "bunda fıtır sadakasının neshedildiğine delâlet eden bir delil yoktur. Çünkü daha önce verilmiş olan emir ile yetinilmiş olma ihtimali vardır. Ayrıca bir farzın inişi, başka bir farzın kalkmasını gerektirmez" denilmiş ve- iddiaları reddedilmiştir.

“ = oruçluyu temizleyici" sözündeki "sâim" kelimesi, bazı nüshalarda "sıyâm" şeklinde geçmektedir. Sâim, oruç tutan; sıyâm ise oruç demektir. Buna göre mana "orucu temizleyici" olur.

Hasan el-Basrî, bu hadisin zahirî mânâsına bakarak, fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara farz olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla ona göre çocuklarla deliler için fıtır sadakası gerekmez. Fakat âlimlerin çoğu çocuklarla deliler için de fıtır sadakasının verilmesinin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu sadakanın meşru oluşunun hikmetlerinden biri kusur ve günahlardan arındırmak, diğeri fakirlerin yemek ihtiyacını karşılamaktır. Her ne kadar birinci hikmet mevcut değilse de, ikinci hikmetin varlığı kâfidir. Ayrıca İbn Ömer'in (1612 no'lu) hadisinde ve diğer hadislerde onun küçüğe de büyüğe de farz olduğu bildirilmektedir.

Bayram namazından önce verilen fıtır sadakası, sevabı tam olarak Allah katında makbul olan bir zekâttır. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası ise, sair zamanlarda verilen sadakalar gibidir. Buna göre namazdan sonra verilenin savabı diğerinden azdır. Âlimler bunda ittifak etmişlerdir.

Bu hadisten bayram namazından sonra verilen fıtır sadakasının kabul olmayacağı anlaşılmamalı, onnu da geçerli olduğu hakkında icmâ vardır. Bu konuyla ilgili hükümler bundan sonraki hadisin açıklamasında verilecektir.[157]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası meşrudur. Cumhura göre farz, hanenlere göre vacıbtır.

2. Fıtır sadakasının meşru oluşunun hikmetleri, oruçluyu kusur ve günahlardan arındırmak ve fakirlerin yemek ihtiyaçlarını karşılamaktır.

3. Bayram namazından önce verilmesinin sevabı ondan sonra verilmesinin sevabından daha fazladır.[158]

19. Fıtır Sadakası Ne Zaman Verilir?

1610. ...İbn Ömer (r.a.) den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) bize fıtır sadakasının, halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti.

Nâfi' dedi ki: İbn Ömer onu bayramdan bir veya iki gün önce verirdi. [159]

Açıklama

Bu hadis, fıtır sadakasının vaktinin bayram namazından önce olduğuna delâlet etmektedir. Ancak söz konusu ön-

celik belirli bir zamanla sınırlandınlmadığı için vâcib olduğu vakit hususunda, ihtilâf edilmiştir:

1. Ebû Hanife ve bir rivayete göre Malik: "Fıtır sadakası, bayram sabahı fecrin doğması ile vâcib olur" demişlerdir.

2. Sevrî, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshâk'a göre, fıtır sadakası Ramazan ayının son gününde güneşin batması ile vâcib olur. Mâlik de diğer rivayete göre bu görüştedir.

Buna göre güneşin batmasından sonra ve fecrin doğmasından önce doğan bir çocuk için birinci şıktaki âlimlere göre fıtır sadakasını vermek vâcib, diğerlerine göre vâcib değildir.

Resûlulîah (s.a.)'ın fıtır sadakasının bayram namazına çıkmadan evvel verilmesini emr buyurmaları onun müstehap olan verilme zamanını bildirmedir, dolayısıyla emir, vücûb için değil, istihbâb içindir. İbn Ömer,

İbn Abbâs, İbn Ebî Rebâh, İbrahim en-Nehaî, İkrime, Dahhâk, İbn Uyeyne, Mâlik, Şafiî İshâk, Ebû Hanife ve arkadaşları bu görüştedirler. Sahih-i Buhârî sarihi Aynî bu konuda bir ihtilâfın olmadığını söylüyor. Hattâbî de icmâ bulunduğunu bildiriyor.

Fıtır sadakasının bayramdan bir-iki gün önce verilmesinin caiz oluşu hususunda da ashâb-ı kiramın icmâımn bulunduğu bildirilmiştir. Ancak bundan da daha önce verilmesi hakkında ihtilâf edilmiştir:

a. Mâlik, Kerhî ve meşhur kavle göre Hanbelîler: "Bayramdan en çok iki gün önce verilebilir. Ondan da önce vermek caiz değildir" demişlerdir.

b. Bazı Hanbelî alimlere göre ramazan ayının yansından sonra vermek caizdir.

c. Şafiî'ye göre Ramazanın birinci gününden itibaren verilebilir.

d. Hanefîlere göre bunun belirli bir müddeti yoktur. Daha önce istenildiği vakitte verilebilir.

Fıtır sadakasının bayramın birinci gününde bayram namazından sonra verilmesinin hükmüne gelince:

a. Şafiîler, Hanbelîler, bir kavle göre Mâlikîler, Atâ ve İshâk'a göre kerahetle caizdir.

b. Mâlikîlerin meşhur kavline göre caizdir. Ama efdal olan onu namazdan sonraya bırakmamaktır.

c. Hanefîlere göre kerâhetsiz caizdir.

d. Zahirîlere göre haramdır.

Bu sadakayı bayramın birinci gününden sonraya bırakmak ise, dört mezhebe ve âlimlerin çoğuna göre haramdır. Kaza edilmesi gerekir. Hanefîlerden Hasan b. Ziyâd ile Davud-i Zâhirî'ye göre, kaza edilmesi de mümkün değildir.[160]

20. Fıtır Sadakasının Miktarı Nedir?

1611. ...İbn Ömer (r.a.)den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a) fıtır sadakasını farz kıldı...

Abdullah b. Mesleme, Mâlik'den kıraat yoluyla aldığı rivayette şöyle dedi: "Fıtır sadakası Ramazanda müslümanlardan her hür veya köle, erkek veya kadın üzerine bir sâ' kuru hurma veya bir sâ' arpadır."[161]

Açıklama

îmam Mâlik bu hadisi Abdullah b.Mesleme'ye iki kere rivayet etmiştir. Birinde Mâlik, onu kendisi okuyarak

(tahdîs) diğerinde Abdullah okumuş Mâlik de dinleyip (kıraaten) rivayet etmiş. Hadisin metninde önce birinci rivayet sonra kıraat yoluyla alınan rivayeti verilmiştir. Ancak birinci rivayetin tamamı verilmeyip sadece baş tarafı verilmiştir. Çünkü ikinci rivayetteki ile aynıdır.

Sâ': Dört müdd'e eşit bir ölçektir. Bunda âlimler arasında ittifak vardır. Bir sâ'nın gram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir. Bir müdd'ün kaç gram olduğunu bulmak için bir sâ'ın gram tutarını dörde bölmek kâfidir. Şöyle ki:

1. Ebû Hanife, Muhammed ve Irak fıkıhçılarına göre:

Bir sâ" dirhem-i örfi (ei-Menhel yazarına göre 3,12 gr.) ye göre 3,244. Kg. Bir müdd: 3,244:4 = 811 gr.'dır.

2. Şâfiflerle Hanbelîlcre göre:

Bir sâ'dirhem-i örfiye göre 2,140 kg. dır. Bir müdd: 2,140:4-535 gr.dır.

3. Mâlikîlere göre:

Bir sa'dirhem-i örfiye göre 2,130 kg.dır.

Bir müdd: 2,130:4 = 532,5 gr.'dır.

Bu hadisteki ifâdesinin zahirî mânâsına göre her hür ve köle'ye kendi fıtır sadakasını vermesi gerekir. Davud-i zâhirî'nin görüşü budur. Ona göre efendiye, kölesinin farzları edâ etmesini sağlamak vâcib olduğu gibi, fıtır sadakasını vermesi içinde onun çalışıp kazanmasına müsaade etmesi vâcibtir.

Cumhur ise, kölenin fıtır sadakasının bizzat kendisine değil de, efendisine ait olduğunu söylemiştir. Delilleri köle zekâtı babında geçen 1594-1595 no'lu hadislerdir. O hadislerde fıtır sadakası hariç, müslümana kölesinden dolayı zekât gerekmediği bildirilmektedir. Binaenaleyh "her hür veya köle üzerine" ifâdesini "her hür veya köle için" şeklinde anlamışlardır.

Hadisteki "erkek veya kadın üzerine" ifadesinin zahirî anlamına göre, erkeğe fıtır sadakası gerekdiği gibi kadının da evli olsa bile fıtır sadakasını kendisinin vermesi gerekir. Ebû Hanife arkadaşları Sevrî ve İbnu'l-Münzir bu görüştedirler.

Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel el-Leys ve îshak ise, evli kadının fıtır sadakasını nafakasından saymış ve onun kendisine değil de kocasına farz olduğunu söylemişlerdir.

"müslümanlardan" sözü, fıtır sadakası vermesi gereken kişinin müslüman olmasının şart olduğuna, dolayısıyle müslüman olmayana gerekmediğine delâlet etmektedir. Bu hususta âlimler arasında ittifak vardır.

Cumhura göre efendisi kâfir olan müslüman köle için fıtır sadakası vacib değildir. Ahmed b.Hanbel'e göre ise, vâcibtir. Çünkü o köle müslümandır.

Efendisi müslüman olan kafir köle için de fıtır sadakası Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Sevr'e göre vâcib değildir. Çünkü o köle, müslüman değildir. Ömer b. Abdilazaz, Mucâhid, Said b.Cübeyr, Nehaî, Sevrî, İshak ve Hanefî alimiere göre vâcibtir. Çünkü sadakayı veren köle değil, efendisidir. Efendisi ise, müslümandır.[162]

1612. ...Abdullah b.Ömer'den demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını bir sâ olarak farz kıldı. (Râvi) Ömer b.Nâfi', Mâlik'in (rivayet ettiği bir önceki hadisin) mânâsını zikretti ve "küçüğe ve büyüğe" (sözüyle) "halk bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti" (sözünü) ilâve etti.

Ebû Dâvûd dedi ki: Abdullah el-Umerî'nin Nâf i'den yaptığı rivayette "her müslümana" demiştir.

Said el-Cümehî'nin Ubeydullah'tan, O'nun da Nâfi'den yaptığı rivayette ise Nafi "müslümanlardan" demiştir.

Ubeydullah'tan meşhur olan rivayette "müslümanlardan" (sözü) yoktur.[163]

1613. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) fıtır sadakasını küçüğe, büyüğe, hür ve köleye arpa ve kuru hurmadan bir sâ'olarak farz kılmıştır.

(Râvî) Musa (b. İsmail, buna) "erkeğe ve kadına" kelimelerini ilâve etti.

Ebû Dâvûd dedi ki: Eyyûb ve Abdullah el-Umerî de Nâfi'den rivayet ettikleri bu hadiste * 'erkeğe ve kadına" (sözünü/zikrettiler.[164]

1614. ...Abdullah b. Ömer'den; demiştir ki:

Halk, Resülullah (s.a.) zamanında fıtır sadakasını arpa, kuru hurma, Peygamber arpası ve kuru üzümden bir sâ' olarak verirlerdi.

Nâfi dedi ki:

Abdullah b. Ömer: "Ömer, (Halife) olup buğday çoğalınca yarım sâ' buğdayı o şeylerden bir sâ yerine (bedel) kıldı" dedi.[165]

Açıklama

Süit: Buğdaya benzeyen kılçıksız bir arpa çeşididir.Asım Efendinin Kamus Tercemesi'ndeki beyânına göre, türk-

çede buna "Peygamber arpası" denilmektedir.

Bu hadis fıtır sadakasının arpa, kuru hurma ve kuru üzümden bir sâ, buğdaydan da yarım sâ olarak verildiğine delâlet etmektedir. Bu konu bundan sonraki babta işlenecektir.[166]

1615. ...Nâfi'den; demiştir ki

Abdullah b. Ömer: "Halk, daha sonra yarım sâ buğdayı (o şeylerden bir sa'a) denk tuttular" dedi.[167]

Nâfi' dedi ki:

Abdullah b. Ömer kuru hurma verirdi. Bir sene (beliren hurma kıtlığından dolayı) Medine'liler kuru hurma bulamadılar da arpa verdiler.[168]

Açıklama

"Daha sonra" sözü ile "halkın arpa, hurma ve kuru üzüm vermelerinden sonra" manası kastedilmiştir.

ifadesinde Medine'lilerin o sene hurma mahsûlü alamadıkları ve sadaka olarak vermek için onu bulamadıkları anlatılmıştır.[169]

1616. ...Ebû Saidi'l-Hudrî (r.a.)den; demiştir ki:

Resûlullah (s,a.) aramızda iken biz fıtır sadakasını her küçük, büyük hür ve köle için yiyecekten bir sâ veya keşten bir sâ\ yahut arpadan bir sâ, ya da kuru hurmadan bir sâ veya kuru üzümden bir sâ' olarak verirdik. Bunu (halife) Muâviye hac veya umre yapmak için (Medine'ye) gelip de

minberden halka konuşma yapıncaya kadar böyle vermeye devam ettik. Onun halka yaptığı konuşmada şu söz de vardı:

Ben, şam buğdayından iki müddün, bir sâ kuru hurmaya denk olduğu görüşündeyim.

Bunun üzerine halk, bunu (esas) aldı. Ebû Said dedi ki:

Bana gelince yaşadığım müddetçe (hayatımın) sonuna kadar onu (eskisi gibi) vermeye devam edeceğim.[170]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Uleyye, Abde ve başkaları İbn îshak'tan, o da Abdullah b. Abdullah b. Osman b. Hâkim b. Hizam'dan, o da İyâz'dan, O da Ebû Said'den aynı mânâda rivayet etti. Ve onda bir adam İbn Uleyye'den yaptığı rivayette: "veya bir sâ* buğday" (sözünü) söyledi ki o söz, mahfuz değildir.[171]

Açıklama

"Resûlullah (s.a.) aramızda İken" sözünde Resûlullah (s.a.)'ın onların fıtır sadakası olarak ne verdiklerinden haberdâr olduğunu ve buna itiraz etmediğine işaret edilmiştir. Bu itibarla hadis merfû' hükmündedir.

"Taam" kelimesinin sözlük manası, azık türünden olan yiyecektir. Buna göre bu kelime, buğday, arpa ve hurma gibi yiyecek maddelerinin tümünü kapsar. Hal böyleyken bu kelimeden sonra arpa, hurma, keş ve kuru üzümün zikredilmesi, o devirde yiyecek maddelerini bunlar teşkil ettiği içindir.

Hattâbî bu konuda şöyle demektedir:

"Bazıları söz konusu taamın, buğdaya mahsus bir isim olduğunu söylemişlerdir. Bu hadiste keş, arpa, kuru hurma, ve kuru üzümün zikredilip onların en kıymetli azığı olan buğdayın zikredilmemesi bunun bir delilidir. Eğer bu kelimeden buğday kastedilmemiş olsaydı ayrıca o da zikredilirdi. Bu kelime, mutlak olarak kullanıldığı zaman buğday anlamını ifâde eder ki, "ta'âm çarşısına git" sözünden örfte "buğday çarşısına git" mânâsı anlaşılır."

İbnu'l-Münzir, Hattâbî'nin bu görüşünü reddederek şöyle demiştir:

"Bir arkadaşımız Ebû Said'in hadisindeki "taamden bir sâ" sözünü fıtır sadakasının buğdaydan bir sâ' olarak verildiğini söyleyenlerin lehine delil saymıştır. Fakat bunda yanılmıştır. Çünkü Ebû Said taam kelimesini önce mücmel olarak kullanmış sonra onu keş, arpa, kuru hurma ve kuru üzümle

açıklamıştır. Bunu da Buhârî'nin Hafs b.Meysere tarikiyle Ebû Saîd'den rivayet ettiği şu hadisle te'yid etmiştir:

"Peygamber (s.a.) zamanında Ramazan bayramının ilk gününde bir sâ taam verirdik. Bizim taamımız arpa, kuru üzüm, keş ve kuru hurma idi."

Âlimlerin çoğu, bu kelimenin genel mânâsı olan yiyecek anlamında kullanıldığım söylemişlerdir."

kelimesi, Süfyan es-Sevrî gibi âlimler tarafından "kaymağı alınmadan süzülüp kurutulan yoğurttur" diye açıklanmıştır Sahih-i Buharı şârihi Aynî: "Ekit, süzülüp taş gibi katılaştırılan yoğurttur. Bununla yemek pişirilir. Türkçesi "karakurut"tur. Türkmenler arasında ise "kurut" diye anılır" demiştir. Asım Efendi de Kâmûs Tercemesi'nde buna türkçede "keş" denildiğini ifade etmektedir. Süneni Ebû Dâvûd şerhlerinden el-Menhel ile Bezlu'l-mechûd'da bunun Arapça'daki bir diğer adının "keşk" olduğu bildirilmektedir.

Keş'in fıtır sadakası olarak verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu hadise göre verilebilir. Mâlik bu görüştedir.

Şafiî, keş'in fıtır sadakası olarak verilmesini uygun görmemekle beraber, tam bir sâ verilmesi halinde fıtır sadakasının tekrar verilmesinin gerektiğine bir delilin olmadığını söylemiştir.

Hanefîlere göre, keş ancak kıymet itibarı ile verilebilir. Binaenaleyh kıymeti, fıtır sadakası olarak verilen maddelerin kıymetinden az ise, verilmesi caiz değildir. Zira keşden fıtır sadakasının verildiğine dair güvenilir bir delil yoktur.

Hasan el-Basrî'ye göre fıtır sadakasının keşten verilmesi caiz değildir.

İki müddün yarım sâ oluşunda ihtilâf yoktur.

el-MenhePde; "yarım sâ buğdayın bir sâ' arpa, kuru hurma, kuru üzüm ve keş'e denk kabul edilmesi Hz. Muâviye'nin bir içtihadıdır" denilmektedir.

Fıtır sadakasının buğdaydan yarım sâ' olduğunu söyleyen müctehidler bu hadise dayanmışlardır. Ashab-ı Kiramın Hz.Muâviye'nin görüşüne uymaları, icma' kabul edilmiştir. Dolayısıyla Ebû Said'in ona uymaması bu icmâa zarar vermemiştir. Çünkü Ebû Said'in kendi uygulamasını söylemesi, bunun vâcib olduğunu ifâde etmez.

İbn Huzeyme rivayetinde Hz.Muâviye'nin o dönemde halife olduğu, İbn Mâce rivayetinde de Medine-i Münevvere'ye gittiği ve konuşmayı orada yaptığı bildirilmiştir.

Hadiste geçen "bir adamadan maksad, Yakub b.İbrahim ed-Devrekıy'dir.[172]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakasının kuru hurma, kuru üzüm, arpa veya keşten bir sa olarak verilmesi caizdir.

2. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ' olarak verilir.

3. Fıtır sadakası küçük-büyük, hür ve köleye vâcibtir.[173]

1617. ...Müsedded'in İsmail'den yaptığı rivayette "buğday" sözü edilmedi.

Ebu Dâvûd dedi ki: Muâviye b. Hişam bu hadisin -Sevrî'den o da Zeyd b. Eşlem 'den, o da îyaz'dan o da Ebû Said'den yaptığı-rivâyetinde ("yiyecekten bir sâ" yerine) "buğdaydan yarım sâ" (sözünü) zikretti. Halbuki bu söz, Muâviye b. Hişam'dan veya ondan rivayet edenden (meydana gelen) bir hatadır.[174]

1618. ...tyaz (b. Abdillah) dedi ki: Ebû Saîd el-Hudrî'yi şöyle derken işittim:

Ben asla bir sâ'dan başkasını vermem. Zira Resulullah (s.a.) zamanında biz kuru hurma veya arpa veya keş veya kuru üzümden bir sâ' verirdik.

Bu, Yahya'nın hadisidir. Süfyan b.Uyeyne ise, (yaptığı rivayette bu sayılanlara) "veya undan bir sâ" sözünü ilâve etti.

Hâmid b. Yahya dedi ki: (Muhaddisler) bu ilâveden dolayı Süfyan'ı kınadılar da ondan vazgeçti.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu ilâve, îbn Uyeyne'nin hatasıdır.[175]

Açıklama

Ebû Said el-Hudrî, "ben asla bir sâ'dan başkasını vermem" sözüyle Hz.Muavıye mn yarım sa buğdayın verilebileceğine dair görüşüne katılmadığını söylemek istemiş, sanki buğdayı diğerlerine mukayese ederek ondan da bir sâ verilmesi gerektiğini irriâ etmiştir.

Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Hasan el-Basrî, "Fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden bir sâ verildiği gibi buğdaydan da bir sâ verilmelidir. Yarım sâ' yeterli değildir" demişlerdir. Sahâbîler-den Ebû Said el-Hudrî, Ebû'l-ÂIiye ve Câbir b. Zeyd de bu görüştedirler.

Hanefîler ise, fıtır sadakası arpa, kuru hurma veya kuru üzümden verildiği zaman bir sâ verilmesi gerektiğini, ama buğdaydan verildiği zaman yarım sa'ın kâfi geldiğini söylemişlerdir. Delilleri bundan sonraki babta gelecek olan hadislerle ashâb-ı kiramın Muâviye (r.a.)'nin görüşüne uymalarıdır. Şayet ashâb-ı kiram Resûlullah (s.a.)'den buğdayın bir sâ' olması gerektiğine dair bir hadis bilselerdi, susup da Hz.Muâviye'nin sözüne uymazlardı. Çünkü "mevrid-i nassta içtihada mesâğ yoktur". Yani hakkında âyet veya hadis bulunan konuda ictihad yapmak caiz değildir. Binaenaleyh buğdaydan bir sâ* verilebileceğine dair,rivâyet edilen; hadisler sahih değildir.

Hanefîlerin bu görüşü aynı zamanda sahâbîlerden Ebû Bekr, Ömer, Osman, AH, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdullah, İbn Abbâs ve İbnü'z-Zübeyr (r.a.)'in görüşüdür. Hatta Tahâvî, Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Ali (r.a.) dönemlerinde bu konuda icmâ' meydana geldiğim söylemiştir.

es-Sübkî el-Menhel adlı şerhinde şöyle demektedir: "Yarım sâ' buğdayın verilebileceğini söyleyenlerin görüşü kuvvetli ve tercih edilen görüştür. Çünkü ashâb-ı kiram ile tabiûn, Muâviye döneminde bu hususda ittifak etmişlerdir. Ayrıca buğdaydan bir sâ' verileceğini açıkça belirten sahih bir hadis yoktur."

Süfyan b.Uyeyne'nin rivayetinden anlaşıldığına göre unun fıtır sadakası olarak verilmesi caizdir. Hanefîler ile Hanbelîler bu görüştedirler. Ancak Hanbelîler bir sâ' verilmesi gerektiğini söylerken; Hanefîler, arpa unundan bir sâ, buğday unundan ise yarım sâ verileceğini ifâde etmişlerdir.

Mâlik, Şafiî ve âlimlerin çoğuna göre ise, fıtır sadakasının undan verilmesi caiz değildir. Çünkü un'un zikredildiği hadisler delil olmaya elverişli değildir. Süfyân b. Uyeyne'in rivâyetindeki "veya undan bir sâ" sözüne muhaddislerin itiraz ettiklerini söyleyen Hamid b.Yahya'nın bu sözü bunun bir delilidir.

Fıtır sadakasının verildiği maddelerle ilgili hadislerin zahirinden anlaşıldığına göre mükellef, zikredilen maddelerden herhangi birisini vermekte muhayyerdir. Hanbelîler bu görüştedirler.

Hanefîlere göre ise, mükellef, buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzümden istediğini verir. Diğer maddeleri ise, ancak bu dördünden birinin değerine muâdil olması halinde verebilir.

Mâlikîlerle Şâfiîlere göre mükellefin oturduğu yer halkının en çok yedikleri maddeden vermesi gerekir.

Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve âlimlerin çoğuna göre, sayılan maddelerin değerini para olarak vermek caiz değildir. Fıtır sadakasını mutlaka sayılan maddelerin kendisinden vermek gerekir.

Hanefilere göre değerini vermek caizdir. Mâlikîlere göre de caiz olmakla beraber mekruhtur.[176]

21. "Buğdaydan Yarım Sâ' " Diye Rivayet Edenler

1619. ...Abdullah b. Sa'lebe veya Sa'lebe b. Abdullah b. Ebî Suayr, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir.

Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"(Fıtır sadakası) küçük veya büyük, hür veya köle, erkek veya kadın her iki kişiye buğdaydan bir sâ'dır. (Fıtır sadakası veren) zengininizi Allah (günahlardan arıtıp malını) temizler. Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir."[177]

Süleyman (b. Dâvûd) hadisinde, "zengin veya fakır" sözünü ilâve etmiştir.[178]

Açıklama

Değişik tariklerle rivâye tedilen bu hadisin râvisi Müsedded, rivayetinde, "Sa'lebe b. Ebî Suayr, o da babasından rivayet etti" şeklinde geçerken, Süleyman b. Dâvûd rivayetinde ise "Abdullah b. Sa'lebe -veya Sa'lebe b. Abdillah- b. Ebi Suayr, o da babasından rivayet etti." diye geçmektedir. Müsedded'in rivayeti bazı nüshalarda "Sa'lebe b. Abdillah b. Ebi Suayr" şeklinde geçmektedir. Buna göre Müsedded ile Süleyman b. Dâvûd, "Sa'lebe b. Abdullah b. Ebi Suayr" rivayetinde ittifak ediyorlar.

Darekutnî'ye göre bunların doğrusu, Süleyman b. Davud'un "Abdullah b. Sa'lebe b. Ebi Suayr" şeklindeki rivayetidir.

Buharı de Tarih adlı eserinde onun "Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr" şeklinde olduğunu ve Peygamber (s.a.)'den vasıtasız yaptığı rivayetlerinin mürsel olduğunu, ancak babası Sa'lebe'den yaptığı rivayetin mürsel olmadığını söyler.

Anlaşıldığına göre râvi'nin adının Abdullah, babasını da Sa'lebe olduğu rivayeti, daha doğrudur. Ancak tercemede, Ebû Davud'un işaret ettiği şekli de belirttik.

Sözündeki "sâ" kelimesi mahzûf bir mübtedanın haberidir. Takdiri "Fıtır sadakası" şeklindedir. Bunun için bu söz, tercemede parantez içinde gösterilmiştir.

"Bürr" ile "kamh" eş anlamlı kelimelerdir. Râvi Hammaâd b. Zeyd, ikisinden hangisinin kendisine söylendiğim hatırlamayıp da tereddüt ettiği için ikisinide zikretmiştir.

"Fakirinize gelince de (fıtır sadakası olarak) verdiğinden Allah, ona daha fazlasını verir" sözüyle Peygamber (s.a.) fakiri fıtır sadakası vermeye teşvik etmiş ve Allah'ın ona daha fazlasını vereceğini vâ'd buyurmuştur. Burdaki "fakir" kelimesinden ya çok zengin olana nisbetle az malı olan ya da bayram gününde kendisi ve aile efradına yetecek kadar yiyecekten başka fıtır sadakasına mâlik olan hakiki fakir kast edilmiştir.

Süleyman b. Dâvûd, rivayetinde "erkek veya kadın" sözünden sonra "zengin veya fakir" sözünü zikretmiştir. Bu söz az önce tarifi yapılan hakiki fakirin de fıtır sadakası vermesinin gerektiğine delâlet eder. Mâlik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Atâ, İshâk ve âlimelerin çoğu bu görüştedirler.

Ha ne filer ise, fıtır sadakası havâic-i asliyyeden[179] başka zekât nisâbına mâlik olana vâcibtir. "Nisaba mâlik olmayana fıtır sadakası vâcib değildir" demişlerdir. Delilleri Ebû Hüreyre'nin Peygamber (s.a)'den rivâyet ettiği şu hadistir:

"Zengin olmadıkça zekât vermek yoktur." Açıklamaya çalıştığımız Sa'lebe hadisi onlara göre zayıftır. Öyle olmasa bile, fakir kelimesi, çok zengine göre malı az olana hamledilmiştir. Binaenaleyh hadiste yalnız zenginler kastedilmiştir.

Cumhur bu görüşü reddederek, Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadisin.meşhur rivayetinin, "En hayırlı sadaka, zenginlik halinde verilendir,"

şeklinde olduğunu söylemiş ve 39. babtaki hadislerle benzerlerini delil getirmişlerdir.[180]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası, buğdaydan yarım sâ'dır. Çünkü ıkı kişiye bir sa denildiğine göre bir kişiye yarım sâ düşer.

2. Fıtır sadakası büyüğe vâcib olduğu gibi küçük için de vâcibdir. Cumhurun görüşü budur.

3. Fıtır sadakası hür olana vâcib olduğu gibi köle için de vâcibtir.

4. Fıtır sadakası erkeğe vacib olduğu gibi kadın için de vâcibtir.

5. Allah, fıtır sadakası veren zenginin günahlarını bağışlar, malım artırır.

6. Bayramın birinci gününde kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu .aile efradına yetecek yiyeceklerden başka fıtır sadakası verecek miktara malik olan fakirin fıtır sadakası vermesi gerekir.

7. Fakir, fıtır sadakası vermeye teşvik edilmiş, verdiğinden fazlasının Allah tarafından kendisine verileceği vâdedilmiştir.[181]

1620. ...Abdullah b. Sa'lebe b. Suayr, babasından rivayet ettiğine göre babası şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.) ayakta hutbe okudu da fıtır sadakasının her şahıs için bir sâ' hurma veya bir sâ' arpa verilmesini emretti.

Ali b. Hasan, hadisinde "veya iki kişi için bir sâ buğday" (sözünü) ilâve etti. Sonra (Ali b. Hasan ile Muhammed b. Yahya) "her küçük ve büyük, hür ve köle için... (verilmesini emretti)" sözünde ittifak ettiler.[182]

1621. ...Abdullah b. Sa'lebe el-Uzrî şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.) Ramazan bayramından iki gün önce halka hitap etti. Ahmed b. Salih diyor ki: Sonra râvi bir önceki el-Mukrî hadisinin mânâsım rivayet etti.[183]

Açıklama

Ahmed b. Hanbel'e "Sa'lebe'nin fıtır sadakası ile ilgili hadisi hakkında ne dersiniz?" diye sorulunca:

"O sahih değildir. Ma'mer ile İbn Cüreyc onu Zührî'den mürsel olarak rivayet ediyorlar" diye cevab vermiştir. "Sa'lebe b. Ebî Suayr bilinen bir adam mıdır?" sorusuna da:

"İbn Ebî Suayr nerden bilinecek?" şeklinde cevab vermiştir.İbn Adilberr de, "râvileri arasında Zührî'den başka rivayeti delil kabul edilecek kimse yoktur. Bunun için İbnu'l-Münzir "Buğday hakkında delil olabilecek sahih bir hadisin olduğunu bilmiyoruz. O devirde Medine'de çok az buğday vardı. Ashab-ı Kiram zamanında buğday artınca, ondan yarım sâ'ın, arpadan bir sâ'ın yerini tuttuğunu gördüler. Onlara uymak gerekir. Onların sözlerini bırakıp da başkalarına uymak caiz değildir." dedikten sonra Hz. AH, Osman, Ebû Hüreyre, Câbir, İbn Abbâs, İbnü'z-Zübeyr ve Hz. Ebû Bekr'in kızı Esma (r.anhâ)'mn fıtır sadakasının buğdaydan" yarım sâ' olduğuna dair görüşlerini sahih senedlerle rivayet eder.[184]

1622. ...Hasan el-Basrî'den; demiştir ki:

İbn Abbâs bir Ramazanın sonunda Basra minberinden hutbe okudu da; "Orucunuzun sadakasını veriniz," dedi. Sanki halk daha önce (bunu) bilmiyordu. Sonra İbn Abbas: "Burada Medine halkından kimler var? Kalkınız kardeşlerinize (fıtır sadakasını) öğretiniz. Çünkü onlar Resûlullah (s.a.)'in bu sadakayı her hür veya köleye erkek veya kadına, küçük veya büyüğe kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan da yarım sâ' olarak farz kıldığını bilmiyorlar" dedi.

Ali, (Basra'ya) gelip de fiyatların ucuzluğunu görünce: "Allah size (nimetini) bollaştırdı. Artık fıtır sadakasını her şeyden bir sâ yapsanız" dedi.[185]

Hümeyd dedi ki: Hasan' el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutanlara gerektiği görüşündeydi.[186]

Açıklama

İbn Abbâs (r.a.) Basra valisiyken okumuş olduğu hutbede fıtır sadakasının kuru hurma veya arpadan bir sâ', buğdaydan ise yarım sâ' olarak verilmesini Resûlullah (s.a.)'ın emrettiğini söylemiştir.

Hz. Ali de Basra'ya gittiğinde ordaki bolluk ve ucuzluğu görmüş, buğdaydan da bir sâ' vermenin daha iyi olduğunu söylemiş ve onları bir sâ'

vermeye teşvik etmiştir.

Humeyd'in ifâdesine göre Hasan el-Basrî fıtır sadakasının sadece oruç tutması farz olanlara gerektiği görüşündedir. Ona göre ergenlik çağma varmamış olan çocuklar için fıtır sadakası vâcib değildir, Cumhur ise onun çocuklar içinde gerektiğini söylemişler. Delilleri konuyla ilgili hadislerdeki "küçüğe ve büyüğe de farz kıldı" sözüdür.

Nesâî, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî ve Ebû Hâtim'e göre Hasan el-Basrî, İbn Abbâs'tan hadis duymamıştır. Dolayısıyla bu hadis mürseldir. [187]

Bazı Hükümler

1. Fıtır sadakası hurma veya arpadan bir sâ buğdaydan ise, yarım sa olarak verilir.Ancak buğdaydan bir sâ' verilirse, daha iyidir.

2. Vali ve benzeri yetkililerin, halka İslâm dininin hükümlerini öğretmeleri gerekir.[188]

22. Zekatı Vaktinden Önce Vermek

1623. ...Ebu Hüreyre (r.a.)den; demiştir ki:

Peygamber (s.a.) Ömer b. el-Hattâb'ı zekât toplamaya gönderdi de İbn Cemil, Hâlid b. el-Velid ve el-Abbas (zekat) vermediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"-İbn Cemîl, fakirdi de Allah onu zengin ettiği için zekâtını vermiyor (nankörlük ediyor), Halid b. el-Velîd'e gelince, siz Halid'e zulmediyorsunuz. O zırhlarım ve harp aletlerini Allah yoluna vakfetti. Resûlulah (s.a.)'in amcası el-Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" buyurdu. Sonra (sözüne devamla):

"Adamın amcasının, babası gibi olduğunu bilmez misin?" buyurdu. [189]

Açıklama

Bu hadisin bab başlığı ile ilgisi Resûlullah (s.a.)'in sözüdür. Zira bu söz Resûlullah (s.a.)' in amcası Abbâs'ın zekâtını vaktinden önce aldığına delâlet etmektedir.

Sadaka kelimesi nafile sadaka anlamına geldiği gibi zekât anlamına da gelmektedir. Kurtubî, cumhurun onu bu hadiste farz olan zekat anlamına.aldıklarını söyler. Bununla beraber bazıları bu kelimenin nafile sadaka mânâsına geldiğini iddia etmişlerdir. Meselâ Mâlikîlerden İbn Kas-sâr: "Nafile sadaka mânâsı burada daha uygundur. Zira ashab-ı kiramın zekât vermemeleri, düşünülemez" demiştir.

Kadı Iyâz bu görüşü reddederek: "sadaka toplamak için adam göndermek yalnız farz olan zekâta mahsustur" demiştir.

Nevevî de: "Sahih ve meşhur olan görüşe göre bu sadaka farz olan zekâttır," demiştir. Bu görüşün taraftarları İbn Kassâr'm "ashâb-ı kiramın zekât vermemeleri düşünülemez'*"diye ileri sürdüğü delile şöyle cevab vermişlerdir:

1. İbn Mühelleb'in dediğine göre, İbn Cemil, münâfıkmış, bundan dolayı zekât vermemiş. Nitekim İbn Cemil ve benzeri münafıklar hakkında inen: "Onlar zekât vermekten ancak Allah ve Resulü kendilerini fazl-u ilâhî ile zengin etmelerinden dolayı imtina ettiler ama tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur."[190] ayeti ile kendilerinden tevbe etmeleri istenmiş, İbn Cemil de "Rabbim benden tevbe etmemi istedi" demiş ve tevbe etmiştir.

2. Hâlid b. Velîd, zırh, at ve harp malzemelerini Allah yolunda cihada vakfetmişti. Zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda ci-had edenlerdir. Cihad malzemeleri, zekâta tabi olmadığından Hz. Peygamber (s.a.) ondan zekât istenilmesini zulüm saymıştır.

3. Abbâs (r.a.)'ın durumuna gelince de Resûlullah (s.a.) onun iki senelik zekâtım vaktinden önce peşin almıştır. Nitekim Müslim'in bir rivayetinde Resûlullah (s.a.)'ın, "Biz Abbas'tan iki senelik sadakasını peşin aldık" buyurduğu bildirilmektedir. Dârekutnî'nin Mûsâ b. Talha tankıyla yaptığı rivayette de Resûlullah (s.a.)'ın, "İhtiyacımız oldu da Abbas'tan malının iki yıllık zekatını peşin aldık" buyurduğu ifâde edilmektedir.

Nevevî, hem bize hem de başkalarına göre Resûlullah (s.a)'ın "Abbâs ise, onun zekâtı ve bir misli bana aittir" sözü, ben ondan iki senelik zekâtı peşin aldım" manasınadır, demiştir.

ifâdesinin mânâsı, İbn Cemil'in sadaka

vermemesine Allah'ın kendisini zengin etmesinden başka bir sebeb yoktur. Bu ise, zekât vermemeyi gerektirecek bir sebep değildir. Binaenalayh küfrân-i nimet etmeyerek Allah'ın verdiği malın zekâtını vermesi gerekir.

Hattâbî, Resûlullah (s.a.)'ın Halid b. Velid ile ilgili sözünü âlimlerin birkaç şekilde yorumladığım söyler:

1. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in ibâdet niyeti ile malım Allah yoluna vakf ettiğini, dolayısıyla elinde bir şey kalmadığı için zekât vermediğini bildirmiştir.

2. Zekât memuru Hz. Ömer, Hz. Hâlid'den zırhlafının kıymeti üzerinden zekât istemiştir. Çünkü onları ticâret malı zannetmiştir. Resûlullah (s.a.) da onların ticaret malı değil, vakıf olduğunu, dolayısıyle zekâta tabî olmadıklarım bildirmiştir.

3. Resûlullah (s.a.) Hz. Hâlid'in Allah yoluna vakfettiği mallarım zekât saymasını caiz görmüştür. Çünkü zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi de Allah yolunda cihâd eden rnücâhidlerdir. Buna göre malım vakfetmekle zekâtını peşin vermiş sayılıyor.

Hz. Abbâs ile ilgili ifade de şöyle yorumlanmıştır:

1. Onun zekâtı ve bir misli daha bana aittir. Zira onun iki senelik zekâtını peşin aldım.

2. Onun zekâtını ve bir mislini ben üzerime alıyorum. Onun namına ben ödeyeceğim. Zira o amcamdır. Amca ise, baba gibidir.

Bazıları da "Resûhıllah (s.a.) Hz. Abbâs'ın o sıralarda malî durumu iyi olmadığı için zekâtını iki sene te'hir etmiştir. Zira devlet başkanının bir maslahattan dolayı zekâtı te'hîr edip sonra alması caizdir," demişlerdir.

Fakat doğrusu Nevevî'nin dediği gibidir: Âlimlerin çoğu Hz. Abbas'-ın zekâtının peşin alındığı görüşündedirler.

Bir kökten biten iki hurma ağacından her birine sınv denir. Bu sözle Resûlullah (s.a.) Hz. Abbas ile babasının aynı asıldan geldiklerini yani öz kardeş olduklarım, dolayısıyla onda bulunmayan bir şeyle itham edilmemesinin gerektiğini ifâde etmişlerdir.[191]

Bazı Hükümler

1. Emin ve ehiI kişilerin zekât toplamakla görevlendırılmelen meşrudur.

2. Önceleri fakir iken sonra zengin olan gafillere Allah'ın nimetlerine şükretmeleri gerektiğini söyleyip onları uyarmak gerekir.

3. Farzları yerine getirmeyenleri ayıplayıp bunu onların gıyabında söylemek caizdir.

4. Mazereti olanın özür dilemesi caizdir.

5. Ticaret malları, zekâta tâbidir.

6. Vakıf meşrudur.

7. Hayvan, silâh, zırh gibi taşınır malların vakfı caizdir. Cumhurun görüşü budur. Ebû Hanife menkûlün vakfını caiz görmemiştir.

8. Vakfedilen mallar, vakfedenin himayesinde kalabilir.

9. Vakfedilen mallar zekâta tabî değildir.

10. Zekâtı âyet-i kerimede bildirilen sekiz sınıftan birine vermek caizdir.

11. Zekâtı vaktinden önce vermek caizdir. Cumhur bu görüştedir. Bunun tafsilatı bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.

12. Amcayı baba gibi kabul edip ona saygı göstermek gerekir.[192]

1624. ...Ali (r.a.)den rivayet edildiğine göre Abbâs (r.a.), zekâtın vaktinden önce verilmesini Peygamber (s.a.)'e sordu da Resûlul-lah (s.a.) ona bu hususta ruhsat verdi, -bir rivayette- Ali, "ona bu hususta izin verdi" dedi.[193]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Hüşeym, Mansur b. Zâzân'dan, O'da Hakem'den, o da el-Hasan b. Müslim'den, o da Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Hüşeym'in hadisi daha sahihtir.[194]

Açıklama

Zekâtın vakti, malın üzerinden bir yıl geçmesidir. Bu süre ticaret mallarına mahsustur. Hurma, üzüm ve hububat gibi toprak ürünlerinin zekât vakti ise, elde edilip toplandıkları zamandır. Binaenaleyh bunların üzerinden yılın geçmesi söz konusu değildir. Geniş bilgi için 1573 no'lu hadisin açıklamasına bakınız.

Bu hadis yıl tamamlanmadan önce zekâtın verilmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler bu görüştedirler. Bunlara

göre, zekâtı vaktinden önce verilecek olan malın nisaba ulaşmış olması ve bu nisabı yıl boyunca koruması şarttır.

Süfyan es-Sevrî, Dâvûd ve Hasan el-Basrî'ye göre yıl dolmadan zekât vermek caiz değildir. Bunların delilleri:

a. İbn Mâce'nin Âişe (r.anhâ)'den merfû olarak rivayet ettiği şu hadistir:

"Bir mal üzerinden yıl geçmedikçe zekâta tabi değildir". Ancak bu hadisin senedinde geçen Harise b. Muhammed, muhaddislerce zayıf görülmüştür.

b. Ali (r.a.)'den merfû olarak rivayet edilen 1573 no'lu hadisteki "üzerinden yıl geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur" ifadesidir.

c. Zekât namaz gibi vakti olan bir farzdır. Binaenaleyh namazı vaktinden önce kılmak nasıl caiz değilse, zekâtı da yıl dolmadan önce vermek caiz değildir.

Mâlikîler de bu görüştedirler. Ancak onların meşhur olan görüşlerine göre, zekatın yılın dolmasına bir ay kala verilmesi kerahetle beraber caizdir.

Hanefî, Şafiî ve Hanbelîler, bunların delil olarak ileri sürdükleri hadisleri şöyle yorumlamışlardır:

Bu hadisler, üzerinden yıl geçmeden malın zekâtının verilmesinin vâcib olmadığına delâlet ederler. Zekâtın yıl dolmadan önce verilmeyeceğine değil. Zira zekâtın yıl dolmadan önce verilebileceğine delalet eden hadisler vardır. Bu babta geçen hadisler onlardandır.[195]

23. Zekât, Bir Beldeden Başka Bir Beldeye Nakledilir Mi?

1625. ...İmrân b. Husayn'ın azatlısı İbrahim b. Atâ, babasından rivayet ettiğine göre, Ziyad veya emirlerden birisi, İmrân b. Husayn'ı zekât toplamaya gönderdi de dönünce İmrân'a:

(Topladığın) mal nerede? diye sordu. O da:

Beni mal (getirmek) için mi gönderdin? Biz onu Resûlullah (s.a.) zamanında aldığımız yerlerde aldık ve yine Resûlullah (s.a.) zamanında bıraktığımız yerlere bıraktık, dedi.[196]

Açıklama

Bab başlığı bazı nüshalarda kâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi" şeklinde geçmektedir.

Ziyâd'dan maksat Ziyâd b. Ebî Süfyan'dır. Hz.Muâviye onu Irak'a vali tayin etmişti.

Ziyad veya başka bir emir İmrân Husayn'ı zekât toplamaya göndermiş, görevinden döndükten sonra da ondan hesap sormuş, topladığı zekâtı ne yaptığını öğrenmek istemiştir. Bunun üzerine İmrân, o beldeden topladığı zekâtı Resûlullah (s.a.) zamanında olduğu gibi başka bir beldeye nakletmeden yine o beldenin zekât müstehaklarına dağıttığım bildirmiştir.

Kütüb-i Sitte'de rivayet edilen Muâz hadisinde, Resûlullah (s.a.) Mu-âz'ı Yemen'e gönderdiğinde ona şu talimatı verdiği bildirilmektedir: "Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp da fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını kendilerine bildir."

Muâz'ın bu hadisi İmrân'ın mücmel olan hadisini açıklamaktadır. Geniş bilgi için 1584 no'lu Muâz hadisinin açıklamasına bakınız.

Âlimler zekâtın, toplandığı beldenin fakirlerine verilmesinin meşru oluşunda ittifak ettikleri gibi, toplandığı beldede fakir olmaması hâlinde başka bir beldeye nakledilmesinin caiz olduğunda da ittifak etmişlerdir. Diğer hallerdeki hükmün de ise, ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1. Hanefilere göre zekâtın bir beldeden başka bir beldeye nakledilmesi, mekruhtur. Delilleri az önce zikrettiğimiz Muâz (r.a.) hadisidir. Ancak bunlara göre daha muhtaç olanlara veya fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesi mekruh değildir. Çünkü Sahih-i Buharı1 de geçen Tâvûs'un Muâz (r.a.) ile ilgili naklettiği hadiste "Muâz (r.a.)'m Yemen halkından, arpa ve darı yerine zekât olarak elbise istediği ve bunun mal sahipleri için daha kolay, Medine'deki müstehak sahâbiler için de daha faydalı" olduğunu söylediği bildirilmektedir. Bu hadîse göre Muaz (r.a.), Yemen halkından Medine'ye götürmek üzere zekât toplamıştır.

Zekât'ın fakir akrabaya vermek üzere nakledilmesinde ise sıla-ı rahmin gözetilmesi söz konusudur.

Hanefî mezhebinde mekruh olmayan bu iki meseleye eklenen meselelerden birisi de Dâru'l-harb'ten Dâru'l-İslâm'a yapılan zekât naklidir. O da mekruh değildir.

2. Mâlikilere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması vâ-cibtir. Binaenaleyh zekâtın normal hallerde kasr mesafesi (yaklaşık

olarak 90 km.) uzakhğındaki beldelere nakledilmesi caiz değildir. Özel hâllere gelince:

a. Eğer zekâtın toplandığı belde fakirleri, o uzak beldelerdeki fakirlerden daha muhtaç iseler, zekâtın nakledilmesi haramdır. Ama onu tekrar vermek gerekmez.

b. İki tarafın fakirlerinin ihtiyaçları aynı oranda ise, zekâtın nakledilmesi mekruhtur.

c. Uzak beldelerdeki fakirler daha muhtaç iseler, zekâtın çoğunu nakledip onlara vermek menduptur.

d. Zekâtın toplandığı beldede fakir yoksa fakirlerin bulunduğu uzak beldelere nakledilmesi vâcibdir.

3. Hanbelîlere göre zekâtın toplandığı belde fakirlerine dağıtılması müstehabtır.

Kasr mesafesinden daha az uzak olan yerlerde bulunan akrabaya veya daha muhtaç olanlara nakledilmesi caizdir. Kasr mesâfesindekilere ise, nakletmek caiz değildir.

4. Şâfiîlere göre zekât toplandığı belde fakirlerine verilmelidir. Orada fakir varsa, yakın bile olsa başka bir beldeye nakledilmesi en sahih olan görüşe göre caiz değildir.[197]

24. Kime Zekât Verilir Ve Zenginliğin Ölçüsü Nedir?

1626. ...Abdullah (b. Mesûd (r.a.))'dan; demiştir ki:Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kendisine yetecek malı olduğu halde dilenen kimsenin (aldığı şeyler) kıyamet gününde yüzünde tırmık izi ve yara olarak gelir."

Ya Resûlullah! Zenginliğin ölçüsü nedir? diye soruldu. Resûlullah (s.a.):

"Elli dirhem gümüş veya bunun değerinde altın" buyurdu.

(Râvi) Yahya (b. Âdem) dedi ki:

Abdullah b. Osman, Süfyan'a: "Hatırladığıma göre Şu'be, Hakim b. Cübeyr'den (hadis) rivayet etmez" dedi. Süfyân da: "Bu hadisi bize Muhammed b. Abdirrahman b. Yezid'den, Zübeyd rivayet etti" cevabını verdi.[198]

Açıklama

Humjiş, hudûş ve kudûh eş anlamlı kelimelerdir. Hepsi tırmalama ve yaralama izleri anlamlarına gelir.Buna göre aralarındaki “veya" kelimesi, râvinin tereddüdüne delâlet eder. Yani hadiste bu üç kelimeden birisi buyurulmuş, ama râvi hangisinin rivayet edildiğinde şüphe etmiştir.

Bazıları da kelimesi, tereddüd ifâde etmez. O, dilencilerin az dilenenler, çok dilenenler ve aşırı derecede dilenenler diye derecelerine işaret etmektedir. Şöyle ki; yüzdeki tırmalama ve yaralama izi olan humûş aşırı derecede dilenenler için, yüz dışındaki yaralama izi olan hudûş, çok dilenenler için, yüz dışındaki çizik olan kudûh da az dilenenler içindir, demişlerdir."

Bu hadis elli dirhem gümüş veya bu değerde altını olan kimsenin, ihtiyacına yetecek kadar malının olduğuna, uolayısıyle dilenmenin ve zekât almanın ona haram olduğuna delâlet eder. Hz. Ali, Abdullah b. Me-sûd, Sevrî İbnü'l-Mübârek, İshak ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel bu görüştedirler.

Diğer âlimler ise: "Bu hadis elli dirhem gümüş veya o değerde akını olan kimsenin dilenmesinin haram olduğuna delâlet eder. Ama zekât almasının haram olduğuna delâlet etmez" demişlerdir. Bundan dolayı Mâlik ve Şafiî: "Zenginliğin muayyen bir ölçüsü yoktur. Bu konuda kişinin burumuna bakılır, şayet elindeki malla geçinebiliyorsa, onun zekât alması haramdîrr Geşinemiyorsa, helâldir," demişlerdir. __

Hanefîlere göre cesedini örtecek elbise ile o günün azığına mâlik olanın dilenmesi, helâl değildir. Onlara göre zenginliğin ölçüsü ise, nisâb miktarıdır ki, iki yüz dirhem gümüştür.

Bu konu ile ilgili geniş bilgi 1634 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.

Sevrî'nin talebesi Yahya b. Âdem'in dediğine göre, Şu'be'nin arkadaşı Abdullah b. Osman, Süfyân'a Şu'be'nin Hakîm b. Cübeyr'den, zayıflığından dolayı hadis rivayet etmediğini söylemiş. Süfyan da bu hadisi aynı zamanda Zübeyd b. el-Hâris'in Muhammed b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğini, dolayısıyle hadisin bununla kuvvet kazandığı cevabını vermiştir.[199]

1627. ...Atâ b. Yesâr, Esed oğullarından bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Ben ve ailem Bakî el-Garkad'a inmiştik. Ailem bana: "Re-sûlullah (s.a.)'a git de ondan yiyecek bir şey iste" dedi ve ihtiyaçlarını saymaya başladı. Bunun üzerine R'esûlullah (s.a.)'a gittim. Yanında kendisinden (bir şeyler) isteyen bir adam gördüm. Resûlullah (s.a.), ona:

"Sana verecek bir şey bulamıyorum" diyordu. Bunun üzerine şöyle söyleyerek kızgın bir halde döndü.

Hayatıma yemin ederim ki sen, dilediklerine veriyorsun.

Resûlullah (s.a.):

"Ona verecek bir şey bulamadığım için bana kızıyor. Sizden biriniz bir ukiyye gümüşü veya bu değerde malı olduğu halde dilenirse, haddi aşarak dilenmiş olur" buyurdu.

Esed'li (adam devamla) şöyle dedi: Kendi kendime, sütlü devemiz bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim ve hiçbir şey istemeden geri döndüm.

Bir ukiyye, kırk dirhem gümüştür.Ondan sonra Resûlullah (s.a.)'a arpa ve kuru üzüm geldi de Aziz ve Celîl olan Allah, bizi zengin edene kadar gelenlerden Resûlullah (s.a.) bize pay ayırdı.

Ebû Dâvûd dedi ki: Mâlik'in dediği gibi, (Süfyan) Sevrî de bu hadisi böyle rivayet etti.[200]

Açıklama

Bu hadisi rivayet eden adamın adı bilinmemektedir. Bu durum, hadîsin sıhhat derecesine zarar vermemektedir. Çünkü o adam, sahâbidir. Sahabîlerin hepsi udûldurlar.

Bakî el-Garkad'dan maksat Medine'deki Cennetu'I-Bakî' mezarlığıdır.

Resûlullah (s.a.)'a "dilediklerine veriyorsun" sözünü söyleyen adam, bazılarına göre yeni müslüman olup da dinin âdabını öğrenmemiş birisiy-miş; onun münafık olduğu da söylenmiştir.

"Likha" veya "lekha" bol süt veren dişi deve demektir, çoğulu "H-kâh"tır.

"Bir ukiyye, kırk dirhemdir" sözü, İbn el-Cârûd'un Münteka'da dediği gibi İmam Mâlik'in bir açıklamasıdır. Esed'li sahâbinin değil.

Ukiyye ve onun gram olarak hesabı ile ilgili geniş bilgi için 1558 no'lu hadis açıklamasına bakınız.

Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm bu hadîse dayanarak kırk dirhemi veya bu değerde malı bulunan kimsenin zengin sayıldığını ve zekât almasının helâl olmadığını söyler. Ancak cumhur, bu görüşü reddetmiş ve bir önceki hadîste olduğu gibi bu hadis şu kadar gümüş veya malı olanın dilenmesini yasaklamıştır, demişlerdir.

Aynı zamanda bu hadis, bir önceki hadisteki elli dirhemin zenginlik için muayyen bir ölçü olmadığına delâlet eder.

Ebû Dâvûd son sözünde hadisin hem Sevrî, hem de Mâlik'den rivayet edilmesiyle kuvvet kazandığını söylemek istemiştir.[201]

1628. ...Ebü Saidi'l-Hudrî'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kim bir ukiyye değerinde maiı olduğu halde dilenirse haddi aşmış olur.”

Bunun üzerine kendi kendime; Yakute adlı dişi devem bir ukiyyeden daha değerlidir, dedim.(Hadisin râvilerinden olan) Hişâm, "bir ukiyyeden daha değerlidir" sözü yerine "kırk dirhemden daha değerlidir" dedi- ve ondan hiçbir şey istemeden geri döndüm.

Hişâm, rivayetinde buna "Resûlullah (s.a.) zamanında bir ukiyye, kırk dirhemdi." sözünü ilâve etti.[202]

1629. ...Sehl b. el-Hanzeliyye'den; demiştir ki:

Uyeyne b. Hısn ile el-Akra b. Habis Resûlullah (s.a.)'a geldiler ve ondan (bir şeyler) istediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) onlara istedikleri şeylerin verilmesini emretti. Muâviye'ye (onlara istedikleri şeylerin verilmesi için oturdukları yerlerin zekât memurlarına yazmasını) emretti. O da onlara istedikleri şeyleri yazdı. Akra mektubunu aldı, sarığının içine sardı ve gitti. Uyeyne ise, mektubunu aldı, Resûlullah (s.a.)'rn yanına geldi ve (kendi kendine) dedi ki: "Ya Muhammedi Benim, Mütelemmis'in sayfası (mektubu) gibi içinde ne olduğunu bilmediğim bir mektubu, kavmime götüreceğimi mi zannediyorsun?"

Bunun üzerine Muaviye, onun bu sözünü Resûlullah (s.a.)'a haber verdi, Resûlullah (s.a.):

"Kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse, kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur" buyurdu. Nüfeylî bir diğer rivayette ("ateş" sözü yerine) "cehennemin kor ateşi", dedi, Ordaküer:

Ya Resûlullah! Kişiye yetecek malın miktarı nedir? dediler. -Nufeylî bir diğer rivayette, bunun yerine "varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dedi.

"Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" buyurdu. Nufeylî bir diğer rivayette bunun yerine, "Onu bir gün bir gece veya bir gece bir gün doyuracak yiyeceğinin olmasıdır" dedi ve bize bunu zikredilen bu sözlerle kısa olarak rivayet etti.[203]

Açıklama

Uyeyne b. Hısn ile Akra' müellefe-i kulübtan olup Mekke'nin Fethinden sonra müslümân olmuşlardır. Uyeyne,

Huneyn ve Taif gazvelerine katılmıştır. Hz. Ebû Bekr döneminde yalancı Peygamber Tüleyha el-Esedî'ye beyat edip irtidât etmişse de daha sonra bir daha İslâm'a dönmüştür.

Mütelemmis, câhiliyet devri şairlerindendir. Asıl adı Cerîr b. Abdilmelik'tir. Tarafe b. el-Abd ile beraber kral Amr b. Hind'i hicvetmişti. Bunun üzerine Amr, valisine onları öldürmesi için mektup yazmış; ama onlara hediye vermesi için mektup yazdığını söylemiş. Tarafe kendisi için

yazılan mektubu almış valiye götürmüş ve öldürülmüştü. Mütelemmis ise, mektubtan şüphelenmiş ve onu açmış içindekini öğrenince onu yırtmış ve öldürülmekten kurtulmuştu. İşte Arablar bunu darb-ı mesel yapmışlardır.

Resûlullah (s.a.) bu iki adama müellefe-i kulûb payından vermiştir. Çünkü ikisi de fakir değillerdi. Bazıları da Peygamber (s.a.)'in onlara zekâttan değil de Huneyn ganimetinden yüzer deve verdiğini söylemiştir.

Nufeylî bu hadisi Ebû Davud'a iki sefer rivayet etmiştir. Birinde: "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini ateşe götürecek şeyi çoğaltmış olur.** Oradakiler: Ya Resûlullah! Ona yetecek malın miktarı nedir? dediler. O da: "Ona öğle ve akşam yemeğinde yetecek miktardır" diye buyurdu. Diğer bir rivayette ise, "kimin yanında kendisine yetecek malı olduğu halde dilenirse kendisini cehennemin kor ateşine götürecek şeyi çoğaltmış olur." Ordakiler: Ya Resûlullah! Varlığıyla beraber dilenmek uygun olmayan zenginliğin miktarı nedir? dediler. O da: "Onu bir gün bir gece -veya bir gece bir gün- doyuracak yiyeceğinin olmasıdır." buyurdu" dedi.

Râvî hadisin kendisine "birgün bir gece" şeklinde mi, yoksa "bir gece bir gün" olarak mı rivayet edildiğinde tereddüt etmiştir.

Bu hadîse göre, öğle ve akşam yemeği olanın dilenmesi helâl değildir.

Bazıları bu hadîsi öğle ve akşam yemeğini devamlı bulabilene hamletmişlerdir.

Cumhur: "Bir günlük yiyeceği olan kimsenin nafile sadaka istemesi haramdır. Ama zekât istemesi caizdir," demişlerdir. Bununla ilgili geniş malumat için 1634 no'lu hadisin açıklamasına bakılmalıdır.[204]

1630. ...Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî'den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.)'a geldim ve ona beyat ettim. Uzun bir hadis zikretti. (Bu arada şunları söyledi):

"... Resûllah (s.a.)'a bir adam geldi ve "bana zekât ver" dedi. Resûlulîah (s.a.)' ona:

"Yüce Allah zekât (taksimi) hususunda ne bir peygamberin ne de başkasının hükmüne razı olmadı ki, onunla ilgili hükmü kendisi verdi, onu sekiz sınıfa taksim etti. Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm." buyurdu."[205]

Açıklama

Bu hadiste zekât taksimi ile ilgili hükmün Allah tarafından âyet-i kerimeyle bildirildiği ifâde edilmiştir. Söz konusu âyet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:

"Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, miskinler, zekât memurları, müellefe-i kulûb, köleler, borçlular, Allah yolunda cihâd edenler ve yolda kalmışlar içindir. Allah bilici ve hikmet sahibidir."[206]

Bu âyette geçen sekiz sınıfla ilgili bilgi bundan sonraki hadisin açıklamasında gelecektir.

Bu hadisin senedinde geçen Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî hakkında bazı söylentiler vardır.[207]

1631. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Miskin, bir iki hurma veya bir-iki lokma ile geri çevrilen (dilenci) değildir. (Asıl) Miskin, insanlardan bir şey istemeyen ve onlar tarafından hali bilinmediği için kendisine (bir şey) verilmeyen kimsedir."[208]

Açıklama

Bu hadiste miskin'in, kapı kapı dolaşan bir dilenci olmadığı, aksine halktan bir şey istemeyip muhtaç olduğu bilinmeyen ve bundan dolayı kendisine birşey verilmeyen kimse olduğu ifâde edilmiştir.

Miskin ile fakirin tarifinde ihtilâf edilmiştir. Ebû Hanife'yi göre: Miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarından daha az malı olan kimsedir. Buna göre miskin, fakirden daha muhtaçtır.

Mâlik'e göre miskin, hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Fakir ise, nisab miktarı olsa bile malı kendisine bir yıl kâfi gelmeyen kimsedir.

Şafiî'ye göre miskin, malı veya kazancı olup da geçimine kâfi gelmeyen yani gideri gelirinden fazla olan kimsedir. Fakir ise, hiç bir mal ve kazancı olmayan kimsedir. Buna göre fakir, miskinden daha muhtaçtır. Hanbeliler de bu görüştedirler.

Ebu Hanîfe ile Mâlik bu hadisle istidlal ederek miskinin, hiçbir şeyi olmayan kimse olduğunu söylemişlerdir.

Bir önceki hadisin açıklamasında zikrettiğimiz âyet-i kerimede belirtilen zekâtın verildiği sekiz sınıfı şunlardır:

1, 2. Fakirler ve miskinler,

3. Zekât memurları: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklarına dağıtılması için devlet başkam veya yetkili kıldığı zât tarafından görevlendirilen kişilerdir. Bunlarla ilgili geniş bilgi 1635 no'Iu hadis açıklamasında gelecektir.

4. Müellefe-i Kulûb: Gönülleri İslama ısındırılanlar demektir. Bunların bazıları yeni müslüman olmuş inançları zayıf olan kimselerdi. Peygamber (s.a.) îslâma ısınmaları için onlara zekâttan bir pay vermiştir. Bazıları da kavimleri arasında nüfuz ve kuvvet sahibi olan kâfirlerdi. Peygamber (s.a.) bunlara da hem İslama teşvik olsun diye hem de mü'minlere eziyet etmesinler diye zekâttan bir hisse vermiştir.

Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra müellefe-i kulûb sınıfına zekât verilip verilmeyeceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Hanefîlere göre onlara zekât verilmez. Zira hisseleri sahabe tarafından özel bir hale yorumlanmıştır. Bu hususta Hz. Ebu Bekir devrinde icmâ meydana gelmiştir. Peygamber (s.a.)'in bu fondan kendilerine zekât verdiği Uyeyne b. Hısn ile Akra b. Habis, onun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e gitmiş ondan zekât gelirlerindeki bu haklarını belirten bir belge istemişler ve almışlardı. Sonra Hz. Ömer'e gidip bu durumu haber verince Hz. Ömer o belgelen ellerinden alıp yırtmış ve; "Resûlullah (s.a.) kalplerinizi İslama ısındırmak için size hisse veriyordu. Artık Allah, dinini güçlendirmiştir. Müslüman kalmaya devam ederseniz ne âlâ, aksi takdirde bizimle sizin aranızda kılıç vardır" demişti. Onlar da durumu Hz. Ebu Bekr'e iletip "Halife sen misin, Ömer mi?" diye sordular. Hz. Ebu Bekir de "dilerse odur" diye cevab verdi. Böylece Hz. Ömer'in o hareketini yadırgamadı. Sahabe de bunu kabul etmiş ve icmâ meydana gelmiştir. İslâm ilk zamanlarda güçsüz ve azınlıkta, diğerleri güçlü ve çoğunluktaydı. Ama ondan sonra durum değişmiş. İslâm güçlenmiş, müslümanlar çoğalmıştır.

Cumhura göre ise, müellefe-i kulübün hisseleri ihtiyaç anında onlara bugün de verilebilir. Ancak Şafiîler bunlardan kâfir olanlara zekât verilmez, demişlerdir. Cumhur, Hz. Ebû Bekir'le Hz. Ömer'in onlara zekâttan hisse vermemelerini o andaki durum ve ihtiyaca hamletmişlerdir. Kalbi ısındırma sabit, değişmez bir durum değildir. Bir devirde kalpleri malla ısındırılanlara sonuna kadar zekât verme zarureti yoktur. Kalbleri malla İslâm'a

ısındırmaya zaruret olup olmadığı bunun kimlere verilip kimlere verilmeyeceği devlet başkanın takdirine kalmış bir iştir. Dolayısıyla devlet başkanı bir devrede bu fondan yardım ettiği kimselere ihtiyaç yoksa, daha sonra bu yardımı kesebilir. İşte Hz. Ömer'in yaptığı budur, -Bazılarının ileri sürdüğü gibi- bu bir nesih değildir. Zira nesih Allah'ın koyduğu bir hükmün iptalidir ki, ancak onu koyan iptal hakkına sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.) vefat ettikten sonra neshten söz edilemeyeceğine göre, bu hususta tercih edilen görüş müellefe-i kulûb hissesinin devam ettiği görüşüdür.

Bugün müslümanların durumu da değişmiştir. İslâm başlangıçta olduğu gibi yine garib bir hâle düşmüştür. Eğer müslümanların zayıf olmalan kableri malla İslama ısındırmanın illeti ise, o illet bugün de mevcuttur.

5. Köleler; İslâm, köleleri zekâtın verildiği sekiz sınıftan birisi olarak göstermiş, onların hürriyetlerine kavuşmalarına yardım etmek üzere zekâttan bir pay ayırmıştır. Bu iki şekilde olur:

a. Mükâteb kölelere verilmek suretiyle olur. Mükâteb köle, efendisiy-le belirli bir miktar üzerinde anlaşmış olan ve bu miktarı efendisine teslim ettiğinde hürriyetine kavuşan kimsedir.

b. Zekât ile köle ve câriye satın alıp onları âzad ederek hürriyetlerine kavuşturmak suretiyle olur.

Bu, İslâmın köleliği kaldırmak için gösterdiği gayretlerden birisidir; Ömer b. Abdulaziz devrinde zekâta hak kazanan diğer grublar bulunmayınca zekât gelirleri daha çok köle azadında kullanılmıştır.

6. Borçlular: Hanefîlere göre borçlu, borcu olan ve borcundan başka nisâb miktarı mala sahip olmayan kimsedir.

Mâlik, Şafiî, ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise borçlu iki çeşittir:

a. Kendisi için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu yiyeceğini, giyeceğini temin veya hastasını tedavi, evlenmek veya çocuğunu evlendirmek, ev, ev eşyası satın almak gibi şahsî veya ailevî ihtiyaçlar sebebiyle borç altına giren kimsedir.

b. Toplumun menfaati için borçlanan kimse: Bu gruba giren borçlu, alacaklılar ile borçluların arasını bulmak ve yanan fitne ateşini söndürmek için borçlanan kimsedir. Bu şıkla ilgili bilgi 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir,

7. Allah yolunda cihâd edenler: Allah'ın dinini ve dince mukaddes sayılan şeyleri korumak, Allah'ın ismini yüceltmek için mücâdele eden kimselerdir. Bu konunun tafsilâtı 1635 no'lu hadis açıklamasında gelecektir.

8. Yolcular: Parasızlık sebebiyle yolda kalmış olanlardır. Yurtlarında zengin olsalar bile bunlara zekât verilir.

Bazılarına göre bir önceki hadiste geçen "Eğer o sınıflardan isen sana hakkını veririm" sözü zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine delâlet eder. Zekâtın böyle taksim edilmesi gerektiğim İkrime, Ömer b. Abdulaziz, Zührî, Dâvûd-i Zahirî ve Şafiî söylemişlerdir.

İbrahim en-Nehaî'ye göre dağıtılacak olan zekât malı çoksa bu sınıfların hepsine verilmelidir. Az ise yalnız bir sınıfa verilebilir.

Mâlik'e göre en çok ihtiyacı olana öncelik tanınır. Binaenaleyh hepsine zekât vermek şart değildir.

Ebû Hanife ve arkadaşları Ahmed b. Hanbel, Atâ, Sevrî ile Ebû Ubeyd'e göre zekâtın bu sınıflardan birisine verilmesi caizdir. Hatta yalnız bir şahsa bile verilebilir. Ancak bütün sınıflara verilmesi müstehabtır. Bu aynı zamanda Hz. Ömer, Ali, İbn Abbas, Muaz, Huzeyfe ve birçok sahâ-binin görüşüdür. Bu gurubun delilleri şunlardır:

1. Allah (c.c.) "sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Eğer onları gizleyerek fakirlere verirseniz, bu sizin için daha iyidir"[209] âyetinde zekâtın verildiği sınıflardan sadece fakirleri zikretmiştir.

2. Zekâtın dağıtıldığı sekiz sınıfla ilgili Tevbe sûresinin 60. ayetinin tefsirinde Taberî'nin İbn Abbas'tan yaptığı şu rivayet: "Hangi sınıfa verirsen, sana yeter (geçerli olur.)"

3. Peygamber (s.a.)'in kendisine getirilen bir zekâtı sadece müellefe-i kulûba, sonra getirilen bir zekâtı da yalnız borçlulardan birisine verdiği rivayet edilmiştir.

4. Peygamber (s.a.) Benî Zureyk kabilesine, zekâtlarını, Seleme b. Sahr el-Beyâdî'ye vermelerini emretmiştir. Şayet sekiz sınıfa verilmesi vâ-cib olsaydı, bir kişiye vermelerini emretmezdi.

5. Zekâtın sekiz sınıfa dağıtılması, güç ve meşakkatli bir iştir. Halbuki Allah (c.c.) Kur'an-ı, Kerimde "O, size dinde bir güçlük yüklemedi" [210]buyurmuştur.

6. Peygamber (s.a.)'in zekâtı sekiz sınıf arasında taksim ettiğine delâlet eden bir hadis sabit olmamıştır. Şayet hepsine vermek vâcib olsaydı, ashab-ı kiram bundan haberdar olurlardı.

Şu halde bir önceki hadis zekâtın sekiz sınıfa eşit bir şekilde taksim edilmesi gerektiğine değil, kendilerine zekât verilmesi caiz olanların âyetle .bildirildiğine delâlet etmektedir. Bundan dolayı1 bazı Şafiî âlimler,

cumhurun görüşünü tercih etmişlerdir. Beydavî, Tevbe suresinin 60. âyetinin tefsirinde cumhurun görüşünü zikrettikten sonra "bazı şâfiîlerin bu görüşü tercih ettiklerini ve hocasıyla babasının buna göre fetva verdiklerini" söylüyor.[211]

1632. ..Ebû Hureyre'den, demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) (bir önceki hadisin) benzerim buyurdu. (Ebû Seleme devamla dedi ki:) "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o

(âyette sözü edilip de sadakadan) mahrum olandır". Müsedded rivayet ettiği hadiste buna, "Kendisine yetecek malı olmayan" sözünü ilâve etti. Ancak "utanıp istemeyen" sözünü söylemedi.[212]

Ebu Dâvûd dedi ki: Muhammed b. Sevr ile Abdurrezzak bu hadisi Ma'mer'den rivayet ettiler ve "Mahrum" sözünü Zührî'nin sözü saydılar ki, bu daha doğrudur.[213]

Açıklama

Hadisin senedinde geçen Ubeydullah b. Ömer, Ebu Kâmil ve Müsedded bir önceki hadisin sözüne kadar olan kısmında ittifak etmiş, bundan sonraki kısımda ise farklı rivayetlerde bulunmuşlardı. Şöyle ki Ubeydullah ile Ebû Kâmil: "Miskin, utanıp istemeyen ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" şeklinde rivayette bulunurken, Müsedded:

"Miskin, kendisine yetecek malı olmayan ve muhtaç olduğu bilinmediği için kendisine sadaka verilmeyen kimsedir. İşte o mahrumdur" diye rivayette bulunmuştur.

"işte o mahrumdur" sözünde, "onların mallarında isteyen ve mahrum edilen için bir hak vardır"[214] âyetince işaret edilmiştir.

Muhammed b. Sevr ile Abdurrazzak b. Hemmâm bu hadisi Ma'mer'den rivayet edip "İşte o mahrumdur" sözünün Zührî'ye ait olduğunu yani Peygamber (s.a.)'e ait olmadığını söylemişlerdir. Bu rivayet, diğerlerinden daha doğrudur.[215]

1633. ...Ubeydullah b. Adiyy b. el-Hıyâr'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

İki adam bana bildirdiklerine göre, Veda haccında zekât taksim ederken Peygamber (s.a.)'e gelmişler ve o zekâttan kendileri de istemişler. (O iki adam dedi ki:) Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) gözlerini kaldırıp bize baktı ve indirdi, bizi güçlü-kuvvetli gördü:

“Dilerseniz size de veririm. Ancak zengin ile kazanabildi güçlünün bunda hakkı yoktur," buyurdu.[216]

Açıklama

Hadiste sözü edilen iki adamın isimlen bilinmemektedir. Ancak bu durum sahâbî oldukları için hadîse zarar ver-

memektedir. Çünkü sahâbîlerin hepsi udûldur.

Hadiste geçen "dilerseniz, size de veririm, ancak zengin ile kazanabi-len güçlünün bunda hakkı yoktur." beyanından maksat, "dilerseniz size de zekât veririm. Kendi durumunuzu siz bildiğinize göre bu işi vicdanınıza bırakıyorum. Şayet zengin olduğunuz veya kazanmaya gücünüz yettiği halde alırsanız, günâhı size aittir." demektedir.[217]

Bazı Hükümler

1. Malı olduğu bilinmeyen kimse fakir kabul edilir ve ona zekat verilebilir. Şayet malı olduğu halde alırsa, günahı kendisine aittir.

2. Sadece kuvvet, zekât almamayı gerektirmez. Onunla bir de kazanma imkânı olmalıdır.

3. Kendisine yetecek miktardaki malı kazanmaya gücü yeten kimsenin zekât alması caiz değildir. Şafiî, Ahmed b. Hanbel, İshak ve Ebû Ubeyd bu görüştedirler.

Hanefîlere göre havaic-i asliyyesinin dışında nisaba malik olmayan böyle bir kimsenin zekât alması caizdir.

Malikîler ise, çalışıp kazanmaya gucu yeten kimse yıllık nafakaya malik olmayacak derecede fakir ise, çalışmasa bile zekât alması caizdir. Şayet çalışması yıllık nafakasına yetmiyorsa, ihtiyacını karşılayacak kadar zekât alabilir.

Hanefilerle Malikîler bu hadisi, çalışıp kazanmaya gucu yetenin zekât istemesinin helâl olmadığına, ama istemeden almasının helâl olduğuna hamletmişlerdir. Ancak bazı âlimler, hadisin bu şekilde yorumlanmasının doğru olmadığını söyleyip bu yoruma itiraz etmişlerdir.[218]

1634. ..Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Zengin'e, kuvvetli ve sağlam olana zekâl (almak) helâl olmaz."

Ebû Dâvûd dedi ki: Süfyân bunu Said b. İbrahim'den İbrahim'in dediği gibi rivayet etti. Şu'be, de bunu Saîd'den rivayet etti. Ancak "kuvvetli ve sağlam" yerine "kuvvetli ve güçlü" dedi.

Peygamber (s.a.)'den (bu konuda) rivayet edilen diğer hadislerin bir kısmı "kuvvetli ve güçlü" diğer bir kısmı da "kuvvetli ve sağlam" şeklindedir.

Ata b. Züheyr, Abdullah b. Amr'ia karşılaştığını ve (Abdullah'ın) "zekât (almak) kuvvetliye de sağlam olana da helâl olmaz" dediğini söyledi.[219]

Açıklama

Bu hadîste zengine ve sıhhatli, gücü-kuvveti yerinde olana zekâtın helâl olmadığı ifâde edilmiştir. Zekât almayı

haram kılan zenginlik ölçüsü hakkında ihtilâf edilmiştir.

Hanefîlere göre havâic-i asliyye ile borcunun dışında zekât tâbi olan mallardan nisaba mâlik olan bir kimse zengin sayılır. Dolayısıyla zekât alması haramdır.

Aliyyü'l-Kaarî el-Mirkat adlı eserinde el-Muhît adlı eserden naklen şöyle diyor:

Zenginlik üç çeşittir:

a. Zekât vermeyi farz kılan zenginlik: Bir yıl boyunca nisaba mâlik olmakla gerçekleşir.

b. Zekât almayı haram kılan ve fakat fıtır sadakası ile kurbanı vâcib kılan zenginlik: Havâic-i asliyyeden başka nisab değerine ulaşan herhangi bir mala sahip olmakla gerçekleşir. Bu malın, zekâta tâbi mallardan olması veya bir yılını doldurması şart değildir.

c. Zekât almayı değil, de sadece dilenmeyi haram kılan zenginlik: Bir günlük yiyecek ve avret mahallini örtecek elbise sahibi olmakla gerçekleşir. Böyle bir kimsenin sadaka istemesi haramdır ama istemeden verileni alması helaldir."

Mâlikîlere göre ise zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin kendisinin ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerinin bir yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak mala sahip olması veya bu kadar meblağı kazanmasıdır. Do-layısıyle nisabtan fazla malı olup da yıllık ihtiyacına kâfi gelmeyenin veya ihtiyacından az kazancı olanın zekât alması caizdir.

Şâfiîlere göre, zekât almayı haram kılan zenginlik, kişinin ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca kendisine ve geçimiyle yükümlü olduğu aile fertlerine yetecek mala sahip olmasıdır.

Ahmed b. Hanbel'den bu konuda rivayet edilip de tercih edilen görüşe göre, zekât almaya mani olan zenginlik, kişinin ihtiyacına kâfi gelen miktardır. Muhtaç olmayanın malı olmasa bile zekât alması caiz değildir. Muhtaç olanın ise, nisaba malik olsa bile, zekât alması caizdir.

Şâfiîlerle Hanbelîler bu hadisi delil göstererek sıhhatli ve çalışmaya imkânı olanın zekât almasının «âiz olmadığını söylemişlerdir. Bu konuyla ilgili görüşler bir önceki hadisin açıklamasında geçti.

Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre muhtaç olmadığı halde sadaka istemek caiz değildir. Sadaka istemenin hükmü, duruma göre değişmektedir.Şöyleki:

a. Muhtaç olmadığı halde zekât istemek haram olduğu gibi kendisini olduğundan fazla fakir göstererek istemek de haramdır.

b. Muhtaç olanın ısrarla istemesi mekruhtur.

c. Çalışamayacak durumda olan muhtaç bir kimsenin, ısrarsız istemesi mubahtır.

d. Açlıktan dolayı nefsi tehlikeye düşenin istemesi vâcıbtır.

e. Utanıp sıkıldığı için zekât istemeyen muhtaç bir kimse için zekât istemek mendubdur.

Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusu ise 1638 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.[220]

25. Zengin Olduğu Halde Zekât Alması Caiz Olanlar

1635. ...Atâ b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre Resûlu'lah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Şu beş kişinin dışında hiçbir zengine zekât (almak) helâl değildir. Allah yolunda cihâd eden zekât memuru, (müslümanların arasım bulmak için) borçlanan, zekât malını kendi malı (parası) ile satın alan kişi ve fakir komşunun kendisine verilen zekatı hediye ettiği (zengin) kişi."[221]

Açıklama

Bu hadis zenginin zekât almasının caiz olmadığım belirtmekte ve bundan şu beş (zengin) kişiyi istisna etmek-

tedir.

1. Allah yolunda cihad eden: Allah'ın dinini korumak ve yükseltmek için savaşan gazidir. Zengin bile olsa, buna cihada teşvik etmek ve cesaret vermek için zekât verilir. İmam Mâlik bu görüştedir.

Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'a göre maddî bir menfaat beklemeden gönüllü olarak savaşa katılıp da kendisine ganimetten bir şey verilmeyen gazi, zengin olsa bile, zekât alabilir.

Hanefîlere göre ise, fakir olmayan mücâhide zekât verilmez. Delilleri:

a. 1584 no'lu Muâz (r.a.) hadisinde geçen "...ve fakirlerine verilir" sözüdür.

b. Tevbe süresinin "Zekâtlar, fakirler içindir"[222] âyeti.

c. Bir önceki hadiste geçen “zengine zekât helâl değildir" beyânı.

Açıklamaya çalıştığımız bu hadisin Allah yolunda cihad edenle ilgili bölümünü Hanefîler, mukîm iken zengin olup da savaşta silâh, binek gibi harp malzemesine ihtiyaç duyan mücâhide hamletmişlerdir ki, bu durumda zekât almasını caiz görmüşlerdir.

Yukarıda görüşlerini verdiğimiz Şafiîlerle Hanbelîler, Hanefîlerin ileri sürdükleri delillerin umurn ifâde ettiğini ancak bu babın hadisiyle tahsîs edildiklerini söylemişlerdir.

2. Zekât memuru: Zekât mallarının toplanması, korunması, hesaplarının tutulması ve müstehaklanna dağıtılması için devlet başkanı veya yetkili kıldığı zat tarafından görevlendirilen kişidir. Buna zekâttan verilen hisse emeğinin karşılığı olarak verilen bir ücrettir. Binaenaleyh

zengin olmaları kendilerine zekâttan düşen hisseyi almalarına engel değildir.

Cumhura göre zekat memurunda aranan şartlar şunlardır:

1. Erkek olması,

2. Baliğ olması (ergenlik çağına gelmiş olması),

3. Akıllı olması,

4. Hür olması,

5. Müslüman olması,

6. Güvenilir olması,

7. Zekâtla ilgili hükümleri bilmesi,

8. Beni Hâşim'den olmaması. Bu şartla ilgili bilgi 1650 no'lu hadisin açıklamasında gelecektir.

Zekât memuruna zekattan verilecek miktara gelince, âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

HanefHere göre devlet başkam veya yetkili kıldığı zat, zekât memuruna yetecek miktar ne ise, onu verir. Çünkü kendisine verilen'miktar, zekâta müstehak olduğu için verilmiyor, emek sarfettiği için veriliyor. Dolayısıyla zengin olsa bile, ona bu miktar verilir. Bu hususta icmâ vardır. Şâfiîlere göre devlet yetkilisi ona zekâtın sekizde birini verir. Çünkü Allah (c.c.) zekâtı sekiz sınıfa taksim etmiştir. Onlardan biri de, zekât memurudur.

Ancak bu görüşe, daha önce belirttiğimiz gibi, itiraz edilmiş ve söz konusu âyette zekatın nasıl taksim edileceği değil, kimlere verileceği beyân edildiği söylenmiştir.

M âli kiler ise, "Zekât memuruna emeğine göre zekât verilir" demişlerdir. Buna göre emek karşılığı tutarı, toplanan zekât kadar olsa, zekâtın hepsi ona verilebilir.

3. Borçlu: Bundan maksat: -kendi maslahatı için değilde meselâ -müslümanlarm arasını bulmak için meşru bir yolla borçlanan kişidir. Böyle bir kimse zengin bile olsa, o borcu kendi malından ödemekle mükellef olmayıp kendisine onu ödeyecek kadar zekât verilebilir.

4. Zekât malım kendi inalı (parası) ile satın alan kişi: Bundan maksat, fakire zekat olarak verilmiş olan malı mal veya para karşılığında ondan satın alan zengindir. Fakire verilen zekât malını onu verenden başkasının satın almasının caiz olduğu hususunda ittifak edimişse de onun veren kişi tarafından satın alınması cumhura göre mekruhtur. Ahmed b. Hanbel, el-Hasan, Katâde ve Mâlikîlerden bazılarına göre de haramdır.

Keffâret, adak ve diğer sadakalar da aynı hükme tâbi olup hibe de bu konuda satın alma gibi kabul edilmiştir.

5. Fakirin kendisine verilen zekâtı hediye ettiği zengin kişi: Fakirin, almış olduğu zekâtı onu verenden başka bir zengine hediye etmesi caizdir. Hadisteki ilgili cümleden maksat da budur. Fakat onu veren zengine hediye etmesi ise, az önce satın alınması ile ilgili zikrettiğimiz ihtilâfa tâbidir. Nitekim hibenin satın alma gibi kabul edildiğini orada belirtmiştik.

Bu iki surette zenginin zekat alabilmesi, onun zekât olmaktan çıkıp fakirin mülkü olmasıdır. Fakir ise onda dilediği şekilde tasarruf edebilir.

Hadis bu rivayete göre, mürseldir. Bundan sonraki rivayete göre ise mürsel değildir. Çünkü onda Ata b. Yeşâr'ın Ebû Said el-Hudrî'den rivayet ettiği belirtilmiştir.[223]

Bazı Hükümler

1. Zekat almak, sayılan beş kışı dışında hiç bir zengine helal değildir. Şayet zekat veren kışı bu beş kişinin dışındaki bir şahsa zengin olduğunu bildiği halde zekât verirse, zekât farzını yerine getirmiş sayılmaz. Fakir olduğunu bildiği adamın daha sonra, zengin olduğu anlaşılırsa, Ebû Hanîfe, Muhammed, el-Hasan ve (tercih edilen görüşünde) Ahmed b. Hanbel'e göre, kişinin verdiği zekât geçerlidir.

Mâlik, Şafiî, Ebû Yusuf ve bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel o zekâtla farzı yerine getirmiş sayılmaz. Binaenaleyh tekrar verilmesi gerekir.

2. Müslümanların arasını bulmak teşvik edilmiştir.

3. Fakir, zekât-olarak aldığı malı satabilir. Çünkü onun mülkiyetine girmekle zekât olmaktan çıkmış oluyor. Dolayısıyla o malda dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.

4. Fakirin zengine hediye vermesi ve zenginin de onu kabul etmesi caizdir.[224]

1636. ...Ebû Said el-Hudrî'den "Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu" dediği ve önceki hadisi zikrettiği rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd dedi ki: Onu İbn Uyeyne de Zeyd'den Mâlik'in rivayeti gibi rivayet etmiştir.

Sevrî onu Zeyd'den rivayet etmiş, Zeyd şöyle demiştir: Güvenilir bir kişi"[225] bana Peygamber (s.a.)'den şunu rivayet etti.[226]

1637. ...Ebû Said'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Zengine zekât helâl değildir. Ancak Allah yolunda (cihâd eden) yolcu veya kendisine zekât verilip de onu sana (zengin olduğun halde) hediye eden veya seni ona davet eden fakir komşun (un sana ikram ettiği helâl olur.)

Ebû Dâvûd dedi ki: Firâs ile İbn Ebi Leylâ Atiyye'den o da Ebû Saîd'den O'da Peygamber (s.ajden benzerini rivayet etmiştir.[227]

Açıklama

Bu hadisteki yolcudan maksat, oturduğu memlekette zengin olup da parasızlık sebebiyle yolda kalmış olan kişidir. Bu haliyle fakir sayıldığı için kendisine ihtiyacına yetecek kadar zekât verilebilir. Ancak borç buîabilirse, borçlanması zekât almasından daha uygundur. Hatla İmam Malik, onun borçlanması lâzım geldiğini söylemiştir. Ayrıca Mâlik, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel yolculuğunun meşru olmasını şart koşmuşlardır. Şayet masiyet için yolculuk yapmışsa ona zekât verilmez.

Bu hadis Allah yolunda cihâd eden zengine, yolda parasız kalmış olan yolcuya zekât verilebileceğine ve fakirin, kendisine verilmiş olan zekâtı zengine hediye edebileceğine delâlet etmektedir.[228]

26. Bir Kimseye Ne Kadar Zekât Verilebilir?

1638. ...Buşeyr b. Yesâr'dan rivayet edildiğine göre; Ensârdan Sehl b. Ebî Hasme denilen biri "Peygamber (s.a.)'in Hayber'de öldürülen Ensarî'nin diyeti olarak kendi kavmine zekât develerinden yüz tane verdiğini" haber vermiştir.[229]

Açıklama

sözünde muzaf mukadderdir. Zira Sehl b. Ebî-Hasme, öldürülenin akrabası değildi. Ama aynı kavimdendi. Bunun için tercemeyi "kendi kavmine..." şeklinde yaptık. Nitekim 'aynı söz bir başka rivayette şeklinde geçmektedir ki bu, "kavim" kelimesinin mukadder olduğunu desteklemektedir.

“ = Zekât develerinden yüz tane" sözü Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de" "yanından yüz deve" şeklinde geçmektedir. Aslında bu iki rivayet arasında bir zıtlık yoktur. Çünkü "yanından" sözü ile develerin Peygamber (s.a.)m emir ve hükmü altında oldukları kast edilmiştir. Bununla beraber develeri kendi malından ya da devletin bütçesinden vermiş olması da mümkündür. Zira Kurtubî'ye göre "yanından yüz deve" rivayeti, diğerinden daha sahihtir. Hatta bazılarına göre "zekât develerinden yüz tane" jözü râvilerin hatasıdır. Çünkü zekât, böyle bir yere verilemez. Zekâtın verileceği yerleri Allah, bildirmiştir. Şâfiîlerden Ebu İshak el-Mervezî, bu hadisin zahiri ile istidlal ederek zekât develerinden diyet verilebileceğim söylemişse de âlimlerden çoğu bu görüşte değildir. Nevevî: "Âlimlerin çoğunun tercih ettiği görüşe göre Resûlullah (s.a.), o develeri fakirlere verilen zekât develerinin arasından satın almıştır," demektedir.

Kurtubî ise bu iki rivayetin arasını şöyle te'Iif etmektedir:

Peygamber (s.a.) bütçesinin ilgili fonundan, sonra vermek üzere o yüz deveyi zekât develerinin arasından ödünç olarak almıştır. Ancak el-Menhel yazarı es-Subkî'nin konuya yaklaşımı, sözü edilen ihtimal ve ihtilâfları bertaraf etmesi yönünden önem arz etmektedir. Der ki: "Anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.) çıkması muhtemel fitneyi önleyip iki tarafın arasını bulmak için o develeri borçuluların zekât payından almak üzere vermiştir." Borçluların zekât payı için 1631 ile 1635 no'lu hadislerin açıklamasına bakınız.

Hayber'de öldürülen ensârînin adı Abdullah b. Sehl b. Zeyd'dir. Onun öldürülmesi olayını Buhârî, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Müslim olayı şöyle nakleder:

"Ebû Leylâ Abdullah b. Abdirrahman b. Sehl, Sehl b. Ebî Hasme'-den rivayet etmiştir. O da kavminin büyüklerinden rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Sehl ile Muhayyisa, içinde bulundukları bir sıkıntıdan dolayı Hayber'e çıkmışlar. Az sonra Muhayyisa gelerek Abdullah b. Shel'in öldürüldüğünü ve bir kuyuya atıldığını haber vermiş ondan sonra hemen

yahûdilere giderek "Allah'a yemin ederim ki onu siz öldürdünüz" demiş. Yahudiler:

"Allah'a yemin olsun ki, onu biz öldürmedik" dediler. Sonra dönüp kavminin yanına gelmiş bunu onlara da anlatmış, bilâhere kendinden büyük olan kardeşi Huveyyisa ile Abdurralıman b. Sehl beraber gelmişler, Muhayyisa konuşmak istemiş ki Hayber'de o bulunmuştu. Ama Resûlul-lah (s.a.) yaşı kastederek Muhayyisa'ya:

"Büyüğü büyük bil" demiş, bunun üzerine önce Huveyyisa konuşmuş sonra Muhayyisa konuşmuş, Resûlullah (s.a.):

"-Ya arkadaşınızın diyetini verirler ya da savaşa hazır olduklarını bize bildirirler," buyurmuştur.

Resûlullah (s.a.) onlara bununla ilgili mektup da yazmış yahudiler cevabında:

"Allah'a yemin olsun ki onu biz öldürmedik," yazmışlar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.) Ruveyyisa, Muhayyisa ve Abdurrahman'a:

"Yemin edip arkadaşınızın kanına hak kazanır mısınız?" diye sormuş onlar:

"Hayır" demişler, Resûlullah (s.a.):

"Yahudiler size yemin etsinler mi?" demiş. Onlar:

"Onlar, müslüman değiller" demişler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

onun diyetini yanından vermiş ve onlara yüz dişi deve göndererek evlerine kadar götürülüp verilmiştir."[230]

Muhtaç olana ne kadar zekât verilebileceği konusuna gelince:

Hanefîlere göre muhtaç olana zekât olarak verilecek miktar' nİsabtan az olmalıdır. Nisab miktarı verilmesi mekruh olmakla beraber caizdir. Ancak borçlu olanın, kendisine verilecek zekâttan borcunu ödedikten sonra elinde nisabtan az bir miktar kalacaksa veya geçimiyle yükümlü olduğu aile fertleri çok olup verilecek zekât onlara taksim edildiğinde her birine nisabtan az pay düşecekse, nisabtan fazla verilmesi mekruh değildir.

Mâlikîlerle Hanbelîlere göre muhtaç olana bir yıllık ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.

Şâfiîlere göre ise muhtaç olana ömrü (ortalama 60 yıl) boyunca ihtiyacına kâfi gelecek miktarda zekât vermek caizdir.[231]

Dilenmenin Caiz Olduğu Durumlar[232]

1639. Duyurmuştur:

"Dilenmeler, tırmalamalardır, kişi onlarla yüzünde iz yapar. Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz. Ancak kişinin yetki sahibinden veya kaçınılmaz bir iş için (başkasından) istemesi hariç."[233]

Açıklama

Kişi, dilenmekle izzet-i nefis ve şerefinden fedakârlık eder.Nasıl ki tırmalama, yüz de istenmeyen bir iz bırakıyorsa, dilenmek de kişinin şerefinde böyle iz bırakır. Bunun için kişi izzet-i nefs ve şerefinden kaybetmek istemiyorsa, dilenmemelidir. Dilenmesi halinde kayb eder. "Dileyen yüzünü korur dileyen de korumaz" sözü ile anlatılmak istenen budur. Ayrıca bu sözde yüzlerini korumayanlar kınanmış ve tehdid edilmişlerdir. Ancak müstehak olanın, devlet başkam veya onun vekilinden hakkını istemesinde bir sakınca yoktur. Zira o devlet yetkilisi, hak sahiplerine haklarını vermekle mükelleftir. Bu onun görevidir. Bu nevi isteme mubah olduğu gibi, çıkması muhtemel olan bir fitneyi önlemek maksadıyla iki tarafın arasım bulmak için borçlanan kişinin, başına bir musibet gelip de zor durumda kalan kişinin ve katlanılamayacak fakru zarurette olan kişinin halktan istemesi mubahtır. Anlaşıldığına göre, müstehak olmayanın istemesi mubah değildir.[234]

1640. ...Kabise b. Muhârik el-Hilâlî'den; demiştir ki:

Bir anlaşmazlıkta ortalığı yatıştırmak üzere kefil olmuştum da Peygamber (s.a.)'e geldim. Bana:

"Kabisa, bekle de bize zekât gelsin, onun sana verilmesini emredelim," dedi. Sonra şöyle buyurdu:

"Kabîsa, dilenmek ancak şu üç kişiden birine helâl olur: Kefalet altına giren kişinin o meblağı elde edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer. Malını helak eden bir felâkete maruz kalan, kişinin geçimini temin edinceye kadar dilenmesi helâldir. Kavminden aklı başında üç kişi "gerçekten falan fakir düştü" deyip de şehâdette bulundukları kişinin geçimini te'min edinceye kadar dilenmesi helâldir. Sonra bundan vazgeçer.

Kabisa! Bunların dışında dilenmek haramdır. Dilenen, haram yemiş olur."[235]

Açıklama

Hemâle, kefalet anlamına gelmektedir. Bu hadişte ondan maksat, iki tarafın arasım bulmak, onları barıştırmak için kişinin belirli bir meblâğı vermeyi taahhüd etmesi, üstlenmesidir. İşte böyle bir kimsenin üstlendiği meblâğı temin edinceye kadar dilenmesi caizdir. 1631, 1635 ve 1639 no'lu hadislerin açıklamalarında belirtildiği gibi böyle bir kimseye zekât vermek caizdir,

Daha önce maddî durumu iyi olup da başına gelen bir felâketten dolayı malını yitiren kişinin, fakirleştiğine şahitlik edecek olanların akıllı ve onun durumunu yakından bilen kimseler olması, yanılmamak içindir. Zira kişinin kendi malını halktan gizlemesi âdetidir. Onu ancak yakınlarına bildirir.

Fakirliği isbat etmek için üç şahidin şart olup olmadığı konusunda ihtilâf edilmiştir. İbn Huzeyme ile Şafülerin bazıları bu hadisin zahiri ile istidlal ederek üç kişinin şahitliğini şart koşmuşlardır. Âlimlerin çoğu ise, "zina dışındaki şehâdetlerde olduğu gibi bunda da âdil iki erkeğin şahitliği kâfidir" demiş ve bu hadisteki sayıyı müstehaba hamletmişlerdir. Bununla beraber şahit istemek, malı olduğu bilinip de fakirlik iddiasında bulunan kimseye mahsustur. Dolayısıyla malı olduğu büinmeyen kimseden şahit istenmez. Ona yemin verdirmek suretiyle sözü kabul olunur.[236]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sözü edilenlerin dilenmesi cîzdir. Bir bakıma bu hadis bir önceki hadisi tahsis etmektedir.

2. Zekâtın bir şehirden bir başka şehre nakledilmesi caizdir. Bu konu için 1625 no'lu hadise bakınız.

3. Kişiye verilecek zekât belirli bir miktar ile tahdid edilmemiştir.Bu miktar müstahakkın durumuna göre değişir.[237]

1641. ...Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Ensar'dan bir adam Peygamber (s.a.)'e dilenmeye geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Evinde hiç bir şeyin yok mu?" diye sordu. Adam:

Hayır (bir şeyim yok ancak) bir çul var ki, bir kısmını giyiyor, diğer kısmını da (altımıza) seriyoruz. Bir de su içtiğimiz bir bardak var, dedi. Peygamber (s.a.):

"Onları bana getir" dedi. Adam da getirdi. Resûlullah (s.a.) onları eline aldı ve:

"Bunları kim satın alır?" dedi. Bir adam:

Ben onları bir dirheme alırım, dedi. Peygamber (s.a.) iki veya üç defa:

"Kim bir dirhemden fazla verir" dedi. Bir başka adam:

Onları ben iki dirheme alırım, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.); o adama verdi ve iki dirhemi aldı. Ensârî'ye verdi ve şöyle buyurdu:

"Birisiyle yiyecek satın al da ailene götür ver. Diğer dirhem ile de bir keser satın alıp bana getir." Ensârî keseri getirdi. Resûlullah (s.a.) Ona eliyle bir sap takdı ve Ensârî'ye dedi ki:

"Git, odun topla ve sat. Seni on beş güne kadar görmeyeyim."

Adam gitti odun toplayıp sattı. (On beş gün sonra) on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Onun bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek satın aldı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"Bu senin için kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesi ile gelmenden hayırlıdır. Dilencilik ancak şu üç kişi için caiz olabilir:

Şiddetli fakirlik çeken, çok ağır bir borç altında bulunan, can yakıcı kan diyetini ödemeyi yüklenen"[238]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesi fiilinden türetilmiş.bir ism-i faildir. Perişanlıktan yerlerde sürünüp üstü başı toz toprak içinde kalmış olan kimsedir. Böyle bir duruma düşen bir fakirin dilenmesi caizdir.

kelimesi ise fiilinden türetilmiş bir ism-i faildir. Zor durumda bırakan demektir. Borç anlamına gelen kelimesine sıfat yapılmakla zor duruma düşüren ağır borç kast edilmiştir; buna ise, borçlular fonundan zekât verilir.

kelimesi de fiilinden alınmış bir ism-i faildir. Kan anlamına gelen "dem" kelimesine sıfat yapılmakla elem verici, can yakıcı kan ifâde edilmiştir. Kan kelimesi, burada diyet anlamında kullanılmıştır. Şöyle ki biri bir başkasını öldürdüğü zaman öldürenin akraba veya arkadaşlarından birisi, aradaki

husûmet ve kini ortadan kaldırmaya çalışarak öldürülenin akrabasına diyet vermeyi üstlenir de öldüren tarafın malı olmadığı için o diyeti ödeyemezse, diyeti vermeyi üstlenen kişi, onu ödemek için dilenir. Zira o diyeti ödemeyecek olursa, kısas yapılarak öldüren kişi öldürülür. Bu durumu ise, kefilini üzer. İşte böyle bir kimsenin dilenmesi de caizdir.[239]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis- Peygamber (s.a.)'ın üstün ahlâk, tevazu ve fakirlere olan şefkat ve merhametinin ne kadar çok olduğunu göstermektedir. Zira adamın çul ve bardağını mübarek eline alarak artırmaya çıkarması, rağbet kazanmaları içindir.

2. Artırma usulüyle satış caizdir.

3. Başkan ve buna benzer yetkililer maiyetlerinde bulunanlara mutluluk ve huzur yolunu göstermeli ve ona teşvik etmelidirler.

4. Çalışarak kazanabilen kimsenin dilenmesi haramdır.

5. Dilencilik, hem dünya hem de âhiret açısından zem edilmiştir.[240]

27. Dilenmenin Çirkinliği

1642. ...Avf b. Mâlik'ten; demiştir ki:

Biz yedi veya sekiz ya da dokuz kişi Resûlullah (s.a.)'ın yanında idik, Resûlullah (s.a.):

"Allah'ın elçisine bey'at etmez raisiniz?" buyurdu. Halbuki biz yeni bey'at etmiştik. Biz de:

Sana bey'at etmiştik, dedik. Resûlullah (s.a) aynı şeyi üç sefer söyledi. Bunun üzerine ellerimizi uzattık ve ona bey'at ettik. Bu arada biri:

Ya Resûlullah! Biz şüphesiz size bey'at etmiştik. Şimdi sana ne üzerine bey'at ediyoruz? diye sordu. Resûlullah (s.a.):

"Allah'a kulluk etmeniz, O'na hiç bir şeyi ortak koşmamanız, beş vakit namazı dosdoğru kılmanız, (söz) dinleyip itaat etmeniz ve -sesini alçaltarak gizlice- Halktan hiç bir şey istememeniz üzerine" buyurdu. Avf dedi ki:

And olsun (durum öyle oldu ki), o cemaatten birinin kamçısı yere düşüyordu da hiç bir kimseden onu vermesini istemiyordu.[241]

Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm'ın hadisini Saîd'den başka bir kimse rivayet etmemiştir.[242]

Açıklama

Bey'at: Müslümanların, islâm devlet başkanına, emirlerine itaat etmek üzere söz vermeleridir.Bu kelime, alış-veriş mânâsına gelen "bey' " kelimesinden alınmıştır. Nasıl ki bey'de karşılıklı alınıp verilen iki şey varsa, bey'atta da verilen sözün karşılığında cennet va'd edilmiştir ki, bey'de olduğu gibi bey'atta da elden tutma vardır. Ancak kadınlar bey'at ederken el tutmazlar. Zira Resûlullah (s.a.)'e bey'at eden kadınlar, onun elinden tutmamışlardır.

Ashâb-ı Kiram, Peygamber (s.a.)'in gizli sesle buyurmuş olduğu "halktan hiçbir şey istememeniz üzerine" sözünü, umûmî mânâda nehye hamlederek ihtiyat yolunu tercih etmişlerdir. Zira ashâb-ı kirama dilenmek umûmî bir şekilde nehy buyurulmuş, onlar da hadîsi bu mânâya alarak başkalarından hiçbir şey hatta yere düşen kamçılarını bile istemez olmuşlardır.[243]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis Peygamber (s'a->'in fırsat bulduk" ça dinî hükümleri tebliğ etmeye ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

2. İslâm devlet başkanına bey'atın tekrarlanması meşrudur.

3. Bey'at edenin, beyat edilenin elini tutması müstehabtır.

4. Kimseden bir şey istememek üzere bey'at etmek müstehabtır.

5. Hadis, değersiz bir şeyi bile istemekten sakınmaya teşvik etmektedir.[244]

1643. ...Resûlullah (s.a.)'in azatlısı Sevbân'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):

Halktan bir şey istemeyeceğine kim bana söz verir ki, ona cenneti garanti edeyim" buyurdu.

Sevbân: "Ben" dedi. Gerçekten de hiç kimseden bir daha hiç bir şey istemedi.[245]

Açıklama

Bu hadiste halktan hiçbir şey istemeyen kimsenin cennete girmeye hak kazandığı ve Sevbân (r.a.)'ın ulaşmış ol duğu yüksek mertebe anlatılmıştır.[246]

28. İsti'fâf (Dilenmeyip İffetli Yaşamak)

1644. ...Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre, Ensâr'-dan bazı kişiler Resûlullah (s.a.)'tan (bir şeyler) istediler. O da onlara verdi. Sonra tekrar istediler yine verdi. Yanındaki tükenince:

"Yanımdaki malı sizden asla gizlemem. Kim iffetli olmak isterse, Allah onu iffetli yapar. Kim de elindeki ile yetinirse, Allah onu zengin yapar. Sabretmeye gayret edene Allah sabır ihsan eder. Hiç bir kimseye sabırdan daha geniş bir ihsanda bulunu İmanı iş lir" buyurdu.[247]

Bazı Hükümler

1. Defalarca dilenene dilendikçe vermek caizdir.

2. Verecek bir şey bulunmadığı zaman dilenciden özür dilemek ve onu sabra teşvik etmek meşrudur.

3. İhtiyaçtan dolayı istemek caizdir. Ama sabredip Allah'tan istemek evlâdır.

4. Hadis Resûlullah (s.a.)'in cömertlik, müsamaha ve başkalarım kendi nefsine tercih ettiğine delâlet etmektedir.

5. Hadiste muhtaç olan kimse iffetli olmaya, halka el açmayıp kendisini müstağni göstererek sabırla Allah'a tevekkül etmeye teşvik edilmiştir.

6. Mü'mine ihsan edilen en büyük şey sabırdır. Dolayısıyla sevabı da çoktur.[248]

1645. ...İbn Mesûd'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.): "Kime yokluk isabet eder de (halinden şikâyet ederek) onu halka arz eder (onlardan bir şeyler ister)se yokluğu giderilmez. Kim de onu Allah'a arz ederse, Allah

onu çabuk zengin eder. Ya çabuk ölümle veya çabuk zenginlikle." diye buyurdu.[249]

Açıklama

Allah'ın, kişiyi çabuk ölümle zengin yapması ya kişinin zengin bir yakını ölüp de ona vâris olması suretiyle ger çekleşir ya da kişinin bizzat kendisinin ölüp de mala ihtiyaç duymaması suretiyle olur.[250]

Bazı Hükümler

1. Hadis halka el açmaktan nefret ettirmeye delalet eder.
2. Hadis Allah'a yalvarıp O'ndan istemeye ve O'na tevekkül etmeye teşvik etmektedir.[251]

1646. ...Îbnu'l-Firâsî'den rivayet edildiğine göre, el-Firâsî, Resûlullah (s.a.)'e:
Dileneyim mi, ya Resûlullah? dedi. Peygamber (s.a.): "*Hayır, eğer mutlaka bir şey istemen gerekirse, salih kişilerden iste!" buyurdu.[252]

Açıklama

Zaruret anında salih kimselerden istemek, verdikleri zaman başa kakmamaları, isteyeni boş çevirmemeleri ve
kazançlarının helâl olmasından dolayıdır. Evlâ olan salih kimselerden istemek ise de salih olmayanlardan istemek de caizdir.
Hadiste dilenmekten nefret ettirme ve ciddî ihtiyaç anında sâlih kimselerden istemeye teşvik vardır.[253]

1647. ..İbnü's Sâidî'den; demiştir ki:
Ömer (r.a.) beni zekât toplamak üzere görevlendirdi. İşimi bitirip topladığım zekâtları kendisine teslim edince, bana ücret verilmesini emretti. Bunun üzerine "Ben bu işi Allah rızası için yaptım, mükâfatım Allah'a aittir" dedim. O şöyle cevap verdi:

Sana verileni al, zira ben de Resûlullah (s.a.) zamanında (bu işte) çalıştım. Bana ücret verdi ben de söylediğin gibi söyledim. Resûlullah bana:

"İstemeden sana bir şey verildiği zaman onu (al) ye ve tasadduk et." buyurdu.[254]

Açıklama

Peygamber (s.a.) ile Ömer (r.a.)'in verdikleri, ücrettir. Buna göre, yapılan iş, ders okutma ve hâkimlik gibi dinî vecibelerden olsa bile, karşılığında ücret almak caizdir. Hatta böylesi kimselere İslâm devlet başkanının ilgili fondan geçimlerine yetecek bir miktar vermesi vâcibtir. Bunun içindir ki Tahâvî, "bu hadis zekâta değil de İslâm devlet başkanının zengin -fakir herkese taksim ettiği mallara aittir. Böylesi mallar, halka fakir oldukları için değil, o mallarda hakları bulundukları için verilir. Bundan dolayıdır ki Peygamber (s.a.), Hz. Ömer'in verilen malı almamasını hoş karşılamamıştır. Çünkü ona verdiği mal, fakirliğinden dolayı değildir" demektedir.

Taberî diyor ki: "Âlimler bu hadisteki "al" emrinin nedb ve irşad için olduğunda ittifak etmişlerdir: "Hediyeyi veren İslâm devlet başkanı olsun, sâlih veya fâsık olsun verilen şeyi kabul etmek mendubtur, yeter ki hediye vermesi caiz olan bir kimseden gelsin" demişlerdir. Ebû Hurey-re'nin, "bana hediye verilirse, alırım. İstemeye gelince onu yapmam" dediği rivayet olunmaktadır. Âişe (r.anhâ) Muâviye'nin hediyesini kabul etmiştir."

Taberî sonra İbn Ömer, İbn Abbâs ve Hz. Ali'nin de hediye kabul ettiklerine dair bazı nakiller yapmış Resûlullah (s.a.)'ın:

"O bizim için hediyedir" hadisini[255] delil getirerek Berîre'ye sadaka olarak verilen etten yediğine dikkat çekmiştir.

Her ne kadar Taberî "al" emrinin nedb için olduğunda âlimlerin ittifak ettiğini söylemişse de ,Menhel yazarı da Ahmed b. Hanbel'in, hadisin zahiriyle istidlal ederek hediyeyi kabul etmenin vâcib olduğunu, cumhura göre ise, İslâm devlet başkanının bağışı hariç, diğer bağışların kabul edilmesinin müstehab olduğunu nakleder. Devlet başkanın yaptığı bağışa gelince, elindeki mala bakılır, şayet çoğu haramdan elde edilmişse, onu almak haramdır. Çoğu haram değilse almak mubahtır.

Bazılarına göre de Devlet başkanının yaptığı bağışı almak vâcibtir. Zira Cenab-ı Allah "Resul size ne verirse onu alın" buyurmuştur. Bağışı almayan, emre uymamış olur. İbn Hacer el-Askalânî: "Doğrusu malı helâl olduğu bilinenin hediyesi geri çevrilmez. Malı haram olduğu bilinen kimsenin hediyesini almak ise, haramdır. Şüpheli malda da ihtiyat yolu, onu geri çevirmektir. Onu geri çevirmeyip mubah görenler, delili esas almışlardır" demektedir. İbnü'l-Münzir de: "Bu konuda ruhsat verenler Yahudiler hakkındaki "onlar yalanı çok dinler, haramı çok yerler" [256] âyet-i kerimesi ile istidlal ederler. Nitekim Peygamber (s.a.)'de zırhını bir yahûdiye rehin bırakmıştı. Ayrıca yahudilerden cizye alıyordu ki, onların mallarının çoğunu şarap, domuz ve fasit ahş-verişlerden elde ettiklerini biliyordu," demektedir.

Taberî: "Allah'ın ehl-i kitabtan cizye alınmasını mubah kılması da elinde malı olup da haramdan mı, helâldan mı kazandığı bilinmeyen müsIümanın o maldan verdiği hediyesini almanın haram olmadığına apaçık bir delil vardır. Zira Allah ehl-i kitabın mallarının çoğunun şarap ve domuzdan kazanıldığını, faiz alıp verdiklerini biliyordu. Öyle olmasına rağmen, cizyeyi mubah kılmıştır. Dolayısıyla harama aldırmayan bir kimsenin verdiği hediye, alan tarafından bizatihi haram olduğu bilinmedikçe kabulü mubahtır. Sahabe ve Tabiûnun imamları da aynı görüştedirler" demektedir.[257]

Bazı Hükümler

1. Hadis Hz. Ömer'le İbnü's-Sâidî'nin fazilet ve takvalarına delalet etmektedir.

2. Dinî bile olsa yapılan iş karşılığında ücret almak caizdir.

3. İslâm devlet başkanının verdiği geri çevrilmemelidir.[258]

1648. ...Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) minberde zekâttan, haya edip onu almamaktan ve dilenmekten söz ederken şöyle buyurdu:

"Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır. Yüksek el, veren (el), alçak el de dilenen (el)dir."[259]

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisteki Eyyûb'un Nâfi'den rivayeti konusunda ihtilâf edilmiştir. Abdulvâris: "Yüksek el, haya edip almayandır" demişse de râvilerin çoğu Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb'dan rivayetine göre: "Yüksek el, veren eldir" Hammâd'dan rivayet edenlerden biriside: "haya edip almayandır" demiştir.[260]

Açıklama

Ebü Davud'un dediği gibi bu hadisin iki tarîki vardır, birisinde "münfika; veren (el)" şeklinde geçen kelime, diğerinde "müteaffife: haya edip almayan" şeklinde geçmektedir. İbn Abdilberr "münfika" rivayetini tercih etmiş ve Buhârî ile Müslim'in de bu rivayeti tahrîc ettiklerine dikkat çekmiştir.[261]

Bazı Hükümler

1. Hatibin dinleyenler için yararlı gördüğü hususlardan söz etmesi mubahtır.
2. Hadis hayırlı işlerde infakta bulunmaya ve sadaka vermeye teşvik eder.
3. Şükreden zengin, sabreden fakirden daha üstündür. Ancak bunun aksini iddia edenler de olmuştur.
4. Hadis ciddî ihtiyaç olmadığı halde dilenmekten nefret ettirmektedir.[262]

1649. ...Mâlik b. Nadla'dan; demiştir ki: Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:
“Eller üç kısımdır: Allah'ın Yed-i Ulyâ'sı (zatına mahsus ve sıfatına lâyık Eri), ondan sonra verenin eli ve dilenenin alçak eli, fazla olanı ver ve nefsine yenilme."[263]

Açıklama

Bu hadiste verme yönünden üç kısma ayrılmıştır: İlk ikisi verici, sonuncusu alıcıdır. Buna göre verici el, iki kısımdır:

a. Hakikî verici, Allah'tır. Çünkü her şeyin mâliki odur.

b. Zahirî verici, infâk eden kişidir.

Dilenenin elinin alçak olması, ciddî bir ihtiyacı olmadığı halde dilenmesine hamledilmiştir.

"Fazla olanı ver" sözündeki fazlalıktan maksat, ihtiyaç fazlasıdır. "ver" emri, nedb içindir.

"Nefsine yenilme" sözünde, mala düşkün olan nefse karşı koymada ona yenilmemek ve ihtiyaç fazlasını vermekte cimrilik yapmamak istenmiştir. Bu söz, "malının hepsini infak edip de geçim sıkıntısına düşme" şeklinde de yorumlanmıştır.

Bu hadis sadaka verip nefisle mücâdele etmeye teşvik etmekte, halktan istemekten nefret ettirmektir.

Bu babta geçen hadislerden anlaşıldığına göre ellerin en yükseği, nıünfika (veren) eldir. Sonra müteaffife (muhtaç olmasına rağmen almaktan haya eden) el, üçüncüsü istemeden alan el, sonuncusu da dilenen eldir.[264]

29. Haşimoğullarına Sadaka Vermek

1650. ...İbn Ebî Râfi, (babası) Ebû Râfi'den rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.) Mahzûm oğullarından bir adamı zekât toplamaya gönderdi. O adam Ebu Râfi'e:

Bana arkadaş ol ki, ondan pay alasın, dedi. Ebu Râfi'de:

Peygamber (s.a)'e gidip sormadıkça (seninle gelmem), dedi ve Peygamber (s.a.)'e gidip sordu. Peygamber (s.a.):

“Kavmin azatlı kölesi onların aile fertlerinden sayılır, bize sadaka helâl değildir" buyurdu.[265]

Açıklama

Hâşim, Peygamber (s.a.)'in dedesi Abdulmuttalib'in babasıdır. Haşimoğulları, Hanefîlere göre, Abbasoğulları, Ali b. Tâlib oğulları, Caferoğulları, Akîloğulları ve Hârisoğullarıdır. Böylece Ebû Leheb oğulları onlardan sayılmamaktadır.

Mâlikîlere göre Hâşim'in erkek çocukları vasıtasıyle doğan çocuklardır. Buna göre Hâşim'in kızlarının çocukları onlardan değillerdir.

Şâfitlerle Hanbelîlere göre ise, Hâşim'in erkek ve kız çocukları vasıtasıyle doğan tüm zürriyetidir.

Peygamber (s.a.)'ın zekât toplamaya gönderdiği adam; Erkam b. Ebî Erkam el-Kureşî'dir. Peygamber (s.a.) Mekke'de Hz. Ömer müslüman oluncaya kadar bu zatın evinde gizlice ibâdet ve İslâm'a davette bulunmuştu.

Ebû Râfi Peygamber (s.a.)'in azathsıydı. Ona "Kavmin azatlı kölesi, onların aile fertlerinden sayılır" buyurmakla sadakanın ona da helâl olmadığını kast etmiştir.

"Bize sadaka helâl değildir" sözünde Peygamber (s.a.), Hâşimoğulla-rının sadaka almalarının caiz olmadığını ifâde buyurmuştur. Tercih edilen görüşe göre bu hadisteki sadaka kelimesi, hem zekât gibi farz sadakaya hem de nafile sadakaya şâmildir.[266]

Bazı Hükümler

Bu hadis Peygamber (s.a.)'e Hâşimoğullarına ve azatlılarına sadakanın haram olduğuna delalet etmektedir. Peygamber (s.a.)'e zakâtın haram olduğunda -Hattâbî ve başka âlimlerin dediği gibi- icmâ vardır. Hâşimoğullarına zekâtın haram oluşunda ihtilâf varsa da cumhura göre haramdır. Delilleri, Peygamber (s.a.)'ın, "Bu sadakalar, insanların kirleridir. Bunlar ne Muhammed'e helâl olur, ne de âl-i Muhammed'e" hadis-i şerifidir.[267]

Âl-i Muhammed'in kimler olduğunda ihtilâf edilmiştir:

Hanefîlere göre Hâşimoğullarıdır ki, Âl-i Abbas, Âl-i Ali, Âl-i Cafer, Âl-i Akıl ve Âl-i Hâris'ten ibarettir. Ebû Leheb oğulları, bunlardan değildir.

İmam Malik ve Ahmed'e göre ise Al-i Muhammed, Haşimoğullarının tümüdür.

İmam Şafiî'ye göre Haşimoğulları ile Muttaliboğulları'dır. Bu görüş, aynı zamanda bazı Mâlikîlerle Ahmed b. Hanbel'den de rivayet edilmiştir.

îbn Kudâme: "Hâşimoğullarına zekâtın helâl olmadığı konusunda bir ihtilafın olduğunu bilmiyoruz" demiştir. İbn Reslân da bu konuda jcmâ'-ın olduğunu nakl etmiştir. Ebü Yûsuf'a nisbet edilen "Hâşim oğulları birbirlerine sadaka verebilirler" görüşü, Hanefî mezhebini en iyi bilenlerden

biri olan Tahâvî tarafından reddedilmiştir. Hatta Tahavî, Ebû Yusuf'tan Hâşimoğullarına nafile sadakanın bile haram olduğunu nakletmiştir.

Hâşimoğullarına ganimetten beşte bir olan haklan verilmemişse, Şafiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre zekât almaları yine caiz değildir. Ancak Mâlik ve Şâfiîlerden İstahrî ile Hanefîlerden Tahâvî, bu durumda zekât almalarını caiz görmüşlerdir. Bu görüş Ebû Hanife'ye de isnâd edilmiştir.

Hâşimoğullarının nafile sadaka almalarına gelince:

Hanefîlerce tercih edilen görüşe göre farz olan zekât gibi o da haramdır. Mâliki, Şafiî ve Hanbelîler hem Hâşimoğullarının hem de azatlılarının nafile sadaka almalarını hediye hibe ve vakıf kabul etmelerine kıyas ederek caiz görmüşlerdir.

Haşimoğulları azatlılarının zekât almalarının Ebu Hanîfe ve arkadaşları, İmam Şafiî, Ahmed b. Hanbel ve Mâlikîlerden İbnü'l-Mâcişûn haram olduğunu söylemişlerdir. Delilleri açıklamaya çalıştığımız bu hadistir.

İmam Mâlik ve bazı Şâfiîler onlara zekât verilebileceğim ileri sürmüşlerdir. Delilleri azatlılarla Haşimoğulları arasında bir akrabalık bağının olmayışıdır.[268]

1651. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) sahibi bilinmeyen, yere düşmüş bir hurmaya rast gelirdi de zekât olması korkusundan başka bir şey onu almaktan menetmezdi.[269]

Açıklama

Bu hadis kişinin mubah olduğunu bilmediği şeyleri alıp yemekten sakınmasının gerektiğine delalet etmektedir.[270]

1652. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) (yerde) bir hurma buldu da:

"Zekât olmasından korkmasaydım, onu yerdim" buyurdu.[271]

Ebû Dâvûd dedi ki: Hişâm bunu Katâde'den böyle rivayet etti.[272]

Açıklama

Bu hadis, bir hurma tanesi, bir ekmek parçası veya bir üzüm tanesi gibi genellikle başkasına verilmesinde cimri lik gösterilmeyen değersiz şeyleri yerden alıp kime ait olduklarını sormadan yemenin mubah olduğuna delâlet etmektedir. Zira Peygamber (s.a.) o hurmayı sadaka hurması olma ihtimalinden dolayı yememiştir. Şayet sadaka olma ihtimali olmasaydı onu yiyecekti.

Ayrıca bu hadis farz olsun nafile olsun, sadakanın azının bile Peygamber (s.a.)'e haram kılındığına delildir.[273]

1653. ...İbn Abbas'tan; demiştir ki:

Babam, Peygamber (s.a.)'in kendisine zekâttan vermiş olduğu deve için beni ona gönderdi.[274]

Açıklama

Peygamber (s.a.) zekât müstehaklarına vermek üzere Hz. Abbas'tan ödünç deve almış, sonra Peygamber (s.a.)'e zekât develeri gelince ödünç olarak aldığı develerin yerine o zekât develerinden vermiştir. Ancak Hz. Abbas, malına zekât bulaşır endişesiyle o zekât develerinin başka develerle değiştirilmesini istemiştir.[275]

1654. ...İbn Abbâs'tan önceki hadisin benzeri rivayet edilmiştir, (ancak Salim, rivayetinde) "develeri değiştirmesi için" ifâdesini eklemiştir.[276]

30. Fakirin Zekat Malından Zengine Hediye Vermesi

1655. ...Enes (r.a.)'ten rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.)'e et getirildi.

"Bu nedir?" diye sordu.

Berîre'ye -sadaka olarak verilmiş bir şey, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir", buyurdu.[277]

Açıklama

Peygamber (s.a.) "Bu nedir?" diye sormakla etin nereden geldiğim öğrenmek istemiştir.

Berîre, bir cariyenin adıdır. Âişe (r.anhâ), onu azad etmek için satın almak isteyince efendileri velâmn[278] kendilerine ait olmasını şart koşmuşlardı. Hz. Âişe etin durumunu Peygamber (s.a.)'e arz edince, ona şöyle buyurdu:

“Bu onun için sadaka, bizim için ise hediyedir" sözünde Peygamber (s.a) Berîre'ye sadaka olarak verilen etin, artık Berîre'ye ait sayıldığım, böylece o etin vasfının değişmesiyle kendilerine sadaka olarak değil de hediye olarak takdim edildiğini kast etmiştir.[279]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis fakirin sadakayı almasıyla sadakadan vasfın kalktığına ve artık onun, sadaka alması haram olan kişiye hediye edilmesinin helâl olduğuna delâlet etmektedir.

2. Peygamber (s.a.)'e hediye mubahtır.[280]

31. Kişinin Sadaka Olarak Verdiği Mala Vâris Olması

1656. ...Bureyde'den rivayet edildiğine göre bir kadın, Resûlullah (s.a.)'a geldi ve şöyle dedi.

Anneme sadaka olarak bir câriye vermiştim. Annem öldü ve o cariyeyi miras olarak bıraktı. (Acaba durum ne olacak?) Peygamber (s.a.):

"0 sadakanın mükâfatına hak kazandın ve o sana miras olarak geri döndü" buyurdu.[281]

Açıklama

Bu hadis sadakanın, onu verene miras yoluyla geri dönmeşinin caiz olduğuna delâlet etmektedir.[282]

32. Maldaki Haklar

1657. ...Abdullah (b. Mesûd)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) zamanında mâûnu, kova ve tencerenin ödünç olarak verilmesi sayardık.[283]

Açıklama

Mâûn kelimesinden “Mâûnu esirgerler"[284] âyetindeki "el-mâûn" kelimesi kast edilmiştir. Mâ-

ûn, örfen ödünç olarak verilen tencere, keser, balta ve kova gibi ev işlerinde kullanılan eşyanın adıdır.

îkrime'den rivayet edildiğine göre mâûn'un başı, malın zekâtı, aşağısı da elek, kova ve iğnedir.

Zemahşerî Keşşaf adlı tefsirinde der ki: "Bu eşyanın ihtiyaç anında ödünç olarak istenip de verilmemesi sakıncalı ve şahsiyeti zedeleyicidir."[285] Bu hadiste yardımlaşma teşvik edilmiş, cimrilik zemmedilmiştir.[286]

1658. ...Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Servetinin zekâtını vermeyen hiçbir mal sahibi yoktur ki Allah,' kıyamet günü cehennem ateşinde o malı kızdırtmamış olsun ve miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar- o malla sahibinin yüzü, yanları ve sırtı dağlanmasın. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.

Zekâtını vermeyen hiç bir koyun sürüsü sahibi yoktur ki, kıyamet günü o koyunlar, olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne yatırılarak onu boynuzlan ile süsmesin, tırnakları ile çiğnemesinler ki, aralarında ne yamuk boynuzlu ve ne de boynuzsuz yoktur. Miktarı sizin saydığınız günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sürünün sonundakiler, onun üzerinden geçtikçe Öndekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.

Zekâtım vermeyen hiç bir deve sahibi yoktur ki kıyamet günü o develer olduğundan fazla gelmesin ve sahibi düz ve geniş bir yere onların önüne

yatırılarak ayaklarıyla çiğnemesinler. Miktarı sizin saydığımz günlerden elli bin sene olan bir günde Allah, kullarının arasında hükmedinceye kadar sondakiler, onun üzerinden geçtikçe ön-dekiler bir daha üzerine gönderilir. Sonra ya cennete ya da cehenneme (giden) yolu kendisine gösterilir.[287]

Açıklama

Hadiste geçen "kenz" kelimesi aslında yerde gömülü olan mal anlamına gelmektedir. Ancak burada zekâta tâbi

olduğu halde zekâtı verilmeyen mal anlamında kullanılmıştır. Buna göre zekâtı verilen mala "kenz" denilmez. Bununla ilgili malumat 1564 no'lu hadisin açıklamasında geçmiştir.

"...olduğundan fazla..." sözünden o hayvanların hem sayı yönünden çokluğu hem de semiz, sağlam ve kuvvetli oluşu kast edilmiştir.

Kâ', düz ve geniş yer demektir. Karkar da aynı anlama gelip ka'ı pekiştirmek için zikredilmiştir.

"Aksa; yamuk boynuzlu, celhâ," boynuzsuz demektir. Bu hadis altın, gümüş, koyun ve develerin zekâtının vâcib olduğuna ve zekâtını vermeyenin uğrayacağı azaba delâlet etmektedir.[288]

1659. ...Ebû Hureyre Peygamber (s.a.)'den bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir: (Hadisin senedindeki) Zeyd b. Eşlem, deve ile ilgili bölümde "onların hakkını (zekâtım) vermeyen" sözünden sonra, "su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır" sözünü söyledi.[289]

Açıklama

"Su başına geldikleri günde sağılmaları haklarındandır” cümlesindeki "hak"tan maksat, vacib hak değil, mendub haktır. Cumhur bu görüştedir. Bazıları bu hakkın, yardımın yapılması vâcib olduğu duruma mahsus olduğunu söylerken Kadı Iyaz da: "İhtimal ki, bu zekât farz olmadan önceydi" demiş ve bu hakkın, zekâtın farz olmasıyla nesh edildiğini kast etmiştir.

Hayvanların su başında sağılmaları hem hayvanlara hem de fakirlere kolaylık olması içindir. Zira onları su başında sağmak, evde sağmaktan

daha rahat, fakirlere yardım için daha münâsibtir.[290]

1660. ...Ebû Hureyre (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.)'den önceki kıssanın benzerini işittim. Birisi, Ebû Hüreyre'ye;

Develerin hakkı nedir? diye sordu. Ebû Hureyre:

İyisini verirsin, bol sütlü olanını sütü sağılıp sana geri verilmek üzere verirsin, (bir başkasını) binilip sana iade edilmek üzere verirsin. Erkeğini dişileri aşılayıp sana iade edilmek üzere verirsin, sütlerinden içirirsin, dedi. [291]

Açıklama

Ebû Hüreyre'ye "develerin hakkı nedir?" sorusunu soranın Abbâs olduğu, Hâkim'in rivayetinde geçmektedir.

"bol sütlü olan deveyi menîha olarak vermektir. “Menîha koyun veya deveyi sütünden faydalanmak üzere birine verip sonra geri almaktır. Buna "minha" da denilir.

ifadesindeki fiili, "âriye verirsin" yani faydalanmak üzere birine verip sonra geri alırsın, demektir. Sırt anlamına gelen "zahr" kelimesinden maksat, devenin kendisidir.

ifadesi de dişleri aşılatmak için erkek deveyi ariyet olarak vermek anlamına gelmektedir.[292]

1661. ...Ubeyd b. Umeyr'den; demiştir ki: Bir adam:

Ya Resûlellah! Develerin hakkı nedir? diye sordu. Râvî önceki hadisin benzerini zikretti ve buna "develerin kova larını ariyet olarak verirsin" sözünü ekledi.[293]

1662. ...Câbir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.) ağacından koparılmış her on vesk hurmadan fakirler için mescidde bir salkım asılmasını emretti.[294]

Açıklama

Câdd kelimesi, ism-i mefûl mânâsında kesilmiş koparılmış demektir. Bazı nüshalarda "câzz" şeklinde geçmek-

tedir ki, ikisinin de mânâsı aynıdır.

Vesk'in altmış sâ' olduğu ve kilogram olarak hesabı 1559 no'lu hadisin açıklamasında verilmiştir.

Hadiste geçen emir, nedb içindir. Cumhur bu görüştedir. Bazı Zahirîler onun vücûb için olduğunu söylemişlerse de Peygamber (s.a.)'in zekât memurlarına gönderdiği mektuplarda olmayışı, vâcib olmadığına delildir. Zira vâcib olsaydı, mutlaka Peygamber (s.a.) onu beyân ederdi.

Bu hadis fakirlere şefkat edip -farz olan zekâttan başka- onlara yardım etmenin müstehap olduğuna delildir.[295]

1663. ...Ebû Said el-Hudrî (r.a.)'den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.) ile bir seferde iken bir adam devesinin üzerinde geldi de onu sağa sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"Kimin yanında fazla binit varsa onu biniti olmayana versin. Kimin yanında fazla azık varsa onu azığı olmayana versin" buyurdu. Öyle oldu ki hiç birimizin (sahip olduğu) fazla (mal) da hiç bir hakkının olmadığını zannettik.[296]

Açıklama

Gelen adamın devesini sağa sola çevirmesi onu Resûlullah (s.a.)'a gösterip başka bir deveye ihtiyacı olduğu-

nu imâ etmek içindir. Resûlullah (s.a.) bunu hemen anlamış ve kemal-i nezâketle ona cevab vermiştir.

Bu hadis Peygamber (s.a.)'in ashabının ihtiyâçlarının karşılanmasına gösterdiği özeni ve kavmin büyüğünün etbâını güzel ahlâka ve muhtaçlara yardım etmeye teşvik etmesinin gerektiğini açıklamaktadır.[297]

1664. ...îbn Abbas'tan; demiştir ki:

"Altın ve gümüşü biriktirenler..." âyeti[298] inince durum müslümânların ağırına gitti. Bunun üzerine Ömer:

Ben sizi rahatlatırım, diyerek Resûlullah (s.a.)'a gitti ve:

Ey Allah'ın Peygamberi! Bu âyet ashabının ağırına gitti, dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.):

"Allah zekâtı ancak mallarınızdan kalanı temizlemek için farz kıldı, Mirasları da sizden sonrakilere kalması için farz kıldı" buyurdu. Ömer, tekbîr getirdi sonra Resûlullah (s.a.) ona:

"Kişinin biriktirdiği en hayırlı şeyi haber vereyim mi? Saliha olan kadın ki, kocası ona baktığı zaman kocasını sevindirir, kocası emrettiği zaman itaat eder, kocası yanında olmadığı zaman onun haklarım korur" buyurdu. [299]

Açıklama

Söz konusu âyetin ashâb-ı kiramın ağırına gitmesi onun umumuna bakıp altın ve gümüş biriktirmenin azabını

düşünmelerindendir. Hz. Ömer'in konuyu Peygamber (s.a.)'e arz etmesiyle Peygamber (s.a.) kenz'den maksadın zekâtı verilmeyen mal olduğunu ve Allah'ın zekâtı, malların fakir haklarından korunması ve temizlenmesi için farz kıldığını haber vermiştir.

Peygamber (s.a.)'in zekâttan sonra mirasları zikretmesi, zekâtını vermek suretiyle mal biriktirmenin dinen yasak olmadığına daha iyi delalet etmesi içindir. Zîra mal biriktirmek yasak olsaydı, miras meşru olmazdı. Çünkü miras ancak biriktirilip bırakılmış malda olur. Buna göre söz konusu âyet, mallarının zekâtını vermeyen müslümanlar hakkında inmiştir. Cumhurun görüşü de budur.

Peygamber (s.a.) yaptığı açıklamadan dolayı Hz.Ömer'in sevindiğini görünce asıl sevinilecek şeyin başka şey olduğuna işaret buyurarak zekâtını verdikleri müddetçe mal biriktirmelerinde onlar için bir günâh yoktur.

Ancak kişinin en güzel kazancı güzel huylu sâliha kadındır. Zira altın, bazı ihtiyaçlar anında iş görür Saliha kadın ise, ölene kadar kocasının yanında kalacak ve onun huzurlu bir hayat geçirmesine vesile olacaktır.[300]

Bazı Hükümler

1. Zekât vermek farzdır.

2. Kişi gerçek yonunu bilmediği meseleyi bir bilene sorup öğrenmelidir.

3. Allah'ın ve kulların maldaki vâcib haklarını vermek suretiyle mal biriktirmek mubahtır.

4. Kişi saliha bir kadınla evlenmeyi başkalarına tercih etmelidir.

5. Saliha kadınla* evlenmek mal biriktirmekten daha hayırlıdır.[301]

33. Dilenenin Hakkı

1665. ...Hüseyin b. Ali[302] (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):

"At üzerinde gelse bile, dilenenin hakkı vardır." buyurdu.[303]

Açıklama

Nefsini zillete düşürüp isteyen hakkında hüsn-i zanda bulunarak görünürde zengin olup at üzerinde gelse bile,

o atın ariyet olduğuna veya borçlu olup zekât alması caiz olduğuna ihtimal vermeli ve onu boş olarak geri çevirmemelidir.

Bu hadis müslümanlar hakkında hüsn-i zanda bulunmaya ,onlara yardım etmeye ve isteyene imkân dahilinde bir şeyler verip onu boş çevirmemeye teşvik etmektedir. Menhel yazan bu konuda şöyle demektedir:

"Bu hüküm, İslâmiyetin ilk asırlarında yaşayan müslümanların durumuna göredir. Zira onlar Resûlullah (s.a.)'ın "Muhtaç olmadıkça insanlardan hiçbir şey isteme. Zira veren el, alan elden üstündür," hadisiyle "ne zengin ne de sıhhat ve gücü yerinde olana zekât helâl olmaz," hadis-i şerifiyle amel edip şiddetli bir zaruret içinde olmadıkça istemezlerdi. Ama günümüz dilencileri ise, dilenciliği meslek edinmişlerdir. Tek gayeleri mâl toplamaktır. Binaenaleyh dilenmeleri haram olduğu gibi, halkın onlara vermesi de haramdır."

Bu hadis hakkında mevzu diyenler olmuşsa da, değişik tariklerden rivayet edilmesi onun mevzu olmadığına delildir. Menli el yazarına göre bu hadis hasendir.[304]

1666. ...Ali (r.a.) Peygamber (s.a.)'den önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[305]

Açıklama

Ebû Davud'un bu rivayeti zikretmekten gayesi, bu hadisin mevzu olduğunu söyleyenlerin iddialarını iptal etmektir. Nitekim Suyûtî de; "bu hadis hasendir, mevzu olduğunu söylemek uygun değildir" demiştir. [306]

1667. ...Resûlullah (s.a.)'e bey'at edenlerden biri olan Ümmü Büceyd'den[307] rivayet edildiğine göre Resûlullah'a şöyle demiştir:

Ya Resûlullah! Allah'ın salât-ü selamı üzerine olsun- fakir, (gelip) kapımın onunde duruyor da ona verecek bir şey bulamıyorum.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ona şöyle dedi:

"Bir koyunun yanmış tırnağından başka ona verecek bir şey bufamazsan, (hiç olmazsa) onu eline ver."[308]

Açıklama

"Bir koyunun yanmış tırnağından" maksat, çok az herhangi birşeydir. Dilenciye verilen şeyin çok az oluşu hak kında mübalağalı söylenen bir sözdür.

Bu hadis, dilenciyi boş çevirmemeye teşvik etmektedir.[309]

34. Ehl-i Zimmete Sadaka Vermek

1668. ...Esma (r.a.)dan; demiştir ki:

Kureyş'in (Hudeybiye) antlaşması zamanında annem, İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde (kendisine yardım etmemi) arzulayarak bana geldi de Resûlullah (s.a.)'a:

Ya Resûlellah! Annem İslâm'dan yüz çeviren bir müşrik olduğu halde bana geldi. Ona yardımda bulunayım mı?" dedim. O da:

"Evet, annene yardımda bulun." buyurdu.[310]

Açıklama

Esma, Hz. Ebu Bekr'in kızıdır. Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ile Hâkim'in Abdullah b. Zübeyr'den rivayet ettiklerine göre Esmâ'nın annesinin adı, Kuteyle bint Abdiluzzâ'dır. Hz. Ebû Bekir onu Câhiliyye devrinde boşamıştı. Cumhur da bu görüştedir. Hattâbî der ki:

"Peygamber (s.a.)'in Esmâ'ya annesine yardımda bulunmasını emretmesi, aradaki akrabalıktan dolayıdır. Değilse ona zekât vermesi, caiz değildir. Çünkü zekât, müslümamn hakkıdır. Müslüman olmayana verilmez. Şayet annesi müslüman olsaydı bile yine de zekât vermesi caiz olmazdı. Çünkü ona nafaka vermesi üzerine vâcibti. Ancak borçlu olup, borçlular fonundan ona verilmesi müstesna."[311]

Bazı Hükümler

1. Bu hadis' Esmâ (r-anhâ)'nın faziletli biri olduğuna delildir.

2. Kâfir olan yakın akrabaya yardımda bulunmak caizdir.

3. Kâfirlerle sulh anlaşması yaparak onlarla muamelede bulunmak caizdir.

4. Bazıları bu hadisi delil göstererek "Müslüman bir kimsenin, kâfir anne ve babasına nafaka vermesi vâcibtir" demişlerdir.[312]

35. Esirgenmesi Caiz Olmayan Şeyler

1669. ...Babasından rivayette bulunan ve kendisine Buheyse denilen bir kadından rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

Babam, Peygamber (s.a.)'den izin alarak (başını) onun gömleğinin altına soktu da öpüp sarılmaya başladı. Sonra:

Ya Resûlullah! (başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):

"Sudur" diye cevap verdi. Babam tekrar:

Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir" diye sordu. Peygamber (s.a.):

"Tuzdur" cevâbını verdi. Babam yine:

Ey Allah'ın Peygamberi! (Başkasından) esirgenmesi helâl olmayan şey nedir? diye sordu. Peygamber (s.a.):

"Hayrı işlemen, senin için hayırlıdır." cevâbım verdi.[313]

Açıklama

Buheyse'nin babasının, başım Peygamber (s.a.)'in gömleğinin altına sokması, onun tenini öpmek içindir. Bunu da cesedini cehennem ateşinden kurtarmak arzusuyla yapmıştır.

Suyun esirgenmesinin helâl olmaması, sahibinin ona ihtiyacı olmaması halindedir. Zira Ahmed b. Hanbel'in Ebû Hureyre'den merfû olarak rivayet ettiği hadiste Peygamber (s.a): "İhtiyaç duyulmayan fazla su başkasından esirgenmez" buyurmaktadır.

Âlimler suları üç kısma ayırmışlardır:

1. Nehir ve vâdîlerde akan sel suları gibi sahibi olmayan sular: Bunlardan herkes yararlanabilir.

2. Depo ve kaplara doldurulan sularla evlerde musluklardan akan şehir suları gibi sahibi olan sular: Bu gibi sulardan ancak sahihlerinin izni ile yararlanılabilir.

3. Kanal, kuyu, pınar vb. sular: Hanefîlere göre, bu sulardan herkes yararlanabilir. Delilleri bu hadis ile "suyun esirgenmesi" babında gelecek olan şu hadistir: "Müslümanlar, üç şeyde ortaktır: otta, suda ve ateşte."

Şafiî'ye göre ise, bu gibi sulardan yararlanılabilir. Ama bulundukları yerlerin sahiplerinin rızası olmadan onlarla arazî sulanmaz.

Ahmed b. Hanbel ile bazı Şâfiîlere göre de bu gibi sular depolara doldurulmuş sahibleri olan sular gibidir. Ancak bu görüş reddedilmiştir. Zira bu gibi sular, sahipli sulardan ziyâde sel sulan kabilinden sayılmıştır. Bu babın hadisi ile benzeri hadisler, sular arasında bir farkın olmadığına ve hepsinin bu konuda aynı olduğuna delâlet etmektedirler. Ancak âlimler, ikinci şıkta anlatılan suların, sahihlerinin milki olmasında ittifak etmişlerdir. Milkin gereği ise sahibine ait olup onun tasarrufunda bulunmasıdır, ortak mal olması değildir. Buna göre söz konusu hadislerdeki umum, ikinci şıkta anlatılan sular dışındaki sulara mahsûstur.

Anlaşıldığına göre birinci şıkta geçen sulardan yararlanabilme konusunda âlimler arasında ihtilâf yoktur. Keza ikinci şıkta geçen sulardan yararlanabilmek için nefsin tehlikeye düşmesi gibi, bir zaruret olmadıkça sahihlerinden izin almak gerektiği hususunda da ihtilâf yoktur. Üçüncü şıkta ise, ihtilâf vardır. Onu bazıları birinci şıkka benzetip caiz görmüş, bazıları da ikinci şıkka benzetip izne bağlamıştır.

Tuzun esirgenmesi meselesine gelince bazı âlimler bu hükmü her türlü tuza teşmil ederken, diğerleri de mülk olmuş tuzu bundan istisna etmiş ve "sahibi onu başkasından esirgeyebilir" demişlerdir.

Buheyse'nin babası olan sahabinin aynı soruyu tekrarlaması, Peygamber (s.a.) ile konuşmaktan zevk almasından dolayıdır.

Peygamber (s.a.)'in ona:

"Hayır işlemen, senin için hayırlıdır" buyurması, hâstan sonra âmmı zikretmek kabilinden olup aynı soruyu bir daha sormamasını sağlamıştır.

Bu hadîs, hayır işlemeye ve verilmesi alışıla gelen şeyleri esirgememeye teşvik etmektedir.[314]

36. Camilerde Dilenmek

1670. ...Abdurrahman b. Ebî Bekr’[315] den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):

"İçinizde bugün fakir doyuran kimse var mı?" diye sordu da Ebû Bekir (r.a.):

Camiye girdiğimde dilenen bir dilenci gördüm de (oğlum) Abdurrahman'ın elinde bir parça ekmek buldum. Ondan alıp o fakire verdim, dedi.[316]

Açıklama

Cumhura göre camide dilenmek ve sadaka vermek câizdir. Ancak dilenci, dilenirken ısrar ederse veya cemaatin üzerinden atlayarak onları rahatsız ederse dilenmek de, ona sadaka vermek de haramdır.

Hanefîlere göre, ise camide ne şekilde olursa olsun dilenmek haram, dilenciye sadaka vermek de mekruhtur. Bunlara göre bu hadis zayıftır. Zira senedinde Mübarek b. Fedâle vardır ki, bir çok muhaddis tarafından zayıf görülmüştür.[317]

Bazı Hükümler

1. Bu hadiste sadaka Vermeye teşvik vardır.
2. Camide dilenmek caizdir.
3. Camide sadaka vermek caizdir.
4. Bu hadis Ebû Bekir (r.a.)'in hayır işlemeye düşkünlüğüne ve üstünlüğüne delâlet etmektedir.[318]

37. Allah'ın Zatı İçin Dilenmenin Çirkinliği

1671. ...Câbir' (r.a.)den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):
"Allah'ın zâtı için ancak cennet istenir." buyurdu.[319]

Açıklama

Hadiste geçen “vech" kelimesinden maksat, halef âlimlere göre Allah'ın zâtıdır. Selef ise, bu kelimeyi te'vil etmeden hakiki anlamı olan "yüz" şeklinde anlamışlar. Ancak keyfiyyetini yalnız Cenab-ı Allah'ın bildiğini, dolayısıyle onun, mahlukatın yüzlerine benzetilmesinden münezzeh olduğunu söylemişlerdir.

Bu hadis Allah'ın zâtı için dünya metâım istemenin uygun olmadığına delâlet etmektedir. Ancak bu hüküm, kendisinden sadaka istenilen kişinin bu sözden canı sıkılması ve dilenciyi boş çevirmesi hâline hamledilmiştir. Şayet Allah'ın anılmasından hoşlanıp etkilenen ve dilenciyi boş çevirmeyen biri ise, Allah için istemek caizdir. Bu hadisle bundan sonraki hadisin arası böyle cem'edilmiştir.[320]

38. Allah İçin İsteyene Vermek

1672. ...Abdullah b. Ömer (r.a.)'den; demiştir ki Resûlullah (s.a.):
"Allah için size sığınan kimseye yardım edin. Allah için isteyen kimseye verin. Sizi davet edenin dâvetine icabet edin, size iyilik yapanı mükâfatlandırın. Eğer onu mükâfatlandıracak bir şey bulamazsanız, -karşılıkta bulunduğunuza kanaat getirinceye kadar- ona dua edin" buyurdu.[321]

Açıklama

Dâvete icâbet etme emri, davetin islâm'a uygun olmasına bağlıdır. Şayet davet, İslâm'a aykırı ise, ona icabet edilmez.

iyilikte bulunmak, fiîlî olabildiği gibi soz ile de olabilir. Kişi, kendisine iyilikte bulunanın iyiliğine karşılık iyilikte bulunmalıdır. Nitekim Cenab-ı Allah da "iyilikte bulunmanın karşılığı ancak iyilikte bulunmaktır" buyurmaktadır. Karşılık olarak iyilikte bulunmak için bir şey bulunamadığı takdirde dua edilir. Yapılacak dua ile ilgili olarak Tirmizî ve Nesâî'nin Usâme b. Zeyd (r.a.)'den rivayet ettikleri hadîste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmaktadır:

"Kime iyilik yapılır da yapanına "Allah seni hayırla mükâfatlandırsın" derse, ona tam senada bulunmuş olur."

Bu hadisten anlaşıldığına göre iyilikte bulunana şeklinde duâ etmekle ona teşekkür edilmiş ve mükâfatı Allah'a havale edilmiş oluyor. Dilenci, Âişe (r.anhâ)'ya duâ ettiği zaman o da dilenciye aynı duâ ile mukabelede bulunur, sonra sadaka verirdi. Âişe (r.anhâ)'ye; "Hem mal veriyorsun, hem de dua ediyorsun, nasıl oluyor?” diye sorulduğunda şöyle cevâp vermiştir: "Şayet ona dua etmeyecek olursam onun dua etmekten dolayı benim üzerimde olan hakkı, benim sadaka vermekten dolayı onun üzerinde olan hakkımdan daha çok olur. Bana yaptığı duanın aynısını ona yapıyorum ki duasının karşılığını verip sadakam hâlis olsun."

Bu hadis, güzel ahlâklı olup iyilikte bulunmaya teşvik etmektedir.[322]

39. Kişinin Bütün Malını Sadaka Olarak Vermesi (Caiz Midir?)

1673. ...Câbir b. Abdullah el-Ensârî (r.a.)'den; demiştir ki:

Resûlullah (s.a.)'in yanındaydık, bir adam yumurta kadar bir altın getirip şöyle dedi:

Ya Resûlullah! Bunu maden ocağında buldum. Al, bu sadakadır. Bundan başka bir şeyim yok.

Resûlullah (s.a.), ondan yüz çevirdi. Sonra o adam,. Resûlullah (s.a.)'a sağ tarafından geldi, aynı şeyleri söyledi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonra ona sol tarafından geldi. Resûlullah (s.a.) yine ondan yüz çevirdi. Sonunda arkasından geldi bu sefer Resûlullah (s.a.), onu aldı ve adama attı. Eğer ona değseydi incitirdi veya yaralardı. Arkasından Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Biriniz, sahib olduğu şeyi getirip: "-Bu sadakadır" diyor, sonra da oturup insanlara avuç açıyor. Sadakanın en faziletlisi, fazla maldan verilenidir."[323]

Açıklama

Peygamber (s.a.)'in, o adamdan yüz çevirmesi, onun durumunda olanların mallarının tümünü sadaka olarak vermelerinin doğru bir hareket olmadığına işaret etmek içindir. Adam işaretten anlamayınca Peygamber (s.a.), ona sözle söylemiştir.[324]

Bazı Hükümler

1. Maldan ihtiyaç kadarı bırakıldıktan sonra sadaka vermek daha erdaıdır.

2. İşlerin yürütülmesinde ifrat ve tefrite düşülmemelidir.

3. Devlet başkanı, bütün malını sadaka olarak veren kişinin, fakirliğe dayanamayacağını bilirse, sadakayı sahibine iade eder.

4. İnancı zayıf olan kişinin malının tümünü sadaka olarak vermesi mekruhtur. Çünkü böyle bir kimse fakirliğe mâruz kalır, sadaka verdiğine pişman olur. Böylece hem malından olur, hem de sevaptan mahrum kalır. Ama Ebû Bekir (r.a.) gibi inancı sağlam olan kişilerin, mallarının tamamını sadaka olarak vermeleri mekruh değildir. Bunun için Ebû Bekir (r.a.) tüm malını sadaka olarak verdiği zaman Resûlullah (s.a.) ona ses çıkarmamıştır.

Bu hadisin, senedinde Muhammed b. İshak'ın alması sebebiyle zayıf olduğu söylenmiştir.[325]

1674. ...Bir önceki hadisi Abdullah b. İdris, Muhammed b. İs-hak'tan aynı sened ve mana ile rivayet etmiş ve (Resûlullah'ın sözüne):

"Bizden malını al, bizim ona ihtiyacımız yok" ibaresini ilâve etmiştir.[326]

1675. ...Abdullah b. Sa'd'dan rivayet edildiğine göre Ebû Said el-Hudrî'yi şöyle söylerken işitmiştir:

Bir adam mescide girdi. Resûlullah (s.a.) oradakilere elbise tasadduk etmelerini emretti. Onlar da tasaddukta bulundular. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.), o adama onlardan ikisinin verilmesini emretti, sonra sadaka vermeye teşvik etti. O adam da gelip iki elbiseden birini tesadduk etti. Resûlullah (s.a.) ona bağırdı ve:

"Elbiseni al" dedi.[327]

Açıklama

Bu hadisin Sünen-i Nesâî'deki rivayeti şöyledir: Ebû Said el-Hudrî'den şöyle rivayet edilmiştir:

Bir adam Resûlullah (s.a.) cuma günü hutbe irâde ederken mescide girdi. Resûlullah (s.a.) ona; "iki rekat namaz kıl," dedi. O adam ikinci cuma Resûlullah (s.a.) hutbe okurken geldi. Resûlullah yine; "iki rekat namaz kıl," dedi. Üçüncü cuma tekrar geldi. Resûlullah (s.a.); "iki rekat namaz kıl" dedikten sonra (cemaate); "tasaddukta bulunun" dedi. Onlar da tasaddukta bulundular. Resûlullah (s.a.) ona iki elbise verdi. Daha sonra Resûlullah (s.a.), yine, "tasaddukta bulunun" dedi. O adam da o iki elbiseden birini tasadduk etti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Şuna bakın, o mescide kötü bir kılıkta girdi ona dikkat edip tasaddukta bulunmanızı bekledim. Yapmadınız. Ben "tasaddukta bulunun" dedim. Siz tasaddukta bulundunuz. Ben de ona iki elbise verdim. Daha sonra yine "tasaddukta bulunun" dedim. Peşinden o iki elbisesinden birini tasadduk etti. Elbiseni al!" dedi ve onu azarladı.[328]

Bazı Hükümler

1. Kişinin muhtaç olduğu şeyi tasadduk etmesi mekruhtur.
2. Devlet başkanı, kişinin muhtaç olduğu şeyi sadaka olarak verdiğini görürse, onu geri çevirmelidir.[329]

1676. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:
Resûlullah (s.a.):
"Sadakanın en hayırlısı, geride zenginlik bırakan -veya bol maldan verilen- sadakadır. Tasadduka, bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla." diye buyurmuştur.[330]

Açıklama

Kişinin malının bir kısmım sadaka olarak verip de ihtiyacına yetecek kadarını bırakması, 1673 no'lu hadiste de açıklandığı üzere tüm malını verip başkalarına el açıp yük olmasından daha iyidir.
Bu hadisin râvilerinden birisi, "geride zenginlik bırakan" sözü ile "bol maldan verilen sadaka" sözünden, hangisini duyduğu hususunda şüphe etmiştir.
"Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" sözünden maksat, kişinin, önce üzerine nafakası vâcib olanların ihtiyaçlarını karşılayıp onları başkalarına muhtaç etmemesi ve ondan sonra başkalarına tasaddukta bulunmasını sağlamaktır.[331]

Bazı Hükümler

1. Malın tümünü tasadduk etmek mekruhtur.
2. Nafaka ve benzen konularda önceliğe riayet
edilmesi gerekir. Sıralamada önce kendi nefsi, sonra aile fertleri gelmelidir. Bulûğ çağına erip de mal ve kazancı olmayan çocukların nafakası konusunda âlimler ihtilâf etmişlerdir:
a. Bazı âlimlere göre çocukların her durumda nafakaları babalarına aittir.
b. Cumhura göre erkek çocuklar baliğ oluncaya, kız çocuklar da evleninceye kadar nafakaları babalarına aittir. Ancak bunlardan kötürümlük veya hastalıktan dolayı kazanç elde edemeyenlerin nafakaları yine babalarına aittir.[332]

40. Kişinin, Bütün Malını Tasadduk Etme Ruhsatı

1677. ...Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre o, şöyle demiştir.Resûlullah (s.a.)'a:
Ya Resûlullah; Hangi sadaka daha faziletlidir? dedim. O (s.a.) da:
"Fakirin gücünün yettiğidir. Bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla" buyurdu.[333]

Açıklama

Sadakanın daha faziletli oluşundan maksat, sevabının daha çok olmasıdır "cuhd" kelimesi, imkân ve güç, "el-Mükıll" kelimesi de az malı olan fakir anlamında .kullanılmıştır.
Sevabı en çok olan sadaka fakirin güç yetirebildiği ve zorlanarak verdiği sadakadır. Bu sadaka az da olsa zenginin zorlanmadan verdiği çok olan sadakadan daha sevablıdır. Nitekim Nesâî'nin Ebû Hüreyre (r.a.)'den merfû olarak rivayet etmiş olduğu bir hadiste şöyle buyuruim aktadır: "Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçti.” (Oradakiler): "Nasıl?" dediler. Resûlullah (s.a.):

"Bir adamın iki dirhemi olur da birini tasadduk eder. Bir başka adam malının bir tarafına gider de ondan yüz bin dirhem alıp onu tasadduk eder" buyurdu.

Böylece Resulullah (s.a.) iki dirheminden birini tasadduk edenin alacağı sevabın, geniş servetinin bir ucundan yüz binleri alıp sadaka verenin alacağı sevabı geçeceğini bildirmiştir.[334]

Bazı Hükümler

1. Sabırlı çalışkan ve Cenâb-ı Allah'a tevekkül eden kimselerin bütün mallarını tasadduk etmeleri, mekruh değildir. Ama böyle olmayanların kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin ihtiyaç duydukları şeyleri, sadaka olarak vermeleri mekruhtur. Âlimler bu babta geçen hadislerle bir önceki babta geçen hadislerin aralarım bu şekilde bulmuşlardır.

2. Sabırlı fakirin sadakası az da olsa, zenginin çok olan sadakasından daha faziletlidir. Çünkü fakir şiddetli ihtiyacına rağmen nefsiyle mücâdele etmiş ve zenginin katlanmadığı bir meşakkate katlanmıştır.[335]

1678. ...Eşlem (r.a.)'den; demiştir ki: Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle söylerken işittim:

Resûlullah (s.a.) bir gün bize sadaka vermemizi emretti. Bu (emir) bende mal bulunan bir zamana rastladı. (Kendi kendime) "bir gün Ebû Bekr'i geçersem işte bugün geçerim" dedim ve malımın yarısını getirdim. Resûlullah (s.a.):

"Ailene ne bıraktın?" dedi. Ben de:

Bu kadarını, dedim. Ebû Bekir de malının hepsini getirdi, sonra Resûlullah (s.a.) O'na:

"Ailene ne bıraktın?" dedi. O da:

Onlara Allah ve Resulünü bıraktım dedi. (O'na);

Bundan sonra seninle hiçbir şeyde asla yarışmam, dedim.[336]

Açıklama

Hadiste geçen ifâdesindeki edatının nâfiye olma ihtimali olduğu gibi şartiyye olma ihtimali de vardır. Terceme şartiyye olmasına göre yapılmıştır. Şartın cevâbı mah-zuf olup makabli ona delâlet etmektedir. Nâfiye oluşuna göre ise, tercemesi şöyle olur:

"Bugün Ebû Bekri geçeyim, (daha önce) hiçbir gün onu geçemedim.”

Hadis-i şerifte görüldüğü üzere Ebû Bekir (r.a.)'in bütün malını tasadduk etmesine, Peygamber (s.a.) karşı çıkmamış, bundan önceki hadislerde geçtiği üzere altın ve elbiseyi reddettiği gibi Ebû Bekr'in sadakasını reddetmemiştir. Çünkü Resûlullah (s.a.) onun kuvvetli imanını, güzel sabrını ve Allah'a tevekkülünü biliyordu.

Bu hadis, sıhhati yerinde, akh başında, borçsuz ve varsa bakmakla yükümlü olduğu kimselerle beraber darlığa sabırlı olan bir kimsenin bütün malını tasadduk etmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu şartlardan birisi bulunmazsa, malın tümünü tasadduk etmek mekruh olur. Müstehap olan, malın üçte birini tasadduk etmektir. Cumhur, bu görüştedirler. İmam Mâlik ve Evzâî'ye göre, ancak malın üçte birini tasadduk etmek caizdir. Bütün malını sadaka olarak veren bir kişiye üçte ikisi iade edilir.

Hadis, sadakanın ve sadakaya teşvik etmenin faziletine, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in üstünlüklerine, onların hayır işlemeye düşkünlüklerine delâlet etmektedir.[337]

41. Su Vermenin Fazileti

1679. ...Said' (b. el-Müseyyeb)den rivayet edildiğine göre, Sa'd (b. Ubâde) Peygamber (s.a.)'e geldi ve O (s.a.)'na:

Hangi sadaka (çeşidi) sana daha sevimlidir? dedi. Resûlullah (s.a.):

"Sudur" buyurdu.[338]

Açıklama

Burada su hayratı genel olarak zikredilmiştir. îfâde in-san ve hayvanların içmesi, bitkilerin sulanması ve insanların kullanması için olan her çeşit su hayratını içine almaktadır.

Bu hadis munkatı'dır. Çünkü Said b. Müseyyeb, Sa'd b. Ubâde'nin zamanına yetişmemiştir. Said, Sa'd'ın vefat ettiği tarih olan H.15'de doğmuştur.[339]

1680. ...Bir önceki hadisin aynısını Katâde, Said b. Müseyyeb ile Hasan el-Basrî'den onlar da Sa'd b. Ubâde'den rivayet etmişlerdir.[340]

Açıklama

Bu hadis de munkatı'dır. Zira Hasan el-Basrî H. 21 yihnda doğmuştur. Ancak bu durum, hadisin sıhhatine zarar vermemektedir. Zira Said b, el-Museyyeb olsun, Hasan el-Basrî olsun adil olmayandan hadis rivayet etmezler.[341]

1681. ...Sa'd b. Ubâde'den rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:

Ya Resûlullah! Sa'd'ın annesi öldü. Hangi sadaka (çeşidi) daha faziletlidir? Resûlullah (s.a.):

"Su" buyurdu. Râvi dedi ki:

Sa'd bir kuyu kazdırdı ve "bu kuyu Sa'd'in annesinin kuyusudur." dedi.[342]

Açıklama

Hadis, su hayratının faziletine, sadakanın ölüye fayda verip savabının ona ulaşacağına ve Sa'd b. Ubâde'nin annesine olan hürmet ve güzel muamelesine delâlet etmektedir.[343]

1682. ...Ebû Said'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Hangi müslüman elbise ihtiyacı olan başka bir müslümana bir elbise giydirirse, Allah da ona cennetin yeşil elbiselerinden giydirir. Hangi müslüman aç bir Müslüman doyurursa, Allah da onu cennet meyvelerinden doyurur. Hangi müslüman susamış bir müslümana su verirse, Allah da ona (kabı) mühürlü hâlis cennet şarâbı içirir."[344]

Açıklama

Hadiste geçen kelimesinden maksat, elbiseye ihtiyaç duymaktır.hâlis cennet şarâbı ise mühürlü demektir. kaplarının ağzı mühürlü, sahiplerinden başkası için açılmayan, içenlerinin, sonunda nefis bir koku gelen değerli cennet şarâbı anlamınadır. Hadis-i şerifte geçen güzel amellere, teşvik vardır.[345]

42. Faydalanmak Üzere Başkasına Ariyet Vermek

1683. ...Ebû Kebşe es-Selûlî'den; demiştir ki:

Abdullah b. Amr'ı işittim, şöyle diyordu: Resûlullah (s.a.): "Kırk haslet vardır ki bunların en üstünü (sütünden faydalanmak üzere verilen) keçi ariyetidir. Bunlardan bir hasleti, -sevabını umarak ve ona va'dedilen şeyi tasdik ederek- işleyen kimseyi, bu sayede Allah cennete koyar" buyurdu.[346]

Ebû Dâvûd dedi ki: Müsedded'in hadisinde Hassan dedi ki: "Keçi ariyetinden başka, selâm almak, aksırana dua etmek, geçenlere eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmak ve benzen hasletleri de saydık onbeş haslete varamadık."[347]

Açıklama

Bu hadis, Ebü Davud'a iki yolla ulaşmıştır. Bunlardan biri İbrahim b. Mûsâ, diğeri de Müsedded'tir. Burada zikredilen lafızlar, müsedded yoluyla gelen hadise ait lâfızlardır.

Bâb'ın başında geçen kelimesi, ariyet manasındadır. Ariyet ise, menfaati başkasına karşılıksız vermek manasınadır. Buradaki ariyetten maksat, yün veya sütünden bir süre faydalanıp iade etmek üzere başkasına koyun,

keçi, sığır ve deve gibi bir hayvanı vermektir. Hadiste yalnız keçi zikredilmiştir. Diğerleri de kıyasla aynı hükmü taşımaktadır. Hatta bunların menfaati daha fazla olduğu için sevabı da daha çok olur.

Resûlullah (s.a.) kırk hasletin ne olduğunu açıklamamıştır. Bunları açıklamaması her türlü iyi işe teşvik sebebiyledir. Şayet belirtilmiş olsaydı insanlar onları işleyip diğerlerini terk edebilirlerdi. Bu bakımdan Kadir Gecesi de Ramazan ayı içinde gizlenmiştir.

Ebû Dâvûd bu hadisin sonunda Müsedded yoluyla gelen rivayetteki fazlalığa işaret etmiştir. Bu fazlalıkta bildirildiğine göre Hassan, hayırlı işleri saymış, fakat onbeşe varamamıştır. Onun varamaması başkalarını da varamayacağı anlamına gelmez. Bazıları bu hasletleri kırktan fazlaya bile çıkarmıştır. Aç bir kimseyi doyurmak, susamışa su vermek, selâmı önce vermek, sanat öğretmek, ip, ayakkabı bağı ve benzeri şeyleri vermek, güler yüz göstermek, arkadaşsız olana arkadaşlık etmek, başkasının üzüntüsünü gidermek, muhtaca yardım etmek, müslümânın kusurunu örtmek, meclise sonradan gelene yer vermek, müslümanı sevindirmek, zulme uğrayana yardım etmek, zâlimi zulümden alıkoymak, iyilik yolunu göstermek, dargınların arasını düzeltmek, dileniciyi tatlı sözle geri çevirmek, müslümânın namusunu korumak, ağaç dikmek, iş görmek, hasta ziyaret etmek, tokalaşmak, Allah için sevişmek, Allah için ziyâretleşmek, Allah için birbiriyle oturmak, Allah için buğzetmek, nasihat, merhamet ve iyiliği emretmek gibi iyilikler sayılabilir.

Bu hadis, Allah rızası için her çeşidiyle hayır işlerine teşvik etmektedir.[348]

43. Vekâleten Vereceği Sadakayı Muhafaza Eden Kimsenin Ecri

1684. ...Ebû Musa'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Verilmesi emredilen şeyi (sadakayı) gönül hoşluğuyla emrolunan kişiye (fakire) eksiksiz, tam olarak verinceye kadar (koruyan) emin kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."[349]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, başkasının malını koruyup verilmesi gereken yere onu ulaştıran vekilin, mal sahibi gibi ecir ala-

cağım beyân ediyor. Her ikisinin hadiste mutasaddık (sadaka veren) diye isimlendirilmesinden bu hüküm çıkarılmaktadır. Bu ifâde verilecek ecrin, mal sahibinin ecrine denk olmasını gerektirmez. Asıl maksat, ikisinin de ecre nail olacaklarını beyân etmektir. Ancak ecre nail olması için vekilde bazı şartların bulunması lâzımdır. Hadisin Sahih-i Buharî'deki rivayeti de göz önüne alınırsa, bu şartlar şöyle özetlenebilir:

a. Sadaka vermeye vekil tayin edilmiş olmak,
b. Müslüman olmak,
c. Emin olmak,
d. Emri tamamen yerine getirmiş olmak,
e. Emredilen malı gönül hoşluğu ile vermek.

Hadis, emânetin korunmasına, iyilikte yardımlaşmaya^vekili emre iyi niyetle uymaya teşvik ediyor.[350]

44. Kadının Kocasının Evindeki Maldan Sadaka Vermesi (Caîz Midir?)

1685. ...Âişe (r.anhâ)'dan; demiştir ki:

Resülullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Kadın kocasının evinden kötülük kastetmeksizin infak ederse, ona infakın sevabı, kocasına da kazanmasının sevabı verilir. Hizmetçisine de o kadar sevab verilir. Onlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez."[351]

Açıklama

Erkeğin kazancından kadının tasarrufta bulunması gerekir. Buradaki rivayette, gerekse diğer hadis kitaplarındaki rivayetlerde bazı kayıt ve şartlara bağlanmıştır.

Hadiste geçen kötülük kast etmeksizin” kaydından infak edilen şeyin âdeten verilen şeylerden olması, örfen belirlenmiş miktarları geçmemesi, israf hududuna varmaması, aile dirliğim bozmaması gibi şartlar anlaşılmaktadır.

Asıl önemli olan da kadın veya hizmetçinin mal sahibinin infaka rızasının olup olmadığını bilmesidir. Bu bakımdan kadının, kocasına ait maldaki tasarrufunun sahih olması, erkeğin açıkça veya delâleten iznini bilmesine bağlıdır. Koca ile diğer insanlar arasında bu bakımdan fark yoktur. Meselâ kadın, örfen verilecek miktarda ve verilmesi âdet olan bir şeyi vermişse kocanın delâleten izni var sayılır. Eğer örf, kesin olarak izne delâlet etmiyorsa, kocanın izni şüpheli ise, veya verilen malın benzerlerine, kocanın cimrilik yaptığı bilinir ve onun bu halinden razı olmayacağı anlaşılırsa, kadının veya başkasının o malı vermesi caiz olmaz. Açıkça mal sahibinin izninin alınması gerekir.

Hadis, kadın ve hizmetçiyi yukarıda zikredilen şartlar dahilinde dilenciyi boş çevirmemeye teşvik ediyor. Bu davranıştan dolayı alınacak ecri bildiriyor.[352]

1686. ...Sa'd'dan rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir:

Resûlullah (s.a.) kadınlardan bey'at aldığı zaman Mudar kabilesi kadınlarından olduğu zannedilen cüsseli bir kadın kalktı ve:

Ey Allah'ın Resulü! Biz babalarımıza ve oğullarımıza yüküz Ebû Dâvûd: "zannediyorum hadiste "kocalarımıza" ilâvesi de vardır" dedi- onların malından (izinsiz) bize neler helâl olur? dedi.Resûlullah (s.a.) da:

"Ratb, onu hem yer, hem de hediye edersiniz," buyurdu. Ebû Dâvûd: Ratb, ekmek, sebze ve yaş hurmadır, dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (Süfyan) Sevrî de, Yûnus'îan rivayet etmiştir.[353]

Açıklama

Hadis-i şerîfte bahsedilen bey'at, Mekke fethedildiği gün yapılmıştır. Ratb, kurunun zıttı, yaş anlamına gelir. Burada ratbdan maksat, çok dayanmayan ve saklanması mümkün olmayan meyve, sebze, pişmiş yemek gibi şeylerdir. Ebû Davud'un açıklamasına göre ratbdan ekmek, sebze ve yaş hurma kast edilmiştir.

Sahibinin izni olmadan kadınların adı geçen şeylerde tasarrufuna, çabuk bozulacakları, yenmezse çürüyüp atılacakları için izin verilmiştir. Ama kuru olanlar çabuk bozulmaz ve saklanabilir. Bu sebeble kuru olan meyve ve sebzeler üzerinde tasarruf, sahibinin izni olmadan caiz değildir.

Ebû Davud'un Sıfyân es-Sevrî'den aynı hadisin rivayet edildiğini belirtmesi hadisin iki yoldan geldiğini belirterek onu takviye etmek içindir.

Bu hadis, sahabe kadınlarının dinî hükümleri öğrenmeye düşkün olduklarına, babanın malında çocuğun, çocuğun malından babanın, kocanın malından kadının -eğer o mal saklanamayacak cinstense- sarih izin almaksızın tasarruf edebileceklerine delâlet eder.[354]

1687. ...Hemmâ b. Münebbîh dedi ki; Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:

Resûlullah (s.a.): "Kadın izin almaksızın kocasının kazancından infak ederse, ona kocasının ecrinin yarısı vardır," buyurdu.[355]

Açıklama

Bu hadiste geçen izin, sarih izindir. Yani kadın kocasının malından -rızâsına delâlet eden bir karine olduğu halde ondan açıkça izin almaksızın- infak ederse ondan ecir alır. Eğer erkeğin rızasında şüphe edilirse, kadın her hangi bir ecir alamadığı gibi günahkâr da olur. Hadisi "kadın, kocasının bilgisi dışında kendi nafakasına mahsuben erkeğin malından alır ve onu infak ederse..." diye anlamak da mümkündür. Böylece erkek, verilen mal kendi kazancından olduğu, kadın da kendi nafakasından verdiği için ecre nail olur. Böyle bir yorumla bu hadis ve 1688 no'lu hadis cem' edilmiş olur.

Buradaki ecrin yarısı, verilecek sadakadan hâsıl olacak sevabın yarısı anlamına değildir. Çünkü 1685 no'lu hadiste; "bunlardan birisi, diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü yer almıştı. O halde bu hadisteki "ecrin yarısı" ifâdesini, kadın da erkek gibi ecre hak kazanır, şeklinde te'vil etmek gerekir.

Kirmanı şöyle diyor: (1685 no'lu hadiste geçen) "Bunlardan birisi diğerlerinin sevabını eksiltmez" hükmü kadının infakı kocasının emri ve sarih izni ile olursa geçerlidir. Ama bu hadiste olduğu gibi erkeğin emri bulunmaz fakat rızasının bulunduğu samlırsa onlardan her birine hâsıl olacak ecrin yarısı vardır. Böyle bir te'ville hadis zahirine göre anlaşılmış olur.[356]

1688. ...Ata'mn, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiğine göre kadının, kocasının evindeki (maldan) sadaka verip veremeyeceği konusunda o, şöyle demiştir:

Hayır, kadın ancak kendi nafakasından (tasadduk eder) sevap da karı ile koca arasında ortaktır. Kadının kocasının malından sadaka vermesi, ancak onun izniyle helâl olur.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis Hemmâm'ın hadisini zayıflatır.[357]

Açıklama

Ebû Dâvûd her ne kadar bu hadisin daha önce geçen Hemmam hadisini zayıflattığım söylemışse de orada beyan edildiği üzere hadisler arasında bir tezâd söz konusu değildir, diyebiliriz. Tezatın varlığını kabul etsek bile, Hemmâm'ın hadisi sahih ve merfû bir hadistir. Buharı ve Müslim, Sahihlerinde tahriç etmişlerdir. Bu hadîs ise, mevkûf'dur. Hatta bazı Ebû Dâvûd nüshalarında bu son ilâve cümle de yoktur.[358]

45. Sılay-ı Rahim (Akrabaya İyilik Etmek)

1689. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki:

"Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) vermedikçe asla iyiliğe ermiş olamazsınız,"[359] âyeti inince Ebû Talha:

Ya Resûlallah! Galiba Rabbimiz, mallarımızdan bir kısmını (yolunda vermemizi) istiyor. Sizi şâhid tutarım ki Bârîhâ adındaki yerimi Allah için verdim, dedi. Resülullah (s.a.) O'na:

"O yeri akrabana ver" buyurdu. Bunun üzerine Ebû Talha, Onu Hassan b. Sabit ile Ubeyy b. Ka'b arasında taksim etti.[360]

Ebû Dâv'ûd dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'nin şöyle dediği ulaştı:

Ebû Talha (Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Haram b. Amr b. Zeyd Menât b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr) ile Hassan (b. Sabit b. el-Münzır b. Haram) üçüncü dedeleri olan Haram 'da birleşiyorlar.

Ubeyy (b. Ka'b b. Kays b. Atık b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır).

Böylece Amr, Hassan, Ebû Talha ve Übeyy'i birleştiren atalarıdır. el-Ensârî dedi ki: "Übeyy ile Ebû Talha arasında altı ata vardır."[361]

Açıklama

Âyet-i Kerîmede geçen "el-bîrr" kelimesinden maksat, iyilik ve tam sevaptır. Takva ve cennet anlamında kullanıldığı da söylenmiştir. Bu kelime aslında çokça hayır yapmak anlamına gelmektedir. Allah'a nisbet edildiği zaman sevab, kula nisbet edildiği zaman da taat mânâsına-gelir. Ayrıca bazan doğruluk ve güzel huy mânâsında da kullanılmaktadır.

"Bârîhâ' " Ebû Talha'mn bahçesinin adıdır. Bu kelime muhtelif şekillerde rivayet olunmuştur. İbnü'l-Esîr,'onları en-Nihaye fî ğarîbi'l-hadis adlı eserinde Beyrahâ, Bîrahâ ve Bîruhâ şekillerin de almıştır.

el-Bâcî: "Bunların içinde en fasihi Beyrahâ'dır" demiştir.

Söz konusu bahçenin, Buhârî iie Müslim'in rivayetlerinde Mescid-i Nebevı'mn karşısında olduğu zikredilmiştir. Nevevî: "Bu yer, Kasr-i Benî Cedîle adıyla bilinir. Mescid-i Nebevfnin kıblesine düşmektedir," demiştir.

Bu hadis Sahih-i Buhârî ile Sahih-i Müslim'de şöyle geçmektedir:

Enes b. Mâlik'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

"Ebü Talha Medine'de malı en çok olan Ensârdandı. Onun en sevimli malı da Beyrahâ bahçesiydi ki, Mecsid-i Nebevî'nin karşısındaydı. Resû-luüah (s.a.) oraya girer ve içindeki güzel sudan içerdi."

Hadiste geçen "akraba" kelimesinin kapsamında ihtilâf edilmiştir:

Ebu Hanife'ye göre akrabalardan maksat, ana, baba, dede, nine, evlât ve torunlar hariç, ana veya baba tarafından olan ve evlenilmesi caiz olmayan yakınlardır.

Ebû Yûsuf ve Muhammed'e göre ana, baba evlât ve torunlar dışında ana veya baba tarafından olan -müslüman en uzak ataya kadar- bütün yakınlardır.

Şâfiîlere göre ise, müslüman olsun, kâfir olsun, uzak olsun, yakın olsun, kadın olsun, erkek olsun, fakir olsun, zengin olsun, varis olsun veya olmasın, evlenilmesi helâl olsun, haram olsun aynı soydan gelen bütün akrabadır.

Ahmed b. Hanbel bu konuda Şâfiîlerin görüşündedir. Ancak kâfiri istisna etmiştir.

tmam Mâlik ise, "akraba varis olmasalar da asabe olanlardır," demiştir.

Ebû Davud'un hadisin sonundaki açıklaması, Ebû Talha ile Hassan ve Übeyy arasındaki yakınlığı beyan etmek içindir.[362]

Bazı Hükümler

1. En sevgili mallardan ınfak edilmesine,

2. Hayır yapmak istenilen konularda faziletli ve bilgili kişilerle istişare edilmesinin müstehap oluşuna,

3. Akrabaya verilen sadakanın başkalarına verilen sadakadan daha faziletli olduğuna,

4. Sarf yeri belirtilmeksizin verilen sadakanın meşruiyetine,

5. Nisâb miktarından fazla bir malı bir kişiye sadaka olarak vermenin caiz olduğuna, (Çünkü Hassan b. Sabit hissesini yüzbin dirheme Muâviye'ye satmıştır).

6. Ebû Talha'nın Beyrahâ adındaki bahçesini Hassan b. Sabit ve Übeyy b. Ka'b'a temlik ettiğine, (çünkü temlik etmeyip vakfetseydi, Hassân'm satması caiz olmazdı.)

7. Nafile olan sadakadan zengin birine istemeksizin verilirse onu alabileceğine, (çünkü Übeyy b. Ka'b, ensarın zenginlerinderidi.)

8. Ebû Talha'nın faziletine ve hayır işlemeye düşkün olduğuna,

9. Sadaka verirken daha yakın akrabanın tercih edilmesinin şart olmadığına, delâlet eder.

Ayrıca bu hadis imam Mâlik'in kendisine sadaka verilen şahıs, sadakayı kabzetmese de sadakayı verenin "tasadduk ettim" sözüyle sadakanın onun .mülkiyyetinden çıkacağı yani sadakanın geçerli olması için kabzın şart olmadığı görüşüne delildir. Diğer imamlara göre kendisine verilen şahıs sadakayı kabzetmedikçe ona mâlik olmaz.[363]

1690. ...Peygamber (s.a.)'in hanımı Meymûne'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir;

Bir cariyem vardı O'nu âzadettim. Peygamber (s.a.) yanıma girdi. O'na bunu haber verdim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

“Allah sana ecrini versin..Gerçekten sen onu dayılarına verseydin, savabın daha büyük olurdu."[364]

Açıklama

Hadis-i şerîf akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten daha efdal olduğuna delâlet eder. Tirraizî, Ahmed b. Hanbel ve Nesâî'nin tahriç ettikleri şu hadis de bu mânâyı te'yid eder:

"Fakire verilen sadaka sadece bir sadakadır. Akrabaya verilen sadaka hem sadaka, hem de akrabayı gözetmedir."

Ancak bu hüküm mutlak değildir. Peygamber (s.a.)'in beyânlarına göre akrabaya yapılan hibenin köle âzad etmekten evlâ olması, akrabanın hizmetçiye muhtaç olmasına bağlıdır.Akrabanın ihtiyacı yoksa köle âzad etmek, akrabaya hibe etmekten daha evlâdır. Çünkü Peygamber (s.a.) Tirmizî ve İbn Mâce'nin tahric ettikleri bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Kim müslüman bir köleyi âzad ederse Allah cinsiyet uzvuna varıncaya kadar kölenin her uzvuna karşılık onun bir uzvunu cehennemden âzad eder."

Bu hadis kadının kendi malından kocasının izni olmaksızın infak edebileceğine, akrabalara iyilik yapmanın faziletine, annenin akrabasına saygı gösterip önem vermek gerektiğine delâlet eder.[365]

1691. ...Ebû Hüreyre'den; demiştir ki:

Peygamber (s.a.) sadaka verilmesini emretti de bir adam:

Ya Resûllellah, yanımda bir dinar var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu kendine tasadduk et (harca)" dedi. Adam:

Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da çocuğuna tasadduk et(harca)" dedi. Adam:

Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hanımına tasadduk et (harca)" dedi. Adam:

Yanımda bir dinar daha var, dedi. Resûlullah (s.a.): "Onu da hizmetçine tasadduk et" dedi. Adam:

Yanımda bir dinar daha1 var, dedi. Resûlullah (s.a.): "(Sadaka verme usûlünü sana açıkladıktan sonra) sen (durumunu) daha iyi bilirsin." buyurdu.[366]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) tasadduk konusunda önce kişinin kendi nefsini zikretmiştir. Çünkü insana en yakın yine kendisidir ve kendi ihtiyacı başkalarınınkinden önce gelir. Diğer akrabaya nisbetle babaya en yakın olduğu ve nafakaya şiddetli ihtiyacı bulunduğu için ikinci sırada çocuğu zikretti. Daha sonra zevce ve hizmetçi zikredilmiştir. Bu hadis kendi ihtiyacından ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından artan maldan sadaka vermeye teşvik etmektedir. Ayrıca çocuğun nafakasının zevceden önce, zevcenin nafakasının da hizmetçinin nafakasından önce geldiğine ve yakınların kendi aralarındaki derecelere göre sadakaya başkalarından daha lâyık olduklarına delâlet eder.[367]

1692. ...Abdullah b. Amr'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:

"Bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, kişiye günâh olarak yeter."[368]

Açıklama

Peygamber (s.a.), "bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasından fazla malı olmadığı halde ecre nail olmak için malım tasadduk eder ve bu yüzden onları ihmal ederse, sevap değil günah kazanır" demek istemiştir. Hadis-i şerifi şöyle anlamak da mümkündür: Kişinin bakmak zorunda olduğu kimselere nafakalarım vermeyip onların zayi olmalarına sebeb olması ona günah olarak kâfidir. Müslim'in başka bir tankla tahrîc ettiği şu hadis de bu mânâyı te'yid etmektedir: Hayseme b. Abdurrahman şöyle dedi:

Biz Abdullah b. Amr ile oturuyorduk. Onun hazinedarı geldi ve (yanımıza) girdi. Abdullah b. Amr:

Kölelere nafakalarını verdim mi?" dedi. O da:

Hayır (vermedim), dedi. Abdullah b. Amr:

Git onlara (nafakalarını) ver. Resûlullah (s.a.): "Kişiye, sahip olduğu kimselere nafakasını vermemesi günah olarak yeter" buyurmuştur, dedi.

Bu hadis, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakasını tasadduk etmekten sakındırmakta ve böyle yapanların günahının büyüklüğüne işaret etmektedir.[369]

1693. ...Enes (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.):

"Kimi rızkının genişletilmesi ve Ömrünün uzatılması sevindirirse, akrabasına iyilik yapsın" buyurdu.[370]

Açıklama

Hadiste geçen iyilik (sıla) mümkün olabilen iyilikleri yapmak, güç nisbetinde uzaklaştırılması mümkün olan kötülükleri de uzaklaştırmaktır.

Âlimler sıla-i rahim yapılması gereken akrabalık sının konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir:

Bazıları "birisi kadın diğeri erkek kabul edildiğinde evlenmeleri caiz olmayan yakınlıktaki akrabadır" demişlerdir. Buna göre amca, hala, dayı ve teyze çocukları sıla-i rahmi gereken akrabalardan değildir.

Diğer bazılarına göre "varis olan akrabaya sıla-i rahim yapılması gerekir" demişlerdir. Çünkü Sahih-i Müslim'de Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

Bir adam Resûlullah (s.a.)'a:

Ey Allah'ın Resulü! İnsanlardan kimin beraberliğine daha çok hakkı var? dedi. Resûlullah (s.a.):

"Annenin, sonra annenin, sonra annenin sonra babanın daha sonra da sana en .yakın olanın hakkı vardır" buyurdu.

Bu konudaki üçüncü bir görüş ise, "vâris olsun olmasın akraba olan herkese sıla-i rahim yapılması" şeklindedir. Yine Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Ömer'den .rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):

"İyiliğin en faziletlisi, kişinin, babasının sevdiklerine sıla yapmasıdır" buyur, muştur.

Kurtubî'ye göre sıla-i rahim yapılması gerekenler iki kısımdır:

1. Genel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar dinen yakın olan kimselerdir. Birbirlerini sevmeli, birbirlerine âdil ve samimi davranmalı ve birbirlerine karşı vâcib ve müstehab olan hakları yerine getirmelidirler.

2. Özel mânâda sıla-i rahim yapılması gereken kişiler: Bunlar da neseben yakın olan kimselerdir. Bunlara daha fazla iyilik yapmak, hallerini sormak ve küçük kusurlarını görmemezlikten gelmek lâzımdır.

Hadiste geçen "ömrün uzatılması" ifâdesi, Kur'an-ı Kerim'deki "ecelleri geldiği zaman bir saat ne geri bırakılırlar, ne öne alınırlar"[371] âyet-i kerimesine ters düşmez. Şöyle ki hadiste geçen ömrün uzatılması, süre olarak uzatma değildir. Kulu ibâdete ve günahlardan kaçınmaya muvaffak kılarak ömrü bereketlendirmekten kinayedir. Böyle bir kimse ölümünden sonra hayırla yâd edilir. Öldükten sonra geride bırakılan faydalanılan ilim, devam eden sadaka ve salih bir evlâd da hayırla yâd edilmeye vesile olan şeyler bu türdendir. Böyle bir kimse sanki ölmemiş gibidir. Bu mânâ, hadisin zahirine uygundur. et-Tîbî de bunu tercih etmiştir. Çünkü "Eser" bir şeyin peşinden gelen şeye denir. Bu bakımdan "ömrün uzatılmasının", ölümün arkasından gelen hayırla anılmaya hamledilmesi uygun olur. Nitekim bu mânayı teyid eden başka hadisler de vardır. Taberânî el-Mu'ce-mil-û Kebir'de şu hadisi tahrîc etmiştir: "Eceli geldiği zaman Allah hiçbir nefsi geciktirmez. Ömrün artması sadece salih bir nesildir." İbn Fûrek bu görüşü benimsemiş ve şöyle demiştir: "Ömrün artmasından maksat, iyilik yapanın başına gelecek musibetlerin def'edilmesidir."

İbnu'l-Kayyım'ın ed-Dâ\ve'd-Devâ' adlı kitabında şöyle denilmektedir: "Ömür, zikir ve ibâdetle kulun Allah'a kalben yöneldiği süredir. Kalb ne zaman Allah'tan yüz çevirir, günahlarla meşgul olursa, ömür zayi edilmiş demektir. Buna göre hadisteki "ömrün uzatılması" ifadesi, Allah, o kulun kalbini kendi zikriyle ve vakitlerini kendine ibadet ve taatle mâmur kılar, demek olur."

Hadiste geçen ömrün uzatılmasını hakîki mânâsında da anlamak mümkündür. Bu da ömür işlerine bakan meleğin ilmine göredir. Yukarıda geçen âyet-i kerimede Cenab-ı Allah'ın ilmi nazar-ı itibara alınmıştır. Meselâ meleğe şöyle denebilir: Falanın ömrü sıla-i rahim yaparsa seksen sene, sıla-ı rahim yapmazsa elli senedir. Allah katında onun sıla-ı rahim yapıp yapmayacağı malum olduğuna göre Allah'ın ilmine nazaran herhangi bir değişiklik yoktur. Eksiklik veya fazlalık meleğin ilmine göre olur. "Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana kitap O'nun katındadır."[372] âyet-i kerimesinde buna işaret vardır. Allah ilminde olan Ana Kitap, Levh-i Mah-fûz'da kesinlikle değişiklik ve silme olmaz. İşte bu kitaptakine "kaza-i mübrem," meleğin yanında olana da "kaza-ı muallak" denir.

Bu konudaki diğer bir görüş de şudur: Her insanın iki ömrü vardır:

1. Ölümle sona eren dünya ömrü,

2. Ba'sü ba'de-1-mevt ile sona eren berzah ömrü.

Birinci ömrün başlangıcı doğum, ikinci ömrün başlangıcı ise, ölümdür. İki ömrün toplamı sınırlıdır, artmaz ve eksilmez. Allah'a itaat edip sıla-i rahim yapan kimsenin dünya ömrü artar, berzah ömrü eksilir. Sıla-i rahim yapmayanın dünya ömrü azalır, berzah ömrü artar.

Hadis-i şerîf, sıla-i rahim yapılmasına teşvik etmekte ve bunun, ömrün bereketlenmesine vesile olacağım beyân etmektedir.[373]

1694. ...Abdurrahman b. Avf (r.a.) demiştir ki: Resûllah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "-Allah buyurdu ki: "Ben Rahmanım, o (akrabalık) da rahimdir. Ona kendi ismimden bir isim verdim. Kim ona iyilik yaparsa, ben de ona iyilik yaparım, kim ona iyilik yapmayı terk ederse bende ona iyiliği terk ederim."[374]

Açıklama

Rahman ismi, rahmet kökünden türemiştir. Rahmet ise, iyilik yapmayı gerektiren kalb inceliğidir. Bu mana Cenab-ı Allah'a uygun gelmediği için bunun gereği olan "çok merhametli" mânâsı kast edilmiştir. Rahim ise, akrabalık manasınadır. Rahim, Rahman'ın rahmetinin eserlerinden birisidir. Allah, akrabalık haklarını gözetene ve akrabasına iyilik yapanlara her iki dünyada iyilik ve İkram yapacağını beyan ediyor. Bunun aksine hareket edilmesi halinde de Cenab-ı Allah, onları rahmetinden mahrum bırakacağını bildiriyor. Bir kimse, akrabasına zararı dokunmasa bile, onlara iyilik yapmamakla sıla-i rahmi terk etmiş olur.

Hadis Allah'ın çeşitli ihsan ve ikramına sebeb olan sıla-i rahme teşvik etmekte, bunun aksine olan davranışların gazab-ı ilâhiye sebeb olduğundan onlardan kaçınmaya çağırmakta ve Allah'ın Rahman isminin rahmetten türemiş arapça bir isim olduğuna delâlet etmektedir.[375]

1695. ...Abdurrahman b. Avf dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.)'den yukarıdaki hadisin mânâsında bir hadis işitmiştir.[376]

Açıklama

Ebû Seleme'nin adı İsmail veya Abdullah'tır. Abdurrahman b. Avf in oğludur. Ebû Seleme onun künyesidir. Bu rivayet Ebû Seleme'nin bu hadisi babasından değil, er-Reddâd el-Leysfden aldığını göstermektedir.[377]

1696. ...Cübeyr b. Mut'im'den merfû olarak rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.):
"Akrabalık alakasını kesen, cennete giremez" buyurmuştur.[378]

Açıklama

Cennete giremeyecek olan sebepsiz yere ve haram olduğunu bildiği halde akraba ile ilişkiyi kesmeyi mubah
gören kimsedir. Böyle bir kimse -Allah korusun- kâfir olacağından ebedî cehennemde kalır. Yoksa günah işleyen cennete girmekten mahrum edilmez. Veya "Cennete giremez” demek, ilk girenlerle birlikte cennete giremez. Hak ettiği kadar geciktirildikten sonra girer anlamındadır.[379]

1697. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'dan; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:
"Sıla-i rahim yapan kimse, (akrabasından gördüğü iyiliğe) karşılık veren kimse değildir. O, akrabası kendisine iyiliği kestiği zaman onlara iyilik yapandır."[380]

Açıklama

Bu hadisi Süfyân es-Sevrî üç kişiden almıştır. Bunlar Süleyman b. Mihrân el-A'meş, Hasan b. Amr ve Fıtır b. Halife'dir. Hadisi, Süfyan es-Sevrî, Süleyman b. Mihrân tarikinden mevkuf, Fıtr ile Hasan tarikinden merfû olarak almıştır.
Hadiste geçen "sı!a-i rahim yapan" ifâdesi, kâmil mânâda sıla-i rahim yapan anlamınadır. Yoksa akrabasından gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan da aslında sıla-i rahim yapmıştır. İnsanlar bu konuda üç dereceye ayrılır:
a. Sıla-i Rahim yapan
b. Karşılık gözeterek sıla-i rahim yapan
c. Sıla-i rahim yapmayan
Birincisi, karşılık gözetmeksizin, kendisi akrabasından iyilik görmediği halde onlara iyilik yapan kimsedir.
İkincisi akrabasından gördüğü iyilik kadar onlara iyilik yapan kimsedir.
Üçüncüsü ise, akrabasından iyilik gören fakat kendisi onlara iyilik yapmayan kimsedir.
Karşılık verme, iyilik mukabilinde iyilik yapmak şeklinde olabileceği gibi karşılıklı iyiliği terketmek suretiyle de olur. İkinci durumda iyilik yapmayı önce terk edene "kâtı1 " buna karşılık daha sonra iyiliği kesene de “mukâfi' " denir.
Hadis kendisine kötülük yapanlara iyilik yapmaya teşvike ve gördüğü iyiliğe karşılık iyilik yapan kimsenin kâmil mânâda sıla-i rahim yapmış olmayacağına delâlet etmektedir.[381]

46. Cimrilik

1698. ...Abdullah b. Amr (r.a.)'den; demiştir ki: Resûlullah (s.a.) bir hitabesinde şöyle buyurdu:
"Cimrilikten sakının, çünkü sizden öncekiler cimrilik sebebiyle helak oldular. Cimrilik onları, vermemeye şevketti de vermediler, akrabaya iyiliği kesmeye şevketti de kestiler, (mal toplamak için) günah işlemeye sevk etti de günah işlediler."[382]

Açıklama

Hadiste geçen helâkla ilgili birkaç görüş vardır:
1. Buradaki helâk, uhreyî hdâk olabiIir. Çünkü bu helâk, hadisin sonunda zikredilen günahları ve benzerlerini işleme sonucu meydana gelmektedir.
2. Dünyevî helak olabilir. Müslim'in Câbir (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis buna delâlet etmektedir: Resûlullah (s.a.)i "Zulümden sakının, çünkü zulüm kıyamet gününde karanlıklardır. Cimrilikten de sakının zira o sizden

Öncekileri helak etti. Kanlarını dökmeye ve haramlarını helâl saymaya şevketti." buyurdu.

3. Hem dünyevi hem de uhrevî, her iki helak olabilir. Bu üçüncü ihtimal daha uygundur. Zira cimriliğin sebebi, mal sevgisi ve malla ulaşılan nefsânî arzulardır. Çaresi azla yetinmek, takdir-i ilâhiye sabretmek, sık sık ölümü hatırlamak, emsalinin mal toplarken nasıl didinip sonra onu dünyada bırakıp gittiğini ve âhirette sadece Allah yolunda harcanan malın fayda verdiğini göz önüne getirmektir. Hadis cimrilikten ve malı hayır yollarına harcamamaktan sakındırmaktadır.[383]

1699. ...Esma bint Ebî Bekr (r.anhâ); demiştir ki, Resûlullah (s.a.)'a dedim ki:

Ya Resûlldlah! Benim, (kocam) Zübeyr'in evine getirdiğinden başka hiç bir şeyim yok, ondan vereyim mi? Resûlullah (s.a.):

"Ver, saklama, yoksa senden de saklanır." buyurdu.[384]

Açıklama

Hadiste geçen verme, israfa varmaksızın verilmesi âdet olan şeyin verilmesidir. Belki de Peygamber (s.a.) Esmâ'-ya kocasının izninden bahsetmeksizin "ver'* demesi, Zübeyr'in cömertliğini ve Esma'nın vereceği şeye ses çıkarmayacağını bilmesinden dolayıdır. Esmâ'ya -daha önceki hadislerde[385] geçtiği gibi- "kötülük kastetmeksizin ver" dememesi, onun dindarlığını, yerli yerince infakta bulunacağını bildiği içindir.

Hattâbî'nin beyân ettiği üçüncü bir yorum daha vardır. O da ev sahibi evine bir şey getirirse, âdeten bunun tasarrufu evin hanımına bırakılmış olur. Ev hanımı vakti gelince yeteri kadar infak eder veya ilerisi için saklar. Buna göre Resûlullah (s.a.), Esmâ'ya; "tasarrufu sana bırakılan bir şey olursa, ihtiyaç miktarını bıraktıktan sonra artanı tasadduk et. saklama" demiş olur.[386]

1700. ...Abdullah b. Ebî Müleyke'den rivayet edildiğine göre Âişe (r.anhâ), Resûlullah (s.a.)'a bazı fakirlerden söz etti.

Ebû Dâvûd dedi ki: Veya Abdullah b. Ebî Müleyke'den başkalarının rivayetine göre "bazı sadakalardan söz etti" Resûllah (s.a.) ona:

"Ver, sayma, yoksa sana da sayıyla verilir" buyurdu.[387]

Açıklama

Resûlullah (s.a.) Âişe (r.anhâ)'ya verdiğin sadakaları sayma, sayarsan sana çok gelir ve çok gördüğün için infakı kesersin. Allah da senin rızkını daraltır, demek istemiştir.

Hadis-i şerif, bir önceki hadis gibi cimrilikten sakındırmakta ve cömertliğe teşvik etmektedir. Zira cömertlik rızık kapılarının açılmasına, cimrilik de rızkın daralmasına sebeb olur.[388]

---

[1] el-Bakara (2), 110.

[2] et-Tevbe (9), 103.

[3] el-Meâric (70) 24-25.

[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/89-91.

[5] Buhârî, zekât, 1, 40; İ'tisam 2; istitâbetû'l-mürteddîn 3; Müslim, iman 32; Tirmizî, iman 1; Nesaî, zekât 3; Ahmed b. Hanbel, 1-19, 48; 11-529.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/91-92.

[6] et-Tevbe (9), 103.

[7] Buhârî, iman 17, salât 28, i'tisam 2, 28; Ebu Dâvud, cihad 95; Tirmizî, iman 2, tefsirü sureti 88; Nesâî, cihâd 1, tahrim 1, iman, 15; İbn Mâce, mukaddime 9, fiten 1; Ahmed b. Hanbel, I-II, 78, 11-314, 345, 377, 423, III-199, 224, IV-9, V-246; Dârimî, siyer 10.

[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/92-96.

[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/96-98.

[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/98.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.
[13] Buhârî, zekât, 32, 42, 56; Müslim, zekât 3,5-7; Tirmizî, zekât 7; Nesâî, zekât 5, 10, 18, 22-24; İbn Mace, zekât, 6; Dârimi, zekât 11; Muvatta, zekât 1,2; Ahmed b. Hanbel, II, 402.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/99.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/100-104.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/104-105.
[16] lbn Mâce, zekât 20; Dârimî, zekât 11; Ahmed b. Hanbel, 111-59.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/105-109.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/109.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.
[21] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110.
[22] Hadisi kütüb-i sitte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/110-111.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111.
[25] Dârekutnî, Sünen II, 128
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/111-112.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/112-113.
[27] Nesâî, zekât 19; Tirmizî, zekât 12; Ahmed b. Hanbel, 11-178, 204, 208; VI-452, 453, 455, 461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114.
[28] et-Tevbe (9), 34.
[29] Dârekutnî, Sünen, II, 107.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/114-115.
[31] Dârekutnî, Sünen, II, 105; Beyhâkf es-Sünenü'1-kübrâ, IV, 140; Hâkim, el-Müstedrek, I, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.
[32] et-Tevbe (9), 34.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116.
[34] Hakim, el-Müstedrek, I, 390.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/116-117.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/117-118.
[36] Ahmed b. Hanbel, IV-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/118-119.
[38] Buhârî, zekat 38; Nesâî, zekât 5, 10; Ibn Mace, zekât 10; Ahmed b. Hanbel, I, 11.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/119-123.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/123-132.
[40] el-A'raf (7), 158.
[41] bk. el-Menhel, IX, 152.
[42] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/133-136.
[43] Tirmizî, zekât 4; Ibn Mâce, zekât 9; Ahmed b. Hanbel, 11-15; V-216;
[44] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/136-138.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/138-139.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/139.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140.
[48] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/140-142.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/142-146.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/146-147.
[52] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/147-149.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/149-153.

[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/153-154.
[55] Ahmed b. Hanbel, 1-148.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/154-155.
[56] el-En'âm (6), 141
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/155-158.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158.
[59] Tirmizî, zekât 3; Nesâî, zekât 18; İbn Mâce, zekât 4, 15; Muvaatta, zekât 39-40, 'cihad 21; Ahmed b. Hanbel, 1-18, 92, 113, 121, 132, 145.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/158-159.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/159-161.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161.
[63] Nesâî, zekât 4, 7; Ahmed b. Hanbel, V-2, 4; Dârimî, Zekât 36; Hâkim, el-Müstedrek, I, 398; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 116.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/161-162.
[64] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/162-163.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163.
[66] Tirmizî, zekât 5; Nesaî, zekât 8; Ahmed b. Hanbel IV-341.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/163-164.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164.
[70] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/164-165.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/165.
[73] Nesâî, zekât 12, Ahmed b. Hanbel, IV-315;
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/166-167.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/167-169.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/169.
[77] İbn Mâce, zekât 11, Dârimî zekât 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170.
[79] Nesâî, zekât 15.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/170-172.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/172-173.
[82] Kütüb-i sİtte müelliflerinden sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/173-174.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/174-175.
[84] Ahmed b. Hanbel,-V-142.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/175-177.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/177.
[86] Buhârî, zekât I; Müslim, iman 29; Tirmizî, zekât 6; Nesaî, zekât 1, 46; İb''n Mâce, zekât I; Ahmet b. Hanbel 1-233; Dârimî, zekât 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/178-182.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/182-183.
[89] Tirmizî, zekât 19; Ibn Mâce, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/183-184.
[91] Kütüb-i sitte içinde sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/184-185.
[92] Hakkında bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdu'1-gâbe, I, 229-230; Ibn Hacer, el-lsâbe, I, 149.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/185.
[94] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186.
[97] Beyhaki, es-Sünnenu'l-kübrâ, IV, 114

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/186-187.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/187-188.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188.
[101] Cerir b. Abdillah e)-Becelî. Ashabın ileri gelenlerindendir. Yüz ve huy güzelliğiyle meşhurdur. Hatta "bu ümmetin Yusuf'u" diye tanımlanmıştır. Herkesle sulh üzere olmaya Hz.Peygamber'e söz vermiştir. Belki de bu sebeple Hz.Ali ve Muavi'ye arasındaki olaylarda hiç bir tarafı iltizam etmemiştir. Yuz kadar hadis rivayet etmiştir. Bunlardan sekizi Buhari ve Müslim tarafından müştereken rivayet edilmiştir. Ayrıca Buhari ile Muslım,de altı hadisini tahric etmiştir. H.51'de vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 22; Buhârî, et-Târîhu'1-kebir, İİ, 211; tbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-ta'dil, II, 502; îbnu'J-Esir, Üsdü'l-ğâbe I, 333; Zehebi, Siyeru a'lamı'n-nubelâ, II, 530-537; îbn Hacer, el-İsâbe, I, 232; Tehzibu't-Tehzib, II, 73-75; İbnu'1-İmâd, ŞezerâtıTz-zeheb, I, 57, 58.)
[102] Müslim, zekât 29; Nesâî, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/188-189.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189.
[104] Buhârî, zekât 64; Müslim, zekât 176; Nesaî, zekât 13; tbn Mâce, zekât 8; Ahmed b. Hanbel, IV-353-355, 381, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/189-190.
[105] et-Tevbe (9), 103.
[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/190-192.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/192-194.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/194-196.
[109] Ebû Dâvûd, cihâd 63; Tirmizî, nikâh 30; Nesaî, nikâh 60; Ahmed b. Hanbel, 11-180, 215, 216; III-162, 197; IV-429, 439, 443.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/196-197.
[110] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/197-198.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198.
[113] Buhârî, zekât 59,cihâdl37; Müslim, hibe I, 3; Nesâî, zekât 100; ibn Mâce, sadakat 2; Muvatta', zekât 50; Ahmed b. Hanbel, 1-40, 11-55, 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/198-199.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/199-200.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200.
[116] Müslim, zekât 10; Dârekutnî Sünen, II, 107, 127; Beyhakî, es-Sünnenii'1-kübrâ, IV, 117.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/200-201.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/201.
[118] Buhârî, zekât 45, 46; Müslim, zekât 8, 9; Tirmizî, zekât 8; Nesaî, zekât, 16, 17; Ibn Mâce, zekât 15; Dârimî, zekât 10; Muvatta' Zekât, 37; Ahmed b. Hanbel, 11-242, 249, 254, 279, 410, 420, 432, 454, 469, 477.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202.
[120] Buhârî, zekât 55; Tirmizî, zekât 14, Nesâî, zekât 25; tbn Mâce, zekât 17; Ahmed b. Hanbel, 1-145; III-341, 353; V-233.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/202-203.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/203.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/204-205.
[123] Müslim, zekât 7; Nesaî zekât 25 , Ahmed b. Hanbel, III-341, Dârekutnî, es-Sünen II, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/205-206.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206.
[127] lbn Mâce, zekât 16; Hâkim, el-Müstedrek, I, 388; Dârekutnî, es-Sünen, II, 100.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/206-207.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/207.
[130] Nesaî, zekât 29; Dârekutnî, es-Sünen, IV, 238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/208-210.
[132] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/210-211.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.
[135] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211.
[136] Attâb b. Esîd b. Ebî'1-Leys b. Ümeyye b. Abdi Şems, Ebu Abdurrahman el-Emevî el Mekkî, sahâbîdir. Resûlullah (s.a.)'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Atâ b. Ebi Rebâh, Said b. Ebî Akreb ve el-Müseyyeb b. Said rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.) Mekke'nin fethedildiği sene Huneyn savaşma çıkarken onu Mekke'ye vali tayin etmiş ve o günden Hz.Ebû Bekir (r.a.)'m vefatına kadar bu görevde kalmıştır. Hz. Ebu Bekir (r.a.) vefat ettiği gün o da vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. (Bilgi için bk. İbn Sa'd, Taba-kât, V, 446; Ibnu'1-Esir, Üsdü'1-ğâbe, III, 556; ibn Hacer, el-İsâbe, II, 451)
[137] Tirmizî, zekât 17; Nesaî, zekât 100; İbn Mâce, zekât, 18, Darekutnî, es-Sünen, II, 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/211-212.
[138] bk.1596 no'lu hadisin açıklaması.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/212-214.
[140] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214.
[142] Tirmizî, zekât 17, Nesaî, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, III, 448; IV, 2,3.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/214-215.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/215-216.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.
[146] Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe b. İmfii'1-Kays b. Amr el-Ensârî el-Mahzûmî, ilk mus-lumanlardandır. Akabe bey'atında bulunmuş, Bedir ve diğer savaşlara katılmış, değerli şâir ve komutan bir zattır. H. VIII. yılda Mute savaşında şehit olmuştur. Bilgi için bk. İbn Sa'd Tabakât, III, 525; 612; Ebû Nuaym, Hilyetu'1-evl iyâ 1, 118-121; lbnu'l-Esîr, Üsdü'1-ğabe, III, 234; Zehebi, Siyeru a'lami'n-nubelâ I, 230-242; Ibn Hacer, el-Ishâbe, II, 306; Te'zîbu't-Tenzib, V, 212.
[147] Ahmed b. Hanbel, VI- 163.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/216-217.
[149] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217.
[150] Darekutnî, es-Sunen, II, 130; Hakim, el-Mustedrek, II, 284.
[151] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/217-218.
[152] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218.
[153] Nesaî, zekât 27; İbn Mâce, zekât 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/218-219.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219.
[155] Ibn Mâce, zekât 21; Hâkim, el-Mustedrek, I, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/219-220.
[156] Nesaî, zekât 35; İbn Mâce, zekât 21.
[157] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/220-222.
[158] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222.
[159] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 22; Tirmizî, zekât 36; Nesâî, zekât 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/222-223.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/223-224.
[161] Buhârî, zekât 71; Müslim, zekât 12, 13; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 33; Ibn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, II, 102, 137; Darimî, zekât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/224-226.
[163] Buharı, zekât 70; Müslim, zekât 12, 13, 22, 23; Nesaî, zekât 33.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/226.
[164] Buhârî, zekât 78; Müslim, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227.
[165] Nasâî, zekât 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/227-228.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[167] Buharî, zekât 77; Mushm, zekât 14, 15; Tirmizî, zekât 35; Nesaî, zekât 31.

[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228.
[170] Buhârî, zekât 73, 75; Müslim, zekât 18; Tirmİzî, zekât 35; Nesaî, zekât 38; îbn Mace, zekât 21; Ahmed b. Hanbel, 111-23.
[171] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/228-230.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/230-231.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/231-232.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/232-234.
[177] Ahmed b. Hanbel, V, 432, Darekutnî, es-Sünen, II, 148, 150.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/234.
[179] Havâic-i asliyye: Ev, ev eşyası, hizmetçi, binit, kışlık ve yazlık elbiseleri gibi zaruri olan hayatî ihtiyaçlarla, kitap, silâh ve san'at âletleri gibi meslekî ihtiyaçlardır.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/235-236.
[181] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236.
[182] Dârekutnî, es-Sünen, II, 148; Hâkim, el-Müstedrek, III, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/236-237.
[183] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/237-238.
[185] Nesâî, zekât 36.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/238-239.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239.
[189] Buhârî, zekât 49; Müslim, zekât 11; Nesâî, zekât 15; Ahmed b. Hanbel, II, 322, Dare-kutnî, es-Sünen, II, 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/239-240.
[190] et-Tevbe (9), 74.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/240-242.
[192] el-Menhel IX, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/242.
[193] Tirmizî, zekât 37; İbn Mâce, zekât 7; Ahmed b. Hanbel, I- 104; Dârimî, zekât 12; Dârekutnî, es-Sünen, II, 123; Hâkim, el-Mustedrek, III, 332; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 111.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/242-243.
[195] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/243-244.
[196] İbn Mâce, zekât 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/244-246.
[198] Tirmizî, zekât 22; Nesaî, zekât 87; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed, b. Hanbel, ı, 388, 441; IV-181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/246-247.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/247-248.
[200] Nesâî, zekât 90.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/248-249.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/249.
[202] Nesâî, zekât 89; Ahmed b. Hanbel III, 7, 9; IV, 36; V, 430.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250.
[203] Ahmed b. Hanbel, IV, 181.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/250-252.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/252.
[205] bk. Ahmed b. Hanbel, IV, 169.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.
[206] et-Tevbe (9), 60.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253.
[208] Buharı, zekât 53; Müslim, zekât 101; Nesaî, zekât 76; Ahmed b. Hanbel, I, 384, 446; II, 260, 316, 445, 506.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/253-254.

[209] el-Bakara (2), 271.

[210] el-Hac. (22), 79.

[211] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/254-257.

[212] Nesaî, zekât 76.

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/257-258.

[214] ez-Zâriyat (51), 19.

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/258.

[216] Nesâî, zekât 91; Ahmed b. Hanbel, IV, 224; V, 290, 362.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.

[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259.

[218] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/259-260.

[219] Tirmizî, zekât 23; Nesâî, zekât 90; İbn Mâce, zekât 26; Ahmed b. Hanbel, II, 164, 192, 377; V, 375; Dârimî, zekât 15; Darekutnî, es-Simen, II, 118; Hâkim, el-Müstedrek, I, 407.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/260-261.

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/261-262.

[221] Muvatta, zekât 29.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/262.

[222] et-Tevbe (9), 60.

[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/263-264.

[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.

[225] Yani Atâ b. Yesâr.

[226] İbn Mace, zekât 27; Ahmed b. Hanbel, III, 56.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/265.

[227] Ahmed b. Hanbel, III, 97.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/266.

[229] Buhârî, diyât 22, ahkâm 38, kasâme 2-6; Müslim, kasâme 1-6; Ebû Dâvûd, dİyâ 4521; Tirmizî, diyât 22; Nesâî, kasâme 3-5; Ibn Mâce, diyât 28; Ahmed b. Hanbel IV, 32, 142.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267.

[230] Müslim, kasâme 6.

[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/267-269.

[232] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.

[233] Tirmizî, zekâi 38; Nesâî, zekât 93.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/269.

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270.

[235] Müslim, zekât 109; Nesaî, zekât 80, Darimî, zekât 36; Ibn Hıbbân, Sahih, V, 168.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/270-271.

[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.

[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/271.

[238] Tirmizî, büyü 10; Nesâî, büyü' 22; İbn Mâce, ticarât 25; Ahmed b. Hanbel, III, 114.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/272-273.

[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/273-274.

[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274.

[241] Müslim, zekât 108; Nesaî, salât 5: Ibn Mâce, cihâd 41.

[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/274-275.

[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/275.

[244] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[245] Nesaî, Zekât 86.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276.

[247] Buharî, zekât 18, 50; Müslim, zekât 124; Tirmizî, birr 77; Nesaî, zekât 85; Ahmed b. Hanbel, III, 12, 44, 93, 403.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/276-277.

[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277.

[249] Tirmizî, zühd 18; Ahmed b. Hanbel, I, 407, 442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/277-278.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[252] Nesaî, zekât 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/278.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.
[254] Buhârî, ahkâm 17; Müslim, zekât 112; Nesaî, zekât 94; Ahmed b. Hanbel, I, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279.
[255] bk. 1655 no'lu hadis.
[256] el-Mâide (5), 42.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/279-281.
[258] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281.
[259] Buhârî, zekât 18; vesâyâ 9: Rikâk II; Müslim, zekât 94; Nesaî, zekât 52; Ahmet b. Hanbel, II, 4, 98, 319; III, 330.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/281-282.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[263] Ahmed b. Hanbel, I, 446; IV, 137.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/282-283.
[265] Tirmİzî, zekât 25, Nesaî, zekât 97; Ahmed b. Hanbel, VI, 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/283-284.
[266] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284.
[267] Müslim, zekât 168.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/284-285.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285.
[271] Buharı, buyu, 4, lukata 6; Müslim, zekât 164; Ahmed b. Hanbel II, 317; III, 132, 193, 292.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/285-286.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/286-287.
[277] Buharı, zekât 61, 62. hibe 7; Müslim, zekât 170; Nesaî, zekât 99; Ahmed b. Hanbel, III, 117, 180, VI 115, 191.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.
[278] Velâ: Köle azadından dolayı doğan bir miras hakkıdır.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/287.
[280] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[281] Müslim, sıyâm 157; Tirmizî, zekât 31; Ahmed b. Hanbel V, 349, 351, 361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/288.
[283] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.
[284] el-Mâûn (107), 7.
[285] el-Keşşâf. IV, 806.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289.
[287] Müslim, zekât 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/289-291.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.
[289] Müslim, zekât 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/291-292.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.

[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292.
[293] Müslim, zekât 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/292-293.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293.
[296] Müslim, lukata 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/293-294.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294.
[298] et-Tevbe (9), 33.
[299] Hâkim, el-Müstedrek, I, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/294-295.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/295-296.
[301] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.
[302] Hz. Hüseyin, H.61 yılında Kerbelâ'da Yezîd'in emriyle kendisini ve beraberindekileri muhasara eden askerler eliyle şehıd edildi. (Bilgi için bk. Buhârî, et-Tarihu'l-kebir, II, 381; Hatib, Tarihu Bağdad, I, 141; Îbnu'1-Esir, Üsdülğâbe II, 18; Zehebi, Siyeru a'lfımı'n-nubelfi, III, 280-321; İbn Hacer, el-lsâbe, I, 332; Tehzibu't-Tehzîb, II, 345; Ibnu'1-lmad, ŞecerâtıTz-zeheb, I, 66.
[303] Ahmed b. Hanbel, I, 201.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/296-297.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297.
[307] Ümmü Büceyd (r.anhâ)'m adı, Havva bint Yezİd b. es-Seken el Ensâriyye'dir. Ondan Abdurrahman b. Büceyd rivayette bulunmuştur. Peygamber (s.a.)'e bey'at eden kadınlardandı. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî hadislerini tahric etmişlerdir- (Bilgi için bk. İbnu'1-Esîr, Üsdü'I-ğâbe, VIII, 305; İbn Hacer, el-İsâbe,)V, 277).
[308] Tırmizî, zekât 29; Nesâî, zekât 70; Ahmed b. Hanbel, VI, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/297-298.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298.
[310] Buharî, edeb 7-8; Müslim, zekât 49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/298-299.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299.
[313] Ahmed b. Hanbel, III, 480-481.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/299-300.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/300-301.
[315] Abdurrahman b. Ebî Bekr, Hz. Âişe (r.anha)'nın öz kardeşidir. Mekke fethinden Önce müslümân olmuştur. Câhüiyye devrinde adı Abduluzza idî. Hz. Peygamber (s.a.), ona Abdurrahman adını vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.) ile babası Hz. Ebû Bekir (r.a.)'den hadis rivayetinde bulunmuştur. Hicretin 54. yılında vefat etmiştir. (Bilgi için bk. İbnu'1-Esir, Üsdül-ğâbe, III, 466; Zehebi, Siyeru alamı1’n-nubelâ, II, 471-473; İbn Hacer, el-İsâbe, II, 407)
[316] Müslim, fedâilu's-sahâbe 12; zekât 87.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/301-302.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/302.
[319] Sadece Ebû Dâvûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303.
[321] Nesâî, zekât 72; Ahmed b. Hanbel, I, 250; II, 68, 99, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/303-304.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/304.
[323] Hâkim, el-Müstedrek, I, 413.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/305-306.
[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.

[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306.
[327] Nesâî, zekât 55.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/306-307.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/307.
[330] Buhârî, zekât 18, nafakât 2; Müslim, zekât 95; Nesâî, zekât 53, 60; Dârimî, zekât 21, 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[331] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/308.
[333] Nesâî, zekât 49; Darimî, salât 135; Ahmed b. Hanbel, II, 357; III, 412; V, 178, 179, 265.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/309.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310.
[336] Tirmizî, menâkıb, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/310-311.
[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311.
[338] Nesâî, vesâyâ 1; Ibn Mâce, edeb 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/311-312.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[340] Nesâî, vesâyâ 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312.
[342] Nesâî, vesâya 9; İbn Mâce, edeb 8; Ahmed b. Hanbel, V, 285; VI, 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/312-313.
[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.
[344] Tirmizî, kıyâme 18; Ahmed b. Hanel, III, 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/313-314.
[346] Buhârî, hibe 35; Ahmea b. Hanbel, II, 160.
[347] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/314.
[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315.
[349] Buhârî, icâre I, vekâlet 16; Müslim, zekât 79; Nesâî, zekât, 57, 67; Ahmed b. Han-bel, IV, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/315-316.
[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/316.
[351] Buharî, zekât 17, büyü 12; Müslim,'-?ekât 80; Tirmizî, zekât 34; İbn Mâce, ticâret 65; Ahmed b- Hanbel, VI, 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317.
[352] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/317-318.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318.
[354] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/318-319.
[355] Buhârî, nafakat 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319.
[356] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/319-320.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320.
[359] Âl-i îmran (3), 92.
[360] Buhârî, vesâyâ 10; Müslim, zekât 43; Tirmizî, Tefsirü Sûre İ|5; Nesâî, ihbâs 2; Ahmed b'. Hanbel, III, 184, 262, 285.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/320-322.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/322-323.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323.
[364] Buhârî, hibe 15; Müslim, zekât 44.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/323-324.
[365] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324.
[366] Nesâî, zekât 54; Dârimî, rikâk 53; Ahmed b. Hanbel, III, 251, 471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/324-325.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.
[368] Ahmed b. Hanbel, II, 160, 193, 195.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/325-326.
[370] Buhârî, büyü' 12-13; Müslim, birr 20-21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326.
[371] el-A'râf (7), 34.
[372] er-Ra'd (13), 39.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/326-328.
[374] Tirmizî, birr 9; Ahmed b. Hanbel, I, 191, 194; II, 498.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/328-329.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/329.
[378] Buhârî, edeb 11; Müslim, birr 18; Tirmizî, birr 10; Ahmed b. Hanbel, III, 14; IV, 80, 83, 84, 399.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[379] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[380] Buhârî, edeb 15; Tirmizî, birr 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/330-331.
[382] Hakim, el-Mustedrek, I, 415.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/331-332.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.
[384] Buharı, zekât 21; Tirmizî, birr 40; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel VI, 344, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/332.
[385] Bkz. 1685-1688 no'lu hadisler.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.
[387] Buhârî, zekât 21; Hibe 15; Müslim, zekât 88-89; Nesâî, zekât 62; Ahmed b. Hanbel, VI, 71, 108, 345, 346, 352, 354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınları: 6/333.